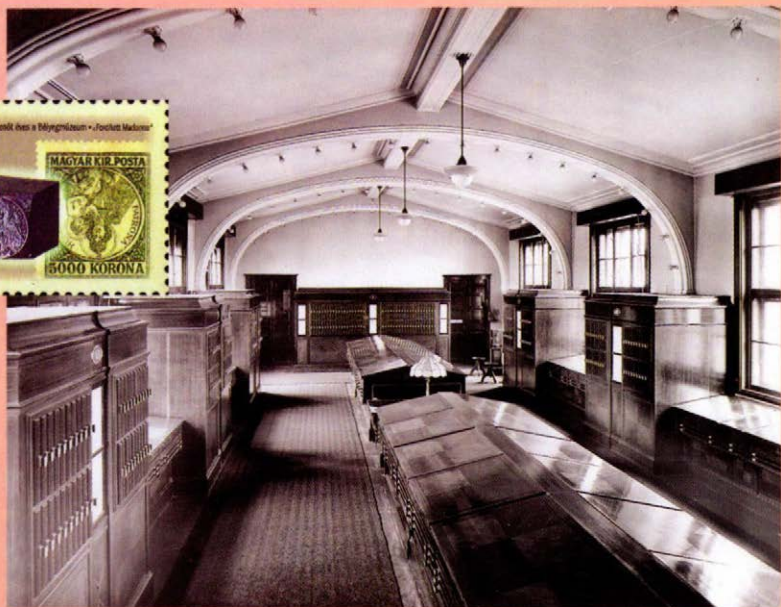

Hírközlési Múzeumi Alapítvány

Évkönyv

Hírközlési Múzeumi Alapítvány
Évkönyv
2005

Budapest, 2006

Címlap: Archív felvételek a Bélyeg- és a Postamúzeumról a jubileumi bélyegekkel

Kiadja a Hírközlési Múzeumi Alapítvány,
a Magyar Telekom Nyrt., a Magyar Posta Zrt. és az Antenna
Hungária Magyar Műsorszóró és Rádióhírközlési Nyrt. alapítványa

A kiadásért felelős: Kurucz István kuratóriumi elnök

A kiadványt gondozta: Kovács Gergelyné és Bartók Ibolya

Műszaki szerkesztő: Bartók Ibolya

Angol fordítás: Austin Patrícia és Rusvai László

Fotók: Hajdú József, Mike Károly, Nyíri Gábor, a Posta- és a Bélyegmúzeum archívuma

Nyomdai előkészítés, képfeldolgozás: CICERÓ Kft.

Nyomás: CIER-PRINT Bt.

ISSN 1787-1433

Előszó

Az évkönyveink mellett, hogy megismertetnek a múzeumaink, kiállítóhelyeink belső világával, számot adnak az esztendő – dupla évkönyv esetén az esztendők – eseményeiről, muzeológusaink különböző részterületeken végzett kutatásainak eredményeiről vagy egyszerűen az általuk érdekesnek vélt témákról. Azt tapasztalom, hogy a rendszeresen megjelenő évkönyveink az előzőekhez képes nem csak külsőleg szebbek, hanem tartalmukban igényesebben gazdagabbak. Örülnék, ha a kedves Olvasó is így vélekedne a most kézben tartott könyvről.

Belelapozva alig lehet észrevenni változást a múzeumok életében. A 2005. évi beszámolót, a 2006. évi terveket még Kovács Gergelyné készítette, de a sorok között megbújva ott van, hogy nyugdíjba vonul. Igen, most már megmásíthatatlan az elhatározása. Keresünk az alkalmat, hogy méltó módon köszöntsük nyugállományba vonulása alkalmával, és köszönjük meg két évtizedes munkásságát a Postamúzeum élén. Eredményes esztendők voltak ezek. Büszke lehet rá. Vezetésével, irányításával új múzeumi kiállítóhelyek jöttek létre, a régiiek megújultak. Új, emberközpontú szemléletet, igényességet honosított meg a kiállítások kivitelezésében. Eredményesen vigyázott arra, hogy a hírközlési ágazatok együtt őrzött és gondozott gyűjteményei továbbra is együtt maradjanak. Rengeteg ötletével, rendezvényeivel hozzájárult hírközlési múltunk, kultúránk megismertetéséhez.

Sajnáljuk, de megértjük távozását. Köszönjük példamutató, nagyra értékelt munkásságát. Ismerve alkotást kedvelő természetét, kívánjuk, hogy nyugdíjasként is eredményesen szolgálja a magyar kulturális életet. Én abban bízom, hogy az elmúlt évtizedekben kialakult jó múzeumi közösség tovább fogja építeni mindazt, amit Kovács Gergelyné igazgatása alatt alkottak.

Az évfordulók visszaemlékezésre, írásra készítetik a muzeológusokat. Az elmúlt időszakban több évforduló is volt.

Az országnak és természetesen alapítványunknak is egyik büszkesége, kincstára a 75. születésnapjának ünnepére felújított Bélyegmúzeum, amelynek világviszonylatban is egyedülálló gyűjteményét Solymosi Jánosné mutatja be írásában. A 75. évhez kapcsolódva több tanulmány is foglalkozik az értékes képzőművészeti, földrajzi, történelmi, kulturális és sporteseményeket stb. rögzítő, sok embernek szórakozást, művelődést, szenvedélyt nyújtó *papírlapocskákkal*, a bélyegekkel.

A bélyegeket általában bélyegtervező művészek készítik. Vannak azonban olyan képzőművészek, akik bélyegtervezőként nem ismertek. Róluk szól Angyal Erzsébet a „*Remekművek*” jelige alatt című írásában, amelyből azt is megtudhatjuk, hogy mi minden kapcsolódik meg a bélyegkészítéshez.

Aki szeretné tudni, hogyan kezdődött Magyarországon a bélyeggyűjtés, olvassa el Nikodém Gabriella értékes tanulmányát. Én a magam 70 évével sok mindent tapasztal-

tam már, tudom, hogy a politika sok területre beférkőzik, de azt nem gondoltam volna, hogy a bélyeggyűjtésbe is. Tévedek? El kell olvasni a cikket, hiszen nem csak a gyűjtéssel kapcsolatos ismereteink, hanem a történelmieket is gyarapodnak.

A bélyeggyűjtők bizonyára tudják, mit láthatnak a múzeumban parafilatéliaként. Aki nem tudja, ajánlom, előbb olvassa el Szegedi Istvánné írását, majd a bélyeggyűjtővel együtt nézze meg a múzeumban. Én korábban megtettem, de nem tudtam, hogy ezt láttam.

Egy másik nevezetes évfordulóra emlékezve Bartók Ibolya végzett kutatást arról, hogyan nyílt meg 50 évvel ezelőtt az önálló Postamúzeum. Írásában eddig ismeretlen, izgalmas részleteket közöl a nagy múltú, újjáalakuló intézményről.

A 80 éves magyar rádiózás megindulásával 1925-ben a magyar kultúra fegyvertára erős fegyverrel gyarapodott – tudjuk meg Krizsákné Farkas Piroska visszaemlékezéséből. Az évfordulóra a közszolgálati és a közműsor-szolgáltató rádiókkal közösen kiírt *Életem és a rádió* című pályázatra beérkezett pályaművekből is olvashatunk néhányat. Igazolódik a fenti megállapítás, sokszor még életeket is formált, alakított a mára technikájában jelentősen átalakult, de fontosságában változatlan *hírközlési fegyver*.

Nem jó ennek az előszónak a stílusa? Bizonyára azért, mert az eszköznek a hegye, amivel írok, nem megfelelő, vagy talán nem értettem jól Kapi András írását a római postáról. Érdekes, a hodométert megértettem.

Jakab László írását olvasva arról gondolkodtam el, milyen pazarlón is élünk napjainkban. Felgyorsult a világ, eszközeink gyorsan elavulnak, eldobjuk azokat. Hol van például a 15 évvel ezelőtti mobilkészülék (régén a múzeumban), s talán az 5 évvel ezelőttnék sem örülne igazán az unokám, de úgy-e a 70 éves CB 35-ös mindenkinek szép ajándék lenne? „*Mi jöhet még ezután?*”

Üdítően érdekes Kovács Adrienn írása a galambposta történetéről. Sok mindent tudunk ezekről az igazán kedves, ügyes, csodálatos tájékozódási képességgel rendelkező, szeretnivaló galambokról, de ha valaki tudni akarja, milyen magas rendű kitüntetést kap egy galamb, hogyan pótolja még napjainkban is a távközlési eszközöket, hogy mit ért egy hírvívő galamb élete és még egyebeket, olvassa el a tanulmányt.

Most látom, hogy lassan új tartalomjegyzéket szerkesztek. A kedves Olvasókat inkább a többi írás elolvasására biztatom, s remélem, egyetértenek a bevezetőben írottakkal.

Utószó az Előszóhoz

A Hírközlési Múzeumi Alapítvány tizennegyedik évkönyvében utoljára adok számot az alapítvány és múzeumi munkájáról. 2005. december 2-án éppen 20 esztendeje volt, hogy beiktattak a Postamúzeum igazgatójává. Hála Istennek az ott jelenvoltak mindnyájan jó egészségnak örvendenek, s így a 20. évfordulón újra együtt voltunk a múzeumban.

2005 októberében – betöltve a 48., majdnem elérve a munkaviszonyban töltött 49. évet – nyugállományba helyezésemet kértem. Ezzel az esztendővel lezárul életem alkotó korszaka. Véget érnek a robotos napok a hétről hétre menetrend szerint érkező új feladatokkal, a megoldásra váró, ám megoldhatatlannak tűnő ügyekkel való küszködések. De hiányozni fog a befejezett munka adta elégedettség, a közjó szolgálatának csak közösségben megélhető öröme és a közösen megült ünnepek derűje is.

Befejeződött életem három nagy utazása az idegenforgalom, a természetvédelem és a muzeológia világában. Most a legnagyobbat kezdek el, azt, amelyről Márai Sándor így ír: „*Önmagunk megismerése a legnagyobb utazás, a legfélelmetesebb felfedezés, a legtanúságosabb találkozás.*” Ez segít majd számba venni, sikerült-e időtálló alkotást hagyni az utókorra, vagy erőnkől csak néhány fogyasztási cikkre futotta.

Most nem a számvetés, hanem a búcsúzás és a köszönet ideje érkezett el. A búcsúzás szomorúsága és méltósága az egész esztendőt végigkísérte. Amikor júliusban a Benczurházban összegyűltünk, hogy megemlékezzünk alapítványunk tizenötödik születésnapjáról és átadjuk a Honorarium Fidelitatis okleveleket az alapítványunknál 5, 10, 15 esztendőt ledolgozott munkatársaknak, a hűségről és a közösen végzett munkáról beszéltem. Jó érzésekkel mondhattam el, hogy mindaz, ami a hírközlés történeti emlékeinek muzeális megőrzésében az alapítványi lét másfél évtizede alatt történt, minden tekintetben korszakos jelentőségű. 15 évvel ezelőtt az alapítvány létforma olyan ismeretlen volt, mint 1520-ban Magellán hajósainak a tengerszoroson áthajózni a Csendes-óceánra, miközben a Magellán-szorossal ellentétben az alapítványt háborgató szelek nem csak egy irányból fújtak!

Ünnepségünk végén, búcsúzkodva és a változásokat óvatos szorongással váró kollégáim megnyugtatóására, egy Illyés-verset idéztem:

*„Létezni, ez maga a szépség,
Haladni, ez maga a hűség,
Az ismereten új partok iránt
Magellán tengerén.*

*Kapitány!
Vezényszót! Merre ezután?*

A legnagyobb bátorság a remény.”

Az utolsó sorokra néhány órával később valóban nagy szükségem lett, mert az ünnepi asztaltól alig tudtam felállni, életem első ideggyulladására köszöntött rám, és figyelmeztetett is, hogy valóban itt az ideje visszavonulni! Csodálatosképpen a többhetes fájdalmas betegség az Opris Péter emlékkiállítás rendezése közben, Pécsett múlt el.

A következő búcsúzás decemberben az Adventi Szalon megnyitásakor volt. Sokan jöttünk össze a szentesi postás festő, Katona Imre képei alatt. Szívünk megtelt az adventi várakozással, és bemutathattuk a szolgálataimat folytatókat. Az én könnyeim a megkönnyebbülés és a hála könnyei voltak azért, hogy szolgálataimat jó kezekbe tehetem le.

Az alapítvány ügyvezető igazgatója Egervári László mérnök lesz, akire sok munka és nehéz logisztikai feladatok várnak. Mivel alapítványi igazgatását nem terheli meg a Postamúzeum vezetése, személye garanciát ad a két múzeum *egyenlőségére*, teljesítményeik pártatlan értékelésére. Új kezdeményezésekkel neki kell majd az alapítvány és múzeumi sok megfáradt és elszürkült szakmai és társadalmi kapcsolatát felfrissíteni.

A folytonosságot és a biztonságot a Hírközlési Múzeumi Alapítvány változatlan összetételű kuratóriuma és felügyelő-bizottsága jelenti, élen elnökünkkel, Kurucz Istvánnal, aki másfél évtizede vezeti kuratóriumunkat, és erősíti bennünk munkánk értelmét a múlt értékeinek megőrzésében és bemutatásában.

A Postamúzeum vezetését Krizsákné Farkas Piroska helyettesem veszi át, aki jóban-rosszban mindig hűséggel és tudása legjavával szolgálta a múzeumot, amelynek kiállítóhelyei példamutató tárlatokkal, ápoltt környezetben várják a hírközlés története iránt érdeklődő látogatókat. A Bélyegmúzeum személyi változások nélkül, egy jelentősebb felújítás befejezésével szintén jó várakozással nézhet az újabb évtizedek elé.

Mostanában többször észreveszem, hogy képzeletbeli lovamra mintha fordítva teném fel a nyeret. Már szívemben gyönyörködöm a megtett és megismert, mint az előttem lévő, még ismeretlen útban.

Az alkonyi fényben ragyogó megtett út tele van emberekkel, itt-ott az égi hazába költözött lelkekkel, akik mind-mind figyelemmel, jó szándékkal kísérték, munkájukkal segítettek, esetleg elszenvették munkásságomat.

Lélekben köszönettel gondolok vissza az alapítványunkat létrehozó Magyar Telekom Nyrt., Magyar Posta Zrt., Antenna Hungária Nyrt. vezetőire és vezető munkatársaira, akik megeremelték és biztosítják számunkra a létezés európai feltételeit.

Szeretettel búcsúzom ezúton is munkatársaimtól. Köszönöm munkájukat és azt, hogy sokszor megosztották velem örömeiket és bánatukat. A közösen megélt ünnepek, esküvők, keresztelések, kirándulások, költözések, betegségek, temetések nagy családdá formáltak minket. Boldoggá tett, ha néha betöltöttem benne a családfő tisztét. Kedves Nagycsaládom! Mindnyájatoknak további jó egészséget, eredményes és örömteli munkát kívánok! Szeretném, ha tudnátok, hogy miközben jártok-keltek, otthonomban mindig tárt kapukkal, nyitott ajtóval és szerető szívvel várlak benneteket!

Kedves Olvasóink! Kosztolányi szerint a könyveknek olvasóra van szükségük, hogy értelmet kapjanak. A szövegek csak ugródeszkaként szolgálnak, mert mint írta: „*Felet-tük, alattuk, mögöttük az érzések, gondolatok, erkölcsi ítéletek titkos zenéje zendül meg. Csoda történik.*” Kívánom, hogy évkönyvünk olvasóiban keljenek életre a holt betűk, és gazdag élményekkel ajándékozzák meg őket még sok-sok évtizeden keresztül!

A Hírközlési Múzeumi Alapítvány 2005. évi beszámolója

Igazgatás és gazdálkodás

Az igazgatás kiemelkedő feladata az új múzeumi törvény nyilvántartási szabályzatának bevezetése volt a Postamúzeumban és annak elkészítése a Bélyegmúzeumban. Amint a nyilvántartás új rendszere, a postamúzeumi szabályzat is nyomtatott és elektronikus formában készült el; minden gyűjteménykezelő muzeológus rendelkezik a nyomtatott szabályzattal, és a belső számítógépes hálózaton az elektronikus változatot is elérheti. A Bélyegmúzeumban – a múzeumtól eltérő sajátos nyilvántartási szabályzata miatt – a 2006. januári bevezetés érdekében 2005 decembere volt az új, a múzeumi törvény előírásaival egyező szabályzat megalkotásának határideje.

Az alapítványi igazgatásban ugyancsak új korszakot nyitott a munkaügyi, pénzügyi szabályzatok, igazgatói utasítások felülvizsgálata, korszerűsítése – az alapítvány új nevének bevezetésével – és azok egységes szerkesztésben megjelentetett nyomtatott kiadása és elektronikus közreadása a belső hálózaton.

Az alapítvány 2004-ben megindított semmisségi pere – a székhely épületének törvénytelen eladása, valamint az alapítványt és a Postamúzeumot ért súlyos érték- és érdekesztés miatt – befogadást nyert a Fővárosi Bíróságnál, s egyidejűleg kötelezte a Fővárosi Kerületek Földhivatalát a perfeljegyzés foganatosítására a telekkönyvben. Az alapítvány – amely mentességet élvez a bírósági illeték megfizetése alól – ügyvédet fogadott, és a perrel kapcsolatban minden jogi, eseti megbízással tájékoztatási képviselőt ráruházott. Az első tárgyalást 2006. február 3-ára tűzte ki a bíróság.

Az alapítvány és múzeumi aktív és rendszeres pályázók. Megállapítható azonban, hogy az elnyerhető támogatások odaítélése lelassult, a támogatás általában a kért összeg egynegyedére terjed ki. Először fordult elő, hogy nem tudunk igénybe venni egy pályázati támogatást, a balatonszemesi Postamúzeum nyári gyermekfoglalkoztatására odaítélt 200 000 Ft elnyeréséről a múzeum őszi bezárása után, októberben értesítettek.

A Bélyegmúzeum az új állandó kiállításához, a bélyegek rejtett információit UV-fény alatt láthatóvá tevő installáció beszerzéséhez, a nagy értékű bélyegeket bemutató keretek üveglapjainak biztonsági fóliázásához, valamint a nyomóeszközöket bemutató szekrények kialakításához nyert támogatást.

A Postamúzeum a 2003–2004. évi alapítványi évkönyv kiadásához, a hollóközi Szent Iván-napi rendezvényhez és a balatonszemesi kiállításban lévő mozgópostavagon restaurálásához kapott támogatást.

Az alapítványi gazdálkodásban, amelyről a pénzügyi beszámolónk részletes képet ad, a legjelentősebb feladatot a jubileumi események méltó megrendezése, elsősorban a balatonszemesi Postamúzeum új állandó kiállításának nyár eleji megnyitása, az új kocsi-színben kiállított gépjárművek, köztük a mozgópostavagon restaurálása és őszre a 75 éves

Bélyegmúzeum felújítási munkáinak elvégzése jelentett. Ez utóbbit a Magyar Posta Zrt. 10 M Ft céltámogatással segítette, s így a földszinti fogadótér, az emeletre vezető lépcsősor, az emeleti előcsarnok és a kiállítóterem új márványburkolatot kapott. A munkálatok során jelentős világítás-felújítást, gyűjteménytár-bővítést hajtottak végre, új teakonyhát és vizesblokkokat alakítottak ki. A múzeum munkaszobáiban tisztasági festést és mázolást, valamint parketta-felújítást végeztek.

Gyűjteményi munkák

A Bélyegmúzeum gyűjteményei az alábbiak szerint gyarapodtak:

Magyar bélyegek gyűjteménye	38 571 db
Külföldi bélyegek gyűjteménye	23 902 db
Vegyes gyűjtemények	1 831 db
Könyvtár	109 db

A Postamúzeumban az alábbi gyarapodást regisztráltuk:

Tárgyi gyűjtemények	230 db
Dokumentációs gyűjtemények	1 976 db
Egyéb gyűjtemények	256 db
Könyvtár	94 db

A Postamúzeumban a Gyáli úti raktár műtárgyainak csomagolása a tervezett módon, a Puskás-diákok bevonásával megüszült, de a múzeum munkatársai a költöztetéshez elvégezték a kisebb tárgyak tisztogatását és csomagolását.

Mindkét múzeumban kiemelkedő állományvédelmi és restaurálási eredmények voltak: a Bélyegmúzeumban a veszélyeztetett tárolású nyomóeszközök kiállításba helyezése, a Postamúzeumban a balatonszemesi mozgópostavagon és a kocsiszínbén kiállított gépjárművek restaurálása.

A gyűjteményi feladatok ellátását, illetve a muzeológusok közös felelősségét segítve – a vidéki kiállítóhelyek ellenőrzésében – a kiállítóhelyekre kihelyezett műtárgyak listája és a gyűjtemények mozgási naplója felkerült a belső számítógépes hálózatra.

Tudományos munka

Az új állandó kiállítások forgatókönyveinek elkészítése mindkét múzeumban sok kutatást igényelt. A Bélyegmúzeum *Világegyetem – bélyegtörténelem* című új állandó kiállítását a nemzetközi gyűjteményből az 1986 és 1998 között kibocsátott bélyegekkel, a magyar anyagból a 2005-ig megjelentekkel gazdagították. Az 550 000 db kiállított bélyeg mellett most először kerültek kiállításba a nyomókövek és a postai pályázatokra készült, de kibocsátásra nem került bélyegtervek. A bélyegkülönlegességek bemutatása, valamint az előcsarnokban a múzeum gyűjteményeit jelentős adományokkal gyarapító emlékére állított donátorok fala mind sok posta- és technikátörténeti, valamint adattári kutatást igényelt. A kiállítás magyar és angol nyelvű katalógusa a megnyitással egy időben készült el.

A *100 év postacsomagjai* postamúzeumi kiállítás rendezőkönyvének elkészítése a postai csomagforgalom szabályrendeleteinek összegyűjtését, a felvétel, a postai kezelés, a szállítás és a kézbesítés tekintetében hatásuk vizsgálatát követelte meg.

A balatonszemesi Postamúzeum *A kocsiszekértől a postautóig* című új állandó kiállítása először tárta fel napjainkig tartóan a postai szállításban használatos fogatolt és géprejű járműveket.

A Postamúzeum adattári munkájának részeként az egykor postamúzeumi leltárban volt tárgyak és dokumentumok feltárása érdekében a Magyar Országos Levéltárban és a Közlekedési Múzeumban folynak kutatások.

Az alapítvány évkönyvében a múzeumi kutatások eredményeit tizenhat tanulmány reprezentálja.

Kiállítások

- *Világegyetem – bélyegtörténelem* új állandó kiállítás, Bélyegmúzeum, Budapest;
- *Remekművek jelige alatt* időszaki kiállítás, Bélyegmúzeum, Budapest;
- *Magyarország flórája és faunája, Magyarország népművészete* – válogatás Dudás László grafikus bélyegeiből – vándorkiállítás, Kína nagyvárosai;
- *Magyarország bélyegképeken* vándorkiállítás, Magyar Kulturális Központ, Új Delhi;
- *Magyarország Dudás László bélyegképein* vándorkiállítás a 70 éves művész köszöntésére, Nagykanizsa; Polgár, Sárvár;
- *25 éve járt az első magyar űrhajós a világűrben* időszaki kiállítás, Planetárium, Budapest;
- *Űrkutatás a magyar bélyegeken* időszaki kiállítás, Soó Rezső-emlékszoba, Debrecen;
- *100 év postacsomagjai* állandó kiállítás, Helikon Kastélymúzeum, Keszthely;
- *A kocsiszekértől a postautóig* állandó kiállítás, Postamúzeum, Balatonszemes;
- *A 100 éves pécsi postapalota emlékeiből* című időszaki kiállítás, postapalota előcsarnoka, Pécs;
- *A 120 éves budapesti Postamúzeum köszönti a 300 éves tardoskeddi postát* időszaki kiállítás, Tardoskedd, Szlovákia;
- *Kapcsolatok* időszaki kiállítás, Antenna Hungária Átrium Galériája, Budapest;
- *Katona Imre postás festő emlékkiállítása*, Postamúzeum, Budapest.

Közönségkapcsolatok és rendezvények

Az alapítvány és múzeumi legjelentősebb közönségkapcsolatát a múzeum látogatói teszik ki. 2005-ben 91 981 látogatót regisztráltunk. A vendégkönyvi bejegyzések tanúsága szerint a Postamúzeumot sok látogató hazánk legértékesebb kis múzeumának nevezi. Nagy sikerű a Bélyegmúzeum új állandó kiállítása; a *bélyegsutban* megismerhető rejtett jellegzetességek és az eddig még soha nem látott bélyegtervek kiállítását minden látogató dicséri.

A balatonszemesi Postamúzeum új állandó kiállítása, az interaktív bemutatási lehetőségek, a világ egyetlen hírközlési emlékműve a vendégek körét látogató postások százaival gazdagította.

Komoly sikere volt a pécsi postapalotában rendezett kiállításnak, amely nem csak a posta 100 év előtti emlékeivel, hanem a korabeli pécsi postás személyiségekkel is megismertette a nagyközönséget, és vitathatatlanná tette a postapalota melletti kis tér elnevezését a pécsi postaigazgatóság első, építető igazgatójáról, Opris Péterről.

A kínai és indiai nagyvárosokban megforduló bélyegkiállítások, valamint a szlovákiai postatörténeti kiállítás azt mutatják, hogy múzeumainknak érdemes könnyű, akár postai szállításban is biztonságosan továbbítható világjáró kiállításokat tervezni, több posta- és bélyegtörténeti hungaricum megismertetésére, elsősorban a Kárpát-medence régióiban.

A közönségkapcsolatok másik jelentős területét a Postamúzeum auditoriumában rendezett szakmai összejövetelek, konferenciák és klubok, illetve a Bélyegmúzeum kiállítótermébe szervezett filatéliai előadások és ifjúsági klubfoglalkozások képezik. Ezeket 2005-ben 217 alkalommal 6880 fő vett részt.

A két múzeum szakkönyvtára az elmúlt esztendőben 246 kutatót fogadott.

A Bélyegmúzeum több egyedi eseménynek, mint a Rotary Club centenáriumát köszöntő magyar bélyeg kibocsátásának vagy a színházi bélyegnap ünnepségének helyszíne, a Postamúzeum pedig – ebben az évben már a debreceni fiiláléjában is – a Múzeumok Éjszakáján nagy közönségsikert aratott programot szervezett.

A Múzeumok Majálisán a 94 kiállító múzeum közül a Postamúzeum nyerte el a közönség és a szakmai zsűri díját. A hagyományos rendezvényeken és a Múzeumi Egyetértés Egylet összejövetelein közel négyezren vettek részt az év folyamán.

Kiemelkedő eseménye volt a 2005. esztendőnek a Postamúzeum *Életünk és a rádió* című pályázata. A közműsor-szolgáltató rádiókkal közösen kiírt pályázatra 160 pályamű érkezett. A pályaműveket a részt vevő rádiók többórnyi műsorban hasznosították, az arany fokozatot kapott pályaművekből pedig a Postamúzeum szerkesztésében a Puskás Tivadar Távközlési Technikum könyvet adott ki.

A múzeumok és az alapítvány jubileumaihoz kapcsolódóan 2005 júliusában a Benczur Házban az alapítvány munkatársainak, a kuratórium és a felügyelő-bizottság tagjainak meghívásával rendezett ünnepségen került sor a Honorarium Fidelitatis oklevelek és jutalmak átadására.

December 2-án a Postamúzeumban szűk körben megemlékeztek a múzeum nyugdíjba vonuló vezetőjének – jelen sorok írójának – 20 éves munkásságáról és az alapítvány élén végzett 15 esztendőös tevékenységéről.

Budapest, 2006. január

Historia domus – Postamúzeum, 2005

2005 januárjától alapítványunk neve Hírközlési Múzeumi Alapítványra változott.

Az Informatikai és Hírközlési Minisztérium január 14-én tartotta meg a 2003 óta évente megrendezésre kerülő eMagyarország Szakmai Napot *Digitális kor – Versenyképes magyarság* címmel. A rendezvényen a minisztérium munkájának és feladatainak bemutatásán túl világhírű előadók mutattak rá a jövőt érintő feladatokra és lehetőségekre, illetve a tudás alapú társadalom megteremtésének fontosságára. Múzeumunkat meghívott vendégként Kovács Gergelyné képviselte.

Január 15-én a Budapesti Történeti Múzeum klubtagjai látogatták meg a budapesti Posta- és Telefónia Múzeumot. A Postamúzeumban Krizsákné Farkas Piroska tárlatvezetéssel, Vichmann Béláné vendéglátással várta a kedves vendégeket.

Január 28-án a Postaautó Duna Rt. vezérigazgatója, Pataricza János és főmérnöke, Barna Attila látogatta meg múzeumunkat. Ekkor született az a megállapodás, miszerint a Postaautó Duna Rt. a tulajdonát képező IFA Framo típusú gépjárművet, valamint a 4/90645 alvázszámú Danuvia motorkerékpárt hosszú távú kölcsönzéssel kihelyezte a Postamúzeum balatonszemesi kiállításába.

A Múzeumi Egyetértés Egylet ez évi első programjaként egyleti tagjainkkal január 29-én a Tűzoltó Múzeumot és az Európai Örökség részét képező kőbányai Szent László plébániatemplomot látogattuk meg.

Január 31-én Finnországból a Rovaniemi Önkormányzat és a Magyar Posta Zrt. képviselői a Postamúzeumban értekeztek a Karácsonyapóról – Joulupukki – szülő DVD elkészítéséről és magyarországi forgalomba hozataláról.

Februárban a Hírközlési Múzeumi Alapítvány kezdeményezésére a Magyar Rádió Rt., a Magyar Katolikus Rádió, a Méliusz Rádió, a Cool FM Rádió és a Postamúzeum közös pályázatot hirdetett a 80 éves magyar rádiózás tiszteletére. A pályázók az életük legérdekesebb és legmeghatározóbb rádiós élményeit írhatták le május 15-i beküldési határidővel. A pályaműveket a kiíró intézmények munkatársaiból kijelölt zsűri értékelte.

Február 10-én a Magyar Numizmatikai Társulatnál dr. Garami Erika kolléganőnk *Pénzkezelés és szállítás Mária Teréziától Ferenc Józsefíg* címmel tartott előadást.

Február 22-én a Művészetek Palotája Nemzeti Hangversenytermében a Múzeumi Egyetértés Egylet tagjai a Győri Filharmonikus Zenekar hangversenyét hallgatták meg, amelynek keretében Grieg és Csajkovszkij műveket adtak elő.

A BME OMIKK Tudománytörténeti Műhely az elmúlt években a magyar tudomány és technika kiváló alkotóiról – Gábor Dénes, Milner Tivadar, Csonka János, Bay Zoltán Imre Lajos, Wigner Jenő – CD-ROM kiadványokat adott ki. A Műegyetemi Napok rendezvénysorozat keretében 2005. március 1-jén a *Magyar tudomány és technika nagyjai* című sorozat újabb darabját mutatta be, illetve azoknak az intézményeknek mondtak köszönetet, amelyek támogatásukkal nagyban segítették a kiadványok létrehozását. A be-

mutatón a Postamúzeumot – mint támogató intézményt – Kovács Gergelyné, Krizsákné Farkas Piroska és Kozmáné Grünwald Éva képviselte.

Március 16-án a Pulszky Társaság éves beszámoló ülésén Kovács Gergelyné és Kozmáné Grünwald Éva vett részt.

Április 6-án a Budapesti Műszaki Főiskola és az Országos Műszaki Múzeum megnyitotta a *Fizika éve 2005* nemzetközi rendezvénysorozatot a BMF Bánki Donát Gépészmérnöki Főiskolai Kar épületében. A megnyitón Krizsákné Farkas Piroska vett részt.

József Attila születésének 100. évfordulójára emlékezve április 11-én kollégáink és egyesületünk tagjai a költő szülőházánál helyezték el az emlékezés koszorúit. A program folytatásaként délután a Petőfi Irodalmi Múzeumban József Attila megzenésített verseit hallhattuk a Sebő Együttes előadásában, este pedig a múzeum felolvasó színpadának előadását nézhettük meg.

A keszthelyi Helikon Kastélymúzeum kocsikiállításában április 30-án nyitottuk meg a *Száz év postacsomagjai* című kiállításunkat, amelyet dr. Horváth Sándor, a Magyar Posta Zrt. csomagüzletág vezetője és dr. Czoma László, a Helikon Kastélymúzeum igazgatója ajánlott a megjelentek figyelmébe. A kiállítást Makkai-Várkonyi Ildikó forgatókönyve alapján Kozmáné Grünwald Éva, Ágh Eszter, Hernitz Ferenc és Kusnyir Sándor készítette.

Április 19-én szakmai nap keretében néztük meg kollégáinkkal a Magyar Természettudományi Múzeum *Káprázatos kövek* című időszaki kiállítását.

Május 5-én Szlovákiából Bara Mihály, Tardoskedd polgármestere Buda Ferenc postatörténeti kutatóval látogatta meg múzeumunkat, és kérték, hogy a 300 éves tardoskeddi posta emlékünnepséget kiállítással gazdagítsuk.

A Száz év postacsomagjai című kiállítás megnyitója

Kiállításrészlet

A balatonszemesi Postamúzeum gondnoki teendőit május 16-tól Molnár Erika látja el. A diósi Rádió és Televíziómúzeum kertjében ebben az évben immáron hetedik alkalommal rendeztük meg május 17-én a Távközlési Majálisunkat. Az ünnepségen a vendégeket Parrag Gábor, a Nemzeti Hírközlési Hatóság igazgatója köszöntötte, Agócs Gergely néprajzkutató dalokkal és mesékkel mulattatta, a kulináris örömökről a Puskás Tivadar Távközlési Technikum mesterszakácsai gondoskodtak.

A IX. Országos Műszaki Muzeológus Találkozóra május 18. és 20. között Pakson került sor az Országos Műszaki Múzeum és a Paksi Atomerőmű Rt. Üzemtörténeti Gyűjteménye rendezésében. A találkozó első két napján a résztvevők előadásokat hallgattak, többek között Kovács Gergelyné *Baráti körök, önkéntes segítők* című előadását, majd a harmadik napon a szokásos szakmai kirándulás keretében a Gemenci Látogatóközpontot tekintették meg. Múzeumunkat ez alkalomból Kovács Gergelyné mellett Krizsákné Farkas Piroska és Vichmann Béláné képviselte.

Május 21-én és 22-én múzeumunk ismét részt vett a Múzeumok Majálisán, a hagyományos helyszínen, a Magyar Nemzeti Múzeum kertjében. A Postamúzeum a Magyar Rádióval és a Puskás Tivadar Távközlési Technikummal a 80 éves magyar rádiózás tiszteletére az első stúdió, a nevezetes bútorszállító kocsit megtekintésére is várta a majális közönségét. Változatos programjaink elismeréseként a rendezőbizottság a szakmai zsűri döntése és a nagyközönség szavazatai alapján a Postamúzeumot különdíjban részesítette.

A Magyar Telekom Rt. székházában a külképviseletek részére tartott fogadás alkalmából június 1-jén a Postamúzeum anyagából Krizsákné Farkas Piroska gondozásában időszakos kiállítás nyílt meg.

A hetedik alkalommal megrendezett Távközlési Majális

Múzeumok Majálisa a Posta- és a Bélyegmúzeum sátrában, illetve az első stúdióban

A kocsiszekértől a postautóig címmel június 11-én nyitottuk meg új állandó kiállításunkat a balatonszemesi Postamúzeumban. A kiállítást dr. Vígh Annamária, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma Múzeumi főosztályának vezetője nyitotta meg. A megnyitó napján egyetünk tagjai számára balatoni kirándulást szerveztünk. Várpalotán a Thuryvárban lévő Vegyészeti Múzeumot néztük meg és a Zichy-kastélyban lévő Trianon Múzeumot, majd a nagyvázsonyi Postamúzeum megtekintése után kóppal utaztunk Balatonfüred és Tihany érintésével balatonszemesi végállomásunkra. A kiállítást Makkai-Várkonyi Ildikó forgatókönyve alapján Kozmáné Grünwald Éva, Hernitz Ferenc, Bartók Ibolya, Hajdú József, Ágh Eszter, Majzikné Szívós Ibolya és Kusnyir Sándor készítette.

Múzeumunk június 15-én fogadta a Berzékről – Tomcsányi István lak- és nyughelyéről – érkező kisiskolások csoportját, amelynek tagjait a postamúzeumi tárlatvezetés és megvendéglés után állatkerti sétára, majd a Fővárosi Cirkusz előadására kísértük.

Június 20-án Krizsákné Farkas Piroska, Jakab László és Juhász Károly a debreceni Delizsánsz Kiállítóteremben revíziós leltárt végzett.

Az Antenna Hungária Rt. nyíregyházi adóállomásán június 23-án az eddig üzemben lévő 25 kW-os, léghűtéses rendszerű, analóg Standard gyártmányú adót hosszú szolgálat után véglegesen leállították. Szerepét a hasonló teljesítményű, Telefunken gyártmányú, TRAM 25 típusú digitális üzemi adó vette át, amely ezután is a Kossuth rádió műsorát sugározza tovább. Különlegessége az eseménynek, hogy miután az új adóberendezés külső méreteit tekintve csak töredéke a réginek, úgy helyezték el, hogy a régi adó érintetlenül a helyén maradhatott. Az üzembe helyezés alkalmából rendezett ünnepségen múzeumunkat Heckenast Gábor képviselte.

Június 24-én Hollókőn ismét megtartottuk hagyományos Szent Iván-éji tűzugrásunkat. A hollókői szabadtéri színpadon a műsort ez alkalommal a felvidéki Zobor-alja két településéről, Zséréről és Gimesről érkező hagyományörző gyermek és felnőtt együttesek adták Jancsó Anna néprajzos vezetésével. A műsor után felsétáltunk a várba, ahol Szabó Csaba polgármester és a hollókői asszonykórus köszöntött bennünket. Falatozás után közös éneklés, körtánc és tűzugrás volt a vár alatti réten.

Június 25-én a Múzeumok Éjszakája rendezvény alkalmából délelőtt 10 és éjfél 12 óra között 540 látogató érkezett a Postamúzeumba. A vendégeket a kiállítótermekben Bartók Ibolya, dr. Garami Erika, Hajdú József, Juhász Károly, Kapi András, Krizsákné Farkas Piroska és Makkai-Várkonyi Ildikó tárlatvezetéssel fogadta, Maros Éva hárfaművész a zeneteremben óránként tartott hangversennyel, míg Heckenast Gábor az auditoriumban filmvetítéssel szórakoztatta. Az esemény háziasszonya Vichmann Béláné volt.

Az alapítvány fennállásának 15. évfordulóját munkatársainkkal szűkebb körben június 8-án a Benczúr Ház Vadász termében ünnepeltük meg, ahol értékelő beszédet Kurucz István, a kuratórium elnöke, köszöntőt Gáspárné Kovács Éva és Molnárné Udvardi Éva kurátorok mondtak. A jó hangulatú összejövetel alkalmából osztották ki az aktív és főállású munkatársak hűségét elismerő Honorarium Fidelitatis díjakat is.

Augusztus 19-én Kovács Gergelyné érdemes és eredményes munkássága elismeréséül a Magyar Köztársaság Ezüst Érdemkeresztje kitüntetésben részesült. A díjat Kovács Kálmán miniszter adta át a Hírközlési Minisztériumban, ahol igazgató asszonyt az alapítvány, illetve a múzeum dolgozói is köszöntötték.

Múzeumok Éjszakája a Postamúzeumban

Az alapítvány évfordulós ünnepségén

A kiállítás átvétele után

Bara Mihály meghívására augusztus 20-án Vichmann Béláné, Kozmáné Grünwald Éva és Jakab László a tardoskeddi hagyományörző napokra utazott, ahol egyben a tervezett közös kiállítás helyszínét is felmérték.

Kovács Gergelyné augusztus 26-án nyitotta meg a pécsi postaigazgatóságon a 100 éves pécsi postapalota emlékére rendezett időszakos kiállításunkat, amelyet Kozmáné Grünwald Éva és Kusnyir Sándor készített.

Kedves fiatal kollégáinknak, Kapi András Bálintnak szeptember 10-én a zugligeti Szent Család templomban volt az esküvője, ahol az egész múzeum képviseltette magát.

Szeptember 15-én Krizsákné Farkas Piroska, Makkai-Várkonyi Ildikó és dr. Garami Erika részt vett a Magyar Nemzeti Bank látogatóközpontjában a Csonka János évforduló alkalmából kiadott emlékérem és postabélyeg ünnepélyes bemutatóján.

Idén szeptember 17-én és 18-án került sor az Európa-szerte népszerű Kulturális Örökség Napjai hétvégére, amelynek Magyarországon központi témája a várak, erődítmények, kastélyok, kúriák, paloták bemutatása volt. Ebből az alkalomból több száz vendég fordult meg múzeumunkban, ahol az épület történetét is ismertető tárlatvezetéssel Bartók Ibolya, dr. Garami Erika, Hajdú József, Kozmáné Grünwald Éva, Makkai-Várkonyi Ildikó és Pataki Klára várták a vendégeket. Az auditoriumban Maros Éva hársfa- és Geiger György trombitaművész adott nagyszerű koncertet; a házigazda Heckenast Gábor, a háziasszony Uhl Józsefné volt.

Szeptember 22-én Kovács Gergelyné, Krizsákné Farkas Piroska, Vichmann Béláné és Hajdú József megtekintették Katona Imre (1930–1995) néhai postaműszaki dolgozó, festőművész emlékkiállítását, amelyet Szentesen az 1. sz. postahivatalban mutattak be. A múze-

um képviselői ekkor állapotok meg a hagyatékot őrző Balázs Györgynével, hogy Katona Imre festményeiből a decemberben nyíló Adventi Szalonunkban kiállítást rendezünk.

Szeptember 28-án és 29-én a Baranya Megyei Múzeumok Igazgatósága által Pécssett megrendezett Országos Múzeumigazgató Értekezleten Kovács Gergelyné, Krizsákné Farkas Piroska és Vichmann Béláné vett részt, akik ez alkalommal a Magyar Telekom Rt. régi ARF központjának helyiségét is megtekintették, amellyel a Gyáli úti raktárunkat lehetne kiváltani annak eladása miatt.

Szeptemberben a Sopron 1. számú postahivatal közönségterében a Sopron postator-ténetét bemutató állandó kiállításunk nyílt meg HERNITZ FERENC és KOZMÁNÉ GRÜN WALD ÉVA rendezésében és kivitelezésében.

Október 8-án nyílt meg a szlovákiai Tardoskedden a *120 éves budapesti Postamúzeum köszönti a 300 éves tardoskeddi postát* című kiállításunk, amelyet Krizsákné Farkas Piroska, Makkai-Várkonyi Ildikó, Hajdú József, Kozmáné Grünwald Éva és Kusnyir Sándor készített. Az eseményre egyesületi tagjainkkal érkezünk. Kirándulásunk alkalmából Deákiban a bencés apátság templomát, Tardoskedden a falumúzeumot, a templomot, a postahivatal bélyegkiállítását tekintettük meg. A mi kiállításunkat Kovács Gergelyné nyitotta meg. Hazaindulás előtt behallgattunk a helyi sportközpontban tartott VII. Országos Citeratalálkozó műsorába is.

A Postamúzeum kép- és ábrázolás-gyűjteménye október 11-én – ajándékozással – két olajfestménnyel gyarapodott, amit Lakatos Gyuláné ajánlott fel Gödről. A családi hagyatékából származó keretezett – 74×88 cm – festményeket, amelyek özv. Szendei Istvánné, illetve Szendei László postamestert ábrázolják, s amelyek 1889-ben, illetve 1892-ben készültek, Krizsákné Farkas Piroska és Hajdú József szállította be a múzeumba.

A Saxlehner András Közhasznú Egyesület október 12-én koszorúzási ünnepséget tartott a Saxlehner család Újköztemetőben lévő sírjánál. A Postamúzeumnak otthont adó Saxlehner-palota építetőjére emlékezve a múzeum koszorúját Csintalan Lászlóné helyezte el a családi sírra.

Múzeumunkban október 13-án a rádiós pályázaton arany és ezüst helyezést elért pályázókkal a Kossuth rádió, a Magyar Katolikus Rádió és a Cool FM Rádió riportfelvételeket készített. A várakozó riportalanyok szórakoztatásáról, illetve megvendégeléséről munkatársaink gondoskodtak.

Az Antenna Hungária Rt. Átrium Galériájában október 17-én *Bőráttűtetés* címmel Zajáck Tamás bőrművész iparművész kiállítása nyílt meg, amelyet Krizsákné Farkas Piroska, Kozmáné Grünwald Éva és Hajdú József is megtekintett.

Októberben Jakab László kollegával az RTL Klub televízió készített riportot, amelyet a *21. század* című műsorban sugároztak az 1960-as évek telefonhelyzetéről, az igénylésekről és a műholdas lehetőségekről szóló adásban.

A Puskás Tivadar Távközlési Technikum Auditorium Maximumában november 12-én a Klebelsberg Kuno születésének 130. és szoboravatásának 5. évfordulója alkalmából rendezett emlékülésen vettünk részt kollegáinkkal.

Az Antenna Hungária Rt. Átrium Galériájában *Kapcsolatok* című új időszak kiállításunkat november 21-én Kovács Gergelyné nyitotta meg. A kiállítást Krizsákné Farkas Piroska, Kozmáné Grünwald Éva, Hajdú József és Majzikné Szívós Ibolya készítette, amelynek témája az alapítvány és az Antenna Hungária Rt. közös 15 éve volt.

A Kapcsolatok című kiállítás megnyitóján

November 22-én és 23-án a PKI Kutatásfejlesztési Intézet konferenciáján Krizsákné Farkas Piroska és Kurucz István képviselte múzeumunkat és alapítványunkat.

A Budapesti Műszaki Egyetem november 28-án *Automobilizmus a 21. században* címmel kiállítás-megnyitóval egybekötött konferenciát rendezett, amelyen múzeumunk képviselőjében Kapi András Bálint és Makkai-Várkonyi Ildikó vett részt.

A december 2-án megtartott kuratóriumi ülésen Kurucz István bejelentette, hogy az alapítvány Egervári László személyében megtalálta a nyugállományba vonuló Kovács Gergelyné utódját. Kovács Gergelyné igazgató asszonyt délben abból az alkalomból köszöntötték, hogy húsz éve ezen a napon vette át a Postamúzeum igazgatását. A meghívott vendégek – Kósa Andor, Kovács Józsefné, Krizsákné Farkas Piroska, Kurucz István, dr. Oláh László, Papp Józsefné, dr. Pásztor Tamás, Tölgyesiné dr. Nagy Olga és Vichmann Béláné – közül többen a 20 évvel ezelőtti beiktatásán is jelen voltak. A Magyar Távközlési Rt. Kovács Gergelyné munkássága elismeréseként *A magyar távközlésért érdemérem* kitüntetésben részesítette.

December 3-án reggel a Múzeumi Egyetértés Egylet tagjaival és a rádiós pályázókkal elzarándokoltunk a lakihegyi antennatoronyhoz. A Postamúzeum auditoriumából indultunk, ahol Kurucz István kuratóriumi elnök és dr. Horváth László, a Puskás Tivadar Távközlési Technikum igazgatója bemutatták az *Életünk és a rádió* című aranyokleves pályamunkákból – Bartók Ibolya kolleganőnk műszaki szerkesztésében – készült kiadványt, és átadták a tiszteletpéldányokat. Innen a diósi Rádió és Televíziómúzeumba mentünk, ahol Kovács Gergelyné a múzeum emlékparkjában, Krizsákné Farkas Piroska és Heckenast

Az Életünk és a rádió című kiadvány kötelezpéldányainak átadása

Gábor a múzeumban vezette körbe vendégeinket. Következő állomásunk a lakihegyi szivarantenna volt, itt *gulyáságyúval* és *mobiltelefon-viadallal* vártak bennünket. Kirándulásunk a Puskás Tivadar Távközlési Technikumban ért véget, ahol megkoszorúztuk Magyar Endre szobrát, majd a bútorszállító kocsiban az adventi koszorú első gyertyáját meggyújtva vettünk búcsút egymástól.

Az auditóriumban december 11-én nyitottuk meg Adventi Szalonunkat, amelynek keretében a szentesi Katona Imre (1930–1995) néhai postaműszaki dolgozó, festőművész műveiből készítettünk kiállítást. Kovács Gergelyné a rendezvényen mutatta be utódját, az alapítvány új ügyvezető igazgatóját, Egervári Lászlót. Az ünnepség végén a Múzeumi Egyetértés Egylet rendes évi közgyűlését is megtartottuk.

December 15-én a nyíregyházi rádióállomás épületében nyílt meg az Antenna Hungaria Rt. rádiózástörténeti kiállítása, amelyen Heckenast Gábor és Krizsákné Farkas Piroska vettek részt. Ugyanezen a napon Hajdú József és Makkai-Várkonyi Ildikó a Postaautó Duna Rt. felújított székesfehérvári javítóbazisának átadóünnepségén vett részt.

A Magyar Rádió Rt. archívuma a magyar rádiózás 80. évfordulója alkalmából létrehozott Rádiómúzeum kiállítását december 16-án nyitotta meg. A kiállítás segítőjeként Kovács Gergelyné és Hajdú József emléklapot kaptak. A megnyitón Krizsákné Farkas Piroska, Hajdú József és Kozmáné Grünwald Éva volt jelen.

Decembéri nénaposainkat, egyetlen Miklós bácsinkat és a múzeum négy Éváját 20-án köszöntöttük. A bensőséges hangulatú ünnepségünk abban tért el az előző évek hasonló összejöveteleitől, hogy a Postamúzeumban 1989. november 1-je óta nyugdíjas reprográ-

Az Adventi Szalon megnyitója

Az új ügyvezető igazgató bemutatása

Decemberi névnaposaink

fusként dolgozó Szadovszky Lajosné – Éva néni – elbúcsúzott tőlünk, úgy határozott, hogy végleg nyugalomba vonul. E sorokon keresztül is kívánunk neki egészségben gazdag, békés, boldog nyugdíjas éveket.

A Vay Ádám Múzeum Baráti Körének év végi rendezvényén és az ahhoz kapcsolódó, december 29-én Vaján megtartott hagyományos falusi disznótoron múzeumunkat Kovács Gergelyné, Krizsákné Farkas Piroska, Solymosi Jánosné, Vichmann Béláné, Kurucz István és Egervári László képviselte.

Historia domus – Bélyegmúzeum, 2005

A 2005. év a Bélyegmúzeum jubileumi éve, amely a múzeum minden munkatársának sok-sok munkát, feladatot hozott, amit szervezeten, fegyelmelzetten megoldva egyben sikeres, eredményes évet is zártunk.

A Bélyegmúzeum Ifjúsági Filatelista Klubjának összejövetelei, foglalkozásai 2005-ben is folytatódtak – a nyári szünidő kivételével – havonta két szombati napon, amint arról Angyal Erzsébet jelen évkönyvünkben külön beszámol.

Januárban elkezdődött a *Múzeumi beszélgetések* 2005. évi programsorozata, amelynek alkalmából az alábbi témakörök iránt érdeklődők látogatták múzeumunkat, és hallgatták a neves filatelisták előadásait a Lágymányosi Bélyeggyűjtő Kör előadássorozata keretében.

Január 15.	Visnyovszki Gábor	Az infláció és filatélia
Január 15.	Voloncs Gábor	Adalékok az 1919. évi magyar és csehszlovák postatörténethez
Február 19.	Czirók Dénes	Bélyegelőtti levelek hamisításai
Március 19.	Miklós László	Carte maximumokon fellelhető rendellenességek
Március 19.	Király Tibor	A soproni helyi kiadások
Április 16.	Surányi Béla	Magyaregregy postatörténete
Május 21.	Tálas István	1918. Magyar légiposta
Május 21.	Szekeres Sándor	Labdarúgás tematikus gyűjtése
Október 22.	Dr. Lovász András	Az I. típusú 2 krajcáros bélyegek metszetjavításai
November 19.	Dr. Bernáth Gábor	Az ezerarcú magyar hiperinfláció bélyeg- és levélspecialitásai II.
December 17.	Dr. Pernecky László	Erdélyi hotelposták

Január 14-én dr. Oláh László, a Postások Szakmai Egyesületének elnöke és Molnár Sándor titkár tettek látogatást múzeumunkban, és kértek segítséget az átalakított új székházuk megfelelő postatörténeti témájú bélyegek képeivel, illetve nagytársaikkal való díszítésére.

Szomorúan kezdődött az év, január 27-én a Farkasréti temetőben vettünk végső búcsút Füle Mihály bélyegtervező grafikusművésztől, akinek sírjára a Bélyegmúzeum nevében Angyal Erzsébet, Halász Alexandra és jelen sorok írója vitt koszorút.

Január 26-án a Catarina Leal Phaidon Press United angol kiadó a 20. század formatervezéséről adott ki könyvet, amelyben a Rubik-kockát a Magyar Posta által 1982-ben

A Rotary Klub centenáriuma kiadott magyar bélyeg forgalomba bocsátása

kibocsátott bélyegen mutatták be, amit digitalizált formában az előkészületek alatt örömmel küldtünk el a kiadónak.

Február 4-én R. Engelbert Wenkheim, a Rotary Club tartományi kormányzója, dr. Csepeli György, az Informatikai és Hírközlési Minisztérium államtitkára és dr. Csáki György, a Magyar Posta elnöke bocsátotta forgalomba a Rotary Club centenáriuma kiadott magyar bélyeget. A Bélyegmúzeum az ünnepi alkalomra kis kamara-kiállítást készített a világ postái által kibocsátott Rotary Club témájú bélyegekből.

Február 8-án Vizi E. Szilveszter professzor a Mindentudás Egyeteme keretében a drogról tartandó előadásához kérte segítségünket. A kért – mákot ábrázoló – bélyegeket digitalizálva juttattuk el hozzá.

Február 10-től május 15-ig az Újdelhi Magyar Információs és Kulturális Központban 20 tablón hazánk kultúráját és nevezetes tájegységeit, 20 tablón pedig világgyűjteményünkben az indiai vonatkozású bélyegeket mutattuk be. A bemutató oly sikeresnek bizonyult, hogy az intézet igazgatója, dr. Radnóti Aliz kérte a kiállítás állandó rendelkezésre bocsátását abból a célból, hogy vándoroltatni tudják India nagyvárosaiban. 2005. november 25. és december 2. között az újdelhi Happy Schoolban is bemutatták, ahol a rendezvény vendége volt többek között az indiai államelnök sajtótitkára is.

A Magyar Tudományos Akadémia díszterme adott otthont április 18-án a Műemléki Világnap ünnepi ülésének, ahol a megjelenteket elsőként Bozóki András, a nemzeti kulturális örökség minisztere köszöntötte. Az ünnepi konferenciát követően Winkler Gábor elnök és Fejérdy Tamás elnökhelyettes az örökségvédelmi törvény módosítását ismertette. Az eseményen a Bélyegmúzeumot jelen sorok írója képviselte.

A Postások Szakmai Egyesülete április 25-én múzeumlátogatással egybekötött Szenior Klub rendezvényét tartotta a Bélyegmúzeumban, ahol a jelenlévőknek Csegezi Tamásné, a Magyar Posta Rt. Bélyegmenedzsment irodájának vezetője adott tájékoztatást a posta bélyeg-kibocsátási és bélyegértékesítési tevékenységéről, majd jelen sorok írója a múzeumot mutatta be.

Ács Noémi, a Könnyűipari Műszaki Főiskola nyomdászhallgatójának konzulenseként szakdolgozati témaválasztásához és megírásához nyújtott segítséget márciustól májusig folyamatosan Nikodém Gabriella.

Örvendetes nap volt május negyediké, amikor megérkezett a múzeum régóta húzódó felújítása előtt megálmodott *titokszobába*, a speciális bemutatószekrény. Az ebbe belekerülő különlegességek kiválasztása Szabó Jenő munkája. A technikai kivitelezés Révész Ferenc vállalkozó alkotómunkáját dicséri. Révész Ferenc és munkatársa ezen a napon kezdték meg a nyomóköveket bemutató szekrények kialakítását is.

Május 21-én és 22-én hagyományos módon a Magyar Nemzeti Múzeum kertjében került megrendezésre a Múzeumok Majálisa nevű rendezvény. Sátorukat magyar vonatkozású bélyegekkel, pontosabban a bélyegekről készült nagyított másolatokkal díszítettük. Nagy sikere volt a vetélkedők, játékok mellett a dekorációnak is, hiszen a közönség szívesen nézte, fedezte fel a távoli országok bélyegein a magyar vonatkozású témákat, például Puskás Ferenc és Bozsik József futballistát Nicaragua vagy a magyar Parlament épületét Kína bélyegén.

A nemzeti vagon védelmének fokozása érdekében januártól márciusig folyamatosan cseréltük – a muzeológusok által előre egyeztetett értékhatár figyelembe vételével – a klasszikus bélyegeket bemutató keretek üveglapjait biztonsági fóliával ellátott üvegekre. Az üvegcserenél-nagy segítséget nyújtott Kusnyír Sándor postamúzeumi kollégánk.

Sikeres bélyeges játékok a Múzeumok Majálisán

klasszikus bélyegeket bemutató keretek üveglapjait biztonsági fóliával ellátott üvegekre. Az üvegcserenél-nagy segítséget nyújtott Kusnyír Sándor postamúzeumi kollégánk.

Május 18-án a Magyar Posta Rt. által kiadott *In memoriam II. János Pál* elnevezésű emlékbélyeg ünnepélyes forgalomba bocsátásának a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia adott otthont. A rendezvényen Erdő Péter római katolikus püspök, az Esztergom–Budapesti Főegyházmegye érseke, bíboros, Magyarország prímása és Kovács Kálmán informatikai és hírközlési miniszter méltatta és ismertette a bélyegblokkot. A zártkörű rendezvényen jelen sorok írója képviselte a Bélyegmúzeumot.

A Planetárium felkérésére 10 tablós időszakos kiállítást készítettünk *25 éve járt az első magyar űrhajós a világűrben* címmel. A kiállítást a Planetárium fogadócsarnokában május 30. és szeptember 29. között tekinthették meg az érdeklődők.

Előzetes egyeztetés után június 6-án a Belgiumban székelő King Baudoni Alapítvány titkára, Jean Paul Warmoes tett látogatást múzeumunkban. A látogatása célja az Amerikai Egyesült Államok állampolgárai által a királyi alapítványon keresztül nyújtott – Magyarországon is igénybe vehető – támogatások, illetve azok lehetőségeinek ismertetése volt. Majd június 14-én a Külügyminisztérium külkapcsolati osztályáról Sperlak János tisztelte meg látogatásával múzeumunkat, akivel a Kínában lévő vándorkiállításunk visszaszállításának részleteit beszéltük meg.

Június 20-ra – a 2004-ben elkezdett és az azóta folyamatosan végzett munka eredményeképpen – végre elkészült az állandó kiállítás átrendezése, megújítása, kibővítése. A *Világegyetem – bélyegtörténelem* című kiállítás 250 000 db bélyeggel gyarapodott. Két szekrénnel kibővült válogatást mutatunk be az egyéb filatéliai tárgyak gyűjteményéből is. A kiállítóterem két végében a megszokottól eltérően a magyar bélyegyártás múltjával és jelenével kapcsolatos újdonságok fogadják a látogatókat. A magyar bélyegeket bemutató három szekrény alját megnyitottuk, és ott most üveg mögött nyomóköveket mutatunk be Nikodém Gabriella rendezésében. A terem végében lévő úgynevezett bélyegsutban a modern nyomdatechnikával készült bélyegeken a rejtett látnivalók lepleződnek le nagyító és UV-fény alatt. A magyar és angol nyelvű, kimerítő ismeretekkel szolgáló hangos tájékoztatót Szabó Jenő készítette. Néhány blokkot a magyar postától kellett kérnünk, ebben Csegezi Tamásné volt segítségünkre.

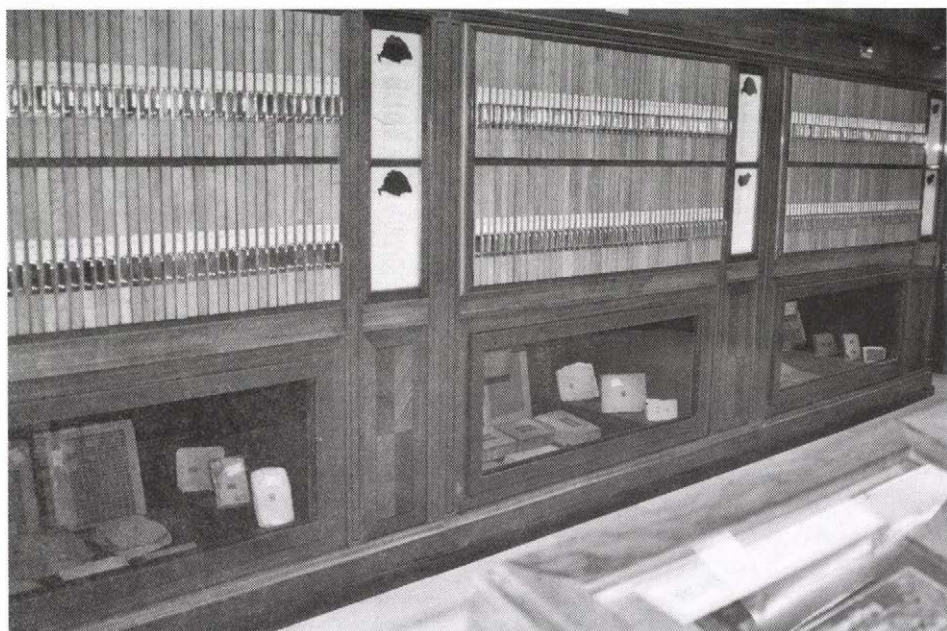
A felújításra való felkészülés a számítógépeken lévő anyagok szerverre, lemezekre, CD-re mentésével kezdődött. A június 25-i bezárás után a kiállítóterem szekrényeinek lezárásával, a mozdítható ingóságok becsomagolásával és a tároló helyre történő tervszerinti elrakásával folytatódott. A nagy biztonságot kívánó anyagok (gyűjteményi tárgyak, lebontott számítógépes hálózat, egyéb gépek) hermetikusan lezárva a gyűjteménytárba kerültek.

A felújítás idegborzoló négy hónapja alatt mindenki fegyelmetten végezte a helyzetnek megfelelően ráháruló feladatokat. A munkaterületté vált múzeumban folyamatosan változó időpontban történő nyitások, előre sosem tervezhető – esti, késő esti – zárások voltak, ügyelve és szem előtt tartva a biztonságot és a szabadságok kiadását is.

Augusztus 26. és 28. között a St. Georgenben megtartott Osztrák–Magyar Filatéliai Szimpóziumon a Bélyegmúzeumot Angyal Erzsébet képviselte.

Az első félév végén Kínából hazaérkezett kiállításunk egy részét kiegészítettük, és *Magyarország bélyegeken* címmel szeptember 7-én a hetvenedik születésnapját ünneplő Dudás László Munkácsy-díjas bélyegtervező grafikusművész köszöntésére Nagykanizsán a Hevesi Sándor Általános Iskola galériájában jelen sorok írója nyitotta meg. A művészt a Magyar Posta Rt. nevében Csegezi Tamásné köszöntötte. A kiállítást itt szeptember 26-ig tekinthették meg a látogatók, mert a Polgár 1. számú postahivatal vezetőjének kérésére október 4. és 28. között a polgári Közösségi Házban láthatták az érdeklődők, majd október 30. és november 16. között Sárváron az Országos Protestáns Napok Rendezvénysorozat keretében az Evangélikus Egyházközösség tanácstermében.

Szeptember 22-én Halász Alexandra és Nikodém Gabriella meglátogatta Nagy Zoltán grafikusművész özvegyét, Ili nénit, akitől hat darab gyönyörű rézkarc-nyomólemezt vásároltunk jutányos áron. A szintén Nagy Zoltán hagyatékából származó réznyomógép működőképes állapotba hozatalához a Pénzjegynyomda munkatársai, Baranyai György és gép-

Kiállított nyomókövek a három bélyegszekrény aljában kialakított vitrinekben

A Magyarország bélyegeken című kiállítás megnyitása

mester kollégái voltak segítségünkre. A réznyomatos emléklapok készítéséhez szükséges speciális papírt előnyomtatva ugyancsak a Pénzjegynyomda ajándékozta múzeumunknak.

Szeptember 28. és 30. között Pécsen a Baranya Megyei Múzeumok Igazgatósága által megrendezett Országos Múzeumi igazgató Értekezleten vettem részt.

A közelgő Postai Világnap alkalmából október 7-én az RTL klub készített velem televíziós interjút.

A Bélyegmúzeum három hónapig tartó felújítási munkálatai után végül elmentek a kőművesek, burkolók, villanszerelők, asztalosok, festők. Tehát megkezdődhetett a helyreállítás, amelynek során a visszaköltözéstől a takarításon, a munkaszobák újra belakásán, a számítógépek és a hálózat visszaállításán túl még számos egyéb tevékenységet múzeumunk kis létszámú, de lelkes és egymást segítő csapata végzett remekül, amiről csak felsőfokon tudok beszélni. Munkájukat ezúton is köszönöm, és köszönöm alapítványunk nevében is.

Közben elkezdődött már az újrainvitásig elkészítendő új időszakos kiállítások rendezése is. Fő feladatunk volt a „*Remekművek*” jelige alatt és a *Visszapillantás a Bélyegmúzeum 75 éves múltjába* című kiállítások, a donátorok falának és a vízjelnyomó hengerek bemutatásának előkészítése. Majsai Mária sajnálatos balesete miatt Halász Alexandra fejezte be az időszakos kiállítások kivitelezését. A donátorok falának elkészítésében és a réznyomatok keretezésében – amit köszönetképpen a felújításban segítséget nyújtók kaptak – nagy segítségünkre volt Kozmáné Grünwald Éva a Postamúzeumból.

Szeptemberben az Amerikai–Magyar Alapítvány 50. évfordulójának budapesti rendezvényein, amelyek helyszíne az Országos Szabó Ervin Könyvtár díszterme, illetve a Magyar Tudományos Akadémia klubja volt, Molnár Ágoston professzor, az alapítvány titkára meghívottjaként Nikodém Gabriella és jelen sorok írója vett részt.

Október 5. és november 30. között a Gervay Mihály Posta és Bankforgalmi Szakközépiskolában láthatták az érdeklők azt a 9 tablóból álló összeállítást, amelyet az iskola tanárai válogattak ki a *Magyarország természeti értékei* című kiállítási anyagunkból növények és madarak témakörrel.

Október 21-én került felavatásra a *Donátorok fala* című fénykép-összeállításunk, amely tulajdonképpen a Bélyegmúzeum létrehozásában és gyűjteménygyarapításában részt vállaló meghatározó személyek portréit mutatja be a múzeum előterében. A nagylelkű adományozók, illetve családtagjaik, leszármazottaik, képviselőik az ünnepség után családias hangulatú szerény vendéglátás és beszélgetés mellett elsőként tekintették meg a felújított és átrendezett kiállítótermet.

Másnapról, október 22-től újra nyitva állnak a jubiláló Bélyegmúzeum kapui. Szombaton a déli harangszó után került sor az átépített és megújult 75 éves múzeum újbóli megnyitására. Az ünnepségen számos illusztris vendég vett részt. Az új kiállítás megnyitóját követően Nagy Zoltán bélyegtervező grafikusművésznak, a Pénzjegynyomda egykori művészeti vezetőjének kézi réznyomógépével és az özvegye által a múzeumnak adott nyomólemezekkel a látogatók által saját kezűleg készített nyomatok a Pénzjegynyomda által előkészített lapokra kerültek, amit készítőik megvásárolhattak.

Október 26-án Gáspárné Kovács Éva az Antenna Hungária Rt., Homonnay Gábor és Visnyovszki Gábor a Magyar Filatéliai Tudományos Társaság részéről látogatták meg múzeumunkat azzal a számunkra igen kedvező szándékkal, hogy a Bélyegmúzeum és a

A megújult kiállítóterem

Részlet a „Remekművek” jelige alatt című időszaki kiállításból

Visszapillantás a Bélyegmúzeum 75 éves múltjába

A nyugdíjas teremőrök búcsúztatása

Mafitt fűzze szorosabbra együttműködését. A megbeszélés azzal zárult, hogy részletesen kidolgozzuk az együttműködés kiszélesítésének lehetőségeit.

A nagy ünnepséget követő héten a budapesti temetőkben nyugvó postás nagyjaink sírját tettük rendbe. A Hírközlési Múzeumi Alapítvány nevében muzeológusaink megtisztelő kötelességként halottak napján kegyeleti koszorúkat helyeztek el neves postás-elődeink sírhelyén.

November 9-én az MTV *Válaszd a tudást* című műsorához készített felvételt a múzeum megújult kiállításáról, november 12-én pedig a Kossuth rádió *Szemle* című műsorához készült riport a megújult múzeumról jelen sorok írójával.

November 15-én elbúcsúztunk a volt nyugdíjas teremőreinktől, mivel mindannyian betöltötték a 70. életévüket. Kedves, meghitt ünnepség keretében váltunk el azzal, hogy mint a családtagokat minden rendezvényen – és mindig, amikor a múzeumba kíváncsnak – szeretettel várjuk őket.

December 1-jén a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal műtárgyvédelmi irodavezetője, dr. Buzinkay Péter és kedves munkatársai látogatták meg a jubiláló múzeumot kölcsönös tájékozódás, egymás munkájának megismerése és a leghatékonyabb együttműködés elősegítése céljából.

December 11-én délután öt órakor a Hírközlési Múzeumi Alapítvány auditoriumában rendezett hagyományos Adventi Szalon keretében Katona Imre szentesi postás festőművész képeit, köztük egy hírközlési sorozatot bemutató kiállítását tekintettük meg, amelyet Kovács Gergelyné nyitott meg baráti körünk, egyleti tagjaink körében.

December 15-én a Magyar Posta Rt. grafikus és színművész partit rendezett múzeumunkban, ahol a kerek születésnapjukat 2005-ben ünneplő bélyegtervező grafikusművészeket és a megszemélyesített bélyeget reklámozó színművészeket köszöntötték.

December 29–30. A Hírközlési Múzeumi Alapítvány vezetői a 2005-ös évet a vajai Vay Ádám Múzeumban zárták.

Közhasznúsági jelentés és gazdasági beszámoló

A Postai és Távközlési Múzeumi Alapítványt 1990. január 1-jével alapította a Magyar Távközlési Rt., a Magyar Posta Rt. és az Antenna Hungária Rt. az alapítók közös muzeális örökségének ápolására, bemutatására és tudományos igényű feldolgozására. A Fővárosi Bíróság 429. sorszám alatt vette nyilvántartásba, amelyet 1998. január 1-jétől kiemelten közhasznú szervezetté minősített, s amely 2005-től Hírközlési Múzeumi Alapítvány néven folytatja kulturális tevékenységét.

Az elmúlt esztendő a jubileumok éve volt. 120 éve alapították a Postamúzeumot, 50 éve nyitották meg első önálló kiállítását, 75 éves a Bélyegmúzeum, és 15 éve működünk alapítványi keretek között.

A jubileumi évfordulókról méltóképpen megemlékeztünk a Helikon Kastélymúzeumban a *100 év postacsomagjai* új állandó kiállítással, *A kocsiszekértől a postautóig* balatonszemesei új állandó kiállítással, illetve *A 100 éves pécsi postapalota emlékeiből* időszakos kiállítással. *A 120 éves budapesti Postamúzeum köszönti a 300 éves tardoskeddi postát* című időszakos kiállítást Szlovákiában rendeztük be, a *Kapcsolatok* időszakos kiállítást az Antenna Hungária Rt. galériájában, Katona Imre (1930–1995) postaműszaki dolgozó, festőművész emlékkiállítását a Postamúzeumban nyitottuk meg.

A 75 éves Bélyegmúzeum új köntöst kapott felújítása során. A *Világegyetem – bélyeg-történelem* új állandó kiállításában 550 ezer kiállított bélyeg mellett kiállításba kerültek a nyomókövek és a postai pályázatokra készült, de kibocsátásra nem került bélyegtervek is.

A Bélyegmúzeum gyűjteménygyarapodása 2005-ben: a magyar bélyegek gyűjteménye 38 571, a külföldi bélyegek gyűjteménye 23 902, a vegyes gyűjtemények 1831 és a könyvtár 109 darabbal gyarapodott.

A Postamúzeum gyűjteménygyarapodása 2005-ben: a tárgyi gyűjtemények 230, a dokumentációs gyűjtemények 1976, az egyéb gyűjtemények 256 és a könyvtár 94 darabbal gyarapodott.

Megjelent a 2003–2004. évi dupla évkönyvünk és a Bélyegmúzeum magyar–angol nyelvű katalógusa. Az alapítvány múzeumait 2005-ben 91 981 fő látogatta meg.

Az alapítvány vállalkozási tevékenységet nem folytat, így vállalkozási tevékenységből származó bevétele sem keletkezett. Pártoktól független, politikai tevékenységet nem folytat.

A Hírközlési Múzeumi Alapítvány 2005. évi gazdasági – bevételi és kiadási – adatai E Ft-ban kifejezve a következők szerint alakultak:

Bevételek

Megnevezés	Tervezett	Tényleges
Saját bevétel	3 000	2 957
Múzeumi belépőkből	2 000	2 119
Áruértékesítésből	1 000	838
Pénzüintézeti kamatbevétel	380	1 050
Támogatások	233 160	238 446
Magyar Posta Zrt.	62 060	63 000
Magyar Telekom Nyrt.	136 000	135 000
Antenna Hungária Nyrt.	25 100	25 098
Magyar Posta Zrt. egyszeri rendkívüli	10 000	10 000
Antenna Hungária Nyrt. egyszeri rendkívüli	0	867
Egyéb támogatások	0	1 008
Munkaerő- és Létszámnyilvántartó egyszeri rendkívüli	0	3 473
Pályázati bevételek	4 000	12 774
Személyi jövedelemadó 1%-ából	0	921
Bevételek összesen	240 540	256 148

Költségráfordítások

Megnevezés	Tervezett	Tényleges
Anyagköltség	15 040	14 673
Szolgáltatások ráfordítása	69 100	60 950
Egyéb ráfordítások	2 200	7 895
Béreköltség	98 600	97 653
Személyi jellegű kifizetések	19 100	18 882
Bérfeladások	34 200	36 293
Értékcsökkenési leírás	14 000	12 903
Munkáltatót terhelő személyi jövedelemadó	2 300	3 647
Eladott áruk beszerzési értéke	0	1 210
Költségráfordítások összesen	254 540	254 106

Beruházások

Megnevezés	Tényleges
Bélyegmúzeumi felújítás	10 167
Számítástechnikai gépek beszerzése	1 152
Fotóobjektív beszerzése	219
Beruházások összesen	11 538

Az alapítvány közhasznú beszámolójának 2005. évi mérlege

Sor-szám	A tétel megnevezése	Előző év (E Ft)	Tárgyév (E Ft)
a	b	c	e
1.	A. Befektetett összegek	73 586	71 924
2.	I. Immateriális javak	7 622	5 437
3.	II. Tárgyi eszközök	53 232	52 860
4.	III. Befektetett pénzügyi eszközök	12 732	13 627
5.	IV. Befektetett eszközök értékhelyesbítése	0	0
6.	B. Forgóeszközök	15 549	40 420
7.	I. Készletek	5 281	5 838
8.	II. Követelések	1 577	10 655
9.	III. Értékpapírok	0	0
10.	IV. Pénzeszközök	8 691	23 927
11.	C. Aktív időbeli elhatárolások	4 811	1 299
12.	Eszközök (aktívák) összesen	93 946	113 643
13.	D. Saját tőke	54 781	56 822
14.	I. Induló tőke (jegyzett tőke)	38 963	54 780
15.	II. Tőkeváltozás (eredmény)	15 818	2 042
16.	III. Lekötött tartalék	0	0
17.	IV. Értékelési tartalék	0	0
18.	V. Tárgyévi eredmény alaptervekenységből (közhasznú tevékenységből)	15 818	2 042
19.	VI. Tárgyévi eredmény vállalkozási tevékenységből	0	0
20.	E. Céltartalék	0	0
21.	F. Kötelezettségek	2 204	9 888
22.	I. Hosszú lejáratú kötelezettségek	0	0
23.	II. Rövid lejáratú kötelezettségek	2 204	9 888
24.	G. Passzív időbeli elhatárolások	36 961	46 933
25.	Források (passzívák) összesen	93 946	113 643

Az alapítvány közhasznú beszámolójának 2005. évi eredmény-kimutatása

Sor-szám	A tétel megnevezése	Előző év (E Ft)	Tárgyév (E Ft)
a	b	c	e
1.	A. Összes közhasznú tevékenység bevétele	246 829	256 148
2.	1. Közhasznú működésre kapott támogatás	226 119	239 367
3.	a) alapítótól	223 774	233 965
4.	b) központi költségvetéstől	1 000	0
5.	c) helyi önkormányzattól	0	0

Sor-szám	A tétel megnevezése	Előző év (E Ft)	Tárgyév (E Ft)
a	b	c	e
6.	d) társadalombiztosítótól	0	0
7.	e) egyéb, ebből 1%: 921	1 345	5 402
8.	2. Pályázati úton elnyert támogatás	18 267	12 774
9.	3. Közhasznú tevékenységből származó bevétel	1 997	2 957
10.	4. Tagdíjból származó bevétel	0	0
11.	5. Egyéb bevétel	446	1 050
12.	B. Vállalkozási tevékenység bevétele	0	0
13.	C. Összes bevétel	246 829	256 148
14.	D. Közhasznú tevékenység ráfordításai	231 011	254 106
15.	1. Anyagjellegű ráfordítások	70 640	83 518
16.	2. Személyi jellegű ráfordítások	141 707	152 827
17.	3. Értékcsökkenési leírás	13 964	12 903
18.	4. Egyéb ráfordítások	4 698	4 836
19.	5. Pénzügyi műveletek ráfordításai	2	22
20.	6. Rendkívüli ráfordítások	0	0
21.	E. Vállalkozási tevékenység ráfordításai	0	0
22.	1. Anyagjellegű ráfordítások	0	0
23.	2. Személyi jellegű ráfordítások	0	0
24.	3. Értékcsökkenési leírás	0	0
25.	4. Egyéb ráfordítások	0	0
26.	5. Pénzügyi műveletek ráfordításai	0	0
27.	6. Rendkívüli ráfordítások	0	0
28.	F. Összes ráfordítás	231 011	254 106
29.	G. Adózás előtti eredménye	0	0
30.	H. Adófizetési kötelezettség	0	0
31.	I. Tárgyévi vállalkozási eredmény	0	0
32.	J. Tárgyévi közhasznú eredmény	15 808	2 042

Tájékoztatósi adatok (E Ft-ban)

33.	A. Személyi jellegű ráfordítások		152 827
34.	1. Bérköltség		97 653
35.	Ebből: – megbízási díjak		2 143
36.	– tiszteletdíjak		0
37.	2. Személyi jellegű egyéb kifizetések		16 738
38.	3. Bérjárulékok		36 293
39.	B. A szervezet által nyújtott támogatások		0
40.	C. Továbbutalási céllal kapott támogatás		0
41.	D. Továbbutalt támogatás		0

Független könyvvizsgálói jelentés

Elvégeztük a Hírközlési Múzeumi Alapítvány 2005. 12. 31-i fordulónapra elkészített mérlegének – amelyben az eszközök és források egyező végösszege 113 643 E Ft, a mérleg szerinti eredmény 2042 E Ft nyereség –, valamint a 2005. évre vonatkozó eredménykimutatásának és kiegészítő melléklet és közhasznú jelentésének vizsgálatát, melyeket a vizsgált szervezet 2005. évi közhasznú egyszerűsített éves beszámolója tartalmaz. Az alapítvány 2004. december 31-i beszámolóját az Audit Plusz 2000 Kft. vizsgálta, és 2005. március 29. napján hitelesítő záradékkal látta el.

Az éves beszámoló elkészítése az ügyvezetés felelőssége. A könyvvizsgáló felelőssége az éves beszámoló véleményezése az elvégzett könyvvizsgálat alapján, valamint az üzleti jelentés és az éves beszámoló összhangjának megítélése.

A könyvvizsgálatot a magyar nemzeti könyvvizsgálati standardok és a könyvvizsgálatra vonatkozó – Magyarországon érvényes – törvények és egyéb jogszabályok alapján hajtottuk végre. A fentiek értelmében a könyvvizsgálat tervezése és elvégzése révén elegendő és megfelelő bizonyítékot kell szerezni arról, hogy az éves beszámoló nem tartalmaz lényeges hibás állításokat.

Az elvégzett könyvvizsgálat magában foglalta az éves beszámoló tényszámain alátámasztó bizonylatok mintavételen alapuló vizsgálatát, emellett tartalmazta az alkalmazott számviteli alapelvek és az ügyvezetés lényegesebb becsléseinek, valamint az éves beszámoló bemutatásának értékelését. Meggyőződésünk, hogy munkánk megfelelő alapot nyújt a könyvvizsgálói záradék (vélemény) megadásához.

Záradék/Vélemény: A könyvvizsgálat során a Hírközlési Múzeumi Alapítvány egyszerűsített éves beszámolóját, annak részeit és tételeit, azok könyvelési és bizonylati alátámasztását az érvényes nemzeti könyvvizsgálati standardokban foglaltak szerint felülvizsgáltuk, és ennek alapján elegendő és megfelelő bizonyosságot szereztünk arról, hogy az egyszerűsített éves beszámoló a számviteli törvényben foglaltak és az általános számviteli elvek szerint készítették el.

Véleményünk szerint az egyszerűsített éves beszámoló – amelyben az eszközök és források egyező végösszege 113 643 E Ft, a mérleg szerinti eredmény 2042 E Ft (nyereség) – az alapítvány, a Hírközlési Múzeumi Alapítvány 2005. 12. 31-én fennálló vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzetéről megbízható és valós képet ad. A közhasznú jelentés az egyszerűsített éves beszámoló adataival összhangban van.

Budapest, 2006. március 6.

A könyvvizsgálattal megbízott társaság
Audit Plusz 2000 Kft.
1054 Budapest, Báthory u. 19.
Kamarai nyilvántartási száma: 001379
Képviselőre jogosult: Lakatos István

Lakatos István

A könyvvizsgálatot a társaság nevében Lakatos István bejegyzett könyvvizsgáló végezte.
Kamarai bejegyzési száma: 002190
8600 Siófok, Mikszáth Kálmán u. 28.

Lakatos István

Felügyelő-bizottsági vélemény

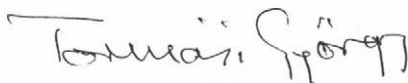
A felügyelő-bizottság a Hírközlési Múzeumi Alapítvány 2005. évi beszámolóját áttekintette, a könyvvizsgálói jelentést elfogadja. Az alapítvány beszámolója a számviteli törvény előírásainak megfelelő.

A 2005. évi beszámolót a Hírközlési Múzeumi Alapítvány Felügyelő Bizottsága elfogadja.

Budapest, 2006. március 28.

Szabó Gyula
felügyelő-bizottsági tag

Dr. Tormási György
felügyelő-bizottsági tag

Gárdosné Petényi Erzsébet
felügyelő-bizottsági elnök

A Hírközlési Múzeumi Alapítvány 2006. évi munkaterve

Igazgatás és gazdálkodás

A nyugdíjba vonuló ügyvezető igazgató, jelen sorok írója 2006. január 15-ig, felmentési idejének megkezdéséig átadja utódjának az igazgatási feladatokat.

A pénzügyi és gazdálkodási feladatokat – beleértve a gondnoki, karbantartási, felújítási és beruházási munkák középtávú feladatait és terveit – érdemes átvilágítani, mintegy állapotfelvételt adva a leendő ügyvezető számára. Ennek keretében kell elvégezni az alapítvány és mindkét múzeuma teljes körű vagyoni-, tűz- és munkavédelmi ellenőrzését tizennégy kiállítóhelyen és hat raktárban.

Kiemelkedő feladatként kell tervezni, amennyiben a Magyar Telekom Nyrt. megfelelő helyet és céltámogatást biztosít, a Gyáli úti távközlési raktár átköltöztetését és a Bélyegmúzeum tűzvédelmi berendezésének cseréjét, amennyiben a Magyar Posta Zrt. erre külön céltámogatást biztosít.

A Postamúzeum épületének eladása két alternatív igazgatási feladatot jelent. A per folytatása és egy esetleges peren kívüli egyesség is szükségessé teszi, hogy bebizonyítsuk az épület elidegeníthetetlen részét képező és az épület értékeléséből teljesen kimaradt műalkotások, belsőépítészeti műtárgyak becsült értékét. Ezek, beleértve a kifogástalan állapotú lépcsőházi freskók 1987 és 1990 közötti felújítását, 14 M Ft értékben a Postamúzeum gondoskodása, kijárása következtében léteznek. Összességében az első emelet műalkotásai és a lépcsőház műemléki felújítása 2,5 és 3 Mrd Ft közötti értéket képvisel. Ez azért is fontos, mert nem alapterület-, hanem értékarányos csereingatlant kell az alapítvány tulajdonába adni a múzeum kiköltöztetéséhez.

A múzeum műtárgyastól csak abban az esetben tud bármilyen más frekvencián idegenforgalmi övezetben lévő épületbe kiköltözni, ha azt a múzeum speciális igényeinek megfelelően alakítják ki. Ezért a múzeumnak – az igazgatók és a muzeológusok közreműködésével – egy állandó kiállítási tervet kell készíteni, amely tematikus bontásban alkalmas arra, hogy belsőépítészeti installációs tervet készítsenek hozzá. A gazdasági csoportnak és a muzeológusoknak meg kell tervezni a leendő gyűjteménytárak szükséges tárolókapacitását és helyigényét.

A két múzeum igazgatásában az ügyviteli és üzemviteli szabályzatokat egységesíteni szükséges, és egyes munkafeladatok ellátásában integrációra kell törekedni.

A múzeumvezetők feladatákként mindkét múzeumban felül kell vizsgálni a számítógépes nyilvántartási rend első évi tapasztalatait, és megvizsgálni, hogy ez milyen munkaerő-átcsoportosításokra ad lehetőséget.

Az alapítvány felelős rendszergazdát bíz meg a honlapok naprakész gondozásával, a múzeumigazgatók feladatává téve a felelős munkatársak kijelölését.

A Bélyegmúzeum pályázatot nyújt be „Az év múzeuma 2005” cím elnyerésére.

Gyűjteményi feladatok

- A Bélyegmúzeumban meg kell határozni, mikortól és milyen formában kívánják áttérni a Michel-féle katalógus használatára.
- A Magyar Posta Zrt. 1996 és 2005 között kiadott bélyegterveinek nyilvántartásba vételéhez írásban kell megkérni a szükséges adatokat, amelyek csak akkor lesznek hitelesek, ha azok a bélyegtervek megrendelőjétől, a Magyar Posta Zrt. bélyegmenedzsment osztályától származnak.
- A nagyalakú tervrajzok gyűjteménye és a plakátgyűjtemény új raktárba kerül.
- A Postamúzeumban megkezdődik a postatörténeti tárgyi gyűjtemény revíziós leltározása.
- A dokumentációs gyűjteményben szűrőpróbaszerűen ellenőrizni kell a leltározást, hogy az megfelel-e a nyilvántartási szabályzat előírásainak.
- A távközléstörténeti gyűjtemény költöztetésére felkészülve szükséges a nagy tárgyak listájának elkészítése (méretekkel, súlyokkal) és azok elhelyezéséhez egy berendezési terv készítése.
- Restaurálási feladatokat elsősorban a dokumentációs gyűjtemény okmány- és iratanyagában kell végezni, és erre nézve ütemtervet kell készíteni a restaurálandó anyagok listájával.
- A Kert közti tervtári dokumentációs gyűjteményben felülvizsgálatot kell végezni. Az ott őrzött anyagnak egy – a hírközléstörténet számára nem meghatározó – részét fel kell ajánlani a Magyar Országos Levéltárnak.

Tudományos munkák

- Kiállítási katalógusok készítenők a balatonszemesi, az ópusztaszeri és a hollókői múzeumok kiállításairól.
- Csonka János Emlékmúzeumának első kiállításához „100 éves a postaautó” cím alatt kutatások végzése a régi postai szaklapokban és a forgatókönyv elkészítése.
- A Postamúzeum kezdeti történetének (1896–1954) feldolgozása.
- A Magyar Televízió megindulásának 50. évfordulójára (2008) készülő CD-Rom anyagának gyűjtése.
- Részvétel a Légrádi Emlékalbum készítésében.
- A 2005. évi évkönyv tanulmányainak elkészítése.

Kiállítások

- 100 éve született Légrádi Sándor bélyegművész, Bélyegmúzeum;
- Az 1956-os forradalom és szabadságharc emlékei bélyegeken, Bélyegmúzeum;
- In memoriam Soó Rezső 2006, Bélyegmúzeum;
- Bélyegnapi kiállítás, Bélyegmúzeum;
- Csonka János postaautója, Postamúzeum;
- A Postamúzeum története 1896 és 1954 között, Postamúzeum;

- A levélcenzúra története, a kőszegi Postamúzeum egyik helységében, Postamúzeum;
- 100 éves a Nemzetközi Rádiótávíró Szövetség, a Rádió és Televíziómúzeumban, Postamúzeum;
- 100 éve született Goldmark Péter Károly és Rédl Endre, Postamúzeum;
- 125 éves a magyar telefónia, a pécsi Telegalériában, Postamúzeum;
- 75 éves a látképes levelezőlap, a pécsi Postagalériában, Postamúzeum.

Közönségkapcsolatok

- Mindkét múzeum részt vesz a Múzeumok Majálisán és a Múzeumok Éjszakája rendezvényen.
- A Bélyegmúzeum Mafitt-előadásoknak, diákfoglalkozásoknak és az ifjú bélyeggyűjtők szakkörének ad otthont.
- A Postamúzeum emlénapokat és üléseket szervez a 125 éves budapesti telefonról, a 100 éves hírközlési szakképzésről (Gyáli út).
- A Postamúzeum auditórium a Hírközlési és Informatikai Tudományos Egyesület rendezvényeinek, összejöveteleinek ad otthont.
- Megrendezi a diósi Távközlési Majálist és a hollókői Szent Iván-éji tűzgrást.
- Nyilvános pályázatot ír ki *Én és a 125 éves budapesti telefon* címmel.
- Abban az esetben, ha mintegy 3 M Ft biztosítható rá, és a főváros V. kerülete is készséget mutat befogadására, a Postamúzeum szeretne egy Puskás-emlékművet állítani. A 125 éves budapesti telefon emlékére a hajdani Fürdő utcában, az első telefonközpontot befogadó épület helyén – ma Hild tér – helyezné el a Puskás Tivadar és Puskás Ferenc emlékezete című kompozíciót, központjában a Trischler Ferenc készítette és a bolyi Puskás Tivadar utcában álló Puskás Tivadar mellszobor másolatával.

Budapest, 2005. november 7.

Évfordulók nyomában

Ebben az évben az *Évfordulók nyomában* című évkönyvi fejezetünkben a 80 éves magyar rádióról emlékezem meg. E rövid írás keretében a műsorsugárzás feltételeit, ünnepi eseményeit és a Postamúzeum tárgyi és dokumentációs gyűjteményében levő műsorszórás-történeti emlékek jegyzékét ismertetem. Továbbá befejezésül az évforduló alkalmából meghirdetett *Életem és a rádió* című pályázatra beküldött 162 pályaműből választottam néhányat, amelyek bár érdekesekek, besorolásuk miatt nem jelenhettek meg a Puskás Tivadar Távközlési Technikum által – az aranyokleveles pályaművekből – kiadott könyvben.

A magyar rádió hivatalos születésnapja 1925. december 1-je, kedd, 17 óra, amikor is megnyitóünnepségre és esti hangversenyre került sor. Azonban az ünnepélyes pillanatig hosszú és rögzös út vezetett.

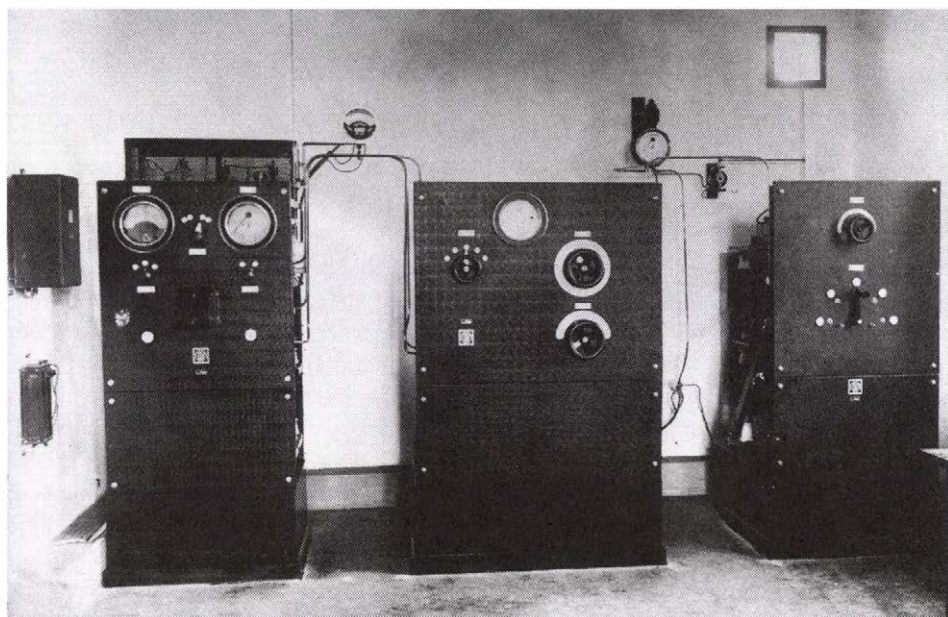
Magyarországon a vezeték nélküli adáskísérletek 1903-ban kezdődtek Csepel és Újpest között. 1904-ben Budapest és Bécs között volt sikeres átvitel, majd 1906-ban a kísérletek folytatásaként az Adriai-tengeren, eredmény 1914-re született. A Csepel-szigeten felállított szikratávíró-állomás – amint a neve is jelzi – egy távíróadó volt, amelyen diplomáciai és katonai levelezés folyt.

A Magyar Királyi Posta a csepeli szikratávíró-állomás részére 1923-ban a Magyar Távirati Iroda közgazdasági hírszolgálatának ellátására a berlini Huth cégtől két – távíró és távbeszélő üzemre egyaránt alkalmas – 250 W teljesítményű adóberendezést vásárolt. Az egyik adóval kezdődhettek meg a műsorsugárzási kísérletek. A stúdiót egy zártszekrényes bútorszállító kocsiban rendezték be.

Az első műsor 1924. március 15-én – nemzeti ünnepünkön – szólalt meg. A sikeres adás eredményeképpen és a nagyközönség sürgetésére felgyorsultak az események. A kísérleteket végző postamérnökök, Magyar Endre és Tomcsányi István egy 1 kW teljesítményű adót terveztek, de ennek teljesítménye kevésnek bizonyult. Ezért a Magyar Királyi Posta a Telefunken cégtől egy 2 kW teljesítményű adót rendelt, amelyet a csepeli rádióállomáson helyeztek üzembe. Az adó szerelési munkái 1925 márciusában fejeződtek be, és május 1-jén az 565 m-es hullámhosszon megkezdte a kísérleti sugárzást.

A stúdió kezdetben a kísérleti állomás épületében működött, ahonnan a műsorokat az állomás dolgozói szolgáltatták. 1925 nyarán, amikor a Telefunken adó már üzemképes volt, kezdték meg a Telefontávközlési Rt. Rákóczi út 22. szám alatti helyiségeinek átalakításával berendezni a magyar rádió első stúdióját. A stúdió szeptember 25-ére készült el, így megkezdődhetett a próbaadás.

1925. november 10-én aláírásra került a rádióhírszórás engedélyokirata, amelynek értelmében Magyarország területére a rádiókoncessziót a Telefontávközlési Rt. kapta meg. A rádiózás minden részletére kiterjedő szabályozást a kereskedelemügyi miniszter a 32 250/1925. számú rendeletében fektette le. A rendelet szerint az adóállomások műszaki berendezéseinek biztosítása, illetve a stúdió berendezéseinek üzemben tartása a műsorszórás

A 2 kW-os Telefunken adó

állami monopóliumát gyakorló Magyar Királyi Posta feladata volt. A magán társaság, a Magyar Telefonhírmondó és Rádió Részvénytársaság feladatát a műsor ellátásához szükséges stúdiók berendezése, építése és a műsorok készítése képezte. Az állami és a magántársaság a mikrofonnál találkozott össze, de a műsorellátás – a minisztériumi kiküldöttekkel működő miniszterközi ellenőrző bizottságon keresztül – állami ellenőrzés alatt állt.

Az 1925. december elsejei megnyitóünnepségen a kormányt dr. Vass József helyettes miniszterelnök képviselte, akit a többi vendéggel együtt Kozma Miklós miniszteri tanácsos, a Magyar Telefon Hírmondó és Rádió Részvénytársaság alelnöke a következő szavakkal köszöntött: „A magyar kultúra fegyvertára erős fegyverrel szaporodott. Ez a fegyver a most meginduló broadcasting, amelynek jelentőségét ismertetni nem szükséges. Mindenki tudja, mit jelent, különösen Magyarország mai helyzetében az, hogy a hullámokon keresztül minden határon túl eljut a magyar szó. A broadcastingnak nem csak az a hivatása, hogy a tanyai világba elvigye a kultúrát, jelentősége az, hogy egyrészt az egyetlen szabad összeköttetési lehetőség elszakított véreinkkel, másrészt dokumentálja a magyar kultúrafölényt olyan nemzetekkel szemben, amelyek hatalmasabbnak hiszik magukat mint mi, de amelyeknek kultúrája a mienknek nyomába sem léphet. Méltóztassanak csak elképzelni, hogy a mai hideg éjszakában elszakított véreinknek ezrei várják a broadcasting hangjait.”

A beszéd után felkérte Demény Károlyt és Vass Józsefet, hogy adják át a forgalomnak a rádióhírmondót, és nyissák meg a hírszolgálatot. Demény Károly államtitkár, a Magyar Királyi Posta vezérigazgatója így mutatta be a rádiót: „A magyar rádióhírmondó budapesti adóállomása, mint a magyar találmányú, fémvezetékes Telefontársaság utóda, nagynevű elődjének modern stúdióvá átalakított helyiségéből most kezd meg hivatalosan működését és rendszeres programját, amelyet a magyar királyi posta technikai eszközeivel a

csepeli állomás útján 565 méteres hullámhosszal szór szét az éterben. Ezzel bevonult a magyar művelődés rendszerébe egy új, jelentős tényező, amely nagy feladatokra hivatott...”

Dr. Vass József miniszterelnök-helyettes, népjóléti és munkaügyi miniszter ünnepi beszédében a rádió feladatairól és hivatásáról szolt: „*Megcsendül a magyar dal! A hangjegyek tömlöcéből diadalmasan száll a magasba a magyar zene, hogy helyet kérjen és kapjon az egész világ rádió-orkeszterében. S mi magunk is kitarjuk a lelkiinket a felénk hullámzó kultúrhatások előtt. Nem ijedezőnk, és nem féliink. Nem állítunk légi rendőrt a gondolatok messzi vándorai elé, mert bízunk abban, hogy senki az emberi tudás e gyönyörű eredményét nem kívánja nemzete lelkének megrontására felhasználni.*”

A nyitóünnepség után a következő ünnepi műsort közvetítette a rádió: 1. Molnár Imre: Régi magyar dalok a 17–18. századból, Kern Aurél feldolgozásában. 2. Kerntler Jenő: Liszt: *Szerelmi álom*; Bartók: *Allegro Barbaro*. 3. Sándor Erzsi kamaranékesnő: Donizetti: *Nagyária* a *Linda* című operából; Tauber: *Vogel im Walde*. 4. Hubay Jenő: Csárdajelenet. 5. Székelyhidi Ferenc dr.: Poldini: Kálmán diák dala a *Farsangi lakodalomból*.

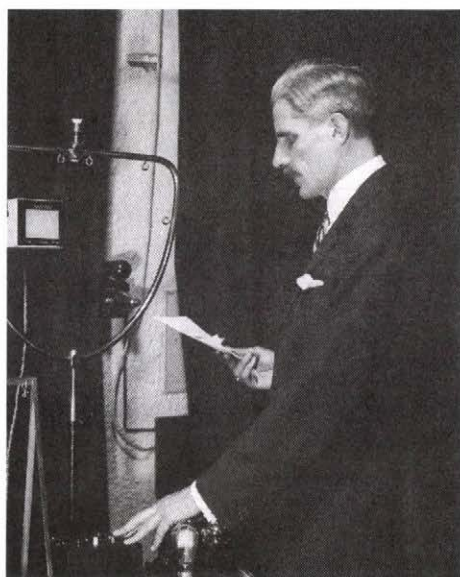
A magyar rádió életében az igazán nehéz napok a megnyitó után következtek, hiszen a rádiós személyzet egy eddig ismeretlen feladattal kellett megbirkózzon, a színvonalas műsor-készítéssel. A Magyar Telefon Hírmondó és Rádió Részvénytársaság igazgatói teendőit ekkor Szóts Ernő látta el. A művészeti tanácsadó Kern Aurél, a rendező Gyarmathy Sándor, az állandó zongorakísérő Polgár Tibor volt, a bemondók Scherz Ede és Radó Árpád. A stúdió technikai üzemeltetését Tomcsányi István főmérnök és Magyar Endre mérnök irányítása mellett Bedi István, Burján Mihály, Gavalik Edmond, Lehota Ferenc és Schöner Károly látta el.

Az ünnepélyes megnyitó után; balról jobbra: Dr. Vass József (2), dr. Tomits Iván (3), Demény Károly (4), Kozma Miklós (6) és Paskay Bernát (10)

Szóts Ernő, az MTHR Rt. igazgatója

Scherz Ede bemondó

1925-ben hétköznapokon napi 7, vasárnap 7 és háromnegyed óra volt az adásidő, amely a következő években csak 1-2 órával növekedett. 1925. december végén az előfizetők száma 17 072, egy évvel később már 59 529 volt. Ebben az időben a vevőkészülékek detektoros rádiók voltak, hiszen a csöves készülékek csak később jelentek meg.

A Postamúzeum tárgyi, dokumentációs és tervtári gyűjteményében a rádiótörténeti emlékek száma több százra tehető. Ezért itt csak a kezdeti idők műtárgyait sorolom fel.

Tárgyi gyűjtemény

Ssz.	Megnevezés	Leltári szám
1.	Huth adó	T-17.84.4.0.
2.	Első szünetjeladó	T-17.84.9.0.
3.	Tomcsányi-féle szünetjeladó	T-17.84.1.0.
4.	Tölcséres hangszóró	T-17.84.24.0.
5.	Mikrofon	T-17.84.41.0.
6.	Telefonhírmondó mikrofon	T-17.84.46.0.
7.	Telefonhírmondó hallgató	T-17.84.2.0.
8.	Telefonhírmondó erősítő	T-17.84.115.0.
9.	Tölcséres hangszóró	T-17.84.112.0.
11.	Tölcséres hangszóró	T-17.84.96.0.
12.	Páros hangtölcsér	T-17.84.129.0.

Ssz.	Megnevezés	Leltári szám
13.	Kristálydetektor	T-17.84.134.0.
14.	Egyenirányító cső	T-17.84.12.0.
15.	Kohérer	T-17.84.88.0.
16.	Detektoros rádió	T-17.84.78.0.
17.	Detektoros rádió	T-17.84.127.0.
18.	Detektoros rádió sétatobba építve	T-17.84.35.0.
19.	Detektoros rádió bőröndbe építve	T-17.84.38.0.
20.	Detektoros rádió	T-17.84.21.0.
21.	Detektoros rádió	T-17.84.111.0.
22.	Detektoros rádió	T-17.84.38.0.
23.	Detektoros rádió	T-17.84.39.0.
24.	Detektoros rádió	T-17.84.40.0.
25.	Detektoros rádió	T-17.84.121.0.
26.	Detektoros rádió	T-17.84.122.0.
27.	Detektoros rádió	T-17.91.1.0.
28.	Detektoros rádió	T-17.93.39.0.
29.	Detektoros rádió	T-17.94.51.0.
30.	Detektoros rádió	T-17.96.73.0.
31.	Detektoros rádió	T-17.2002.23.0.

Dokumentációs gyűjtemény

Ssz.	Megnevezés	Leltári szám
1.	Puskás Tivadar és Puskás Ferenc dokumentációs hagyatéka	D-29.
2.	Békésy György dokumentációs hagyatéka	D-29.
3.	Magyari Endre dokumentáció hagyatéka	D-29.
4.	Tomcsányi Béla és Tomcsányi István dokumentációs hagyatéka	D-29.
5.	Zakariás János dokumentációs hagyatéka	D-29.
6.	Tomits Iván dokumentációs hagyatéka	D-29.

Befejezésül a 80 éves magyar rádiózás tiszteletére – a Hírközlési Múzeumi Alapítvány kezdeményezésére a Magyar Rádió, a Magyar Katolikus Rádió, a Méliusz Rádió, a Cool FM Rádió és a Postamúzeum által meghirdetett közös pályázatra – benyújtott ezüst- és bronzokleveles pályaművekből tesztek közzé egy válogatást.

Zsombori Pálné: Hol a pipám?

Öt évtizede is lehet, hogy apai nagyszüleim falujába is bevezették a villanyt, és így teljesülhetett nagymamám régi vágya: a rádió. Megvásárolta egyik Pesten dolgozó fia. Estefelé, amikor végre pihenőre tért, nagy kedvvel hallgatta a világ érdekes dolgait, amelyeket a kis doboz most már közel hozott. Nem így nagypapám! Ő haragudott az állandó *zenebonáért, a sok fölösleges locsogásért*. Talán úgy érezte, hogy most már kevesebb jut neki párja szeretetéből és figyelméből.

Sokszor üldögélt morcosan a kemence melletti padon, és az asztalra könyökölve, dohogva eregette bajsza alól a sűrű pipafüstöt. Nem érdekelte az új *családtag*. Egy-egy operett vagy más zenei műsor pedig úgy felmérgette, hogy lecsapva valahová pipáját, kiment a helyiségből. Persze a délutáni és esti *semmittevés* nem sokat ért a szájában füstölő jószág nélkül, így kisvártatva vissza-visszatért pihenőhelyére.

Egyik ilyen ki- és bevonulása után sehol nem találta *barátját*. Hol a pipám? Hol a pipám? – ismételtette morgolódva. Körbecsoszogta a kis szobát, lenézett az asztal, a pad és a székek alá. Felemelte a szőnyeget, még a békésen szunyókáló cirmos cicát is félretolta az ablakpárkányról, hátha rajta fekszik őkelme. A rádió pedig csak beszélt, beszélt. Valami színdarabot közvetítettek, falusi történetet.

Hol a pipám, asszony? – jött egy érces férfihang a dobozból. Nagypapám hökkenten megállt, még egyik papucsát is elhagyta lábáról. Megbolondultam vagy mi volt ez a hang, hisz én most nem szóltam? – gondolta. *Nézzen má fő kend az almárium tetejére, hát oda tőtte az előbb!* – válaszolt egy kedves női hang. Nagypapám ránézett a kisszéken ülő nagymamámra, aki csendesesen morzsolta a kukoricát, és elmerülve hallgatta a műsort. *Jól van, no! Tényleg oda raktam!* – jött a válasz a kicsi ládából. Nagypapám homlokára csapott, és hangosan felnevetett: *Ó, én vén bolond!* Felnyúlt a ruhásszekrény tetejére, és a pirosodó almák mellől levette pipáját. Ettől kezdve jóba lett a rádióval, és morgolódás, zsörtölődés nélkül élvezte nagymamával együtt a sokféle *hasznos beszédet*.

Régen volt és igaz, mama többször is elmesélte, amíg éltek. A kis néprádiót sokáig őrizték otthonmaradó családtagjaink, emléknek. Kár, hogy valamelyik dédunoka alaposan megnézte a belsejét, és eltűntek az alkatrészek. Emlékét így szeretném megőrizni.

Budapest, 2005. május 10.

Kovács Emil: Szól a rádió

Bátyámnak szólítom, mivel valamivel idősebb nálam. Apám nem lehetne, ezért bátyám. Az én legidősebb és legfiatalabb gyermekem között 19 év korkülönbség van, jóval nagyobb, mint a rádió és közötttem.

Bizony az úgy volt, hogy egy vezetékes szerkezetünk volt. Egy készülék a nappaliban és egy hat- vagy nyolcszögletű doboz a belső szobában a falon, kétszálás vezetékkel összekötve. Úgy emlékszem, az alapidobozon beállítottuk az állomást és a hangerőt, majd bent a szobában hallgattuk a műsort. Bizony ez mindig ünnep volt számunkra. Csendben ül-

Siklóson a Toldi-féle rádiós üzletben vettünk, illetve megrendeltünk egy nagy világvevő rádiót. Ez már igen! Kivilágított üveglap, teleírva városnevekkel. A gomb mozgatására egy fehér szál mutatja, hogy melyik állomást fogjuk. A szerkezet közepén volt egy zöld színű varázsszem, ha az nem remegett, és szépen kivilágosodott, akkor volt tiszta a vétel. A boltos maga hozta ki a nagy dobozt saját autóján. Jöttek vele segítők. A hosszú ház tetején, a kúp-cserép fölé egy méter magaságában kifeszítettek egy vékony sodrott rézkötelet. Az egyik ablaknál megcsinálták a levezetést. Az ablakkeretbe felcsavaroztak egy porcelántestre épített kapcsolót. Ennek

Hangszórók

három bekötése volt. Egyik az antennához, másik a rádióhoz, a harmadik egy földre ásott rézlemezzel volt összekötve. Ez volt a földelés. Ha zivataros idő jött, siettünk be a szobába, és a kapcsoló villáját átállítottuk alsó állásba, tehát a földelésre. Ha beütne a villám a magasan kifeszített antennába, akkor ez a földelés vezeti le, hogy ne a rádió menjen tönkre. Villámlásos időben nem volt ajánlatos hallgatni a rádiót. (A telefont sem!)

Tehát volt egy szép nagy világvevő szerkezetünk, csakhogy közeledett a front. Lehetett volna hallgatni az ellenséges adást is, de ezt megakadályozták a begyűjtéssel. 1944 nyarán összeszedték az autókat, vadászfegyvereket, rádiókat, messzelátókat, fényképezőgépeket, írógépeket. Később a lovakat, hintókat, kocsikat. Ezután már csak az újságok jártak több-kevesebb rendszerességgel, amiből híreket tudhattunk meg. A felettünk elrepülő bombázógépek is szórtak le röplapokat, illetve újból divatba jött a hírek kidobolása. Sűgva, halkán is terjedtek a hírek, érdekességek. Így a felszabadító hadsereg már csak a gramfonokat szedte össze a fekvőbetegek szórakoztatására, a hadsereg ellátására pedig a disznókat, baromfikat.

Nagyapáméknál a pusztán mégis volt rádió. Egy pesti villanszerelő lakott ott, aki készített egy fülhallgatós vevőkészüléket. Az antenna a sodrott réz ágybetét volt. Egy tűvel el kellett találni a kristályt jó helyen, és akkor hallgatózhattunk. Baráth bácsi minden nap ájtott, és elmondta a híreket.

A háború után kétféle rádió körül választhattunk. A vezetékes rádiót megrendelésre bekötötték az utcai hangszórók vezetékeről. Annyi előnye volt a befizetőnek, ha aludni akart, lekapcsolhatta. A vezetékes rádió egy hangszórót jelentett. A tanácsházáról jött a

hang. Állandóan szólt a Budapest I., amit akkor már Kossuth rádióknak neveztek. Az adást megszakítva mondta be a kisbíró a híreket, amit sokszor ki is kellett dobolnia, ha valamelyik utcai hangszóró nem működött, és ezt jelentették. A boltokban volt kapható a néprádió, amelyen három gomb volt. Kossuth, Petőfi, Megyei. Nagy szabadság volt a demokráciában, hogy magam választhattam meg, mit akarok hallgatni, illetve, hogy melyik adást lehetett fogni ott a környéken. Magas antennát húztunk ki, és jó erős földelést csináltunk, hogy minél tisztábban lehessen érteni a beszédet.

A begyűjtések ellenére volt egy-egy eldugott masina néhány háznál. Sötét este titokban összejöttünk Szabad Európát hallgatni. Zavarták nagyon a külföldről jövő adást, ezért mozgatni kellett az állomáskereső gombot, és a mondatfoszlányokból állítottuk össze a híreket. Ezek jó emlékek maradtak bennem. De amikor 1956 novemberében ellenállásra bízottat az összes nyugati adó, ez erkölcsstelen viselkedése volt a minket igazán nem szerető külföldieknek.

Az 1950-es évek legelején bizony nehéz idők jártak. Ha valami fontos esemény következett, akkor a rádiótulajdonosoknak mind városokban, mind falvakban ki kellett tenniük a készüléket az utcai ablakba és erőszre beállítani, hogy mindenki jól hallja. Általában a fontos árendezési bejelentések következtek ilyenkor, vasárnap esténként, amit Rákosi Mátyás szokott személyesen beolvasni. A kezdőmondat mindig az volt: *Újabb csapás az imperialistákra!* Megtudtuk, hogy a kenyér kilója 2,60 helyett 3,60 lett. A cukor kilója 5,60-ról 7,80-ra, a szerszámok ára 20%-kal emelkedett. Ugyanakkor a szobai villanydrót tartó porcelángyűrűk ára 3 fillérről 2 fillérré csökkent. Ezzel lett kiegyenlítő az ár-emelés. 1949. augusztus 20-án az új alkotmányt olvasta fel a rádióban az akkori pártfőtitkár-miniszterelnök. Vasárnap esti bejelentéssel megtudtuk, hogy a tervkölcsonök után megérkezett a békekölcson. Egy havi fizetést mindenki felajánlhat erre a szent célra. Kinek nem ér meg a béke egy havi fizetését? Ilyen utcai rádiózással hallgattuk végig ország-szerte az 1952-es helsinki olimpiát és következő évben a magyar–angol 6:3-at, 1954 nyarán az elvesztett világbajnokságot. Mivel mindenki az utcán volt, érhető, hogy a pesti tömeg elindult Sebes Gusztáv háza, lakása felé. Sokkal nagyobb örömmel hallgattuk meg Nagy Imre nyári beszédét.

Igy ért bennünket 1956. Ekkor igazán a rádió lett a legfontosabb eszköz az országban. A telefonok nagyon keservesen működtek. Budapesten belül már lehetett tárcsázni, de itt is körzeti kis központokat kaptunk meg, és a központ kezelői próbálták megkeresni a keresett családot. Vidéken kurblizni kellett a készüléket. Bejelentkezni, hogy kivel akarok beszélni. Ezután a készülék mellett várni a nevezett fél kapcsolását. Órákat, félnapokat ültünk a postán, és várunk a visszajelzést. Bemondtuk előre, hány percig akarunk beszélni a meghívott féllel, előre ki is fizettük, ha pedig külfölddel akartunk beszélni, arra esetleg napokig is várhattunk. Előre bejelentve, hogy milyen nyelven fog folyni a társalgás. Gondolom, olyan nyelvű tolmácsot kellett a telefonközpontnak beállítani a lehallgatófülkébe. Ha valami nem úgy volt, ahogy előre megmondtuk, szétszakadt a vonal. 1956. október 23-án estére már a rádiószékházat megtépázták. Belül az ávósok, kívül a diákfordalmárok. Az Országházból próbálták meg beolvasni a híreket. A leggyászosabb pillanat a november 4-i hajnali, váratlan adás volt: Nagy Imre segítséget kért külföldről. Több nyelven szólt a felhívás. Ismételve. Egyszer csak egy új hang szólalt meg idegesen kapkodva. Nem magyar anyanyelvű volt a valahonnan odahívott bemondó. Szótárból

tanulhatott magyarul. Nyugalomra szólította fel a hallgatókat és megadásra, fegyverletél-
telre. Az utcán veres harcok folynak, nem véres harcok. Azonnal rájöttünk, hogy az oro-
szok betörték a Parlamentbe, és egy velük jött tolmács fordít oroszról magyarra. Anya-
nyelvén beszélő ember nem mond véres helyett verest. E szövegkörnyezetben még vélet-
len sem. A magyar nyelvben a két szó között nagy a különbség. Üzenetet csak rádión
tudunk küldeni haza „*Aki hallja, adja át!*” felszólítással. Így jöttek üzenetek külföldről
is. Megérkeztünk, itt vagyunk, jól vagyunk stb. A rádió közvetítésével került egyszer
gyógyszer az egyik vidéki városba, emlémem szerint Székesfehérvárra. Jelentkezzen, aki
tudna ilyen gyógyszert adni, jelentkezzen, aki vállalja, hogy motorkerékpárral leviszi a
kórházba, jelentkezzen véradásra.

Bizony, bizony! Hosszú évekig, évtizedekig úgy volt, hogy két helyről kellett meghall-
gatni a híreket. Egy belföldi, egy külföldi, és a kettőből tudtunk valami elfogadható tájé-
koztatást megszerezni. Volt, aki úgy értékelte a híreket, hogy mindig a fordítottját kell
érteni a magyar adásoknak. Ez a módszer sem volt teljesen elfogadható.

A gulyáskommunizmus idején Magyarországon is elterjedt a televíziózás. Amikor a
gyermekeim azt kérdezték, mikor veszek készüléket én is, azt feleltem, hogy majd akkor
lesz televízióm, amikor az áruházakban ajándékként adják a vásárláshoz a színes zsebte-
levíziót. Ígéretemet megtartottam, várom ezt az időt. Csak rádióm van, ebből kapok min-
den hírt. Örülök a jó műsoroknak. Szeretem a reggeli adásokat, különösen vasárnap reg-
gel. Amíg mindenki alszik, csendes a város, nyugodtan lehet hallgatni a *Vásárnapi újsá-
got*. Szeretem hallgatni 6 óra előtt a *Rákóczi-indulót*. Újabban fél órával előbbre iktatták
műsorba. Egyszer láttam egy képet, talán a *Ludas Matyi* vagy a *Szabad Nép* oldalain: Egy
majom ül a sarokban, és hallgatja a Szabad Európát. Sajnálom, hogy ma is vannak, akik
így gondolnak reánk, *Vásárnapi újságot* hallgatókra. Napi adagom meghallgatni a *Hatá-
rok nélkül* című műsort. Ha este nem sikerül, másnap reggel. A hajnali, déli és az esti
(késő este) krónikát szoktam végighallgatni. Ezek szerint beletartozom a hárommillióba.

Fájdalom, hogy a rádióvevő-készülékek minősége állandóan romlik. Azt várnám, hogy
mindig jobbakká lesznek, de ez nem sikerül. A legtöbb rádióknak a hangerő-szabályozója
megy tönkre. Miért nem lehet valamit jól megcsinálni?

Szeretném, ha a magyar rádió világhírű lenne. Abba kellene már hagyni a pártpolitizá-
lást és az eszerinti szűrést. Vagy pedig megmondani, hogy a Budapest I. mindig a kormá-
nyzó pártoké, a Budapest II. pedig a mindenkori ellenzék rádiója. Akkor tudnám, hogy
miért így vagy úgy beszél. Az igazságot egyik oldal sem sajtóíthatja ki magának, de ez
ízléstelen, erkölcsstelen, undorító, hogy ha valami kényes ügy jön elő, akkor az illetékesek
nem adnak nyilvános választ a rádió kérdésére, kérésére. Szegény emberek, hiszen ezzel
a viselkedéssel magukat áztatják el.

Köszöntöm szeretettel 80 éves bátyámat! Kívánok még sok-sok évet, évtizedet. A va-
lamikori telefonhírmondóból hadd legyen egy egész világra kiterjedő magyar rádió. Ahogy
a Református Zsinat bekebelezett minden testvért, aki magát magyar reformátusnak val-
lotta, bárhol éljen is e sárgolyón, így kellene minden magyar embernek a földtekén ez
legyen a rádiója, az erős, összekapcsoló, kohéziós erő. Legyen tárgyilagos, igaz, sallang-
mentes minden adása. Így legyen!

Budapest, 2005. június 6.

Petrovits László: Életünk és a rádió

Talán 4-5 éves lehettem, 1939-1940-et írtunk, amikor először kerültem kapcsolatba a rádióval. Nagymamámmal átmentünk a szomszédban lakó barátnőjéhez. Amíg ők beszélgettek, én unatkoztam. Körülnéztem a szobában, s az ágy mellett egy számomra ismeretlen furcsaságot vettem észre. Egy fejhallgató volt. Óvatosan odasettenkedtem, de a néni észrevette. Leemelte, és a fülemre illesztette. Közben a mellette lévő dobozon pár gombot csavargatott, és ekkor megtörtént a csoda. A hallgatón keresztül valami földöntúli, csodálatos éteri zene áradt. Igaz, torz és recsegő volt, de nekem földöntúli élvezet. Napokig hatása alatt voltam ennek a csodának, pedig akkor még nem tudtam, hogy ez életem meghatározója, központi témája lesz.

Amikor őszre hazamentem nagymamámtól, furcsa meglepetés fogadott. Egy világitó szörnyeteg, ami hamarosan jó barátom lett. Ez volt az igazi rádió. Nem sercegő, alig hallható, fejhallgatós ketyere, hanem komoly, soklámpás, csodálatos készülék. Veresegyházon laktunk, egy Pesthez közeli községben, aminek határát eddig még nem nagyon hagytam el. Most viszont az egész világ közel került hozzám. Felejthetetlenek voltak a vasárnapi családi ebédek, nem csak az ínycsiklandozó falatok, hanem a rádió varázsa miatt is. Amíg mi az illatos húslevest kanalazgattuk, a rádióból kellemes zene áradt.

Közben azonban zajlott a világháború. Apám bevonult, Erdélyben harcolt, s én egész nap a rádió mellett ültem, hallgatva a harctéri tudósításokat, hátha az ő hangját is meghalolom. S míg vártam apám hangját, zene is szólt. Szívem, lelkem megtelt azzal a muzsiká-

Detektoros rádió

val. Különösen tetszett egy számomra ismeretlen mű, amely mint később kiderült, Dohnányi zenéje volt. A rádió nyújtotta számomra az első zenei élményt, s ezután is izgatottan vártam, kerestem a rádió zenei műsorait. Hamarosan együtt dúdoltam és énekeltem Kálmán, Lehár és Strauss operettjeit, majd jött Verdi, Donizetti, Wagner.

Közben folyt a háború. Este lefekvéskor nem kapcsolunk ki a rádiót. Izgatottan hallgatunk az esti műsorokat, vajon mikor szakítják meg a műsort. „*Légi veszély, légi veszély: Ungvár, Rahó...*” S ha jött a „*Légiriadó, légiriadó: Budapest, Budapest!*” félelemtől reszketve rohantunk át a szomszédba az óvóhelyre, ami egyébként egy krumplit tároló, fedett verem volt.

A háborúnak is egyszer vége lett. Újra nyugodtan (?) lehetett rádiót hallgatni. Becsuktuk az ablakot, bereteseltük az ajtókat, s a készülékhez bújva – halkra állítva a hangerősítőt – szívdobogva hallgattuk a Szabad Európa Rádiót s az Angol Rádió magyar adását. Persze azért szólt a magyar rádió is. Igaz, a *Szénát hordanak a szekerek* dallamától és szövegétől nem estem extázisba. Volt viszont a *Kincses kalendárium*, igaz jórészt propagandaszöveggel, de Völcsei Rózsival és Balázs Jánossal, akiknek humorát, csodálatos színészi képességét azóta sem tudom feledni. Viszont a rádió szilveszteri műsora tényleg vidám volt. Már akkor is kifigurázták a reklámokat. „*Szereti a libamájat? Vegyen!*” vagy „*Fáj a gyomra, görcsöl? Dögöljön meg!*”

És volt: *Most légy okos, Domokos!* Egy új világot tárt fel előttem, amely azóta is meghatározója életemnek: a rejtvény, a játék. De nem csak az, annál jóval több. Egyik nap a postás levelet hozott részemre, idegen bélyeggel, idegen országból. Felbontottam, Szlovákiából jött, apám „*eltűnt*” nevelőszülei írták. Hallották a nevem az adásból, s örültek, hogy újra megtaláltuk egymást. Köszönjük, Rádió!

Egyszer csak bekövetkezett 1956. Annyi öröm után a rádió most szomorúságot hozott. Ráveztett, hogy a legcsodálatosabb zene sem okoz mindig boldogságot. Ez volt az Egmont-nyitány, akik akkor éltek, tudják, miért.

Elmúlt ez a szomorú időszak is, bár a szocializmus útjainak folytatása túlságosan sok örömet nem okozott. Annál több boldogságot adott a rádió. Színházi közvetítések, rádiójátékok, irodalmi összeállítások s rengeteg gyönyörű zene. A színházi közvetítések egy új világot nyitottak meg előttem. Amikor a rádió kapcsolta a színházat, megszólalt a közvetítést vezető halk, diszkrét hangja, a háttérben a közönség finom moraja, lehetett érezni a levegőben a feszültséget, a várakozás pillanatait. Így lettem én rabja és örök szerelmese a színháznak. Ma már a 750. előadásomnál tartok. Tudom, hogy ennyi, hiszen minden színházlátogatásom műsorát és jegyét eltettem emlékül. Hogy számomra a színház a rádió által egy varázslat lett, megszállottá tett, szeretném egy kis történettel bizonyítani. A *Faustot* láttam az Erkel Színházban, amely 23 óráig tartott. Utolsó vonatom lekéstem, s elindultam gyalog Veresegyház felé a síneken. Az októberi csatások, nedves időben hajnali 5 óraker értem haza nyakig sárosan, csapzottan, fáradtan, de végtelenül boldogan.

A rádió varázslata számomra ezzel még nem ért véget. Jöttek a vetélkedők. Jött Bölcsvár István és Szilágyi János, és megkérdezték: *Senki többet?* S én, aki mindig menekültem a nyilvános szerepléstől, megbabonázva kiáltottam: De igen! Én jövök! Hat évig vettem részt a szellemi árverésen, de közben kóvályogtam a *Labirintusban* is Egri János felhívására, s mivel mindig kitaláltam, hetet ütöttem egy csapásra. Hogy hűséges hallgató voltam, bizonyítja, kétszer lettem az *Év rádióhallgatója* című zenei vetélkedő győztese.

Miért szűntek meg ezek a népszerű vetélkedők? Pedig volt olyan kiváló rádiós, aki elég nyakas volt ahhoz, hogy szilárdan kiálljon a kor kérdései mellett, de sajnos ő is elbukott.

A rádió nem csak az otthoni szabadidős perceket, órákat színesítette meg, de még munkahelyi tevékenységemet is irányította. Munkámat úgy szerveztem, hogy közben tudjak rádiót hallgatni, ebédidőmet a *Ki nyer ma?* adásidejére tettem. Reggel a rádióval ébredek, bal oldalamon a Kossuth rádió, jobb oldalamon a Petőfi rádió, illetve ezekre beállított készülékek. Napközben előttem a műsor, hogy az általam előre kijelölt, aláhúzott adásokat el nem mulasztam.

Hogyan változott meg a rádió szerepe az elmúlt évtizedek alatt? – veti fel a kérdést a pályázati kiírás. Változtak a koncepciók, változtak a műsorok, a szereplők, de a rádió szerepe szerintem – hála Istennek – nem változott. Mindig az ismeretterjesztés, a kultúra, a szórakoztatás, a hírközlés eszköze volt, s mindig igyekezett ellenállni a különféle politikai áramlatoknak, erőszaknak, nagyon sokszor sikerrel. Bár az eltelt időszak műsorainak értékelése nem feladatomban, mégis szeretnék egy műsort kiemelni, ez a *Kopogtató*. A mai gyűlölködő, embertelen világban is bizonyítja, hogy mennyi kiváló magyar ember van, akik ugyan nem megasztárok, még csak nem is híres emberek, de kiválóak, de magyarok és emberek.

Az elmúlt évek, az ún. rendszerváltás általános kulturális hanyatlást hozott létre. Előtérbe került az értéktelen, a selejt, a gagyi. A magyar rádió volt az egyetlen média, amely nem követte ezt a negatív változást. Ma is színvonalas, a kulturális értékeket megőrző és megbízható annak ellenére, hogy több régi értékét (színházi közvetítések, rádiójátékok, vetélkedők) elvesztette. Azonban a rádió mégiscsak a rímek, áriák, dallamok, ismeretek óriása.

Vác, 2005.

Bíró Ilona: Kedves Magyar Rádió!

Engedd meg, hogy 80 éves születésnapodon szeretettel, tisztelettel és hálával visszaadjak egy gyönyörű csokrot, amelyet a múzsák kertjében szedtem, és egy csepp emberség gondolataival megtűzdelek, hogy a legszebb köszöntőt kapd tőlem.

Hozzád kötődik az első csoda és az első tudatos szégyen, az első hazafias érzés és az első vonzódás, szerelemféle érzés. Neked köszönhetem, hogy megérintett a zene és az irodalom szépsége, hogy lássak, ne csak nézzek. (Azért már kell a szemüveg is!)

Erdélyből kerültem át családgyesítéssel egy Pest környéki sváb faluba 1950 szeptemberében. A szobában volt az asztalon egy doboz, amelyből emberi hang szólalt meg. Ez voltál te fizikai mivoltodban, és voltál a csoda, hogy beszéltél hozzám, és muzsikáltál nekem, és meséltél, és cirkuszt csináltál vasárnap délelőttönként, és kicsaltad az embereket a községháza elé a mikrofonhoz focimecset hallgatni, mert nem volt akkor sem mindenkinek kis doboz az asztalán. Úgy-e mi mindent kaptam tőled? És én hálátlan nem akartalak felköszönteni. Úgy gondoltam, te úgyis tudod. Pedig te voltál, az voltál, az első igazi nagy csoda az életemben.

Édesapám első intelme az volt, hogy a gombot ne tekeressem, egyáltalán hozzá se nyúljak. Kíváncsiságom azonban erősebb volt a szófogadásnál, és tekergettem. Ekkor vettem észre, hogy édesapám a hátam mögött áll. Rám szólt, megkérdezte, hogy miért nem fogadok szót. Ha rá gondolok erre a mondatra, most is előnti arcomat a szégyen, az első nagy szégyen. Ennek részben te voltál az oka. Azt, hogy miért váltál mégis a barátomná és társammá 55 éve, elmondani nem könnyű, nem is lehet, de egy-két történetre emlékezzünk együtt.

A következő héten vasárnap délelőtt egy kislány Miska bácsitól kért valami szép zenét a szüleinek ajándékba. Felcsendült a *Kék Duna keringő*, ami meghatározta további kapcsolatomat a zenével. Ha Miska bácsi ezt tudná, örömmel töltené el, hogy milyen lavinát indított el egy 8 éves kislány lelkében. Miska bácsi, köszönöm neked!

Bizonyára emlékszel te is, hogy reggelenként a hírek és az időjárás-jelentés közötti időben mindenféle zenét sugároztál, hogy a munkába és iskolába indulók könnyebb, vidámabb színben kezdjék a napot. Ez a következő dolog, amiért hálás vagyok neked. Ugyanis elmondtad, hogy kit hallunk énekelni, mit énekel, megtanítottál rá, hogy kell kiejteni a zeneszerzők, az előadók nevét. Ez ma nagyon hiányzik. Közben néha egy-egy anekdota is elhangzott. Segítettél nekem abban

Rádiós életkép korabeli képeslapon

is, hogy különbséget tudjak tenni a különböző nyelvek között a népek zenéjében. Francia sanzonok, olasz dalok, népszerű operaszletek – hogy később kíváncsi legyek az egésze is –, operett, magyar nóta és népdal, hangszeres zene stb. Ez nem egyszerre történt, hanem hosszú évek során észrevétlenül. Segítettél például abban, hogy a *Falusi fecskék keringőben* mit láthatok, ha becsukom a szemem, és csak a zenét hallom. Szegényebb, igénytelenebb lennék, és a fecske sem lenne talán a kedves madaram, ha te ezt nem teszed.

Szépen, lassan együtt megtanultuk, hogy mi az operett, mi az opera, milyen csodálatos a balettzene. Köszönöm, hogy megismerttetted velem a híres énekeseket, Carusót, Giglit, Gallicurcit, sosem hallottam volna róluk, ha te nem mesélsz. A nápolyi daloknak köszönhetően először Olaszországba mentem külföldre. Hitted volna, hogy még ebben is hatottál rám?

Még egy kicsit beszéljünk a zenéről. Minden szombaton és vasárnap délben vendég voltál, és vagy ma is az asztalunknál magyar nótáiddal. Édesanyám kedves műsora volt, és szegyen nélkül bizony sokszor elfutja a könny a szememet, ha egy-egy régi nótát vagy előadót hallok.

A szerelem vagy vonzódás a *Vándordiák* gyönyörű dalán keresztül érintett meg először. *Utam muzsikálva járom* – egy életre beleszerettem Szabó Miklósbá a gyönyörű hangjáért és lendületes prózai szövegmondásáért. Sajnos soha nem láttam még fényképről sem, de a szívemben ő volt a férfi. Ma is gyorsabban ver a szívem, ha hallok énekelni. A hazafias érzés Huszka *Szép juhásznéből* Sárdi Jánoson keresztül erősödött meg bennem. (Azért úgy-e tudod, hogy a szüleim palántáltak először hazaszeretetet, Mami tanította verssel, a Tóth Kálmán *Szülőföldem szép határa* stb. Most rólad beszélek, azért nem említtem a családom útmutatásait hazafiasság tekintetében.) Rajtad keresztül hallottam Kossuth Lajos hangját, ami szintén nagy élmény volt.

Az irodalom a másik nagy témakör, amiért hálás vagyok, kedves Magyar Rádió. Olyan sok gyönyörű rádiójátékot, színházi közvetítést, könyvismertetést, irodalmi műsort nyújtottál hosszú évek alatt, hogy csak megköszönni tudom nagy tisztelettel. Köszönöm, hogy megismerhettem Gáti József, Lukács Margit csodálatos versmondását. Felsorolni nem tudnám a sok csillag nevét, akik megszépítették hivatásukkal, előadásukkal és persze a te közvetítéssel életemet. Sok színészt a hangjáról ismertem fel, amikor filmen, színházban láttam őket. Ez is a te érdemed.

Kell még írnom feltétlenül arról, hogy milyen hatással voltál az életemre fentiekén kívül, amiért most nem írom le a nevedet, mert úgy gondolom, hogy kettőnk titka kell legyen. A nagyravágyás, többnek látszani akarás is a te hatásod volt a nyújtott operettek mesevilágával, hogy én is lehessen valaki, és ne kelljen abban a földes kis szobában leélnem az életemet, ami volt induláskor az életemben. Nem tudod, hogy két könyvünk volt, édesanyám imakönyve és egy földrajzi atlasz, ami sajnos elkallódott. A te hatásodra ma rengeteg könyvem van, és mint a zenénél, a sokszínű irodalomnak is minden ágát – majdnem – kedvelem. Igen nehezen jutottam idáig, de volt kitartásom, hogy tanuljak, és elérjek valamit az életben. Ehhez segítettél nekem az elmúlt 55 év alatt, és segítesz ma is napról napra.

Úgy érzem, hogy kedves barátom vagy barátnőm vagy. Szépen beszélsz, nem sértegetsz, tanítasz, szórakoztatsz, és a lehetőséghez képest még igazat is mondasz. Szeretlek és féltetek. Nagyon. Nem tudtam megfogni azt a pillanatot, amikor nélkülözhetetlené váltál számomra, de tény, hogy minden szobában van egy készülék, és hallgatlak, amikor lehetőségem van rá. Kiviszlek a kertbe magammal. Nem csak hallgatlak, de néha jól oda-oda mondogatok, te azonban türelmes vagy velem, és nem szólsz vissza.

Végezetül szeretném megköszönni az összes munkatársadnak, az összesnek, akik már eltávoztak közületek örökre, vagy más pályára kényszerültek, vagy nehezen viselik a mindennapos nehézségeket. Tudniuk kell, hogy mi, rádióhallgatók nem tudunk meglenni az ő áldozatvállalásuk nélkül, és köszönjük, hogy hozzásegítettek téged ahhoz, hogy most hálával és tisztelettel köszönhetlek. Megköszönve a sok-sok örömet és tanítást kívánom neked, hogy 80 év múlva is ilyen szeretettel és tisztelettel köszöntsön egy teljesen átlagos rádióhallgató.

Diósd, 2005. május 15.

Z. Horváth Gyula: Drótostárs

Néhány hónap híján egyidős vagyok a rádióval. Első találkozásaim a Budapest II. adásaival születtek a reggeli torna, az indulózenék, a mesék, versek világával. Édesanyámmal éltünk együtt, nekem testvérem lett a rádió. Gyerekes fantáziával néha még beszélgettem is vele, nemegyszer választ adva a feltett, nekünk gyerekeknek szóló kérdésekre, és furcsállva, hogy nem kapok igenlő, helyeslő vagy éppen kiigazító tudomásulvételt, jóváhagyást.

Külön élményt jelentett számomra a történelmi, a földrajzi, az egészségügyi előadások tartalma, színes, a mondottakat szinte képpé formáló megjelenítése és a *Rádióújság*, majd a *Rádióélet* mindezeket még kiegészítő rajz- és ábraanyaga. Minden szabad percemet a nagy fényezett dobozú Philips mellett töltöttem, és miután egyedüli gyermek voltam, társamnak neveztem el a rádiót, amit édesanyám később drótostársáá egészített ki a huzalok, kapcsolók, földelések kusza garmadája miatt.

Külön büszkeséget adott, hogy a 168. Zrínyi Cserkészcsapat – először farkaskölyök, majd cserkészfogadalmat tett – tagjaként az első detektoros kis készülék elkészítésénél gyakorolt közreműködésem jutalmául az 1936-os Gödöllői Jamboree Díszjelvényét kaptam. 1941 júliusát írtuk, a Rádiós Kör tagja lettem. Már háborús szelek fújtak, két nagybátyámat is behívták.

Rádióink is még inkább családtaggá lett, de sajnos később a korlátozó vételi lehetőségek miatt újra előtérbe került a kis drótostárs. Édesanyám, sajnos, egyre többet betegeskedett, rengeteget kellett dolgoznia. Pécssett érettségiztem, majd a Budapesti Műszaki Egyetem Gépészmérnöki Karán szereztem diplomát. Az új Standard készülék most már inkább édesanyám társa lett, és esténként legtöbbször ő számolt be nekem a hallottakról.

Feledhetetlen emlékké édesanyám 1988 decemberében hunyt el, kicsi kis keresztjét ma is őrizzük, amit a rádiójának állomás-kereső gombjára akasztva vigyázott, mintegy talizmánt óvva azt. Halálos ágyánál vörösödő, könnyező szemeim takargatva újra és újra eszembe jutottak évekkal azelőtt mondott szavai: „*Tudod, kisfiam, ötven éves múltam, s annyit voltam egyedül, ha nincs ez a társam, nem lennének emlékeim, pedig emlékek nélkül élni nem lehet. Ezek a huzalok voltak azok az erek, amelyek összekötöttek a többi emberrel, és segítettek eligazodni az életben, az emlékeimben.*” Hallgattam. Csak néztem sovány kis hófehér kezét, a rajta áttűnő megfáradt ereket, és akkor értettem meg igazán, hogy ezek az erek is részesei voltak a rádió embereket összefogó, közelebb hozó hálózatának.

Hogy miért mondtam el mindezt az irodalmi értékekkel nem bíró kis önéletrajzi

Reggeli torna

töredéket? Csak azért, hogy tanuljunk belőle, hogy tanuljuk meg elfogadni, megbecsülni a másikat, hogy a rádió is minél jobban eleget tudjon tenni hivatásának, annak a felelősségteljes, tudományt, hitet, kultúrát formáló tevékenységének, amiért létrejött, hogy szolgáljon bennünket, mi pedig legyünk tárgyilagos, a munkáját mindenben segítő társai.

Budapest, 2005.

Dr. Szálka Irma: A rádió az én életemben

A magyar rádió kevéssel fiatalabb nálam, s elmondhatom, végigkísért egész életemen. Hallgattam gyermekként, fiatalként még az 1920-as, 1930-as években. Ma is szinte halálom, amint megszólalt a bemondó: *Halló! Itt rádió Budapest I.* És beszélt szép, nyugodt, férfias hangon, nem sietve, hadarva, mint ma. Amikor a híreket mondták, minden témánál megálltak, és így jelezték: *Más.* A szünetjel dallamos volt, nem tudom lekottázni, csak elénekelni, a szövege: *Magyarország nem volt, hanem lesz.* Reklám nem volt, csak a moziban a híradó utáni szünetben. Sok akkori reklámot tudok még ma is. Ez mutatja, hogy jól fogalmazták meg azokat. Mindennap volt akkor is déli harangszó és himnusz. Vasárnaponként délben Papp Jenő mondta el 5 percben rádiókrónikáját, igen tartalmas volt. Déli órákban játszott Szmirnov Szergej balalajka zenekara, úgy mondták, ők Oroszországból menekültek a kommunizmus elől.

Játszottak a rádióban sok cigányzenét, hiszen minden nagy és kis étteremben, kiskocsmában, amelyektől hemzsegett Budapest, volt cigányzenekar. Magyar Imre Zeneakadémiát végzett primás volt a legnagyobb, mellette Bura Sándor és Járóka Sándor híres primásokra emlékszem. Nekik nagy tekintélyük is volt, a Duna-parti szállodákban zenéltek. Akkor Budapest fürdővárosként volt ismert a külföldiek előtt, és az előkelő vendéglőkben igen sok volt a turista. Magyar nóta járta az egész országot, a kis cigánygyerekeknek a zenészi pálya felemelkedést is jelentett. Kár, hogy a mai rádióból teljesen kiirtották a műsorból.

A középiskolásokhoz és egyetemi hallgatókhoz szóltak Tóth Tihamér egyetemi tanár beszédei a rádióban. A nagy operasztárok közül Benjamino Gigliere emlékszem, meg Koréh Endrére, Basilides Máriára. A könnyűzene is igen népszerű volt, a slágereket az egész ország ismerte, énekelte. A Zeneakadémia nagy hangversenyeit is hallgattuk, Dohnányi-est, Kodály, Bartók stb.

Közvetített a rádió a nagy állami temetésekről is. Apponyi Albert grófort egy ország siratta, nagy ünnepélyességgel temették a Mátyás templom kriptájába. Emlékszem, a rádió mellett sírtam. Nagy apparátussal dolgozott a rádió az Eucharisztikus Kongresszus alkalmával is 1938-ban. A befejező ünnepségen a pápai legátus bejelentette, hogy XI. Pius pápa „a rádió csodás találmányán keresztül” fog szólani a hívekhez.

Élmény volt minden évben a Nemzetközi Vásár. Innen minden nap egy órán keresztül többször is üzeneteket közvetített a rádió. Így üzenhettek a vidékről feljövők falujukba, városukba. Sokat neveltünk ezen, mert egyik-másik tréfásan hangzott: „Nagyon jól érezzük magunkat, a tokaji csúszik, a pénz úszik. Sok szépet láttunk, holnap megyünk haza, Mari nénit, Jóska bácsit csókoljuk, viszünk vásárfiát. Botos család Hódmezővásárhelyre üzeni, aki hallja, adja át.”

Régi műsorújságok

vezték Kossuth és Petőfi rádióknak. Én ezt ma is indokolatlannak tartom, erőltettnek. Aki külföldön vagy Amerikában hallja, nem érti, miért Kossuth, miért nem magyar. A franciáknak sincs Napóleon rádiójuk vagy az angoloknak György király rádiójuk. Nevetséges és elfogult elnevezés.

Aztán emlékszem még erősen 1956-ra, amikor fegyverropogást hallottunk a rádió ostromakor. Akkor bizony megint a rádióé volt a főszerep. Csüngtem is rajta, pedig három apró gyerek dolga is lekötött. Ma is hallom Mindszenty bíboros beszédét, Nagy Imrét később: „*Csapataink harcban állnak. A kormány a helyén van.*” Aztán: „*Segítsetek, segítsetek!*” November 3-án éjjel szívet remegtető volt hallani *Zrínyi imáját* Kodálytól. Akkor közeledtek a tankok a határ felől, s szólt a rádió: „*Ne bántsát a magyart!*”

Aztán megint hosszú időre csend volt számomra. Később, amikor a televízió megjelent, bár keveseknek volt, a rádió maradt akkor is az érintkezés a világgal. Ma már nem az a szerepe természetesen, ami évtizedekkel ezelőtt volt. Én is inkább csak a reggeli és déli híreket hallgatom. A ma embere inkább nézi a látványt, minthogy hallgatva figyeljen.

S hogy a mai rádióról mi a véleményem? Az egy más téma. Nem ennek az írásnak a feladata. A rádió, mint olyan, végigkísért szinte az egész életemen. Világnézetemet, véleményemet a világról, emberekről, eseményekről, életről nem befolyásolta. Ha nem lenne, bizonyára hiányolnám, mert mégiscsak magyarul szól, és hangját hallhatja az egész világ akkor is, ha 80 év alatt nem mindig képviselte a hallgatóság véleményét. Adjanak az elkövetkező évtizedek sok sikert, tudást, és legyen számára mindenkor legfontosabb az igazság képviselete. A hallgató legyen mindenkor biztos abban, hogy amit a rádión keresztül hall, az igaz. „*La verité, rien que la verité, toute la verité!*”

Budapest, 2005. május 10.

Csodálatosak voltak a helyszíni közvetítések a visszatért Felvidék és Erdély városából, de a háború szele már közelről érződött. A hadbavonult katonák kívánság-hangversenyein is ott volt a rádió. Kiss Manyi, Karády Katalin igen sokszor szerepelt. Amikor elkezdődtek a bombázások, a rádió megszakította adását: *Achtung, Achtung, Lichtspiele, Krokodil gross!* Majd 1944. október 15-én, emlékszem, beolvasták a kormányzó fegyverszüneti proklamációját. Azután már nem igen hallgattam a rádiót, hiszen 3 hónapos nyilasnémet uralom volt, aki tehetta a Szabad Európa Rádiót hallgatta, nem kis veszélynek téve ki magát.

Ezekből az időkből kevés élményem maradt. Ismerősök, rokonok menekültek az országból. Jött az ostrom, s utána egy egészen más világ, új helyzet. A rádiót elneveztem más világgal, új helyzet.

Országos és regionális rádióműsorok Vidéki stúdiók Magyarországon

Mi a közszolgálati rádió feladata? – tehetjük fel a kérdést. Tájékoztatást adni az országos jelentőségű és a nemzetközi eseményekről, vagy részletes információkkal szolgálni egy szűkebb régió, egy kisebb közösség számára az őket közvetlenül érintő kérdésekben? Egy ország legjobb erőit mozgósítva nívós szórakozásról, érdekes és tanulságos előadásokról gondoskodni minél szélesebb hallgatóság részére, vagy pedig a helyi erőforrásokra támaszkodva egy szűkebb kör érdeklődését, kívánságait kielégíteni? Azaz országos vagy helyi, lokális vagy regionális műsorokra van-e szükség, és melyik célkitűzésnek kell megfelelő adóhálózatot kiépíteni?

Ha valaki a fenti kérdéseket egy kicsit alaposabban végiggondolja, nyilván arra a következtetésre jut, hogy a közszolgálati rádiónak mindkét feladatkört be kellene töltenie. Azonban az is hamar nyilvánvalóvá válik, hogy egy országos műsorba a legjobb szándékkal sem lehet valamennyi lokális információt belesűriteni. Az ideális megoldás tehát az lehet, hogy néhány egész napos országos műsor és számos – esetleg csak a nap egy részében sugárzott – helyi vagy regionális műsor legyen hallható. Noha ez az elképzelés elég logikusnak tűnik, a rádiózás fejlődése mégsem ezen az úton indult el világszerte. Ennek oka az egyes országok vagy inkább az egyes kontinensek eltérő hagyományaiban, jogrendszerében, államigazgatási gyakorlatában keresendő.

Az európai államok többsége a hírközlést állami feladatként fogta fel, sőt állami monopóliumná nyilvánította. Így a hírközlés legrégebbi formája, a postaszolgálat állami intézmények keretében vagy az állam által tulajdonolt s legtöbbször általa létrehozott vállalatok kezelésébe került. Amikor a táviratozás, a telegráfia arra a fejlődési fokra jutott, hogy a nagyközönség által is igénybe vehető napi gyakorlattá vált, a levélküldés egy speciális módjaként ezt a szolgáltatást is a posta feladatává tették. Ezek után már szinte természetes, hogy amikor a telefon is a hírközlés eszközüvé vált, az új szolgáltatás szintén postai hatáskörbe került. Rendszerint úgy, hogy a különböző helyeken magán befektetők által kezdeményezett, egymástól gyakran eltérő technológiát használó vállalkozásokat az állam felvásárolta, és egységes rendszerbe integrálta. Létrejött tehát a PTT – posta, távíró és távbeszélő – elnevezésű nemzetközi intézményrendszer.

Kezdetben a rádiótávközlést csupán táviratok átvitelére használták, így természetesen ez a tevékenység is a posta keretében folyt. Amikor az ún. fóniás adások gyakorlata elterjedt, és az első műsorszóró adók elindultak, evidens volt, hogy ezek a már meglévő rádiószolgálatokba beolvadva ugyancsak postai felügyelet mellett működjenek. Azt azonban már a kezdet kezdetén felismerték, hogy itt két különböző tevékenységről van szó. Az egyik a műsor tartalmának előállítását mind szellemi, mind fizikai értelemben, a másik ennek a tartalomnak a hallgatóhoz való eljuttatása. Az is nyilvánvalóvá vált, hogy a műsorkészítés nem képezheti a posta feladatát. Ez a feladatmegosz-

tás aztán igen változatos formációkat eredményezett. Volt rá példa, hogy a műsorszolgáltató intézmény vagy vállalat megkapta az adók, illetve adóhálózatok üzemeltetési, esetleg fejlesztési jogát, és csak a frekvenciagazdálkodással kapcsolatos hatósági teendők maradtak a postánál. A legtöbb helyen azonban az adók, sőt egyes esetekben a stúdió vagy stúdiók műszaki berendezése és személyzete is a posta kötelékében maradt, 1949-ig így volt ez Magyarországon is.

Egészen más helyzet alakult ki az amerikai kontinensen. Az Amerikai Egyesült Államok liberális gazdaságpolitikája a hírközlést is egy olyan vállalkozásnak tekintette, amit bárki végezhet, és amelynek működését a vállalkozó a szolgáltatásból befolyó bevételeiből biztosítja. Nem alakultak ki állami monopóliumok, a vállalkozások létét vagy nem létét a verseny szabta meg, a vállalatok nem részesültek állami szubvencióban. Ez az elv érvényesült a telefonhálózat kiépülése során és a műsorszóró rádiózás megindulásakor is. Mai szóhasználatnál élve ezek a rádiók kereskedelmi rádiók voltak. A szabad piaci elv tehát a hagyományos postai szolgáltatások, a telefónia és a műsorszóró rádiózás területén egyaránt érvényesült. Ez a gyakorlat erősen elterjedt nem csak Észak-, hanem Dél-Amerikában is. Természetesen a hatósági feladatok, a frekvenciagazdálkodás, az ellenőrzés az amerikai kontinensen is állami kézben, az igen szigorú FCC-nél¹ maradt.

Ahol a hírközlés állami monopólium volt, ott természetes törekvésnek kell tekintünk, hogy egy vagy legfeljebb néhány központi műsorral akarták ellátni az állam egész területét. Ez alól kivételt képeztek azok az országok, amelyek több szövetségi államra tagozódtak, s amelyeknek jelentős nyelvi kisebbségek éltek területükön. A központi, országos műsorral való ellátást a kezdeti időszak technikai lehetőségei is támogatták. Ekkor ugyanis a műsorszóró adók kizárólag hosszú- és középhullámú tartományban működtek, s ezeknek a hullámoknak a kedvező terjedési tulajdonságai néhány nagyobb teljesítményű adóval lehetővé tették a legtöbb, főleg síkvidéki ország egész területének besugárzását. A helyi vagy regionális műsorok kérdése tehát nem volt előtérben. A rádióműsorokban a vidék kulturális és politikai életének megjelenítését helyszíni közvetítésekkel kielégítően meg lehetett oldani.

Ezzel szemben az Amerikai Egyesült Államokban a rádiótársaságoknak a hirdetési bevételekből kellett eltartaniuk magukat. Márpedig a potenciális hirdetők egy-egy város vagy régió kereskedői, szolgáltatói és gyárai voltak, ugyanakkor a potenciális vásárlók is ebbe a körbe tartoztak. Ne felejtjük el, a húszas-harmincas években még nem voltak óriási multinacionális vállalatok, a hirdetési piacot sem ők uralták. Mindezek okán az Amerikai Egyesült Államokban tömegesen jöttek létre kis városi vagy körzeti rádiók, amelyek közszolgálati feladatokat nem vagy alig láttak el, és igen egyszerű, sokszor egyszemélyes, később automatizált stúdiókból dolgoztak. A lokális rádiózást segítette az amerikai hírközlési hatóság, az FCC szabályozása is, amelynek értelmében 50 kW-nál nagyobb teljesítményű középhullámú adót nem lehetett üzemben tartani. Mindezek mellett itt is létrejött néhány közszolgálati jellegű műsort sugárzó adóhálózat, ún. network rádió, de az államok méreteihez viszonyítva kevés. A helyi kis rádiók, amelyek általában csak helyi hírforrásokkal dolgoztak, gyakran változatlanul átvették a network rádiók híradásait.

¹ FCC: Federal Communication Commission – Szövetségi Hírközlési Bizottság.

Az adóállomások földrajzi elhelyezkedése szükségszerűen idomult ahhoz, hogy országos vagy lokális, regionális műsor sugárzása volt-e a feladat. Országos műsor esetén az ellátást lehetőleg kevés, de viszonylag nagy teljesítményű adók biztosították, amíg a regionális műsorokhoz sok, az országban szétszórtan elhelyezkedő, relatíve kis teljesítményű adóra volt szükség. Az utóbbiaknál a stúdió és az adó egy helyen, gyakran egy épületben kapott helyet. Ezzel szemben az országos műsort sugárzó adók számára igyekeztek olyan telephelyet keresni, ahonnan a célterület optimálisan volt besugározható. Ez a telephely rendszerint nem esett egybe a stúdió székhelyével. Amikor a vevőkészülékeken még a kivilágított állomáskálákat alkalmazták, azokon gyakran nem a stúdiónak helyet adó város nevét, hanem az adó telephelyét tüntették fel. Így a skálára olyan kis helyiségek nevei is rákerültek, amelyekről az átlag hallgató jószereivel azt sem tudta, hogy melyik országban vannak.

Ez a helyzet Nyugat-Európában a hatvanas-hetvenes évekig, nálunk a rendszerváltásig változatlanul megmaradt. Eleinte valószínűleg nem is volt igény kereskedelmi jellegű adásokra, de a helyzet ilyen hosszú fennmaradásához talán az is hozzájárult, hogy kezdetben a stúdió-berendezések nagyon drágák, nagyméretűek, nehezek és olyan bonyolultak voltak, hogy kezelésükhöz szakképzett személyzetre volt szükség. Az első években a stúdiókban a hangrögzítés teljes hiánya, később a lemezvágás kényes procedúrája tette nehézkessé a munkát. Az ötvenes évek végére, a hatvanas évek elejére azonban megjelentek az egyszerűen kezelhető, viszonylag olcsó közhasználatú vagy félprofesszionális hangtechnikai berendezések, amelyek segítségével akár egy magánszemély is berendezhetett magának egy egyszerűbb stúdiót. Nyilván ez is hozzájárult a kisebb vidéki, városi stúdiók szaporodásához.

Először a közös piacon belül, aztán nálunk is előtérbe került a távközlési, majd a hírközlési piac megnyitása, az állami monopóliumok lebontása. Már az URH-FM adásrendszer megjelenése is ebbe az irányba fordította a fejlődést, hiszen a rendelkezésre álló szabad frekvenciák száma jelentősen bővült, az ultrarövidhullámok terjedési tulajdonságai miatt pedig számos új, az országok területén szétszórt adótelepet kellett létrehozni. Aztán az új technikai eljárások, a kábeltvévé, a műholdas műsorsugárzás és elosztás adott egy további lendületet ebbe az irányba. Így Európában is gyors ütemben léptek üzembe kereskedelmi rádió- és tévéállomások, amelyek közül néhány országos, sőt páneurópai szolgáltatóvá nőtte ki magát, de többségük megmaradt lokális vagy regionális műsorszolgáltatónak. Természetesen a közszolgálati műsorszolgáltatók is igyekeztek ezzel a fejlődéssel lépést tartani és megteremteni saját regionális műsoraikat.

Magyarországon a rádiózás egy országos műsorral indult, amihez 1932-ben napi néhány órás adással Budapest II. csatlakozott. Vidéki stúdiók nem épültek, viszont 1933-ban megépültek az ún. közvetítőállomások Nyíregyházán, Miskolcon, Pécsen és Magyaróváron, amelyek Budapest I. vagy Budapest II. műsorát sugározták. Létesítésük idején az volt a cél, hogy minél nagyobb területen legyen elegendő térerősség a detektoros vételhez. Az első vidéki stúdiót a Felvidék 1938-as visszacsatolása hozta meg a Magyar Rádióknak. A csehszlovák állam Kassán létesített egy stúdiót, amely meglehetősen lecsupaszított állapotban került Magyarországhoz. A Magyar Királyi Posta azonnal hozzákezdett a helyreállításához, és 1939 tavaszán az állomás az Enyickén lévő adóval már önálló műsorral jelentkezett. 1940-ben a második bécsi döntés értelmében Észak-Erdély is visszake-

rült Magyarországhoz. Kolozsváron volt egy kis stúdió, aminek bővítésére és korszerűsítésére tervek készültek, de végül Kolozsvár önálló adóállomást kapott.

Amikor 1944 és 1945 során a háború végigsöpört az országon, a magyar rádiózásnak gyakorlatilag a teljes eszközállománya elpusztult, részben a hadi események következtében, de nagyrészt a visszavonuló német csapatok tudatos rombolásának eredményeként. Budapest közel kéthónapos ostroma után a nulláról kellett elindulni. A háború utáni évek fő feladata az adók és a stúdió újjáépítése volt. Ezekben az években tehát gondolni sem lehetett vidéki stúdiók építésére. Kassa, Kolozsvár elveszett, így a rádió ismét vidéki stúdiók nélkül maradt.

Az első vidéki stúdiók paradox módon a hidegháborúnak köszönhetik létüket. 1951 és 1953 között erőltetett tempóban öt vidéki stúdió épült: Nyíregyházán, Miskolcon, Szolnokon, Pécsen és Győrött. Új épületet csak Szolnok és Miskolc kapott, a többi városban meglévő épületeket sajátítottak ki, és építettek át több-kevesebb kompromisszum árán stúdióvá. Nem kapott stúdiót két egyetemi városunk, Szeged és Debrecen. Szeged mellőzése még megmagyarázható, hiszen a Titó Jugoszláviájával való ellenséges viszony stratégiája nem engedhette meg a határ közelébe való telepítést. Debrecen azonban érthetetlen, csak arra lehet gondolni, hogy a szovjet határhoz közelebb fekvő Nyíregyháza előnyt élvezett. Egyébként a telephelyek kiválasztása és a nagy sietség elég világosan utal arra, hogy ez az akció az általános háborús készülődés részét képezte. A vidéki stúdiók feladata nem valamilyen kulturális misszió volt, hanem az, hogy háborús konfliktus esetén a budapesti stúdió tartalmát képezzék. Eklatáns jele volt ennek a miskolci stúdió elhelyezése,

A pécsi stúdió stereo keverőasztala

amely nem a városban, hanem Lillafüreden épült fel. Ez a szerep a műsorokból is kiderült, amelyekben elsősorban nem a helyi hírek, érdekességek, események szerepeltek, hanem a párt és a kormány propaganda szócsövei voltak. Tulajdonképpen az országos műsort visszhangozták, esetleg a sorrendet és a tálalást kissé módosítva, de a tartalmi lényegét hűen megőrizve.

Ezekben az épületekben két-két stúdiót alakítottak ki. Egy nagyobbat, amely zenei felvételekre is alkalmas volt, és egy kisebb prózai stúdiót, amely rendszerint az adáslebonnyolító stúdió szerepét is betöltötte. Az első műszaki berendezések a rádió saját műhelyében készült favázis keverőasztalok és magnók voltak, amelyeket később a Budapesti Elektroakusztikai Gyár és a Mechanikai Laboratórium berendezési váltották fel. Új készülékeket a vidéki stúdiók általában nem kaptak, többnyire a Budapestről leszerelt, már elavult, de felújított gépekkel szerelték fel azokat.

Mint látható, ezeket a stúdiókat olyan városokban építették fel, ahol a középhullámú reléadók üzemeltek, és ahová később URH adókat is telepítettek. Elvileg meg volt tehát a lehetősége annak, hogy ezek az adók a központi műsor helyett a helyi stúdió műsorát sugározzák, amire aztán később a gyakorlatban is sor került.

A hatvanas évek elejére – a hidegháborús feszültségek enyhülése nyomán – a vidéki stúdiók szerepköre lassan átértékelődött. Több önállóságot kaptak, és többet kezdtek foglalkozni a régió és a város problémáival. Szerepük azonban változatlanul másodlagos maradt. Igazi áttörés csak a hetvenes évek közepére következett be. Ekkorra a rádió egész vezetősége felismerte a helyi rádiózás jelentőségét. Ennek eredményeképpen a körzeti és nemzetiségi adások önálló főszerkesztőséget kaptak, és döntés született arról is, hogy a vidéki stúdiók ugyanolyan korszerű berendezéseket kapjanak, mint a budapesti stúdió. Elhatározták, hogy meg kell építeni a szegedi és debreceni stúdiókat, továbbá meg kell kísérelni a különösen rossz állapotban lévő és nyomasztó helyhiánnyal küzdő pécsi és győri stúdiók kiváltását vagy felújítását. Ez a munka mintegy másfél évtizedig tartott. Sok energiát és tárgyalást igényelt a két stúdióépület megtalálása, új épületek építéséhez ugyanis sokkal több pénz kellett volna. Hosszadalmas keresgélés után mind Szegeden, mind Debrecenben sikerül reális költségekkel két szép stúdióházat létrehozni. A szegedi stúdiót 1987 közepén, a debrecenit 1988 végén avatták fel. A magyar posta a stúdiók műsorának sugárzásához egy-egy CCIR² sávú, kis teljesítményű adót telepített. A vidéki stúdiók ma korszerű eszközökkel vannak felszerelve, amint azt a mellékelt kép is mutatja. Közülük több sztereóműsorok készítésére is alkalmas.

Az ezredfordulóra további két stúdióházzal bővült a regionális műsorok bázisa, Nagykanizsa és Szombathely lépett be a sorba. Így a Magyar Rádió kilenc vidéki stúdióval rendelkezik. Ha ránézünk a mellékelt térképre, láthatjuk, ezek elég jól lefedik az ország egész területét különösen akkor, ha figyelembe vesszük a tudósítói állományt is. Ma a vidéki stúdiók fontos szerepet töltenek be nem csak saját önálló műsoraikkal, hanem az országos műsorokban való megszólalásuk révén is.

A hazai helyzet áttekintése után érdemes egy pillantást vetnünk a szomszédos Ausztriára is, ahol a regionális műsoroknak sokkal nagyobb a jelentősége. Részben azért, mert itt az egyes tartományi fővárosok nagyobb lélekszámúak a mi vidéki városainknál, részben

² CCIR: Committee Consultativ International de Radiodiffusion – Nemzetközi Rádió Tanácskozási Bizottság.

Vidéki stúdiók Magyarországon

azért, mert a tartományok számára a saját rádió politikai és kulturális presztízst jelent. Ausztria ennek megfelelően többet is áldozott a regionális rádiózás megteremtésére. 1969 és 1972 között a helyszínekhez adaptált títustervek alapján igen modern rádióházakat építettek a tartományi fővárosokban: Linzben, Salzburgban, Innsbruckban a meglévő grazi és klagenfurti stúdiók mellé, illetve a Vorarlbergben lévő Dornbirnban. Sajátossága az osztrák regionális adásoknak, hogy az egyik országos főműsor, az Ö3 a tartományi stúdiók műsorából áll össze. A fejlett rádiós infrastruktúra és a tartományi székhelyek bőséges és változatos kulturális kínálata nyilvánvalóan könnyebbé teszi a jó regionális műsorok megalkotását.

Ma a magyar közszolgálati rádió rendelkezik olyan vidéki stúdióhálózattal, amely lehetővé teszi, hogy az ország egész területéről a fontosabb politikai, gazdasági és kulturális eseményekről gyors és jó minőségű tudósításokban adjon hírt a rádióhallgatóknak. Nagy kérdés azonban, hogy a közszolgálati rádió finanszírozásának megoldatlansága nem kényszeríti-e a Magyar Rádiót arra, hogy tisztán pénzügyi okokból nehezen kiépített stúdiói közül néhánytól megváljon. Nagyon jó lenne, ha ezt az értékes eszközállományt meg lehetne őrizni a digitális rádiózás elkerülhetetlen bevezetéséig, amikor is a lényegesen megnövekvő számú szabad műsorcsatorna a rádióműsorok tematikussá és regionálissá válását egyszerűen kiköveteli majd.

50 éve nyílt meg az önálló Postamúzeum

A történeti előzmények ismeretében bátran kijelenthetjük, hogy az önálló Postamúzeum létrehozásának ügye – az 1955. évi megnyitását tekintve – pontosan 59 év késedelmet szenvedett.¹ Mint tudjuk, a múzeum gyűjteményének igazi megmértetésére – az 1885. évi országos kiállításon való első nyilvános szereplés után – az 1896. évi millenniumi kiállítás nyújtott alkalmat, amikor a múzeum már meglévő, illetve az erre az alkalomra összegyűjtött anyagából nyílt egy igen jelentős és reprezentatív posta-, távíró- és távbeszélőtörténeti kiállítás. Ekkor a Magyar Királyi Posta kiállítási bizottságának törekvése az volt, hogy a millenniumi kiállítás 131. számú posta-, távíró- és távbeszélőcsarnoka a kiállítás bezárása után Postamúzeumként működjék, azonban a csarnokot lebontásra ítélték. S mivel a millenniumi kiállítást megelőzően a Postamúzeum anyagát a főposta épületének két III. emeleti szobájában tárolták, következésképpen a múzeum sem önálló épülettel, sem kiállítóhellyel nem rendelkezett, az akkorra igen gazdaggá vált muzeális gyűjtemény elhelyezéséről sűrűn gondoskodni kellett.

A Magyar Királyi Posta szükségmegoldásként 1896-ban a Magyar Királyi Államvasutakkal egy olyan megállapodást kötött, amelynek értelmében a postai kiállítási anyag nagy részét ideiglenes megőrzés végett a közlekedési csarnokban, a későbbi Közlekedési Múzeumban helyezték el. A fennmaradó tárgyakat az Országos Posta és Táviráda Gazdászati Hivatalba szállították, a raktárszerű gyűjtést pedig tovább folytatták. Amikor 1899. május 1-jén a Közlekedési Múzeum megnyílt, a millenniumi kiállításon szereplő postai anyaghoz – a duplum példányokat leszámítva – hozzárendelték a már korábban össze-

A Postamúzeum első vendégbönye

¹ A Postamúzeum teljes történetét – a kezdetektől napjainkig – jövő évi évkönyvünkben a 110 éves évforduló alkalmából ismertetjük.

gyűjtött, illetve a millenniumi kiállítás bezárása és a múzeum megnyitása közötti időszakban begyűjtött anyagot is, és azokat együttesen a Közlekedési Múzeum gyűjteményének V. posta-, távíró- és távbeszélő-csoportjaként mutatták be egészen 1944 decemberéig. Tudnunk kell azonban, hogy a Közlekedési Múzeumban elhelyezett gyűjteményi csoport felügyeletével megbízott mindenkori postai grémium soha nem adta fel a Magyar Királyi Posta eredeti elhatározását, az önálló Postamúzeum létrehozását, aminek késleltetője, gátló tényezője mindenekelőtt az első, majd a második világháború volt.

Az önálló Postamúzeum létrehozásának történetében döntő fordulatot az 1931. év jelentett, amikor a Magyar Királyi Posta a magyar távbeszélő fennállásának 50. évfordulóját ünnepelte. Ekkor adta ki ugyanis Bud János kereskedelemügyi miniszter azt a rendeletet, amellyel az önálló Postamúzeum létesítésének már régebben felmerült tervét elvennítette fel, s amelynek alapjait a muzeális tárgyak komoly és állandó gyűjtésének megindításával kívánta megvetni.

A kereskedelemügyi miniszter nem tévedett, az újjászervezett Postamúzeum alapjait valóban az 1931-ben – illetve az 1945-ig még négy e tárgyban – kiadott rendelet alapján begyűjtött tárgyak és dokumentumok vetették meg, és nem a Közlekedési Múzeumban őrzött, 1935-ben már 2138 darab tárgyat és 2619 könyvet és dokumentumot tartalmazó posta-, távíró- és távbeszélő-történeti gyűjtemény.

Az 1931-től kiadott rendeletek után az újabb gyűjtés eredményeként bekerült műtárgyakat a Magyar Királyi Posta már nem adta át a Közlekedési Múzeumnak, hanem különböző postaépületekben raktározta, majd 1935-ben elrendelte azok nyilvántartásba vételét, gyarapodási naplóba vezetését is. Ebbe a – ma is meglévő – naplóba 1944 végéig 2074 tételszám alatt 23 395 műtárgyat – tárgyat, dokumentumot és könyvet – vételeztek be.

Sajnos 1944-ben Budapest ostroma alatt mind a Közlekedési Múzeumban, mind a különböző postaépületekben őrzött gyűjteményünk háborús károkat szenvedett, a Közlekedési Múzeumot és a Pauler utcai postahivatal melletti két raktárhelyiségünket bombatalálat érte. Így a következő években a múzeumépítésben a helyreállító és mentési munkálatok kaptak fő hangsúlyt.

Az önálló Postamúzeum terveinek kidolgozására 1951 szeptemberében Katona Antal postavezérigazgató dr. Vajda Endre² postatanácsost kérte fel. Dr. Vajda Endre az elkészített terveket 1952. február 1-jén terjesztette fel megbízójának, aki ekkor már nem csak a

² Dr. Vajda Endre (1915–?) postafőtanácsos: 1915. március 11-én Budapesten született, ahol 1933-ban az Állami Szent István Reálgimnáziumban érettségizett. Postai szolgálatát postaforgalmi díjnokként 1933 októbertől kezdte a Budapest 10. számú postahivatalban. 1935-ben és 1936-ban postatiszti alap- és szakvizsgát, majd 1937. július 12-én hivatali esküt tett. A pécsi Magyar Királyi Erzsébet Tudományegyetem elvégzése után 1942. november 25-én az államtudományok doktorává avatták. Egy év katonai szolgálat után a Helyközi József Távbeszélő Központban, majd az Erzsébet Távbeszélő Központban dolgozott. 1948 februárjától a Budapesti Postaműszaki Igazgatóság 2. ügyosztályát vezette, ahonnan a vezérigazgatóság 7. ügyosztályához került. 1948 novemberétől a vezérigazgatóság 9. ügyosztályának felügyeletét látta el, majd 1949 márciusában a Központi ellenőrzési, jogi és vizsgálati ügyosztály vezetőjévé nevezték ki. 1950 júniusától a Távközlési, üzleti és forgalmi ügyosztály vezetője volt, 1951 szeptemberétől a Budapesti Postaigazgatóságon a távbeszélő szabályzat megalkotóinak bizottságában dolgozott, amikor is a postavezérigazgató a Postamúzeum terveinek kidolgozására kérte fel. A múzeumot a tervezés, szervezés és megnyitás után 1955 és 1975 között 20 éven keresztül vezette, s közben az 1960-ban életre hívott Posta Műszaki Dokumentációs és Tájékoztatói Központot is megszervezte, amelynek 1975-ig szintén igazgatója volt. 42 évi postai szolgálat után 1975 novemberében vonult nyugállományba.

magyar posta vezérigazgatója, hanem 1952. január 5-től a frissen felállított Postaügyi Minisztérium minisztere is volt. A terveket a minisztérium – Módos Elemér bevonásával – megvizsgálta, majd úgy határozott, hogy abból első lépésként csak az ideiglenes helyiségben felállítandó múzeum gondolatával kell foglalkozni annál is inkább, mivel ebben az időben a Közlekedési Múzeum kezdeményezésére Lágymányos területén egy állandó kiállítási városrész építése volt terbe véve, ahol a Közlekedési Múzeum mellett az önálló Postamúzeum is helyet kapott volna, s ahová az ideiglenes múzeum anyagát könnyen átszállíthatták volna.

E gondolat jegyében fogott hozzá dr. Vajda Endre az összegyűjtött múzeumi anyagok felkutatásához, illetve egy olyan munkatársi közösség szervezéséhez, amellyel a muzeális anyagok szakszerű feldolgozására, kiállítására és publikálására vállalkozhatott. Ennek értelmében 1954-ben Dedics Imre, a posta vezérigazgatójának első helyettese a Postamúzeum újjászervezésére egy bizottságot hozott létre, amelynek vezetője dr. Vajda Endre postatanácsos, tagjai Lukász Alfonz postaigazgató, dr. Kadocsa Gyula postatanácsos, Gerhárd József vezető főellenőr, hivatalsegéd pedig Billege János vezető kezelő volt. A Postamúzeum újjászervezésére kijelölt bizottság 1954. augusztus 5-én a Postavezérigazgatóság 7. emeletén lévő nagy gumiteremben³ kezdte meg munkáját, ahová a kiállítani kívánt muzeális anyagot dr. Vajda Endre addigra már beszállította.

Miközben az újjászervezési bizottság dr. Vajda Endre vezetésével a meglévő muzeális emlékek számbavételével, kiállításra alkalmassá tételével foglalkozkodott, a Postafőosz-

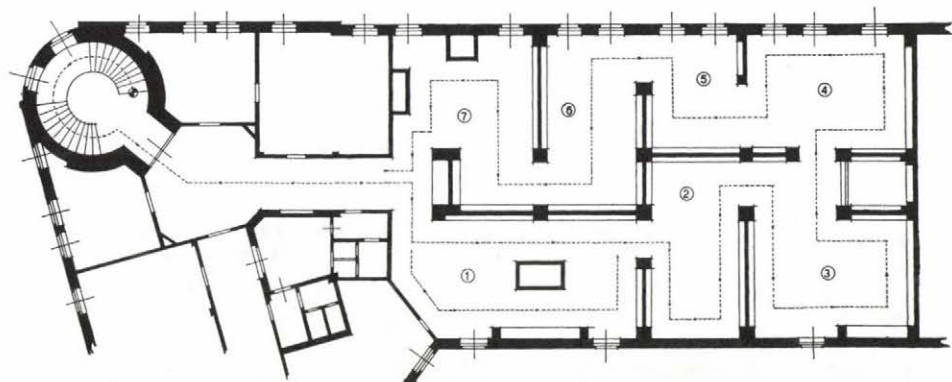

Az újjászervezési bizottság: balról a 2. dr. Vajda Endre, a 3. Lukász Alfonz

³ A gumiterem elnevezését a padozaton lévő gumiborításról kapta.

tályon belül működő műszaki emlékeket felülbíráló bizottság Koczka László elnökletével új tárgyak gyűjtésével gyarapította a létesítendő múzeum tárgyi, dokumentációs és könyvtári gyűjteményét.⁴ A múzeum elhelyezésére dr. Vajda Endre először a Lenin körút (ma: Erzsébet körút) 26. szám alatti postai bérleményű épület I. emeleti helyiségeit, majd a Krisztina körüti Postavezérgazgatóság épületének 7. emeletén lévő gumitermet javasolta, amelyek átalakítási és helyreállítási felmérését Bene Gábor postamérnök, a Közlekedés- és Postaügyi Minisztérium IV/4. Beruházási és építési szakosztályának munkatársa végezte el. A tervezett két hely közül a Postamúzeumot végül – vezérgazgatósági döntés eredményeképpen – a nagy gumiteremben helyezték el, amelynek átalakítás utáni művészi kivitelezésére Storno Gábor iparművészt bízták meg, a tablókát és grafikákat neves művészekkel készítették el. A múzeumi könyvtárat pedig a kiállítóteremmel egy szinten lévő 703. és 708. szobában alakították ki.

A nagy gumiterem tulajdonképpen egy 330 m² alapterületű óriási helyiség volt, amit a jobb kihasználhatóság érdekében válaszfalakkal kisebb egységekre tagoltak. Az így leválasztott első két teremben a posta-, a harmadikban a távíró-, a negyedik és ötödik teremben a távbeszélő-, végül a hetedik teremben a rádió- és televízió-történeti kiállítás kapott helyet.

A Postamúzeum kiállítási termeinek alaprajza

Az újjászervezési bizottság közel egy éves munkájának eredményeképpen készült el az első állandó kiállítás, amelyet ünnepélyes keretek közt 1955. június 25-én Katona Antal közlekedés- és postaügyi miniszterhelyettes nyitott meg, illetve Dedic Imre postavezérgazgató és dr. Vajda Endre múzeumigazgató mutatott be a vendégeknek. Az esemény nem csak a kiállítás, hanem az önálló Postamúzeum megnyitója is volt.

A megnyitó képeit nézve jóleső érzés tölthet el bennünket, hiszen egy igen jól szervezett, művészi kivitelű kiállítás elevenedik meg előttünk. S örülhetünk is, mivel a képeken olyan tárgyakat és dokumentumokat látunk, amelyek ma – 50 év múlva – is a Postamúzeum legértékesebb darabjait képezik. A teljesség igénye nélkül: Mária Terézia postapátense 1748-ból, V. Ferdinánd 1837. évi postatörvénye, Ferenc József postapátense 1850-ből,

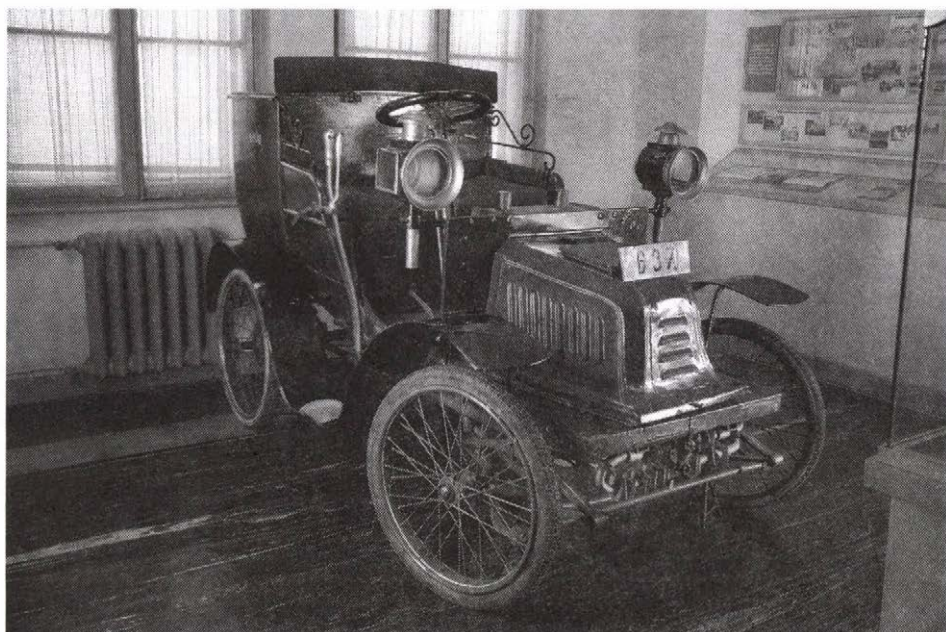
⁴ A műszaki emlékeket felülbíráló bizottság tagja volt Módos Elemér is, aki az újonnan begyűjtött anyag felülvizsgálatát végezte, azaz kijelölte a műszaki emlékek nyilvánítható műtárgyakat.

Katona Antal közlekedés- és postaügyi miniszterhelyettes megnyitja a kiállítást

Dedics Imre és dr. Vajda Endre tárlatvezetést tart

Kiállításrészlet

Mallász Gitta festőművész Rákóczi postája című grafikája, régi távírógépek modelljei, a kétvezetékes keresztlemezes váltó, régi távbeszélőkészülékek a fejlődés sorrendjében, eredeti kerékpárok, gépjárművek kicsinyített modelljei, üzemképes Morse- és Hughes-féle távírógépek, Puskás Tivadar telefonhírmondója, egy üzemképes V/25-ös automata távbeszélőközpont, az első üzemi rádióvevő-készülék stb.

Bár tudjuk, hogy 1955-ben a Postamúzeumot csak újjászervezték, el kell ismernünk, hogy az ekkor már közel 60 éve létrehozott gyűjteményeit – amelyek 47 évig a Közlekedési Múzeum kiállításában, illetve számos hazai és külföldi nemzetközi kiállításban szerepeltek – önálló kiállításként, önálló múzeumként először mutatták be a nagyközönség számára. Ennek megfelelően az 1975. december 31-én kiadott működési engedély szerint az országos gyűjtőkörű jelleggel és ipartörténeti gyűjtőkörrel felruházott múzeum alapítási éve 1955. Gyűjteményeinek első nagy jelentőségű bemutatkozása pedig az 1896. évi millenniumi kiállítás, miszerint a Postamúzeum – gyűjteményeit tekintve – 2006-ban 110 éves jubileumát ünnepli. A jubileumra időszaki kiállítással és a 2006. évi évkönyvünkben megjelenő nagyobb terjedelmű, a 110 évet átfogó tanulmánnyal készülünk.

A balatonszemesi Postamúzeum új állandó kiállítása

„Mivel rendelkezzen egy látogatóbarát múzeum a Balaton-partján?” – teszi fel a kérdést Kovács Gergelyné múzeumigazgató a 2003–2004. évi évkönyvünkben a balatonszemesi postatörténeti emlékhelyről szóló ismertetőjében, amelyben programját a muzeológiai célkitűzéseket is megfogalmazó válaszában körvonalazza. Eszerint a leendő múzeum mindenekelőtt egy jó kiállítással kell rendelkezzen, amely egyaránt képes kielégíteni az ott negyedórát, félórát, de esetleg egy vagy több órát eltölteni szándékozók igényeit is.

A 2005. június 11-én megnyílt, *A kocsiszekértől a postaautóig* című új állandó kiállítás reményeim szerint sok tekintetben valóra váltotta a Kovács Gergelyné által megfogalmazott célkitűzéseket. A felújított múzeumépületben és az új építésű kocsiszínpén kialakított postatörténeti kiállítás a korábbinál gazdagabb tárgykínálatával, a balatoni természeti környezet sajátosságát is felvillantó igényes installációs háttérével messzemenően megfelel a jó kiállítás kritériumának. A kiállításnak egységes arculatot kölcsönöz a 17 darab egyedi tervezésű tábló, amelyeknek zöldre pácolt fa képkeretei foglalják egységbe a gazdag képanyagot és a szöveges összefoglalókat. Említést érdemelnek a mondanivaló esztétikus megjelenítését szolgáló igényes fotómásolatok is.

Az állandó kiállítás szemléleti újdonsága, hogy a postai szállítástörténet tárgyalt korszakainak valamennyi járművét bemutatja eredeti vagy modellezett eszközökkel. A korábban csak képekkel, rajzokkal illusztrált 18. századi járműnek, a delizsánsznak, 1:10 arányban elkészített modellje – a korhű ruhákba öltöztetett bábukkal és csomagokkal – a kiállítás egyik legattraktívabb darabja. Hasonlóképpen újszerű enteriőr a Mátyás kori utazószekér makettje is az olasz kőfaragómestert és segédjét mintázó figurákkal és rakománnyal, amelyek mind a gyerekek, mind a felnőttek számára karnyújtásnyi távolságra hozzák az ábrázolt időszakot.

A kiállítás új exponátuma a gépesített postaiállítás legkorábbi periódusát reprezentáló jármű, a Csonka János által tervezett eredeti kísérleti automobil. A melléte álló Skoda Colóniát, amely 2003-ban kuriózumként került a Postamúzeum járműgyűjteményébe, első ízben itt csodálhatja meg a látogató közönség. A bemutatott új járművek sorába tartozik a Danuvia motorkerékpár és a kocsiszínpén látható IFA Framó is, amelyek – a Postaautó Duna Rt. tulajdonaiaként – hosszú távú kölcsönzéssel kerülhettek kiállításunkba.

A kiállítás legmonumentálisabb darabja az 1928-ból való mozgópostakocsi. A több évtizedig a szabad ég alatt álló, igen leromlott állagú járművet 2005-ben – a Nemzeti Kulturális Alap pályázati támogatásával – a Postaautó Duna Rt. keszthelyi telephelyének dolgozói újították fel Lantos Gábor telepvezető szakmai irányításával. Az Európában is egyedülálló technikatörténeti emlék ma teljes szépségében áll a közönség rendelkezésére. A korabeli postai előírások szerint berendezett vagon nem csupán a tárgyakat, hanem a történelmi múlttá vált mozgópostás szakmát is testközelbe hozza.

Az állandó kiállítás több tekintetben is új szemléletet hordoz. A gyakorlati vagy látogatóbarát muzeológiának is nevezhető kiállítás-építési koncepció a tárgyak, eszközök halmazának pusztán közreadásánál messzebbre tekint. A cél az ismeretek, tények bemutatásán túl – a látogatók fantáziájára, empátiájára építve – a múlt megidézése, a különböző korok, élethelyzetek, hangulatok felvillantása, enteriőrszerű ábrázolása. Ezt szolgálják a járműmodellekben a korhű öltözötű figurák és tárgyak, a Skodában és a kézbesítő kocsin elhelyezett sokféle csomagrekonstrukció, a bakon ülő és ostort tartó postakocsis bábu, a mozgópostavagon életképszerűen berendezett csomagraktára és irodai része a beosztást végző mozgópostással. A múzeumba lépve időutazásunkat színesítik a felcsendülő postakürdallamok és a levélbeosztó-szekerényen elhelyezett laptop megtekinthető, digitalizált postatörténeti képi anyaga is.

Ebben a kiállításban a tárgyak, eszközök valóban megfoghatók, kipróbálhatók. Molnár Erikától, a balatonszemesi kiállítóhely gondnokától és tárlatvezetőjétől tudjuk, hogy az eltelt nyári turistaidényben a látogatók milyen szívesen fényképeztették magukat – főként a fiatal korosztály – a Skodában ülő postással, s kapaszkodtak fel a mozgópostavagonba vagy a kocsiszímben lévő targoncára. (Ami természetesen műtárgyvédelmi szempontból nem feltétlenül helyes, ám a múzeum s a kiállított tárgyak adottságaiból fakadó életszerű szituáció.)

A műtárgyak és a közönség egymásra találását szolgálja a kocsiszímben felállított sörpad is, ahol a látogatók levelet, képeslapot írva időzhetnek az elmúlt korok közlekedési eszközeinek társaságában. Az elmélyült szemlélődést a múzeumépület melletti fenyőfák alatt – a mozgópostavagon szomszédságában – kialakított pihenőhely segíti a dicskúttal.

Teljesen elégedettek azonban az elismerő vendégkönyvi beírások, a dicsérő szavak ellenére sem lehetünk, hiszen a saját – előzőekben már jelzett – múzeumi programunk szerint is vannak még megoldandó feladatok. Elsősorban a gyermekfoglalkozások szervezése terén lenne kívánatos új ötleteket, a gyerekek kreativitására építő programokat bevezetni az előttünk álló idényben. S mivel értesülésnek szerint a Postamúzeum új állandó kiállításának híre még sok helybeli lakoshoz sem jutott el, a közönségkapcsolatok bővítésére, fejlesztésére kell nagyobb hangsúlyt fektetnünk. Remélhetőleg e célt fogja szolgálni – a szakmai fórumok értesítései és a Postamúzeum frissített honlapja mellett – a közeljövőben megjelenő magyar–angol nyelvű kiállításvezető katalógus is.

Az alábbiakban ismertetett kiállítás tervét Kovács Gergelyné, forgató- és szöveggönyvét jelen sorok írója készítette. Szövegét Bartók Ibolya gondozta. A kiállítás kivitelezésében Kozmáné Grünwald Éva vezetésével Hernitz Ferenc, Majzikné Szívós Ibolya, Kusnyir Sándor és Szadovszky Lajosné vett részt. A fotóválogatás Hajdú József, az oszlopdekoráció Ágh Eszter, a hangtechnika Heckenast Gábor, az informatika Leskó Norbert munkáját dicséri.

Az egykori postaállomás istállóépületében – ma múzeumépület – és az új építésű kocsiszímben berendezett, *A kocsiszekértől a postautóig* című állandó kiállítás a Postamúzeum járműgyűjteményének eredeti felújított és modellezett darabjait tárja a közönség elé, bemutatva a postai szállítás történetét dokumentumok, ábrázolások és fényképek segítségével a 15. századi utazószekértől a 20. századi postautóig.

A múzeumépület kiállítása

A kiállítás 1. tablója a 15. századi utazószekérről, a Mátyás-féle kocsiszekérről szól. A szájhagyomány és a korabeli feljegyzések szerint Mátyás király sokat utazott az országban, így a nehéz társzekereknél fürgébb járműre volt szüksége. A tatai királyi birtok közelében fekvő Kocs község szekérgépzői az ő instrukciói alapján készítették el az ún. kocsi utazószekeret, amit röviden kocsinak neveztek.

Heltai Gáspár 1575-ben Mátyás történetírójának, Bonfininek latin nyelvű munkáját magyarra fordítva írta: „Mátyás király ahová megyen vala, úgy megyen vala, mintha repülne. Kocsis postán egynéhány száz mélyföldig elment csak kevés napig.”¹ Az új közlekedési eszközzel akár százezer lépést, mintegy 75 kilométernyi utat is meg lehetett tenni egy nap alatt. Mátyás király székhelyét 1485 nyarán Bécsbe tette át, s megszervezte Buda és Bécs között a kocsipostát. A két város közötti állomásokat – Buda, Barok, Kocs, Győr, Óvár, Bruck, Bécs – egy 1518-ból fennmaradt útleírásból ismerjük. A kocsipostavonalak hamarosan az egész országot behálózták.

A tábló előtti üvegvitrinben látható Mátyás-féle kocsiszekér modelljét a Képzőművészek Alkotó Közössége 1:2 méretarányban korabeli leírások és metszetek alapján 1955 és 1958 között készítette Budapesten. A szekéren elhelyezett bábuk, amelyek Illyés Borbála iparművész alkotásai, Mátyás kori utazókat örökítenek meg.

A felújított múzeumépület

¹ Hencz Lajos: *A magyar posta története és érdekes munkásai*. Budapest, 1937, Merkantil Nyomda, 17. p.

A Mátyás-féle kocsiszekér modellje

A 2. és 3. tabló a 18. századi személy- és postaszállító járművet, a delizsánszot (igyekvő) mutatja be, amely Angliából terjedt el az ó-kontinensen.

III. Károly a török- és a Habsburg-ellenes küzdelmek után a nemzet és az uralkodóház közötti megbékélést szorgalmazva összehívta az országgyűlést. A rendek az 1712-től 1715-ig tartó tanácskozásokon felvetették a biztonságos pénz- és csomagszállítás kérdését is, amelynek megoldására egyre nagyobb társadalmi igény mutatkozott. Az uralkodó postavonalak felállítását rendelte el, ami szükségessé tette egy korszerű úthálózat kiépítését, amely Európában – állami megrendelésre – a 17-18. század fordulóján, a gazdasági fellendülés, a gabonakonjunktúra hatására vette kezdetét. Az úthálózat fejlesztése a közlekedési eszközök fejlődését is magával hozta. A 18. század közepén a hazai szállítástörténet fontos állomása az első menetrend szerint közlekedő postakocsik, a delizsánszok bevezetése volt.

A tablók előtti vitrinben az inárcsi Kozma Béla 1:10 arányban – a Postamúzeum megrendelésére – 2005-ben készített delizsánszmodellje látható. A járművet benépesítő, korhű ruhákba öltöztetett bábuk és csomagok Illyés Borbála babakészítő iparművész munkái.

A múzeumépületben és a kocsiszínben kiállított fogatolt járművek – a kariol- és tárkokocsi – az 1867-ben megalakult önálló Magyar Királyi Posta közúti szállítóeszközeit reprezentálják. A vasútvonalak kiépülésével az utakról ugyan eltűntek a delizsánszok, de fogatolt postajárművek új külsővel és új funkcióval továbbra is közlekedtek. Megjelentek a zártszekrényű, 2–8 m³ rakterű postakocsik, amelyek a vasúti összekötéssel nem rendelkező települések közötti forgalmat, a nagyobb városokban a helyi postaszállítást és kézbesítést végezték. Sok vidéki településen egészen az 1960-as évekig közlekedtek.

Ezekhez a zöldre festett, piros-fehér csíkkal és koronás postakürttel díszített járművekhez – amelyeket a 4. tablón Ágh Eszter rajzai szemléltetnek – kötődik a korszak csomag- és pénzforgalma.

A delizsánszmodell mellett a Postamúzeum járműgyűjteményének eredeti darabja, a magyar posta 119. szám alatt üzemeltetett levélgyűjtő kocsija áll. Szerződöttetett kocsigyártó cég készítette postai szabvány szerint. A kétülékes bak alatt a lefelé nyíló láda a pénz szállítására szolgált. A 124 cm nyomtávú, kettősfogatú kocsi első kerekei 69, hátsó kerekei 97 cm átmérőjűek. A zöldre festett, piros-fehér csíkozással díszített, hátul nyitható fém kocsiszekrényű járművet 1890 és 1950 között használták.

Az 5. tabló a fővárosi kézbesítést és annak telephelyét, a Postaállomást mutatja be. A tájékoztatóból megtudhatjuk, hogy a századfordulón a Magyar Királyi Posta a közúti szállításban 3100 fogatolt járművet és 4000 lovat használt. Budapesten a lőfogató postaszállítást 1918. december 31-ig szerződéses hajtók látták el. Azonban a fővárosi forgalom növekedésével a szolgáltatás egyre több kívánnivalót hagyott maga után, ezért 1919. január 1-jén a posta saját kezelésébe vette a szállítást, s létrehozta a Magyar Királyi Postaállomást. Az állomás feladata a fővárosi csomagkézbesítő szolgálat fogatolt járműparkjának fenntartása és gondozása volt. Az új szervezeti egység telepe az egykori Hungária körüti lóversenypályán volt, a postalovakat a Magyar Lovaregylet istállóiban helyezték el.

A jellegzetes zöld postakocsi hozzátartoztak Budapest mindennapi életéhez. Érdekes látványt nyújtott a kora reggeli órákban a Postaállomásról a 70. számú postahivatalhoz bakatató lovak hosszú sora, akárcsak a kézbesítőkörútjukra induló, csomagokkal megrakott postafogatok. A hagyományos postai járművek évtizedekig szolgáltak a fővárosban, a versenyt azonban nem tudták felvenni a motoros meghajtású járművekkel, így a Postaállomás 1958. december 31-én bezárta kapuit.² A vidéki postaszállításban a lőfogató postakocsik még az 1960-as években is részt vettek, az utolsó 1968. október 1-jén gördült ki az aszódi postáról.³

A csomagforgalom hazánkban a századfordulón s az azt követő évtizedekben élte virágkorát, amikor a magyar posta nap mint nap valóságos küldeményhegyeket mozgatott. Ezt az időszakot a 6. tabló jeleníti meg képek, postai aprónyomtatványok és statisztikai adatok segítségével. A 7. tablón a postacsomagról olvashatók irodalmi szemelvények.

A szállítást – mint valamennyi postai szolgáltatást – rendeletek szabályozták, amelyek érintették a küldemények tartalmát és csomagolási módját is. A rendkívül széles skálájú postai küldeményeket eredeti tárgyak, állatpreparátumok és számos saját készítésű, szemléletes csomagrekonstrukció segítségével mutatjuk be. A pakkokkal telerakott csomagkézbesítő kocsi, bakján az ostort tartó postakocsissal, vidám életkép a századfordulóról. A 326. számú csomagkézbesítő kocsit a magyar posta csomagok és pénzeslevelek házhoz kézbesítésére használta. Ezekben a fogatolt járművekben a kézbesítő az anyag rendezése okán menet közben is a kocsi belsejében tartózkodhatott, ahol a kocsiszekrény hátsó része süllyesztett kiképzésű volt. A járművet az 1880-as évektől a 20. század közepéig használták.⁴

² Zimmermann Ottó (főszerk.): *Posta Magazin. Két lóerős „géppark”*. 1990. 1. szám, 21. p.

³ Török Lászlóné: A postai kezelésű lőfogató szállítás utolsó napja. *Szocialista Posta*, 1968. 10. sz. 241. p.

⁴ A Mátyás kori utazószekérről és a delizsánszról bővebben a 2003–3004. évi évkönyvünkben megjelent *Postatörténeti kiállítás Közegen* című írásomban, míg a szabványos közúti postakocsikról, illetve a postacsomagokról és postai küldeményekről ugyanott a *Száz év postacsomagjai* című tanulmányomban olvashatnak az érdeklődők.

A kiállított fogatolt és gépjárművek között két félkör alakú levélbeosztó-szekrény áll, amelyeken a Balaton környéki települések századfordulós képeslapjaiból adtuk közre válogatást. Félkör alakú levélbeosztó-szekrényt nagy postahivatalok használtak. Az ergonomiai szempontoknak maradéktalanul megfelelő bútor előtt a beosztó helyben állva vagy ülve végezhetette munkáját. A fiókok hátoldalán a nyitható ajtók tették lehetővé, hogy a kézbesítésre előkészített leveleket a beosztó munkájának zavarása nélkül vehessék ki.

A beosztó-szekrény pultján elhelyezett két laptopon a látogatók a Postamúzeum kép- és ábrázolás-gyűjteményének postai szállítóeszközöket és balatoni képeslapokat tartalmazó digitalizált anyagát tekinthetik meg.

A 8. tabló Balatonszemes postatörténetét foglalja össze. A Balaton déli partján fekvő, mintegy kétezer lelkes településen a régészeti leletek tanúsága szerint a kelták és a rómaiak után a honfoglaló magyarok telepedtek le. Az írott forrásokban már 1338-ban felbukkan a falu neve *Zemes*, majd 1449-ben *Balaton Zemes* alakban. Kedvező földrajzi fekvésének köszönhetően a 18. században a Balaton-mellék egyik fontos településévé vált. A Budáról délre haladó – a lankás-buckás belső-somogyi terepviszonyokkal szemben kedvezőbb tóparti – postaúton feküdt.

1733-ban a Hunyady család lett Balatonszemes hűbérura, akik a század végén birtokukon barokk stílusú istállót építtettek, amely az 1861-ig működő Falu Szemes lóváltó-állomáshoz tartozott. A lóváltó-állomás legkorábbi említése 1792-ből való, ahol a feljegyzések szerint 1803-ban egy expeditort – aki szállító-, kiadó- és kézbesítőfeladatokat látott el –, a későbbiekben egy postillont, azaz postalegényt és két kocsist is alkalmaztak.

A szemesi postaállomás a korabeli postai rendtartás szerint működött. Az ún. közönséges leveleket és csomagokat az ordinária, a menetrend szerint közlekedő postajárat szállította. Az utasok fogatolt kocsikon a postaállomás lovaival utaztak. A menetrend szerinti járatra előre fel kellett iratkozni, s az utazáshoz szükséges útlevelért a helyi hatósághoz vagy a járásbíróhoz kellett folyamodni. A kocsit a postalegény hajtotta, aki az érkezési és indulási időpontokat a hajtókönyvben és az óralevélen rögzítette, s kürtjellel figyelmeztette a szembejövőket a postakocsinak járó elsőbbség megadására. Kürtjelzést az utakon kizárólag postajáratok adhattak, így ez a funkció tette a kürtöt a postaszolgálat egyetemes szimbólumává.

Az 1793-ban készült térképen két postaút nyomvonalát rajzolódik ki. Az egyik a Szigetvár–Berzence–Nagykanizsa–Iharos vonal, a másik – a Budát az Adriai-tengerrel össze-

A pakkokkal telerakott csomagkézbesítő kocsi

kötő postaút magyarországi szakaszán – a Buda–Tétény–Martonvásár–Velençe–Fehérvár–Lepsény–Siófok–Szemes–Szőlősgyőrök–Öreglak–Marcali–Vid–Iharosberény–Zákány vonal. A postaút somogyi részén Szemes állomás fontos szerepet töltött be a vármegye északi részének postaforgalmában, hiszen a vidék birtokosai, mint a környék egyedüli postájáról, innen vitették tovább a levél- és csomagküldeményeket.

A 19. század derekán a Szemesen áthaladó postaút még jelentős postaforgalmat bonyolított a küldemények továbbítására rendszeresített fogatolt, zárt szekrényű postakocsikkal. 1861-ben a déli vasút megépülésével azonban a közúti postaszállítás elvesztette korábbi jelentőségét, s a lóváltó-állomás megszűnt Szemesen. Az 1869. évi közlekedési térkép széljegyzete a Siófok és Szemes közti útszakaszról azt írja, hogy olyan „*postaút, melyen rendes postamenet nem létezik, és csak külön stafétáktól használtatik*”.⁵ A vasúti megállóhellyel rendelkező településről a 19. század hatvanas éveitől a Bécs–Buda–Nagykanizsa vonalon már mozgópostavagon szállította a küldeményeket.

Balatonszemes első postahivatala a Hunyady-kastélyban, a 19. századtól a jelenlegi Postamúzeum helyén és a Fő utcában, majd 1903-tól a Lakner-féle házban működött. 1912-ben távbeszélő-állomás is létesült Szemesen. A két világháború között a kézbesítés a fürdőtelepre is kiterjedt. 1925-ben a postahivatal a tornyos Szabó-villába, majd onnan jelenlegi helyére, a Szabadság út 11. szám alá költözött. Az egykori lóváltó-állomás istállóépülete 1962 óta ad otthont a Postamúzeum kiállításainak, a közönség 1964 óta láthatja udvarán a postai szállítójárművek egyre gyarapodó gyűjteményét.

Kiállításrészlet a két félkör alakú beosztó-szekrényel

⁵ Reöthy Ferenc: Adatok a szemesi posta-lóváltóállomás történetéhez. In Sebestyén Kálmán (szerk.): *Postamúzeumi évkönyv 1989*. Budapest, 1989, Fővárosi Nyomdaipari Vállalat, 91–92. p.

A 03 rendszámú kísérleti automobil

társintézményt megelőzve – elsőként alkalmazott gépjárműveket szállítószolgálatában.⁶

Az első kísérleti postajárművek 1896 és 1900 között készültek a Magyar Királyi Posta Mátyás téri járműjavító műhelyében. Csonka János műegyetemi tanműhelyvezető és Bánki Donát műegyetemi tanár közös világraszóló találmányát, a porlasztót, a gyakorlatban először postajárműveken alkalmazták.

A Magyar Királyi Posta 1900-ban háromkerekű postai gépjárművekre írt ki pályázatot. A Ganz és Társa Gépgyár Csonka János tervei alapján készítette el háromkerekű, villamos gyújtású, motoros meghajtású járműveit, míg 20 darab Peugeot gyártmányú triciklit a budapesti Velodrom Automobil Garage szállított. A tricikliket a posta még abban az évben – a magyarbarát Erzsébet királyné névnapján – rendszerbe állította, s több mint 20 esztendeig használta a fővárosi levélgyűjtő szolgálatban.⁷

Az első postai gépjárművek hamarosan közkedvelté váltak. Egy 1905-ben készült sajtóhírben azt olvashatjuk, hogy: „*Meglehetősen nehézséget okozott eleinte a súlyos levél-*

A beosztó-szekrény jobb oldalán 03 rendszámmal egy Csonka János által tervezett eredeti kísérleti automobil áll. A postaközi közvetítő autó 1900-ban a Magyar Királyi Posta Mátyás téri javítóműhelyében készült. Az öt lóerős, elsőkerék-meghajtású, kéthengeres, léghűtéses jármű benzinüzemű motorját a Dion-motor továbbfejlesztésével Csonka János tervezte. Maximális óránkénti sebessége 20 km. Óra-féle faalvázat pirosra, a vasrészeket feketére festették. A piros küllős kerekek közül az első kettő vasabronccsal, a két hátsó tömör gumirátéttel készült. A piros-fehér csíkkal díszített zöld kocsiszekrény két oldalát bronzból öntött koronás postakürt díszíti.

A 9. és 10. tablón a postai szállítás hőskorának gépesített járműveit régi fényképek segítségével ismerhetjük meg. A 19. század végén a belsőégésű motor megjelenése új fejezetet nyitott a szállítás történetében. A romantikus postaköcsi-korszak lezárult, s a magyar posta kontinensünkön – valamennyi külföldi

⁶ „A magyar posta... nemcsak megelőzte a többieket a gépkocsinak a postaszállítási szolgálatban való kipróbálása terén, hanem e modern járműnek a postai szolgálatban való komoly, intenzív és állhatatos kihasználása és pozitív eredmények felmutatása terén egyedül áll a posták sorában.” In *A gépköcsi a Magyar Kir. Posta szolgálatában. Hivatalos Közlemény.* Budapest, 1905, M. Kir. Posta- és Táviráigazgatóság Könyvnyomdája, 6. p.

⁷ U. o. 2. p.

gyűjtő táskának a háromkerekű kocsi-
való biztos és egyensúlyozott elhelyezése...
Sok viszontagsággal és bajjal kellett...
megküzdeni, de... a motoros háromkerekű
gépkocsi 4 és fél év óta szünet nélkül az
év minden szakában működésben vannak,
és a hozzájuk fűzött várakozásnak teljesen
megfelelnek, a mennyiben a levélgyűjtő
szolgálatot a lóüzemmel szemben jelenté-
kenyen gyorsabban, intenzívebben és mégis
olcsóbban végzik.”⁸

A levélgyűjtő tricikli sikere a magyar
postát további fejlesztésekre ösztönözte.
1902-ben újabb postakocsitendert írtak ki
a nagyobb fővárosi postahivatalok és pá-
lyaúdvárosok közötti szállítás gépesítésére. A
verseny győztese, Szám Géza ferencváro-
si műszerész négy külföldi autógyárat uta-
sított maga mögé 3 lóerős, elektromos gyűj-
tású, kétsebességű, 200 kg-os automobili-
jával, amely négy esztendő pályafutása
alatt 58 ezer kilométert tett meg.

A Magyar Királyi Posta 1904-ben nem-
zetközi versenytárgyalást írt ki 8 darab 12–
14 lóerős, négykerekű gépjármű beszerzé-
sére. Két magyar cég is részt vett a pályá-
zaton: a győri Magyar Vagon- és Gépgyár Rt., valamint Röck István Budapesti Gépgyára.
Mindkét cég Csonka János-féle konstrukciókkal pályázott, amelyekből a posta 4-4 darab-
ot vásárolt.¹⁰ Csonka János postaautója 1905. május 31-én gördült ki a műegyetem Mú-
zeum körüli tanműhelyéből minden várakozást felülmúló 2000 km-es próbaútjára. Az
elektromos gyűjtású, négyhengeres, négyütemű, vízhűtéses motorral, Bosch-féle gyer-
tyagyűjtással, differenciálművel, három sebességgel és hátramenettel készült, 26 km/óra
átlagsebességű jármű próbaútjának induló napját tekintjük a magyar autógyártás kezdeté-
nek.¹¹ Néhány alkatrészt leszámítva a kocsi hazai alapanyagokból készült. A magyar pos-
ta az automobilt 1906. január 15-én vette használatba, s ezzel új korszak kezdődött a
hazai postai szállítás történetében.

Kiállításrészlet a Danuvia motorkerékpárral és
a kézbesítő bábuval

⁸ A gépkocsi a Magyar Kir. Posta szolgálatában. Hivatalos Közlemény. Budapest, 1905, M. Kir. Posta- és Táviratigazgatóság Könyvnyomdája, 2. p.

⁹ Szám László – Gönczi Ambrus: Szám Géza konstruktőr postaautója. Ferencváros, 2002, 2. szám, 23. p.

¹⁰ A gépkocsi a Magyar Kir. Posta szolgálatában. Hivatalos Közlemény, Budapest, 1905, M. Kir. Posta- és Táviratigazgatóság Könyvnyomdája, 4. p.

¹¹ Piroska István: Megemlékezés csonka Jánosról, az első magyar gyártmányú postai gépkocsi készítőjéről. Posta, 1980, 8. sz. 232. p.

A 11. tablón a postai kézbesítésben használt motorkerékpárok fotóiból adunk közre válogatást. 1925-ben a magyar posta a Méray Motorkerékpárgyártól vett át tesztelésre egy motorkerékpárt, amelyet a budai oldalon a levélszekrények üritésére állított be. A motor minden várakozást felülmúlt, s a posta az immár 25 éves elavult tricikliket az oldalkocsis, 350 cm³-es, Méray–Villiers-féle motorral felszerelt típusa cserélte le.¹² 1930 elején a magyar posta 38, 1960-ban 585, 1965-ben 1124, 1990-ben 1451, az ezredfordulón 1495 motorkerékpárral látta el a távirat- és expresszlevél-szolgálatát.

A kiállításban egy Danuvia motorkerékpárt tekinthetnek meg a látogatók egy bőrkabátos motoros kézbesítő bábujaival. A Csepel 125 típusú motorok lecserélésére korszerűbb rugózású, kényelmesebb típusú Danuvia motorkerékpárokat 1965-ben vásárolt a magyar posta, s öt év alatt 300 darabbal gyarapodott járműállománya. Az expresszlevél- és távirat-kézbesítésben 1970-ig használta. A kiállított példány a Postaautó Duna Zrt. tulajdona.

A 12. tablón a postán a II. világháború előtt használt benzin- és villanymotoros járművek fotói láthatók.

A magyar postaszolgálat gépesítése pár év leforgása alatt gyorsan fejlődött. 1903-ban az elektromos triciklikkel együtt még csak 27 gépjármű szolgált a főváros utcáin. 1906-ra ez a szám megkétszereződött, 58-ra nőtt. 1910-ben, egy évtizeddel az első motoros postajármű megjelenése után, a magyar posta már 164 gépjárművel végezte szolgálatait, s Budapest mellett a történeti Magyarország nagyvárosainak – Kassa, Kolozsvár, Nagyváradi, Pécs, Pozsony, Sopron és Zágráb – utcáin is megjelentek a postaautók.

A magyar postának a levél- és csomagszállítás gépesítésére irányuló törekvései s a magyar fejlesztésű postai gépjárművek külföldön is elismerést szereztek. A századfordulón több szomszédos állam postaigazgatósága kért felvilágosítást a háromkerekű levélgyűjtők s az autók használatáról, szolgálati eredményeiről. A nemzetközi érdeklődésre való tekintettel a Magyar Királyi Posta az 1908. évi londoni világkiállításon motoros triciklivel vett részt.

A világháborús vereség és a Trianon utáni területvesztés törést okozott a posta fejlődésében, ám a tönkrement és elhurcolt postai szállítóeszközök javítását, pótlását már 1921-ben megkezdte. 1922-ben a postai gépkocsiállomány ismét meghaladta a 150-et. 1924-ben négyhengeres Benz típusú gépkocsikat, 1927-ben levélgyűjtő célokra a német D-Rad és a hazai Méray gyártól oldalkocsis motorkerékpárokat vásárolt, 1927-ben és 1928-ban pedig Magosix típusú személyautókkal bővítette járműparkját. „A Magyar Posta gépkocsi-üzeme a 20-as évek elején nemcsak felvette a versenyt több nyugati ország hasonló üzemével, hanem túl is szárnyalta azokat” – áll egy postatörténeti méltatásban.¹³

Az 1920-30-as években a magyar posta vezetése a német postai gyakorlatot követve villamos autókat alkalmazott. Az elektromobilok a benzinmotoros gépkocsikkal egy időben alakultak ki. Vonóerejüket a jármű akkumulátorában raktározott villamos áram szolgáltatta. Az elektromobilokat az 1910-es években a főváros csomagközvetítő- és kézbesítőszolgálatának végzésére állította forgalomba a magyar posta. A kedvező eredmények láttán bevezetésük mellett döntött, és az 1920-as években további villamos meghajtású

¹² Négyesi Pál: *Az első magyar motorkerékpárgyár története. Auto Classic Könyvek.* Budapest, 1998. 102. p.

¹³ Vajda Endre: *Mozaikok a két világháború közötti posta (távíró-, távbeszélő-, rádió-) kezelés és üzemeltetési változásairól. Posta- és Bélyegműzeumi szemle,* 1969. 3. sz. 9. p.

Kiállításrészlet a Skoda Colonia postai gépkocsival

ában újrainduló járműipar kísérleti típusa *tábori Skoda* néven vált ismertté. Az 1000 cm³-es járművet a magyar posta 1948-tól üzemi és levélgyűjtő gépkocsinak használta. A háború után ez volt az első új beszerzésű, több rendeltetésű s egyúttal az utolsó rendszerbe állított, nyitott típusú gépkocsi. Az 1950-es évek elején a Skoda Coloniák vidékre kerültek távközlési szolgálatra, majd az 1960-as évek elején gépkocsivezetői oktatás céljából ismét visszakerültek Budapestre. E gépkocsikat az évtized közepén a posta kivonta a szolgálatból, s végül a 70-es években a közúti forgalomból is kiszorultak.

A 13. tablón – és a kocsiszínben lévő 14. tablón – a II. világháború után használt postaautókat mutatjuk be. A II. világháború ideje alatt a postai eszközállomány nagy része megrongálódott vagy megsemmisült. A pusztítás a postahivatalok 97%-át, a postai gépjárműpark mintegy felét s a fogatolt kocsik 37%-át érintette. A megmaradt járműveket a posta vezetése az Egressy úti járműtelepre gyűjtötte be. A forgalom 1945 végén indult újra 75 zömében elavult gépjárművel és a szovjet hadseregnek a postai járműtelepen felújított néhány gépkocsijával.

1946-ban újjáépítési támogatásként a magyar posta külföldről különböző típusú (Adler, Hansa, Chevrolet, Chehard–Walcker, Opel, Renault, Skoda) gépjárműveket kapott. A fővárosi kézbesítés könnyítésére elektromobilokat állítottak forgalomba. 1947 és 1948 között

gépjárművet vásárolt. A robbanómotoros autókkal szemben az elektromobilok mellett szót egyszerűbb szerkezetűk, olcsóbb üzemeltetésük, kisebb szervizigényük s mindenek előtt zajtalan és környezetkímélő működésük.¹⁴ Teljesítményüket azonban behatárolta az akkumulátor kapacitása. Sík útszakaszon alacsony sebességgel csupán 65–70 kilométert tudtak megtenni.¹⁵

Az I. világháború első évében a szállítóképességet 3455 fogatolt kocsi, 3697 ló és 228 motoros meghajtású gépjármű képezte. 1940-ben a posta 1525 lófogatú járművel, 1686 lóval és 394 géperejű járművel volt jelen a közutakon. A számokból a 20. század első négy évtizedében a motoros járművek fokozatos térnyerése olvasható ki a postakocsik és az igaerő csökkenésével szemben.

A kiállításban egy fél évszázaddal későbbi postaautó, egy Skoda Colonia van kiállítva. 1945-ben a szocialista Csehszlováki-

¹⁴ Jánossy Flóris: Az elektromobil használatának előnye a posta szállítási szolgálatában. In Dr. Lóky Zoltán (szerk.) *Posta és táviró évkönyv 1937*. Budapest, é. n. Országos Postás Zene és Kultúregyesület. 47–50. p.

¹⁵ Szigeti Jenő: Elektromobilok alkalmazása a kézbesítő szolgálatban. In Báró dr. Szalay Gábor (szerk.): *Posta és táviró évkönyv 1927*. Budapest, é. n. Országos Postás Kultúregyesület. 189–190. p.

a postai gépjármű állomány Rába típusú tehergépkocsikkal, francia Chehard–Walcker típusú kisáruszállítókkal, illetve csehszlovák Skoda Colonia és Skoda Combi típusú gépkocsikkal gyarapodott. 1949 végén már félezer postai gépkocsi járta az ország útjait.

A járműpark az 1950-es évek elejétől szovjet és NDK gyártmányokkal bővült, a közúti postaszállítás látványos fejlődése azonban csak az 1960-as évek közepétől kezdődött. 1965-ben a működő 3188 postahivatalból csak 330-nak volt közvetlen gépkocsijáratkapcsolata. 1965 és 1975 között ez a szám megötszöröződött.

Az 1968-as közlekedéspolitikai koncepció a közúti hálózat fejlesztését jelölte meg prioritásként. A folyamatosan fejlődő közúti postaszállítás felzárkózott a vasúthoz, amelynek a távolsági személy- és áruforgalomban betöltött több évtizedes egyeduralma megszűnt. Az 1970-es évek elején a saját gépkocsival kiszolgált postaszervek száma is megnőtt. A közúti postaforgalmat IZS-Moszkvics, Barkas, Robur és IFA típusú gépjárművek bonyolították. Ekkor már a postai gépkocsipark 51%-a, 1985-ben csupán 40%-a vett részt a postai szállításban, a szállítókapaacitást nagyobb részét a távközlés és a műsorszórás szolgálatába rendelték.

A statisztikai adatok is jól jelzik a fejlődést: 1960-ban a postai szállításban 766 gépjárművet használtak, 1964-re ez a szám meghaladta az ezret, s 1965-ben már 1120 darabból állt a regisztrált gépjárműpark. 1978-tól a növekedés üteme a világméretű energiaválság és az üzemanyagárak radikális emelkedése miatt lelassult, ám 1988-ra a gépjárműállomány száma meghaladta a 2000-et.

Az 1990. évi szervezeti átalakítás következtében a magyar posta gépkocsiállománya jelentősen megfogyatkozott, hiszen a járműkapacitás mintegy fele a távközlési és a műsorszórási üzletág használatába került. A járműpark 1992-ben 100 darab modern Mercedes-Benz típusú gépkocsival gyarapodott. A népszerű Volkswagen és Mercedes postaszállító autók után a posta a korábbi IZS-eket Seat Terra kisautókra cserélte le.¹⁶

A sarokban álló ET 55 típusú targoncát a Füzesabony 2. számú postahivatal használta a pályaudvari csomagok és zárlatok szállítására, onnan került a Postamúzeum gyűjteményébe. Füzesabony az elsők közé tartozott, ahol villamos targoncát használtak, korábban kézikocsikkal szállították a csomagokat. A villamos lábpedálos targoncákat a személy- és teherpályaudvarokon használtak teherszállításra. A postás zöld színű, négykerekes, lapos rakodófelületű, egyik oldalán peremmel ellátott járművet a rajta álló postai alkalmazott irányította. Lábpedálos targoncákat 1990-ig használtak, majd azokat modernebb típusok váltották fel. A kiállított járművet 1960-ban gyártották.

A kocsiszín kiállítása

Az évtizedekig szabad ég alatt álló, s az időjárás viszontagságainak kitett postaautók és a mozgópostavagon 2004-től élvezzi a kocsiszín védettségét, ahol a fogatolt postakocsik, a targonca és csomagszállító konténer mellett az 1960-1970-es évek postaautói láthatók.

A csomagszállító kariolkocsit – postai szabvány szerint – szerződötett kocsigyártó vállalat készítette. Kocsiszekrénye vasbádoggal lemezből készült, hátul egyszárnyú ajtóval,

¹⁶ Zimmermann Ottó (főszerk.): *Posta Magazin. Új Seatok*. 1992. 7. sz. 26. p.

süllyesztett kocsifenékkal. A pénzküldemények biztonságos elhelyezésére az ülés alatt lefelé nyíló fedeles láda szolgált. A tetején csomagtartó védőrácscsal felszerelt, kettősfogató kocsit 70–100 darab csomag kézbesítésére szolgált. Az első kerekek 77, a hátsók 107 cm átmérőjűek, nyomtávja 130 cm. A postai szállításban 484. szám alatt üzemelt.

Egy roncsállapotban lévő csomagkézbesítő karioalkocsira a Postamúzeum dolgozója dr. Kovács Lajos jászberényi tanyáján 1992 telén találtak rá. A szabad ég alatt tárolt kocsit fa részei teljesen elkorhadtak, épen csupán a fémszerkezetek maradtak. A járművet, amely ma restaurált állapotban látható a kiállításban, 1141. számon a jászjákóhalmi postahivatal használta egykor a pályaudvar és a postahivatal közötti zárlatszállításra és csomagkézbesítésre.

A kétkerekű egylovas kocsit 1997-ben került a Postamúzeum gyűjteményébe Kiss István tatárszentgyörgyi kézbesítőtől, aki a II. világháború után vásárolta, s külterületen hordta vele a postát. A jármű eredetileg szeneskocsinak készült deszkaborítású vascső vázra. A lábtartó és a hátsó csomagtér ajtaja alumíniumlemezről, kerekei tömörgumiből vannak. A járművet rozsdás, megviselt állapotban vásárolta meg a múzeum, s a Pápai Asztalosipari Kft.-vel újíttatta fel.

A bolgár gyártmányú, ET 110 típusú vontatótargoncát a Mozgóposta Csomag- és Vámközvetítő Üzem 1978 és 1994 között használta a Verseny utcai pályaudvaron csomagszállító konténerek mozgatására. Egyszerre 3 vagy 4 konténert tudott vontatni. Fontosabb műszaki adatai: hossza 163, szélessége 95, magassága 126 cm, fordulási köre 1400 m, önsúlya 860 kg, sebessége teher nélkül 12, teherrel 8 km/óra. A targoncát a Mozgóposta Csomag és Vámközvetítő Üzem restaurálta 1995-ben.

A postai járműveknek védelmet nyújtó új építésű kocsiszín

A kéttengelyes Barkas B 1000 KA gépkocsi egyajtós, teljesen zárt kiképzésű teherautó. Postai csomagszállításra használták a hivatalok közötti forgalomban. A jármű csomagterét 10 cm-es bordás léccel szerelték fel. A hátsó ajtó csomagter felőli oldalára alumíniumcsőből védőrácsot helyeztek. A gépkocsi összsúlya 2240, önsúlya 1165 kg, teherbírása 2 személy és 939 kg, hengerűrtartalma 991 cm³, hengereinek száma 3, gyártási éve 1982, raktérfogata 5,3 m³. A Postaautó Duna Zrt. restaurálta 2004-ben.

IFA Framókat a 8 évig futó Skoda 1100-as gépkocsik pótlására a Hainicheni Framo Gépkocsigyártól (NDK) 1956-ban nagy számban vásárolt a Postavezérgazgatóság. A V 901/2-Z típusú, nyitott, csukott és kombinált kivitelben készült, kétütemű, termoszfionhűtésű, háromhengeres, könnyű tehergépkocsik hengerűrtartalma 900 cm³, teljesítménye 24 LE/3600 fordulat, fogyasztása 12,5 liter/100km, benzintartály-térfogata 22 liter, legnagyobb sebessége 75 km/óra, önsúlya 1100, raksúlya 700 kg volt. A kiállított gépjármű a Postaautó Duna Zrt. tulajdona.

A Szovjet járműipar termékei 1945 óta voltak jelen országútjainkon. Az 1970-es évek második felére a magyar postai gépjárműpark mintegy 33%-a szovjet gyártmányú gépkocsiból állt. Az IZS 1500/2715 típusú kis tehergépkocsi az izsevszki autógyár terméke, a Moszkvics 412-es továbbfejlesztett változata. A postai forgalomban levélgyűjtésre, hírlapszállításra használták. A modell újdonsága a rakodótér modern formatervezése és kialakítása. A hátsó nagyméretű kétszárnyas ajtók lehetővé tették a gyors és kényelmes rakodást, a célszerű helykihasználást. Olyan szolgálatoknál kedvelték, ahol a szállítandó küldemény mennyisége nem volt túl nagy. A típusból elődjével, a Moszkvics furgonnal együtt csaknem kilencszázat használt a magyar posta távközlési hibaelhárításra, levélgyűjtésre, kézbesítésre. Fontosabb adatai: önsúlya 1155 kg, terhelhetősége 2 személy és 351 kg, raktérfogata 2,35 m³. Restaurálta a Postaautó Duna Zrt. 2004-ben.

A Robur csomagszállító gépkocsikat elsősorban a pályaudvarok közötti, valamint a helyközi csomag- és zárlatközvetítésre használták. A rakodótérbe nagyméretű értékőrző láda van beépítve. Fontosabb adatai: hossza 6,4 m, szélessége 2,41 m, magassága 2,8 m, összsúlya 5700 kg, terhelhetősége 2600 kg. A járművet a Postaautó Duna Zrt. keszthelyi telepén restaurálták 2004-ben.

A múzeumépületben lévő tablók folytatásaként a kocsiszín deszkapalánkján a 15. tabló a postabuszokat és az autó-mozgópostákat mutatja be.

1926-ban a magyar posta autóbuszok forgalomba állításával a személyszállításban is üzletreszt szerzett. A vasútvonalaktól távol eső települések felkarolása s a közúti postajáratok gazdaságos kihasználása érdekében 50 darab 23 férőhelyes személyszállító postabuszt indított. Azonban a kormányzat 1933-ban a közúti személyszállító gépkocsik egysegiesítését rendelte el, s a járatok indításával és berendezésével a Magyar Királyi Államvasutak közúti gépkocsi-üzemét bízta meg, s a postát arra kötelezte, hogy a 40 db Rába L típusú személyszállító autóbuszait adja át a MÁV-nak.

Az 1960-as években – tíznél több hivatalt is összekötő – autó-mozgópostajáratok közlekedtek. A speciális feladathoz először egy Csepel tehergépkocsit alakítottak át, amely 1960-tól Budapest és Nagykanizsa között 539-es számmal közlekedett. A későbbiekben erre a célra Ikarusz autóbuszokat alakítottak át, és állítottak forgalomba. Az autó-mozgóposták Nagykanizsa, Mátészalka és Budapest peremterületén közlekedtek. A mozgópostavagonhoz hasonlóan ezeken a járműveken is menet közben dolgozták fel a küldemé-

Részlet a kocsiszín kiállításából

nyeket. Az autó-mozgóposták száma 1976-tól folyamatosan csökkent, s 1980-ra teljesen eltűntek a forgalomból.

A 16. tábló a Posta Központi Járműtelepével ismerteti meg a kiállítás látogatóit. A Magyar Királyi Posta 1898-ban rendezte be járműjavító telepét Budapesten a VIII. kerületi Mátyás tér 15. szám alatt. A műhely első vezetőjévé Stoy György nyugalmazott huszárszázados, a Postavezérgazgatóság főtisztját nevezték ki.¹⁷ A posta műszaki vezetői a szállítás jövőjét az automobilban látták, így a javítóműhely a postaszolgálat gépesítésére irányuló kísérletek központja lett.

A különböző fejlesztések és pályázatok eredményeképpen folyamatosan bővülő járműpark javítására, karbantartására és elhelyezésére szolgáló telephely hamarosan szűknek bizonyult. A Kőbányai út 22. szám alá költöző új műhelyben a motoros postai járművek mellett a kerékpárokat, peron- és kézikocsikat, levélszekrényeket és csőpostákat is javítottak. A javítóműhely 1912-től, a vezérgazgatósághoz tartozó központi szervként, Posta Központi Járműtelepe néven működött tovább. A fejlődés hamarosan túllépett a Kőbányai úti telepen is. A posta 1914-ben a Páva utcában, 1920-ban a Katona József utcában, 1921-ben az Aréna út 50. szám alatti bérletekkel növelte garázskapacitását.

A széttagoltság kedvezőtlen hatása miatt egy korszerű járműtelep létrehozása vált szükségessé. Ezért a Magyar Királyi Posta 1910-ben az Egressy úton telket vásárolt. Az építési tervek, amelyeket Bierbauer István műszaki főigazgató fektetett le, már 1913-ra elké-

¹⁷ Rákóczi Margit: A Járműtelep 100 éve. *Posta Magazin*, 1998. 11. sz. 10–11. p.

szültek, de a világháború csaknem egy évtizeddel visszavetette a beruházást.¹⁸ Öt évig tartó építkezés után 1928 májusában Európa egyik legkorszerűbb garázsát és járműjavító műhelyét avatták fel az Egressy út 35–51. szám alatt.

1990-től a műsorszóró és távközlési üzletágak különválásával, valamint a hírlap- és a csomagszállítás elkülönülésével a Posta Központi Járműtelepének tevékenységi köre is átalakult. 1994. január 1-jén az Egressy úti telepen létrejött az önálló egységként működő Postautó Kft., amelynek jogutódjaként 2002. január 1-jén megalakult a Postautó Duna Rt. a tulajdonos Magyar Posta Rt. közel 100%-os tulajdonosi részarányával. A zártkörűen működő részvénytársaság jelenleg budapesti központtal és 11 vidéki telephellyel folytatja jogelődje tevékenységét.

A járműtelepi részleg 1998. január 1-jétől a Szállítási Üzem nevet viseli. 2004. január 1-jén országos hatáskörrel és kiterjedt postai szállítási és feldolgozó hálózattal megalakult a Magyar Posta Rt. Logisztikai Szolgáltatások Üzletága. A belföldi szállítást 3 szállítási üzem 26 garázzsal és több mint 3200 gépjárművel végzi.

A kocsiszín legmonumentálisabb kiállítási darabja az 1928-ban gyártott kéttengelyes vasúti mozgópostavagon, amely kettős osztású: egyik része a kezelő szakasz, ahol a levélpostai küldeményeket dolgozták fel, a másik a raktárszakasz, ahol a csomagküldeményeket és levélzárakat tárolták, s a küldemények átadását, átvételét végezték. A kocs mindkét oldalán egy-egy kétszárnyú ajtó van, végén irányjelző tábla *Siófok–Kaposvár* felirattal. A vagon udvar felőli végén a nyitott fékállásra vasvázás falépcsőn lehet feljutni.

A mozgópostavagon kiállításrészlete

¹⁸ Bierbauer István – Fritz Jenő: *A postagarázs. A m. kir. posta közp. járműtelep épületeinek leírása*. Budapest, 1928, Bíró Miklós Nyomdai Műintézet, 8., 58. p.

A kocsiszín 17. tablóján és a vagonban levő lapozóban a mozgóposta történetét foglaljuk össze, képekkel illusztrálva, miszerint a 19. század első felében meginduló vasúti közlekedés új fejezetet nyitott a postai szállítás történetében. Rowland Hill angol postareformer már az 1830-as években gondolt olyan közúti postajáratokra, amelyek alkalmasak a küldemények menet közbeni feldolgozására. Az első vasúti mozgópostavagon Angliában 1838. január 6-án indult útnak London és Birmingham között.

1846-ban Széchenyi István kezdeményezésére Magyarországon is megindult a vasúti közlekedés. Még abban az évben forgalomba állították a Bécs–Pozsony–Érsekújvár–Vác–Pest vonalon közlekedő 10. és 11. számú mozgópostavagont, amelyeken a szolgálatot még bécsi tisztviselők látták el. Az 1867-ben önállósult magyar postaigazgatás egyik fő feladata a gyors és megbízható vasúti szállítás megszervezése volt. 1868-ban a mozgóposták már budapesti irányítással közlekedtek, s a hálózat fejlődésével a vasút a posta egyik legfontosabb szállítójává vált. Magyarországon az 1880-as évek elején mindössze 18 mozgópostavagon közlekedett, amelyek közül 9 Budapestről, 3 Nagykanizsáról, 2 Kolozsvárról, 1-1 Aradról, Ceglédről, Debrecenből és Temesvárról indult. Ezzel szemben 1913-ban már csaknem 650 mozgó- és kalauzposta volt forgalomban.

Az első vasúti kocsik külső felépítésükben a közúti személyszállító járművekre, a delizánszokra emlékeztettek. A mozgópostarendszerhez speciális térszerkezetű – kezelőszakasza és csomagraktára elkülönülő – vagonokra volt szükség, amelyek alkalmasak voltak arra, hogy menet közben az állomásokon felvett postai küldeményeket a menetidő alatt feldolgozzák. A vasúti levél- és csomagkezelésnek két módja volt. A küldeményeket osztályozták a mozgópostavagonokban, vagy továbbították a felvett zárlatokat. Az előbbi mozgó-, illetve kalauzpostának, az utóbbit jegyzékelő-menetnek hívták. A mozgóposták egy irányító postahivatal szerepét töltötték be. A kocsikat sorszámokkal látták el, páros számmal a reggeli, páratlannal az éjjeli járatokat jelölték.

A vasúti mozgóposta-hálózat működtetése egy jól szervezett, összehangolt szolgáltatórendszerbe illeszkedett, ahol biztosítva volt a posta és a vasút kölcsönösségen alapuló együttműködése, s ahol meghatározták a mozgóposta kezelésének rendjét, részletesen szabályozták a stabil- és mozgóposták, valamint a pályaudvari postahivatalok kapcsolatát, továbbá a zárlatok közvetítésének és cseréjének szabályait. A magyar postaigazgatás e téren külföldi összehasonlításban is magas színvonalon szolgáltattott. A vasút a küldeményeket – a megelőző korok postajárműveihez képest – lényegesen gyorsabban és biztonságosabban juttatta el a címzettekhez.

Magyarországon az utolsó mozgópostavagon Zsibrita Tibor járatkísérével 2004. június 25-én indult a Keleti pályaudvarról utolsó célállomására, Szegedre, ahová június 26-án 23 óra 12 perckor érkezett meg.¹⁹

¹⁹ Marschalkó Eszter tájékoztatása szerint.

A soproni posta- és távközléstörténeti gyűjtemény

Sopronban a posta- és távközléstörténeti gyűjtemény dr. Mesterházy Sándor¹ nyugalmazott postaigazgató kezdeményezésére létesült, aki kezdetben magánszorgalomból, majd az 1960-as évek közepétől már a Soproni Postaigazgatóság anyagi és a Postamúzeum eszmei támogatásával folytatta szívós munkával a gyűjtést. Emellett feldolgozta a Soproni Postaigazgatóság történetét, és több kiállítást is rendezett, a postaigazgatósági épület folyosóján távíró- és távbeszélő-készülékből állandó bemutatót tartott. A gyűjteményt haláláig, nyolcvanhét éves koráig gondozta, amikor is hagyatéka az igazgatósági épület folyosóján 10 irodaszekrényben és 14 tárlóban várt további sorsára.

Ma a budapesti Postamúzeum gyűjteményébe tartozó, de Sopronban őrzött különgyűjtemény fenntartását – beleértve a gyűjteménytár biztosítását, illetve annak üzemeltetését is – a Hírközlési Múzeumi Alapítvány biztosítja.

Hernitz Ferenc, a gyűjtemény jelenlegi kezelője

¹ Dr. Mesterházy Sándor (1897. április 17.–1984. február 12.) nyugalmazott postaigazgató 1960 és 1984 között volt a soproni gyűjtemény gyűjtője, feldolgozója és őrzője. Bővebben lásd az 1998. évi évkönyvünk 125–129. oldalain.

A gyűjtemény leltározására, majd további kezelésére jelen sorok írója 1984. augusztus 1-jén kapott megbízatást. Az elhelyezést tekintve ekkorra a helyzet tovább romlott, 1990-ben a műtárgyak őrzésére szolgáló szekrények a szomszédos oktatási épület sötét lépcsőházába kerültek át. Kedvező elhelyezést a gyűjtemény végül 1993-ban a Jereván lakótelepen a Sopron 2. számú postahivatal épületében nyert, ahol a rendelkezésre álló három helyiség kezdetben a meglévő tárgyak és dokumentumok elhelyezését biztosította ugyan, de a távbeszélő-hálózat anyaga továbbra is a postaigazgatóság pincéjében maradt. A 7DU típusú távbeszélőközpont berendezése Veszprémben, majd Kapuváron nyert elhelyezést. A rendszeres gyűjtés eredményeképpen ma ez a tárolási hely is szűknek bizonyul, de a sokrétű gyűjtemény anyagából önálló állandó kiállítás is rendezhető.

A postatörténeti kutatásokat illetően elmondható, hogy a régió postáinak korábbi eseményeire a postaigazgatóságon nem található adatok, gyűjtésre a helyi állami levéltárak és könyvtárak adnak lehetőséget. Ennek megfelelően került sor a soproni, a győri, a szombathelyi, a veszprémi levéltárakban és könyvtárakban fellelhető postai adatok gyűjtésére, illetve a Postamúzeum könyvtárában található postatörténeti könyvek és adatok birtokában a posta múltjával való ismerkedésre.

A gyűjtés elsősorban a megszüntetett Soproni Postaigazgatóság területére terjed ki. Itt igen fontosnak tekintem a személyes kapcsolattartást azokkal, akik a gyűjtemény bővítéséért elkötelezettek. A távközlésben technológiaváltás történt, a több mint száz éven át alkalmazott analóg rendszert felváltotta a digitális alkalmazás. A selejtessé vált és a rendszertől kikerült berendezések begyűjtése fontos feladat, hiszen ezek később már nem pótolhatók. Az ezredforduló kapcsán az évszámcsere végett az utóbbi időben nagyobb mennyiségű pecsétnyomó, hely- és keletbélyegző került a gyűjteménybe, a kisposták bezárása további tárgyak gyűjtését tette lehetővé.

A gyűjteményi tárgyak és dokumentumok nyilvántartása kezdetben nem felelt meg a Postamúzeum előírásának, 1994-ben azonban a Postamúzeum ügyrendi és ügyviteli szabályzata került bevezetésre a szabványos nyomtatványok alkalmazásával együtt. Az új nyilvántartási rendszer bevezetéséhez, az adminisztrációs munkák elvégzéséhez a postaigazgatóság, illetve a Postamúzeum is segítséget nyújtott, aminek köszönhetően mára a gyűjtemény nyilvántartása mindenben megfelel az előírásoknak. A következő feladat a számítógépes nyilvántartás elkészítése, amelynek tárgyi feltétele most valósult meg.

A gyűjtemény dokumentációs anyaga a postahivatalok történeti leírásánál kerül felhasználásra. A tárgyak gyűjteménybe kerülésekor a műszaki nyilvántartó karton kitöltéséhez szükséges adatok gyűjtése is megkezdődik, s egyben megtörténik a tárgyak tisztítása, kisebb javítása. Ezt követően kerül sor a leltárba vételre.

A dokumentációs anyag felhasználásával elkészült a Dunántúl postavonalainak és postaállomásainak leírása 1850-ig. Folyamatban van a Soproni Postaigazgatóság közép- és nagy hivatalainak adatfeldolgozása. Eddig Ajka, Csorna, Devecser, Kapuvár Kőszeg, Körmend, Sopron, Szentgotthárd, Szombathely, Veszprém és Zirc postahivatal adatainak összegyűjtése készült el. Az igazgatóság területéről több község is kérte a helyi postára vonatkozó adatokat, hogy a helytörténet megírásánál a posta-, távíró- és távbeszélő-történeti adatokat felhasználhassák.

A gyűjtemény előzetes bejelentkezés esetén látogatható. A helyi iskolák rendszeres látogatói a gyűjteménynek. Sokan keresik fel abból a célból, hogy munkájukhoz adatokat gyűjtsenek.

A gyűjtemény dokumentációs része, amely a postahivatalok múltjának feltárásához nyújt nélkülözhetetlen segítséget, a következő gyűjteményi csoportokból áll: 1850 előtti posták iratai (kalendáriummásolatok), postamesteri hivatalok törzskönyvei, postaigazgatósági szállítási könyvek, postaigazgatósági egyéb iratok, futtatott postai nyomtatványok, bélyegzőlenyomatok, aprónyomtatványok, személyi iratok, táviró- és távbeszélő-történeti iratok, rajzok, kéziratok, újságcikkek.

A könyvtári anyagot postatörténeti irodalom, postaforgalmi könyvek, táviró- és távbeszélő-történeti szakkönyvek, valamint szakfolyóiratok képezik.

A gyűjtemény fotóanyaga többnyire postaépületek, postahivatali belső terek, táviró- és távbeszélő-történeti tárgyak és berendezések fotóiból, illetve ünnepségek, átadások alkalmával készült felvételekből áll.

A tárgyi gyűjtemény a posta minden területére, tehát a postára, a táviróra és a távbeszélőre is kiterjed. Gyűjteményi csoportjai a következők: egyenruhák és zászlók, ügyviteli és postatörténeti emlékek, pecsétnyomók és bélyegzők, táviró-berendezések, távbeszélőközpontok és készülékek, átvitel-technikai berendezések, föld feletti és föld alatti távbeszélő-hálózati anyagok, vezetékes rádiók.

A gyűjtemény anyagából rendezett kiállítások

- 1987 *Krónika a hírközlésről*. Nagyvázsony, Postamúzeum. A Postamúzeum által rendezett állandó kiállítás részben a soproni gyűjteményből került bemutatásra.
- 1988 *75 éves a soproni postapalota, 1913–1988*. Sopron, a postaigazgatóság könyvtára és felvételi terme. Önálló időszaki kiállítás.
- 1990 *100 éves a soproni telefonhálózat, 1890–1990*. Sopron, Orsolya tér. Önálló időszaki kiállítás.
- 1992 *Mérföldkövek Győr 100 éves távbeszélő-történetéből*. Győr, Arany János utca 28–32. Önálló időszaki kiállítás.
- 1992 *Hangokkal, jelekkel, erővel, terekkel embertől emberig*. Nagyvázsony, Postamúzeum. A Postamúzeum által rendezett állandó kiállítás tárgyainak egy része a soproni gyűjtemény részét képezi.
- 1996 *50 éves a Soproni Postai és Távközlési Természetjáró Szakosztály*. Sopron, METESZ-székház. Önálló időszaki kiállítás.
- 1997 *Utazás a MATÁV körül*. A Postamúzeum *Tantuszvariációk* című időszakos kiállításában a soproni gyűjteményből pénzbedobós távbeszélőkészülékek kerültek bemutatásra. Sopron, METESZ-székház.
- 1997 *Utazás a MATÁV körül. 90 éves Tatabánya távbeszélő-hálózata*. Tatabánya, Megyeyi Művelődési Központ. Önálló időszaki kiállítás.
- 1997 *Utazás a MATÁV körül. Tapolca távközlése*. Tapolca, Batsányi János Művelődési Központ. Önálló időszaki kiállítás.

- 1997 *Hálózatvédelmi ankét és kiállítás.* Győr, Rába Szálló. Önálló időszaki kiállítás.
- 1998 *Utazás a MATÁV körül. Szombathely szerepe a távközlés elmúlt 100 évében.* Szombathely, Megyei Művelődési és Ifjúsági Központ. Önálló időszaki kiállítás.
- 1999 *A hírközlés 20. századi története.* A Hírközlési és Informatikai Tudományos Egyesület soproni fennállásának 50. évfordulója. Sopron, Postapalota. Önálló időszaki kiállítás.
- 2000 *A Soproni Postaigazgatóság 150. évfordulója.* Sopron, festőterem. A Postamúzeum által rendezett időszaki kiállítás dokumentumainak és tárgyainak egy része a soproni gyűjtemény részét képezte.
- 2000 *A Magyar és a Soproni Kereskedelmi és Iparkamara 150 éves évfordulója.* Sopron, kamarai székház. A Kereskedelmi és Iparkamara által rendezett időszaki kiállítás tárgyainak egy része a soproni gyűjtemény részét képezte.
- 2004 *Balaton-felvidék hírközlési emlékei.* Nagyvázsony, Postamúzeum. A Postamúzeum által rendezett állandó kiállítás tárgyainak egy része a soproni gyűjtemény részét képezi.
- 2004 *Pécel, Győr-Sopron megyei község postája.* Községi rendezvény. Pécel, községi művelődési ház. Önálló időszaki kiállítás.

A soproni posta- és távközléstörténeti gyűjtemény mindenkori feladata, hogy feltárja és őrizze az 1850-ben létesített Soproni Postaigazgatóság és a kerületébe tartozott posták emlékét. Ugyanis az igazgatóság 1850-től 2003-ig igen fontos szerepet töltött be a Magyar Posta történetében. Területe, szervezete többször változott, csak egy maradt örök, az ügyfelek minél jobb kiszolgálása. Remélem, az utódok is tisztelni fogják a dr. Mesterházy Sándor muzeológus által kezdeményezett gondolatokat, és nem hagyják elveszni az általa és általam is féltve őrzött gyűjteményt.

A galambposta története

Hős postagalambok, kitüntetett katonagalambok

A galambok hazatalálási képessége sok szempontból rejtély. Annyi bizonyos, hogy szerepet játszik benne az otthonhoz való ösztönös ragaszkodásuk, rendkívül érzékeny biológiai órájuk, a speciális fény- és színerzékenységük, valamint az a tulajdonságuk, hogy képesek a Föld mágneses terének segítségével tájékozódni.¹ Emellett befolyásoló tényező a Föld forgása, a napszakok változása, a Nap állása és a lég hőmérsékletének változása. Feleresztéskor a postagalamb – ellentétben más madárfajtákkal – azonnal hazafelé veszi az irányt, sőt még azt is *tudja*, hogy milyen távolra vitték otthonától. A költöző madaraktól eltérően a postagalamb a legrövidebb úton, lehetőleg megszakítás nélkül repül hazafelé. A kedvezőtlen légköri viszonyok vagy a ragadozó madarak támadása miatt azonban eltérhetnek eltervezett útvonaluktól. Nem egyszer volt rá példa, hogy egy-egy postagalamb országhatárokat átlépve óriási kerülővel tért végül haza.

Skinner² amerikai pszichológus tudományos kísérletei arra is rávilágítottak, hogy a galambok vizuális memóriája legkevesebb 300 tárgyat és képet tud tárolni – ez utóbbiakat akár évekig megőrzi az emlékezetében –, sőt a színeket is képesek megkülönböztetni. Skinner több kísérletet is végzett galambokkal, egy alkalommal például egy laboratóriumban töltött délután alatt megtanította galambját kuglizni.

A postagalambok szélcsendben óránként 48–60 km-t tesznek meg, és képesek egyhuzamban akár 12 órát is repülni. Teljesítményük, megfelelő időjárási viszonyok esetén, ennek kétszeresére is emelkedhet. Az ellenkezőjére is akadt azonban példa. A világ leglassúbb postagalambja öt év alatt tette meg az utat Wiesbadenből otthonába, Hessisch Lichtenauba. A német Hessen tartomány tenyészetéből származó egyedét évekig tartó kalandozása miatt gazdája már elveszítettnek hitte. Szárnyas barátunk az öt évet természetesen nem kizárólag repüléssel töltötte. Az eltévedt jószág letért eredeti útvonaláról, és mielőtt újra hazafelé vette volna az irányt, más galambtenyésztők dúcaiban vendégeskedett.

A galamb jelentése a szimbolikában

A galamb és ábrázolása az ősi kultúráktól kezdve napjainkig szimbolikus jelentéssel bír. Valóságos tulajdonságaival ellentétben békésnek, jámbornak és gyengédnek tartják, emiatt a szelídség, a szeretet, valamint a féltékenység megtestesítője. Már az antikvitás korában is elterjedt volt galambocskának szólítani a szeretett leányt.³ Ez a szokás valószínűleg a

¹ A mágneses térre való érzékenység megmagyarázza, miért szereltek a híradós katonák sok esetben acéldarabot a dúckocsikba.

² Burrhus Frederic Skinner (1904–1990): amerikai pszichológus, a behaviorizmus képviselője.

³ Érdekes ellentétként ez volt a kurtizánok gúnyneve is.

Galamb szárnyán szálljon hozzád.
 Messziről az izenget.
 Van valaki, aki téged
 Soha, soha nem feled.

Csőriükben levelet vivő galambok a boldog békeidőben kiadott képeslapon

keleti sémi népektől⁴ származott, akik Astartéval, a szerelem istennőjével kapcsolták össze a galambot. Ezt a jelképet a Kr. e. 4. században a görögök is átvették. A görög mitológiában Aphrodité szerelemistennő madara és attribútuma, ezért szerelmi ajándékként is adták egymásnak a párok. Ez a hagyomány él tovább a csőrükben levelet vivő galamb, a szerelmi postás motívumában.

A keresztény felfogásban a galamb az Isten lelke, amely a teremtés kezdetekor a vizek fölött lebeg. Az *Ószövetségben* az özönvíz végét jelzi, Noé galambja csőrükben az olajággal a helyreállt harmóniát, a békét szimbolizálja. Így válhatott a galamb a béke általános jelképévé. Az *Újszövetségben* a Szentlélek szimbóluma, gondoljunk csak az angyali üdvözlés vagy a Szentháromság képzőművészeti ábrázolásaira. A Szentlélek 7 adományát – a bölcsességet, az értelmet, a jó tanácsot, az erőt, a tudást, a jámborságot és az istenfélelmet – hét galambbal szokás megjeleníteni, de a galamb jelképezheti az újonnan megkereszteltet is. A mértékletesség erényével is összekapcsolták, ezért sok szent – többek közt Avilai Szent Teréz és Aquinói Szent Tamás – attribútuma. Gyakran ábrázolják a galambokat haldokló vértanúk szájából kiröppenve vagy csőrükben a vértanúk koronájával. Síremlékeken a lélek madarát szimbolizálja, amely halálunk után felszáll a Paradicsomba, s ott az örök élet fáján üldögél, és az örök élet kútjából iszik.

Mivel a galambok párban élnek – legalábbis a párzási időszakban –, és megosztják egymás közt a fiókok gondozását, a házastársi hűség és a hosszú, boldog élet jelképei is.

⁴ Sémi népek, szemiták, sémiták: a Közel-Keleten, Észak-Afrikában és Etiópiában egykor és ma élő népek gyűjtőneve.

Ez a jelentése különösen a kínai kultúrában erős, ahol a galamb a termékenységet szimbolizálva a gyermekadó istennő fejékén is feltűnik.

A magyar néphiedelem szerint az árván maradt galamb többé nem keres új párt magának, egyre csak búsul társa elvesztésén. A népi időjósítás bizonyos következtetéseket is levont a galambok viselkedéséből. Megfigyelték például, hogy ha vihar közeleg, a galambok mohóbban táplálkoznak. A lusta tollászkodás és az erős szárnyacsapkodás esőt jelzett, a téli fürdőzés ellenben enyhülést és a tavasz közeledtét.

A fáraó galambjaitól a 19. századi szárnyas hírvivőkig

Fajtáját tekintve a mai postagalamb őse a rendkívül intelligens és alkalmazkodó szirti galamb volt. A veszélyes tengerparti sziklaüregek azonban nem bizonyultak megfelelő élőhelynek, így az idők folyamán lassan beköltöztek a több élelmet nyújtó és nagyobb védelmet adó városokba.

A galambok hírvivőként való felhasználásának legrégebbi bizonyítékai Kr. e. 3000-ból származnak. Medinet Habu⁵ koronázási falfestményein látható, amint az oltárról négy galambot eresztenek fel a négy égtáj felé. Ekként adták az ország tudtára a fáraó megkoronázásának híret. Egyiptomban az első jól szervezett galambpostával a Fatimidák dinasztiája alatt⁶ találkozunk. Az egyiptomi galambpostának rendes állomásai voltak, amelyek galambjaikat egyik helyről a másikra lóháton vagy hajón szállították.

Az ókor legnagyobb galambtenyésztője kétségtelenül Egyiptom volt. A galambokat kúp alakú, hatalmas agyag galambházakban tenyésztették és tartották. A birodalom részeit hírvivő galambszolgálat útján kötötték össze. Egyiptom, Ciprus és Kréta hajósai célba érésüket vagy megérkezésüket szintén galambok útján tudatták az otthoniakkal. A legnagyobb galambkereskedők azonban a főníciai hajósok voltak, akik Indiából hozták magukkal a kiváló tenyészegyedeket. A főníciaiak közvetítésével jutottak el a különféle galambfajták Európa országaiba. Indiában az állandó kereslet biztosította a tenyésztés folyamatosságát és a galambfajták sokféleségét. A galambkultusz a vallásnak köszönhetően terjedt el, mivel a galambot szent állatnak tekintették, és halálbüntetést szabtak ki arra, aki akár csak egyet is megölt.

Kínában is nagy hagyományai voltak a galambpostának. A tenyésztők még arra is gondot fordítottak, hogy egy furcsa módszerrel megóvják szárnyaikat a ragadozók támadásaitól. Parányi sípokat erősítettek hírvivő galambjaikra, amelyek a repüléskor a levegő ellenállásának hatására sívító hangot adtak ki. A sípokkal természetesen a ragadozó madarakat akarták elriasztani, sok esetben azonban épp ellenkező hatást értek el, felhívták a figyelmet az elhaladó galambra.

Japánban a hajósok és halászok szinte sose hagyták el a partokat galambok nélkül, rajtuk keresztül üzenték meg az otthoniaknak a fogás eredményét, hazaérkezésük időpontját, vagy általuk kértek segítséget, ha bajba kerültek a nyílt tengeren. Még a 20. században is sokszor folyamodtak galambpostához a japánok, különösen földrengések alkal-

⁵ Medinet Habu: falu felső Egyiptomban, egyike az antik Théba romjain álló négy falunak.

⁶ Egyiptomban a Fatimidák dinasztiája (Kr. u. 969–1171) vetett véget az arabok uralmának, ez idő alatt alakult meg a független egyiptomi mohamedán állam.

mával, amikor a távíró- és távbeszélő-vezetékek a súlyos károk miatt alkalmatlanok voltak hírközlésre.

Az ókori Görögországban több városnak is voltak saját galambtelepei. Periklész⁷ korában már állandó galambposta-állomások működtek a birodalomban. A gazdagabbak külön galambmestert tartottak a háznál, az ő feladata volt a galambállomány szakszerű tenyésztése és idomítása. Periklész galambmestere a lakomákon idomított galambokkal szórakoztatta a vendégeket, amelyek üdvözlőverseket tartalmazó kis leveleket és virágokat vittek az asztaltársaság tagjainak. A görögök gyakran rendeztek ún. trigonokat, galambolimpiákat is. Anakreón⁸ *A galambhoz* címmel költeményt is írt a kis szárnyasokhoz.

A rómaiak a galambtenyésztés szokását, tudományát a görögöktől vették át, s igen ötletesen, változatosan alkalmazták. A kocsiversenyek győzteseinek például a csapat színével befestett hírvivő galambokat küldtek az otthoniaknak, így tudatták a verseny eredményét. Marcus Terentius Varro⁹ *A mezőgazdaságról* című könyvében részletes leírást ad a kor galambtenyésztési és -tartási szokásairól, ápolásukról és nevelésükről. Augustus¹⁰ császár a *cursus publicus*t, a római postahálózatot már nem háborús céllal, hanem állandó jelleggel szervezte meg. A főútvonalakon állandó postaállomásokat létesített, amelyek között gyorsfutárok közlekedtek. A sürgős hírek továbbítására Kr. e. 42-ben galambpostát is berendezett, amelynek gyorsasága és hatékonysága vitathatatlan volt. Az egykorú feljegyzés szerint az útnak eresztett postagalamb 1 nap alatt hozta meg a hírt ugyanannyi távolságról, amelyet a hírvivő 6 nap alatt tett meg.

Plinius¹¹ ránk maradt írásaiból azt is tudjuk, hogy Kr. u. az 1. században már kifejezetten gyakori volt a hírvivő galambok katonai alkalmazása. A római légiók hordozható galambházakkal is fel voltak szerelve, s a galambokat üzenetküldésre és kémvizsgálatra egyaránt használták.¹² A galambposta-szolgálat a római korban Diocletianus¹³ uralkodása alatt volt a legkiterjedtebb.

A római korból több történet is igazolja a postagalambok hírvivőként való használatát és főleg háborús időkben nyújtott jó szolgálatát. Hirtius¹⁴ konzulról beszél Frontinus¹⁵, hogy egy várostrom alkalmával galambokat használt hírközlésre. A galambokat napokon át sötétben tartotta, éhezette, azután a levelet szőrszállal a nyakukba kötötte, végül olyan közel vitte a várfalhoz, amennyire csak oda tudott férközni, és szabadon bocsátotta őket. A galambok fényre és eledelre áhítoztak, így természetes, hogy pillanatok alatt felrepül-

⁷ Periklész (Kr. e. 495–429): athéni államférfi, kormányzása alatt élte Athén a demokrácia aranykorát.

⁸ Anakreón (Kr. e. 572?–478): görög költő.

⁹ Marcus Terentius Varro (Kr. e. 116–27): római tudós, polihisztor.

¹⁰ Gaius Julius Caesar Octavianus (Kr. e. 63–Kr. u. 14): Augustus néven római császár (Kr. e. 27–Kr. u. 14).

¹¹ Gaius Plinius Secundus (Kr. u. 23–79): római természettudós, 37 könyvre terjedő főműve, a *Naturalis Historia* a korabeli természettudományok enciklopédiája.

¹² A katonai augurok által felröptetett galambokat egy-egy centurio követte figyelemmel. Ha a galambot nem lőtték le az ellenség galambvadászai, akkor arra lehetett következtetni, hogy nincs megbújt ellenséges csapat a közelben.

¹³ Gaius Aurelius Valerius Diocletianus (Kr. u. 239–313): római császár (Kr. u. 284–305).

¹⁴ Aulus Hirtius (Kr. e. 50 körül): római államférfi és történétíró. Caesart szolgálta, később Antonius ellenfelei közé állt, és Octavianusszal részt vett az ún. mutinai háborúban. Csatában esett el az egyik, Antonius ellen vívott ütközetben.

¹⁵ Sextus Julius Frontinus (Kr. u. 40–103): kiváló római mérnök és író. *Strategemata* című művében hadi eseményeket, hadtörténeti anekdotákat írt meg.

Postamúzeumi képeslap galambposta-ábrázolással 1.

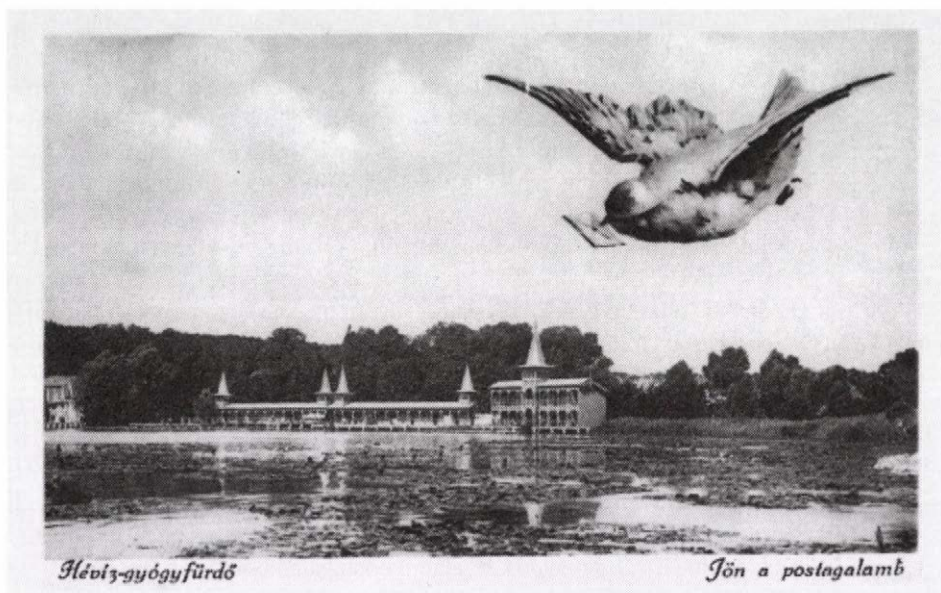
tek Mutina legmagasabb háztetőire, ahol aztán Brutus¹⁶ magához csalogatta, és összefogdosta őket. Később Brutus már előre kikészített némi eledelt, így a galambok odaszoktak, és rendszeresen ott szálltak le leveleikkel. Ezzel a módszerrel a vezértársak állandó érintkezésben tudtak maradni.

A középkorban érdekes módon csak keleten élt tovább a galambposta hagyománya. Joinville¹⁷ írja, hogy IX. Lajos Damiette-ben történt partraszállását 1249-ben postagalambok vitték hírül a kairói szultánnak. A nyugati országokban csak a németalföldi szabadságharcban kaptak szerepet, a krónika szerint az ostromlott leydenieket 1575-ben csak a galambposta útján kapott hír tartotta vissza váruk feladásától. A 19. században Napóleon volt az, aki hadjáratai alatt előszeretettel használta a galambpostát.

Belgium, Anglia és Észak-Franciaország egyes városaiban a gazdasági fellendülésnek köszönhetően a tőzsde és a sajtó újra felfedezte a szárnyas hírvivők gyorsaságát. Amíg a drótnélküli távíró megjelenése és elterjedése ki nem szorította teljesen a galambpostát, gyors és viszonylag megbízható megoldást jelentett a sürgős üzenetek célba juttatására. Emellett nagy előnye volt az olcsósága, hiszen a kezdeti időkben „egy Bécsbe szóló távírat egy kis vagyont emésztett fel”. Tény, hogy vagyonának nagy részét a Rothschild-ház is annak köszönhette, hogy Napóleon hadjáratai alatt a sereggel ágenseket küldött, akik a háború egyes mozzanatairól postagalambokkal adtak hírt. A korabeli történetet dr. Pap Salamon az alábbiak szerint elevenítette fel a postai évkönyv 1912-es évfolyamában: „1814-ben történet, midőn a korzikai oroszlán fénylő csillaga már letűnőfélben volt. Na-

¹⁶ Marcus Junius Brutus (Kr. e. 85–42): római politikus, Caesar gyilkosainak egyike.

¹⁷ Jean Sire de Joinville (1224–1318): francia történetíró, *Histoire de Saint Louis* címen megírta IX. Lajos életét.

Hévíz-gyógyfürdő

Jön a postagalamb

Postamúzeumi képeslap galambposta-ábrázolással II.

póleon hős gárdáit a szövetséges hadak vasgyűrűvel vették körül, míg aztán Waterloonál döntő ütközetre került a dolog. Az egész világ feszült figyelemmel leste a harcztérről érkező híreket. Anglia a Napóleon által elrendelt szárazföldi zárlat folytán a tönk szélére jutott. Az ipar és a kereskedelem pangott, és az egész közgazdasági élet teljes hanyatlásnak és züllésnek indult. Akkor érkezett a waterlooi győzelem híre, mely Angliában leírhatatlan lelkesedést keltett. A londoni Rothschild-ház főnöke volt az első, ki erről tudomást szerzett, mégpedig galambjai útján, melyek Wellington tábornok seregét állandóan kísérték. Erre a hírre a londoni tőzsdén hirtelen hatalmas hausse¹⁸ keletkezett, mely a jól értesült Rothschild-háznak nem kevesebbet, mint 15 millió fontot jövedelmezett. Nem sokkal később, állítólag megint egy galambocskára volt az, mely azt a leírhatatlan rettegést keltő rövid hírt hozta, hogy Napóleon Elba szigetét elhagyta, és partra szállott. Ez a hír az összes tőzsdéken valóságos pánikot idézett elő. [...] Dacára annak, hogy a galambposták megbízhatósága sok kívánnivalót hagyott hátra, tőzsdei körökben mégis még hosszú ideig általános népszerűségnek örvendtek. Különösen Bécsben majdnem minden börzéletogatónak jól betanított postagalambjai voltak, melyek – különösen háborús időkben – megfizethetetlen szolgáltatásokat tettek.”

Rothschild példája nyomán később a belga bankárok is galambposta útján küldtek maguknak híreket a párizsi értéktőzsde jegyzéseiről. 1849-ben Reuter¹⁹, a londoni távirati iroda tulajdonosa Aachen és Brüsszel között a még hiányzó távírda-összeköttetés pótlására

¹⁸ A kereskedelemben használt francia kifejezés: az értékpapírok emelkedő tőzsdei irányzata.

¹⁹ Paul Julius Reuter (1816–1899): kasseli születésű üzletember, aki Reuter's Telegram Company néven hozta létre saját, mára nemzetközivé vált gazdasági hírszolgálatát.

ra galambpostát állandósított, hogy a Berlinből Aachenig már kiépített távírvonalon kapott híreket Brüsszelen át Londonba küldhesse. Angliában az újságírók és külső tudósítók egyébként is elég gyakran használtak galambokat, hogy minél előbb eljuttassák a legfrissebb híreket vagy a sorsjátékok nyerőszámaikat a szerkesztőséghez, ugyanis a postagalambok gyorsabban tették meg az utat, mint a London és Dover közti *futár*vonat.

Az 1870-1871-es porosz–francia háborúban és Párizs öthónapos ostroma alatt a hadügyi kormányzat különös gondot fordított a postagalambok tenyésztésére és betanítására. A galambpostával küldött híreket először tipográfiai úton papírra nyomták, majd fényképezetileg egy 3×1 cm-es vékony hártýára lekicsinyítették. Az így nyert üzenet rendkívül könnyű volt, 20 db hasonló fénykép súlya is alig haladta meg a fél grammot. A hártýalapokat aztán összecsavarták, tollszárba helyezték, pecsétviasszal lezárták, majd selyemfonállal a galamb farktollára erősítették. Ugyanazt az üzenetet 5–20 galambbal is elküldték, mert a galamb útközben gyakran ragadozó madár áldozatává vált. A főváros ostromának öt hónapja alatt, amikor a poroszok 1870. szeptember 23. és 1871. január 28. között körülrzárták Párizst, a város csak léggömbök és postagalambok segítségével tudott érintkezni az ország egyéb területeivel. Több mint 300 postagalambot indítottak útnak, de mindössze 70 érkezett meg. Egy-egy galamb rendszerint 18 hártýalapot, tehát 18 nyomtatott ívre terjedő üzenetet vitt. E válságos időszak alatt a postagalambok összesen 95 581 hírt vittek ki, 60 000 hírt vittek be Párizsba, és óránként átlag 150 kilométert repültek.

A galambposta kezdetei Magyarországon

Az európai országok, köztük Magyarország is, a keresztes hadjáratok révén ismerték meg igazán a hírvívő galambok békés és hadászati hírközlő jelentőségét. Hazánkban már I. István király idejében használtak galambokat a hírszolgálatban, de igazán elterjedtté csak a tatárjárás korában váltak. A kővárak, erődítmények építésével párhuzamosan a katonai védelem megindította a hírvívőszolgálat kiépítését is, amelyben a galambtenyésztésnek és postagalamboknak is fontos szerep jutott.

A galambtelep mindig a vár belső, leginkább védett részén volt elhelyezve. A galambokkal érkezett üzeneteket galambpostaőrmeesterek továbbították a várparancsnoknak. Az üzeneteket a biztonság kedvéért 5 vagy 6 galambbal is elküldték egyszerre, így egy-egy késő középkori várban akár 200 darabos galambállomány is lehetett. Békeidőben a galamboknak jóval hálásabb szerep jutott, ők hozták-vitték a várurak és várkisasszonyok szerelmes leveleit. A szerelmi

Barabás Miklós: Galambposta, 1843

postás témája több művész is megihletett, elég talán csak a két leghíresebb magyar festményt megemlíteni, Barabás Miklós és Borsos József *Galambposta* című alkotásait. A 19. századi romantikának egyébként is igen kedvelt motívuma volt a szerelmes levelet vivő szelíd postagalamb.

A török uralom különösen kedvezett a galambtenyésztésnek, mert a török kereskedők új, kiemelkedően jó tulajdonságokkal bíró galambfajtákat hoztak be az országba. Gyors elterjedésüknek köszönhetően a várháborúk idején már a mieink is használták hírvivőként. Ezeket az időket énekli meg Zrínyi Miklós *Szigeti veszedelem* című eposza, melyből az is kiderül, hogy az ostromlók igen jól ismerték a híradás eme formáját, még idomított sólymokat is bevetettek, hogy megakadályozzák a postagalambok célba jutását. Szigetvár elestét is közvetve egy eltévedt postagalamb okozta, mivel a várból kiröptetett galamb a balszerencse folytán a szultán kezébe került:

*„Azonban egy galamb Szigetből röppenék,
Kanizsai fészekben eztet nevelték,
Ugyan szárnyaival oda igyekezék,
Azonban ily véletlen dolog történék:*

*Egy ráró magasbul megszemlélé prédát,
Utánna indítja két sebes sugárát,
Az haszontalannak véli csavargását;
Hát császár sátorában elröjti magát.*

*Gyorsan sok bosztáncki megfogják galambot,
És eszékben vévék egy kis papirosot,
Ezt galamb Szigetből szárnya alatt hozott,
Az császárhoz bevivék ezt az ujságot.”*

(Zrínyi Miklós: *Szigeti veszedelem*. 13. ének, 86–88. strofa. 1651.)

A 19. század, pontosabban a már említett 1870-1871-es francia postagalamb-hadművelet ismét a galambokra irányította a figyelmet. A siker más államok hadvezetését is arra ösztönözte, hogy katonai galambtenyészeteket hozzon létre. Magyarországon 1870-ben rendezték az első kísérleti röptetést. Magántenyésztők bocsátottak útra két kölni postagalambot a budapesti állatkertből, amelyek 8 óra múlva értek célba.

A katonai hatóságok csak évekkel később Komáromban próbálkoztak galambtenyésztéssel, 1881-ben Dunaföldvár és Komárom, majd Eszék és Komárom közt rendeztek próbáröptetéseket. A galambok minden esetben rendben hazaértek, Eszékéről Komáromba például mintegy 4 óra alatt. A kezdeti sikerek eredményeképpen 1884-ben a Földművelés-, Ipar- és Kereskedelemügyi Minisztérium a *Gallus* című kisállat-tenyésztési szaklapban közleményt tett közzé, amelyben lehetőséget adott az egyleteknek és tenyésztőknek, hogy ingyenes postagalamb-tenyészanyagot vegyenek át a krakkói és komáromi galambpostállomásoktól. A magánkézbe kiadott tenyészetekkel kezdődött meg a verseny- és postagalambok széles körű szaporítása és a hazai bázisállomány megalapozása.

A minisztérium ösztönző intézkedései nagymértékben előmozdították a hazai galambászat fejlődését, sokak kedvtelésévé, sportjává vált. 1886-ban a budapesti galambkedvelők Columbia néven egyletet is alakítottak, két évre rá pedig megrendezték első postagalambkiállításukat. A rendezvény szép számmal vonzotta a látogatókat, mivel a kiállításon látható volt az a postagalamb is, amely 1887-ben levelet hozott Kassáról a fővárosba, s amely ezzel a teljesítményével elnyerte a Honvédelmi Minisztérium díját. Az első újkori galambolimpiát 1938. január 8. és 10. között rendezték meg Brüsszelben. A tíz részt vevő ország közt Magyarország is jelen volt, összesítésben a 6. helyen végzett.

Katonagalambok a fronton

Az állatoknak az ember szolgálatába állítása szinte egyidős az emberiség történetével, ősidők óta különféle tevékenységi területeken könnyítették az ember munkáját. Mint láttuk, a postagalamboknak hadászati szempontból is főszerep jutott.

Az I. világháború alatt már általános megoldásnak számított a táviratozás vagy a távbeszélővel tartott összeköttetés. A rendszernek azonban komoly hátránya volt, hogy a jeltovábbításhoz szükséges kábelek – habár a frontvonal közelében akár 2 méter mélyre is leásták azokat – az állandó javítási kísérletek ellenére is gyakran megszakadtak. Bizonyos esetekben a fényjelzők használata is korlátozottá vált, hiszen a fények felvillanása felhívhatta az ellenség figyelmét az állásokra. A galambposta, a hírközlésnek ez a régi-új módja tehát végszükség esetén lépett életbe. Főképp védelemben és állásharcban vált a vezetés fontos híradó eszközévé. Különösen alkalmas volt a körülzárt helyek, az ellenség

A háborús idők szerelmi postásai az Egyetemes Postaegyesület által kiadott képeslapon

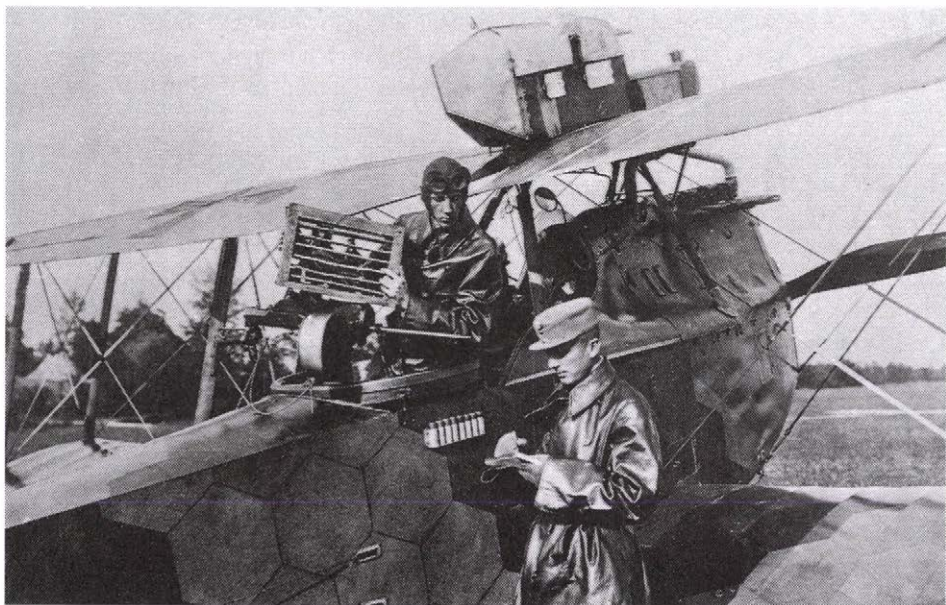
által elvágtott csapatok, valamint a nagy távolságra előretolt egységek és a hátul lévő parancsnokságok összeköttetésének fenntartására.

A galambposta nagy előnye, hogy független a terepviszonyoktól és az ellenség közelségétől, *üzembe helyezése* rövid időt vesz igénybe, alkalmazása egyszerű és az *eszköz* hordozható. Hátránya, hogy a hírközlés egyirányú, az átvihető információ mennyisége és sebessége pedig korlátozott. Az időjárási viszonyok – sűrű köd, havazás, erős vihar – is jelentősen korlátozzák a postagalambok hatékonyságát. A nehézségek kiküszöbölésére a vezeték nélküli rádiótávíró jelenthetett volna megoldást, ám ezek csak kis számban álltak rendelkezésre, és üzemeltetésük még meglehetősen nehézkes volt.

Az I. világháborúban a belga galambászok által nagy szakértelemmel kitenyészett versenygalambokból váltak a legjobb katonagalambok. Ezek a galambfajták – megfelelő berepültetés után – nagyobb távolságról és hosszabb távollét után is visszataláltak a dűc-ba. A szárnyasokat hadgyakorlatok és éleslövészetek alkalmával szoktatták jövődő feladatukhoz, hogy a későbbiekben se zavarja meg őket az ágyúk és a fegyverek zaja.

Hihetetlenül nagy számú katonagalambbal dolgoztak a háborús Európában. Egy hivatalos német jelentés 3500, 5000 és 22 000 darabos állományokat említ, 1916 végén azonban a nyugati fronton már 450 mozgódúc felett rendelkeztek, és mintegy 100 000 galambot mozgattak. Az antanthadsereg még a Monarchiánál és Németországnál is nagyobb galambállományt használt.

A háború alatt az osztrák–magyar híradócsapatok minden erejükkel azon munkálkodtak, hogy fenntartsák az összeköttetést a front mögötti tüzéséggel, illetve az akár 10-20 km-rel hátrébb kiépített parancsnoki állásokkal. Ennek érdekében mindent bevetettek: távíró, telefont, rádiótávíró, földtávíró, fényjelzőt, postagalambot, jelentőkutyát, gya-

Az osztrák–magyar repülőgép postagalambot vesz át

logos, lovas vagy kerékpáros futárt. A híradó szolgálatban részt vevő magyar szárnyasok egytől egyig aktív, hadviselési célra szakszerűen kiképzett galambok voltak, amelyek a versenyszerű röptetések szelekciója révén nagy teljesítményre képes törzsekből kerültek ki. A honvédség állományába külön galambkiképző egységeket építettek be, 1917-re már a zászlóalj- és századparancsnokságokat is galambokkal látták el, egyetlen repülőgép sem szállhatott fel, egyetlen tengeralattjáró sem hagyhatta el a kikötőt postagalambok nélkül.

Az I. világháborúban a 64. Magyar Királyi Honvéd Gyaloghadosztály keretében működő híradószázad feladata a hírszender kiépítése és fenntartása volt. A század – a fényjelzés mellett – leginkább a csapat- és a magasabb parancsnokságok közötti kapcsolattartáshoz használt postagalambokat, és ehhez 1 fogatolt postagalambdúccal rendelkezett. A galamb lábára erősített jelentőhüvelybe helyezett úrlap kb. 8 g volt. Ezzel a teherrel a galambok 40–60 km/h sebességgel 250–500 km távolságra voltak képesek továbbítani az üzenetet.

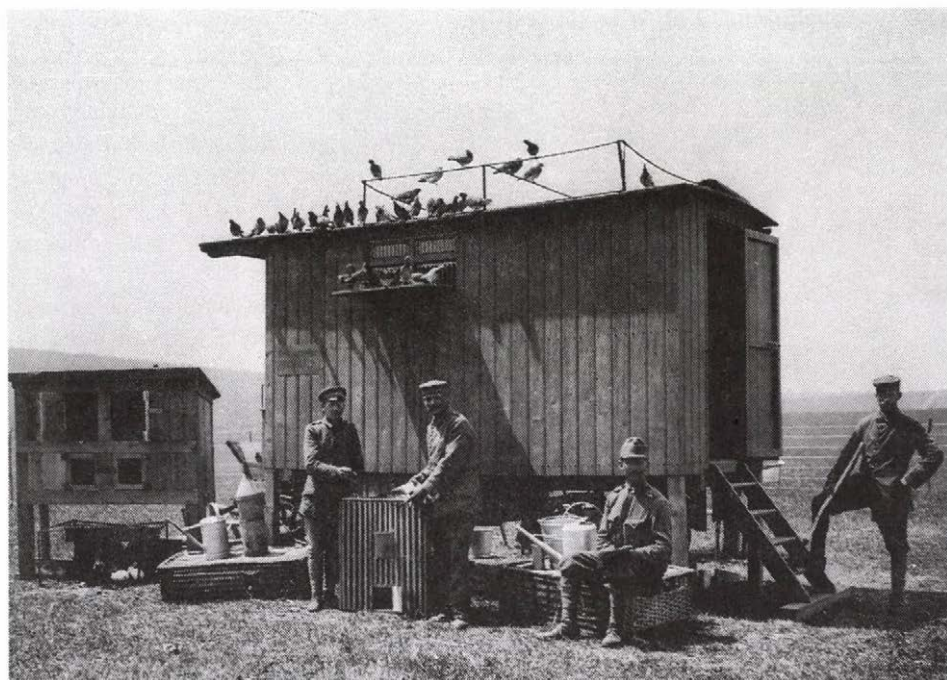
Egy 1914-es rendelettel a Honvédelmi Minisztérium még a háború alatt megszigorította a postagalambok és egyéb hírhozáásra alkalmas állatok tenyésztését és tartását. Mint-hogy a szigorú szabályzat a világháború után is érvényben maradt, az állományok elkob-zása és kiirtása, a büntetések kiszabása tovább folytatódott. Ennek tudható be, hogy 1930-ra mindössze 500 nyilvántartott postagalamb-tenyésztő volt Magyarországon.

A II. világháború előtt azonban megint felélénkült a tenyésztés. Ebben az időszakban a galambtenyésztők nyolc félkatonai jellegű egyesületbe²⁰ tömörültek, amelyek központja a budapesti Postagalambtenyésztők Országos Egyesülete volt. 1936-tól rendszeres, ún. megbízhatósági versenyeket rendeztek, amelyeken a galambokat havonta 70–120 kilo-méternyi távolságról ugyanabban az időpontban – az időjárás viszonyoktól függetlenül – röptették fel. 1937-ben Szolnok környékén rendeztek ilyen hadgyakorlatot, amelyre nagy számban *hívtak be* postagalambokat. A tréningek célja az volt, hogy felmérjék a galambok hadászati hírszolgálati értékét, és lássák, beváltják-e a hozzájuk fűzött reményeket. A mostoha időjárás ellenére a röptetések jól sikerültek, a galambok megbízhatóan továbbították a rájuk bízott jelentéseket.

A galambok katonai kiképzése egész évben, ütemekre osztva zajlott. Télen csak kisebb távolságokról eresztették fel őket, tavasztól azonban fokozatosan növelték a távolságot egészen 200 km-ig. Külső állomásokon hosszabb ideig csak a kétéves vagy annál idősebb galambokat tartották kint. Szállításuk fonott kosarakban történt, amelyekben itató- és etetőedényeket is el lehetett helyezni. Az állomásokon pontos lajstromot vezettek a galamb-állomány egyedeinek minden tulajdonságáról, a röptetésekről, a repülési viszonyokról és a teljesítményekről. A legnagyobb távolság, amelyre még hírvivőként galambokat használtak, rendszerint 700 km volt. Ha azt akarták, hogy a madarak két stratégiai pont között közlekedjenek, akkor először az egyik, aztán a másik helyen zárták el őket, hogy mindkét dúcot otthonuknak tekintsék. Ezután megvonták tőlük az egyik helyen az ivóvizet, a másikon pedig az eleséget. Így megszokták, hogy enni és inni az egyik helyről a másikra repüljenek.

Az állandóan változó frontvonalak miatt szükségessé vált egy mozgó jármű, ún. dúc-kocsi létrehozására is. Ezt a járművet egészen kicsi fiókákkal népesítették be, hogy a

²⁰ Budapest, Komárom, Szombathely, Pécs, Szeged, Debrecen, Miskolc és Kassa székhellyel.

I. világháborús osztrák–magyar hadi dúckocsi

madarak kezdettől fogva ezt tekinték otthonuknak, és ide szálljanak vissza eleségért. A dúckocsi egy kisebb, katonáknak fenntartott helyiségből és egy 25 rekeszes dúcból állt. Minden galamb párnak külön rekesz jutott. Ahhoz, hogy a mozgódúcot hadi szolgálatra beosszák, a szárnyasoknak teljesíteniük kellett az alapvető követelményt: minimum 20–25 km-ről teljes biztonsággal vissza kellett találniuk a dúcba.

Háborús időkben a postagalamb-összeköttetés zavartalan biztosítását komoly szervezés előzte meg, mivel az állományt a tervezett hadműveletek szerint kellett csoportosítani. Ha azonban a műszaki berendezések korlátlanul használhatók és sértetlenek maradtak, a galambposta alkalmazására csak speciális esetekben volt szükség.

Az 1938-as év ismét harcba szólította a hadi galambokat. A háború kezdetén 1 állandó és 7 mozgó dúckocsi alkotta a magyar galambállományt. A postagalambszakaszt először hadműveleti területre, felderítő szolgálatra osztották be, később a X. Székely Híradó Zászlóaljhoz kerültek. A szárnyasokat a főállomástól gépkocsival, motorkerékpárral, biciklivel vagy gyalogszerrel vitték a kijelölt pontokra. Az erdélyi frontvonal széttolódása miatt a későbbiekben minden ezredhez beosztottak egy 50 galambos dúckocsit.²¹ A galambok által megtett röptáv általában 50–70 km volt. Amikor az oroszok körülzárták a védővonalat, a csapatok postagalambok segítségével tartották a kapcsolatot.

²¹ Dúckocsi-parancsnokság Kézdiszentléleken, Székelyudvarhelyen, Marosvásárhelyen, Gyergyóditróban, Csíkszépvízen és Besztercén volt.

Hős postagalambok az I. világháborúban

I. világháborús postagalambok:
Mocker és Spike

Már az I. világháború után is igen jelentős volt azoknak a galamboknak a száma, amelyek kitüntetést, becsületrendet, sőt katonai rendfokozatot szereztek a háborúban. Elsősorban a francia és az angol hadvezetésnél volt gyakorlat, hogy a szárnyas bajtársak hősiességét, ahogy azt a katonáknál tették, érdemrenddel honorálták.

Az I. világháború katonagalambjai közül név szerint is megemlíthető néhány példány, akiknek kiemelkedő fizikai teljesítményét, megbízhatóságát és hősiességét azóta is őrzi a történelem és az emlékezet. Cher Ami, Wilson elnök, Big Tom, Colonel's Lady, Steady, Lord Adelaide, The Mocker, Spike,

Colonel Fearless, Fleuron – csak néhány a több ezer postagalamb közül, akik reménytelennek tűnő háborús helyzetekben életet mentettek gyors és pontos szolgálattal.

A postagalambok I. világháborús hatékonyságát számos adat bizonyítja. Az észak-franciaországi harcok alatt például a katonagalambok 95 százaléka teljesítette sikeresen feladatát. Az Aisne és Marne folyók melletti ütközetekben mind a 72 postagalamb épségben visszatért küldetéséről. Ennek köszönhetően összesen 78 kulcsfontosságú üzenet érkezett célba. Az Argonne-hegység környékén folyó harcokban az angol–francia szövetséges csapatok oldalán 442 galamb vett részt. Segítségükkel 403 üzenet ért célba annak ellenére, hogy sok postagalamb súlyos sérülést szenvedett a bevetések alkalmával. Az amerikai csapatok is hatalmas állományt mozgattak. A madarakat itt 20–50 km-es távolságra röptették. Ennél a hadműveletnél azonban a veszteség is tetemes volt. A bevetések alkalmával a postagalambok 10 százaléka elpusztult, vagy nem tért vissza a dúcába, amiért az offenzíva előtti rövid, mindössze 5 napos felkészülés volt okolható.

Az is gyakran előfordult, hogy postagalambokat háborús hősöknek kijáró tisztelettel, katonai díszpompával temettek el. Katonai temetésben részesült például 1934-ben az angolok Colonel Fearless nevű, ezredesi rangú postagalambja Chelsea-ben. 1914 és 1918 között a tüzérségi alakulatnál szolgált, számos hősiességét megélt. Egy heves ütközet alkalmával gránátűzben, fegyverropogásban, sűrű füstben is megérkezett az üteghez a visszavonulást elrendelő üzenettel. A tűzharcban megsebesült, de szerencsésen felgyógyult, és újból szolgálatba állt. Egy későbbi ütközetben azonban súlyos sérülést szenvedett, az egyik szemét is elvesztette, így mint *harcképtelen* visszarendelték Londonba. A galambot a háború után a nyugalomba vonult ütegparancsnok magával vitte falusi birtokára, Essexbe. Az idős katona halála után Fearless ezredest beutalták Chelsea-be a nyugdíjasok otthonába. Az angolok „*félelmet nem ismerő*” ezredesét hősiességéért kapott kitüntetésével együtt helyezték örök nyugalomra.

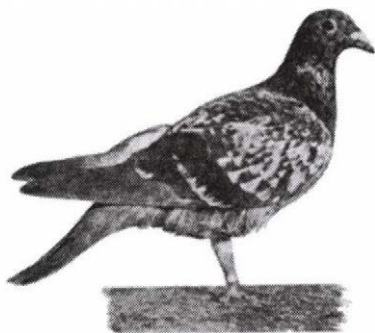
Katonatársa, a Mocker nevű postagalamb a világháború alatt 52 sikeres küldetést teljesített. 1918. szeptember 2-án is egy kulcsfontosságú üzenettel felszerelve kelt útra. A német nehézüzérség állásainak pontos helyéről kellett információkat vinnie az amerikai parancsnokságnak. Az adatok birtokában az amerikai csapatoknak 20 percen belül sike-

rült visszaverniük az ellenséges támadást. Utolsó bevetésén Mocker elvesztette bal szemét, és súlyos fejsérülést is szenvedett, de a sokat próbált angol katonagalamb szerencsésen túlélte a megpróbáltatásokat.

Az amerikaiak postagalambja, Wilson elnök²² a páncélosadosztálynál teljesített szolgálatot. 1918. november 8-án sérült meg egy küldetése alkalmával. Szinte lehetetlennek látszott, hogy elérje célját, de ösztönei így is hazavezették. A kézbesített üzenetnek segítségére váró amerikai gyalogosok köszönhették életüket. Wilson szerencsésen felépült, 1929-ben pusztult el. Spike – társaitól eltérően – egyetlen karcolás nélkül szerelt le a háború végén, 50 sikeresen célba juttatott üzenettel a háta mögött. A háború után 1935 áprilisáig élvezte a veterán katonagalamboknak kijáró boldog nyugdíjas éveket.

A franciák szárnyas hőse, a 787-16. számú, Fleuron nevű katonagalamb már nem volt ilyen szerencsés. A galambot a körülzárt Vaux-erőd parancsnoka indította el jelentéssel Verdunbe. Fleuron mérges gáztól kábultan tért be a dúcába. A jelentőhüvelyt még sikerült levenni róla, de az életét már nem tudták megmenteni. Elévülhetetlen szolgálataiért és hősi haláláért megkapta a Francia Becsületrendet.

Végül, de nem utolsó sorban ejtsünk szót az I. világháború talán legnagyobb postagalambhőséről is. 1914 és 1918 között az amerikai híradócsapatok 600 postagalambbal voltak jelen Franciaországban. Képességeit tekintve

Cher Ami

közülük is kiemelkedett a *Cher Ami* nevű, fekete-fehér pettyes hím példány, aki az I. világháború alatt 12 kulcsfontosságú üzenetet juttatott el az amerikai állásoktól Verdunbe, ám utolsó küldetésén az ellenséges tűzben találatot kapott. A jelentőhüvelyt is alig sikerült levenni sérült lábáról. Az üzenetet az ún. elveszett sereg, a 77-es amerikai gyalogos hadosztály küldte, amelyet teljesen elvágott az ellenség az övétől. Az üzenet megérkezése után pár órával a 194 amerikai katonát szerencsésen kimentették a harc térről. Cher Ami Verdunnél teljesített szolgálataiért és hősiességéért megkapta a bronzpálmás Francia Hadikeresztet.²³ A hős galamb sérülései miatt 1919-ben elpusztult, kiperarált teste 1931-ben New Yorkba, a Híres Versenygalambok Csarnokába²⁴ került. A franciák se feledkeztek meg szárnyas hőseikről, Lille-ben például emlékművet állítottak a háborúban elpusztult 20 000 katonagalamb hősiességének és megbízható szolgálatának emlékére.

Eddig csak az angol–francia–amerikai szövetséges erők postagalambjairól esett szó, de az ellenfél galambdúcairól és katonagalambjairól se szabad megfeledkeznünk. A német hadsereg több mint 1 millió belga versenygalambbal dolgozott az I. háborúban, a hírvívőszolgálat mellett felderítőként is használták őket.

²² Nevét Thomas Woodrow Wilson (1856–1924) amerikai politikus, az USA 28. elnöke (1913–1921) után kapta.

²³ A Francia Hadikereszt I. világháborús bronz vitézségi érem. Szélesedő szárú kereszt, szárai között két karddal. Keskeny, zöld-vörös csíkos szalagjára parancsnoksági szintektől függően bronzpálmát, arany-, ezüst- vagy bronzcsillagot tűztek.

²⁴ Racing Pigeon Hall of Fame.

A kémiszolgálatra alkalmas galambokat a németek tenyésztették ki, s az így létrehozott egyedek a hazatalálás biztos ösztöne mellett kiemelkedően erős szervezettel rendelkeztek. A szelekciónál fontos előírás volt, hogy a kémgalambok *terepszínűek* legyenek, azaz tollazatuk kizárólag kék vagy szürkés-kék lehetett. A kémgalambokat speciális fényképezőgépekkel szerelték fel, amelyek önkioldó segítségével készítettek felvételeket a levegőből. A németek ezzel a módszerrel fényképezték le például a Maginot-vonalat is.

A sok kiváló egyed közül egyet név szerint is említenek a postagalamb-egyesületek háborús krónikái. Kaiser – a német katonagalambok Császára – 1917 és 1918 között teljesített hírvívőszolgálatot a német hadseregben. Speciális kiképzést kapott, de társai közül már szépségével és rendkívüli intelligenciájával is kiemelkedett. Több életmentő hírvívő küldetés után a francia Meuse folyó melletti csatában esett amerikai fogságba. Kaiser leszármazottjai tovább vitték felmenőjük nagyszerű képességeit és nevét, később számos utódja ért el jó eredményt versenyeken. 1949-ben, azaz galambmértékkel mérve aggastyánként, 32 évesen pusztult el.

A Dickin-érem létrehozása

A Dickin-érem

Az állatok Viktória Keresztjének is hívott Dickin-érmet az angol Maria Dickin hozta létre 1943-ban. Az 1917-ben létrejött állatvédő segélyszervezet, a People's Dispensary for Sick Animals (PDSA) alapítónője ezzel egy olyan díjat hívott életre, amellyel elismerheti az állatok életmentő tevékenységét, valamint veszélyhelyzetben tanúsított bátorságát. A díjjal azokra az állatokra kívánta felhívni a figyelmet, amelyek a II. világháborúban erőfeszítésükkel, ösztönös segítségnyújtásukkal életet mentettek meg. A Dickin-éremnek köszönhetően egyéb érdemérmek, elismerések is létrejöttek. Ilyen a PDSA állatoknak odaítélt Arany Vitézségi Érme és az állatok bátorsági oklevele. Az első Dickin-érmekeket postagalambok kapták. 1943 és 1949

között a PDSA 54 Dickin-érmet adományozott oda, ebből 32-t galambok, 18-at kutyák, 3-at lovak, 1-et egy macska kapott.

Dickin-érmet elsősorban az angol hadsereg katonagalambjai kaptak, de a kitüntettek közt találunk ír, skót, amerikai, kanadai, francia vagy ausztrál tenyészetekből származó példányokat is. A Dickin-érmesek listája napjainkban is bővül, legutóbb olyan mentőkutyáknak ítélték oda, amelyek terrortámadások, földrengések és egyéb természeti katasztrófák alkalmával intelligenciájukkal és kiemelkedő képességeikkel életet mentettek. Az 1943 és 1949 között kitüntetett postagalambok listáját több verseny- és postagalamb egyesület is közli internetes portálján, de a neveket és számokat illetően több eltérés is mutatkozik. Azonban a hős postagalambok történeteit, teljesítményeit a legtöbb esetben híven dokumentálták, így többjük nevét máig megőrizte a történelem. Igyekeztem minél több érdekes adatot összegyűjteni, hogy a lehető legtöbb hős katonagalambról tudjak szót ejteni.

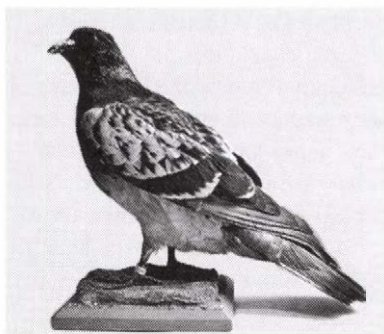
A II. világháború szárnyas hősei

Az angol hadsereg a II. világháború alatt hozzávetőlegesen 250 000 – nagyrészt Londonban kiképzett²⁵ – postagalambot használt felderítésre és üzenetközvetítésre. A galambposta hatékonyságát bizonyítja, hogy a bombázások és az erős tűzharc ellenére a II. világháborúban bevetett postagalambok átlagosan 98%-os sikerrel teljesítették küldetésüket. Egyes példányok 150-nél is több hírvívő utat tettek meg nyugdíjazásukig.

Az angol postagalamb-szolgálat kutatói számára érdekes adalékként szolgálnak azok a postagalambok háborús célokra való kiképzéséről szóló akták, amelyeket Nagy-Britannia hozott nyilvánosságra 2004-ben. Az iratokból többek között az is kiderül, hogy a postagalambokat legvégső esetben biológiai fegyverek kézbesítésére is felhasználták volna. A Légvédelmi Minisztérium elképzelései szerint a galambok kétunciás robbanókapszulával a testükön repültek volna a kijelölt célpont felé. Akkor a brit titkosszolgálat megbízásából 100 civil postagalamb speciális kiképzése meg is indult, de bevetésükre szerencsére nem került sor. Az ötletet többen elleneztek, így a haderők 1948-ban a tervet semmisnek nyilvánították.

A postagalambok sorában egy skót galambász tojója, Winkie volt az első, aki kiérdemelte az állatok rendhagyó kitüntetését. Winkie a II. világháborúban hírvívőként az Angol Királyi Légierő Beaufort nevű bombázó repülőgépén szolgált. A gép 1942. február 23-án a norvégiai partoktól hazafelé menet motorhiba miatt lezuhant. Az ütközés következtében Winkie – a legénység nagy szerencséjére – kiszabadult a gépből, és egyenesen hazafelé vette az irányt. Visszérkezve skóciai galambdúcába gazdája figyelmes lett törődött állapotára. A tollakra tapadt olajról és sárról, valamint a galamb testi kimerültségéből következtetni tudott a megtett távolságra. Ebből kiindulva megpróbálták bemérni a repülőgép-szerencsétlenség feltételezett helyét. Megindították a keresést, és sikerült is a sérült gép és a pilóták nyomára bukkanniuk a skót partoktól mintegy 207 km-re. A legénység megmentőjeként ünnepezt postagalambot 1943. december 2-án Dickin-éremmel jutalmazták.

Még ugyanebben az évben egy másik életmentő katonagalamb is kiérdemelte a kitüntetését. A kairói tenyészetből származó Tyke, az Angol Királyi Légierő postagalambja a közel-keleti fronton szolgált. 1943 júniusában indították útnak egy nagyon fontos üzenettel rendkívül rossz látási viszonyok közepette. Tyke különleges ösztönei segítségével legyőzte az időjárás viszontagságait és a 160 km-es repülőutat. A kézbesített segélykérő üzenetnek egy bajba jutott légi egység teljes legénysége köszönhette életét. A hős galamb Dickin-érme – sok társához hasonlóan – a háború után egy londoni árverésen kalapács alá került, s a vártnál jóval magasabb összegért, 4 830 fontért el is kelt.

A kipreparált Winkie

²⁵ Londonban a Piccadilly közelében volt az ún. Wing House, az angol Légügyi Minisztérium központi dúca és kiképzőbázisa. A Nemzeti Postagalamb Szolgálat a Doughty Street 17. szám alatt működött.

White Vision, a motherwelli tenyészetből származó versenygalamb 1943 decemberében szintén életmentő tevékenységéért kapott Dickin-érmet. A körülmények Winkie esetével szinte megegyeztek. White Vision a brit Nemzeti Postagalamb Szolgálat katonagalambjaként 1943. október 11-i hírvívő útjáért kapott elismerést. Az említett napon a Brit Hadsereg Catalina nevű repülőgépe motorhiba miatt az Északi-tengerbe zuhant, és a rádióadó meghibásodása miatt a legénység segélykérő üzenet leadására is képtelen volt. Mivel a repülő késett, a bázis mentőcsapatot indított útnak, de a rendkívül kemény időjárás, és az adatok hiányossága miatt nem jártak sikerrel. Délután 5 órakor azonban a lezuhant gép pontos helyének koordinátaival megérkezett White Vision, aki közel 96,5 km-t repült felhős, viharos időben, 40 km/h-s szembeszélben. A gép időközben süllyedni kezdett, a legénység a fedélzet elhagyására kényszerült, s a jeges tengervízben töltött minden perc rontotta túlélési esélyüket. Azonban a postagalambbal küldött üzenetnek köszönhetően a mentőcsapat hamarosan rátalált a Catalinára és 11 fős legénységére.

A Commando nevű postagalamb a szövetségesek oldalán a megszállt Franciaországból szolgált. Sussexből származott, tenyésztője már az I. világháború alatt is sok postagalambot adott az angol hadseregnek. Commando a II. világháborúban csak egy volt a 200 000 önkéntes postagalambból, amelyeket 1939-ben az angol tenyésztők katonai célokra beszolgáltattak. A Nemzeti Postagalamb Szolgálatnál katonáskodó angol postagalamb több titkos küldetésben is részt vett, 1942 júniusában, augusztusában és szeptemberében több üzenetet közvetített Franciaország és Anglia között. Szinte minden egyes bevetésen az életét kockáztatta, hol mesterlövészek, hol idomított sólymok, hol az időjárás nehezítette feladatát. A mostoha körülmények ellenére minden esetben sikerrel járt. Az általa kézbesített üzenetekben a német állásokról, az ipari létesítményekről és a sebesült, fogságba esett angol katonákról értesítették a parancsnokságot. „*Kiemelkedő bátorságáért és elkötelezettségéért*” 1945 márciusában megkapta az állatoknak járó vitézségi érdeméremet. Dickin-érme 2004 novemberében 9200 fontért kelt el egy londoni árverésen.

Mary, az angolok postagalambja 1940-ben csatlakozott a postagalamb-szolgálathoz, számos különösen veszélyes, titkos küldetésben vett részt. Többször sebesült meg súlyosan, egy golyózaporban szárnyának egy részét is elvesztette. Egyik küldetésén idomított ragadozó madár támadásával kellett megküzdenie. A sérülések miatt többször esett át operáción, 3 golyót is eltávolítottak a testéből. A megpróbáltatások ellenére a csodával határos módon minden esetben megbízhatóan visszatért dűcába a rábízott üzenettel. Mary öt éven át szolgált az angol hadseregben. Egy légitámadásban pusztult el 1945-ben, sebekkel borított tetemére csak később találtak rá. Hősi haláláért és elévülhetetlen hírvívőszolgálatáért 1945 novemberében posztumusz kitüntetésként megkapta a Dickin-érmet.

1942 augusztusában a nyugati szövetséges erők Normandiában, Dieppe városánál hajtottak végre kísérleti partraszállást. A város súlyos károkat szen-

Commando és Dickin-érme

vedett, az ott harcoló katonák kilátástalan helyzetükben kétségbeesetten igyekeztek hírt adni a harcok állásáról. A partraszállás első híreivel – dacolva veszéllyel és tüzérségi támadással – Beach Comber, a kanadai hadsereg hű postagalambja ért elsőként a bázisra. Ezzel az úttal 1944 márciusában Beach Comber neve bekerült a kitüntetett postagalambok dicső sorába.

A II. világháború alatt több titkos galambposta-szolgálat is működött Franciaországban, Hollandiában, Belgiumban és Dániában. Ezek elsődleges feladata az volt, hogy állandó kapcsolatot tartsanak az angol parancsnoksággal. A megszállt és elszigetelt területek szinte egyetlen esélye a hírközlésre a jó helyen, jó időben felröptetett postagalamb volt. Előfordult, hogy az ellenséges frontvonalak mögé ejtőernyős katonákat, ügynököket kellett bejuttatni, hogy segítségükkel információt küldhessenek be, és híreket szivárogtassanak ki. Mivel a küldetés meglehetősen veszélyes volt, gyakran alkalmaztak ún. ejtőernyős galambokat. Az ejtőernyős galambok speciálisan kiképzett postagalambok voltak, akiket ezzel a módszerrel észrevétlenül be tudtak juttatni a frontvonalak mögé, elsősorban a megszállt francia és belga területekre. A kicsiny ejtőernyőkhöz erősített kosárban egyetlen postagalamb számára volt hely. Az ernyőket – a szélviszonyoknak megfelelően – időzített szerkezet nyitotta ki a megfelelő magasságban. A betanított galambok arra is képesek voltak, hogy elhagyva a kosarat megkeressék az ellenállók által elrejtett, megjelölt galambdúcokat. A galambok mindegyike jelentőhüvellyel volt felszerelve, amelybe a becsületes megtaláló üzenetet helyezhetett el, amellyel aztán a szabadon bocsátott jószág egyenesen angliai galambdúca felé vette az irányt. Az üzenet küldője a szövetségeseket segítő információkért jutalomra számíthatott, de a módszernek voltak buktatói is, többször előfordult, hogy a postagalamb az ellenség kezére került.

Más alkalommal a szárnyasok magához az ejtőernyős katonához vagy egy titkosügynökhöz erősítve landoltak. Az ellenálló mozgalmak tagjainak segítségével átvették az üzenetet, és folytatták küldetésüket. Ezt a technikát a szövetségesek később a japánok ellen és a Ruhr-vidéken is alkalmazták. A Ruhr Express nevű postagalamb, amint azt a neve is mutatja, hasonló kiképzést kapott. 480 km-re otthonától, az ellenséges német vonalak mögül kellett kijuttatnia egy stratégiai fontosságú üzenetet. Sikeres és gyors munkájáért 1945 májusában Dickin-érmet kapott.

Az angol hadvezetés a hírközlésnek ezt a formáját legelőször 1940 októberében vetette be. Az angol titkosszolgálat egyik ügynöke kapta a megbízást, hogy a francia ellenállási mozgalom tagjainak segítségével híreket továbbítson az angol parancsnokság felé. A Phillipe fedőnevű, eredetileg francia ejtőernyőst az Angol Királyi Légierő repülőgépe vitte francia terület felé. Ugrás előtt a társul kapott két postagalambot is a hátizsákjába helyezte. A galambok *védőruhája* egy pár zokniból állt, amelyeket a lábujjaknál kivágtak, hogy a szárnyasok kényelmesen kidughassák rajta a fejüket. Az ellenállók előzetesen fényekkel jelölték ki a terepet, így az ügynök a galamb párral együtt szerencsésen földet ért. A postagalambok egyikét, a Kenley Lass²⁶ nevű skót tojót 11 nap elzárás után sikeresen útnak is tudta eresztetni. A rossz időjárási körülmények ellenére a megbízható szárnyas épségben megérkezett East Grinstead-i dúcába²⁷, háta mögött 483 km-es, azaz 7 órá-

²⁶ Kenley: kerület London déli részén, a háború alatt itt volt az Angol Királyi Légierő egyik fontos bázisa. A *lass* szó a skót nyelvben leányt, kedvest jelent.

²⁷ East Grinstead: London egyik kerülete.

nyi repülőúttal. A kódolt üzenetet azonnal továbbították a főparancsnokságnak. Kenley Lass ezzel az akcióval kiérdemelte a hősöknek járó elismerést már csak azért is, mert az első olyan galamb volt, amelyet a megszállt Franciaország területén ilyen jellegű küldetésben bevetettek. Kenley Lass sikerén felbuzdulva a galambposta bevált módszer lett az ellenállók és a szövetséges angolok közti kapcsolattartásban.

Tommy

Az ellenállási mozgalmak elszánt galambászai és titkos galambdúcai más alkalmakkor is jó szolgálatot tettek. Az 1946-ban kitüntetett Tommy, az angolok versenygalambja egy bombatámadás során súlyosan megsebesült, és Hollandiában le kellett szállnia. Szerencse a szerencsétlenségben, hogy épp Dick Drijver, a holland földalatti ellenállási mozgalom egyik tagjának galambdúcába menekült be. A holland galambász gondos ápolásának köszönhetően Tommy hamarosan felépült, így ismét szolgálatba állhatott. Drijver egy kódolt üzenettel engedte útnak a galambot, aki – nem okozva csalódást – azonnal Anglia felé vette az irányt. Az értékes katonai információkat tartalmazó üzenetet sikerrel kézbesítette a BBC hírszolgálatának. A hős postagalambot 1946 februárjában tüntették ki.

Scotch Lass, a Skót Leány nevű postagalamb 1944. szeptember 12-én szünni nem akaró ellenséges tűzben repült titkos küldetésben Hollandiától Angliáig – 38 tekericsnyi mikrofilmet szállítva – akárcsak társa, a királyi névre keresztelt Orániai Vilmos²⁸, aki 100 angol katona életét mentette meg a rábízott üzenet villámgyors és észrevétlen kézbesítésével. Orániai Vilmost 1944. szeptember 19-én indították útnak Hollandiából, Arnhem városából. A megbízható szárnyas összesen 418 km-t tett meg Angliáig, ebből 217-et a tengeren keresztül. 4 óra 25 percen keresztül repült, hogy célba érhesen a jelentőhüvelybe helyezett üzenettel, amely a németek egyik tervezett támadására figyelmeztetett. Erőfeszítéséért és elkötelezettségéért mindkét galamb Dickin-érmet kapott, Orániai Vilmos 1945 májusában, Scotch Lass júniusban.

A kitüntetettek sorában üdítő változatosságként egy tengerentúli közkatona neve is felbukkan. Az amerikaiak büszkesége, a G.I. Joe²⁹ nevű postagalamb szintén egyedülálló teljesítményével vívta ki a hősöknek járó elismerést. 1943. október 18-án az angol csapatok megrohmozták az olaszországi Colvi Vecchia városát. A tervekben az is szerepelt, hogy az amerikai bombázók a későbbiekben légitámadással segítenék az angolok előrenyomulását. A németek azonban visszahúzódtak, és az angoloknak viszonylag rövid időn belül sikerült bevenniük a várost, így a bombázás feleslegessé vált. Mivel a harcokban a táviró- és távbeszélő-vezetékek súlyosan megsérültek, az angol katonák végső megoldásként a bombázás törléséről galambpostával értesítették az amerikai légierőt. Az amerikai fekete-fehér hím postagalambjának jutott a feladat, hogy az amerikai légierő parancsnokságához mielőbb eljuttassa az üzenetet. G.I. Joe a több mint 32 km-es távot 20 perc alatt megtevé épp idejében érkezett a hírral. A hős szárnyas gyorsaságának köszönhetően

²⁸ Eredeti nevén William of Orange.

²⁹ G.I.: az amerikai közkatona rövidítése.

G.I. Joe

közel 1000 angol katona menekült meg attól, hogy saját szövetséges katonatársaik légitámadást mérjenek rájuk. 1946 novemberében G.I. Joe-t Londonba szállították, ahol ünnepélyes keretek közt a város polgármestere Dickin-éremmel tüntette ki. A háború után a New York-i Híres Versenygalambok Csarnokába, majd 1957-től a detroiti állatkertbe került. A 18 évet megélt háborús veterán 1961. június 3-án pusztult el.

1944 nyarán az angolszász szövetséges hatalmak a németek által megszállt Franciaországban megkezdték nyugat-európai inváziójukat. A második front megnyitása az ún. D-nap reggelén légi és haditengerészeti bombázással és tüzérségi össz-

tűzzel indult meg. Nem meglepő, hogy egy ilyen fontosságú hadműveletnél a katonák hű bajtársaként nagyszámú postagalambot is bevetettek. A normandiai partraszállás első hírei egy Gustav nevű angol postagalambhoz fűződnek, akit 1944. június 6-án, a hadművelet megkezdésekor röptettek fel egy part felé haladó hajóból 6 társával együtt. A galambokat az Angol Királyi Légierő híradósa, Montague Taylor indította útnak meglehetősen kedvezőtlen körülmények között. Gustávnak kellemetlen, borús idővel és 48 km/h-s szembeszéllel kellett megküzdenie. Kimerülten, utolsó energiáját is kihasználva ért végül Thorney Islandba, Portsmouth melletti galambdúcéba. A 241 km-es utat 5 óra 16 perc alatt tette meg. Gondozója azonnal továbbította a parancsnokságnak a beérkezett üzenetet, az első híradást a normandiai partok felé tartó tengerészgyalogosoktól. Gustav 1944 szeptemberében ezért az útért megkapta a hősöknek kijáró Dickin-érmet, de a háború után nem élvezhette sokáig a boldog nyugdíjas éveket, a veterán galamb élete meglehetősen szomorú véget ért. A háború veszélyeit túlélve egy szerencsétlen baleset okozta vesztét, a galambdúc takarításakor egyik gondozója véletlenül rálépett.

A D-nap katonagalambjai közül több szárnyas is megkapta a Dickin-érmet. Az Angol Királyi Légierő tengeri mentőcsapatánál szolgáló Paddy gyorsaságával érdemelte ki a rangos elismerést. Az írországi tenyésztésű galamb eredetileg Dél-Írországból szolgált, de 1944-ben speciális kiképzésre a dél-angliai partokhoz szállították, hogy június 6-án, a D-napon bevethető legyen. Paddy nem okozott csalódást, a La Manche csatornán átvélő utat a normandiai partoktól Angliáig 4 óra 50 perces rekordidő alatt tette meg. Mintegy 370 km-t repült a rábízott üzenettel. 1944. szeptember 1-jén tüntették ki, háború utáni sorsa azonban ismeretlen. Dickin-érme 1999-ben bukkant fel egy árverésen, ahol a győztes licitáló 6900 fontért szerezte meg a ritkaságnak számító darabot.

Paddy

Normandia Hercege³⁰ az angol hadsereg postagalamb-szolgálatának M1-14-es elit egységéhez tartozott. A titkosszolgálatok mintájára létrehozott, különleges kiképzést kapott galambokból álló csoport titkos küldetések alkalmával került bevetésre. Olyan dokumentumokat, információkat, filmtekercseket szállítottak, amelyek stratégiai fontosságúak voltak a háború kimenetele szempontjából. Az angolok hercege 1944. június 6-án a 21. Ejtőernyős Egységtől, a frontvonalak mögül repült haza az üzenettel. Egyedülálló képességeinek és bátorsága elismeréseként 1947-ben megkapta a Dickin-érmet.

A Postamúzeum legutóbb 30 éve, 1975. február 7. és 21. között rendezett kiállítást a *Postagalamb szerepe a postatörténetben* címmel. A 12 tablós időszaki kiállítás a postagalambok

Az UPU centenáriuma kiadott, postagalambot ábrázoló magyar bélyeg

üzenetközvetítő felszerelését, átlagos teljesítményét, eredményeit, valamint a képzőművészetben és a bélyeggrafikákon való megjelenését mutatta be.

A magyar vonatkozású események közül azt a postások és bélyeggyűjtők által szervezett látványos galambroptetést érdemes kiemelni, amely 1996. május 8-án kápráztatta el az Ópusztaszerre látogatókat. A Nemzeti Történelmi Emlékparkból – a honfoglalás 1100. évfordulójára emlékezve – 1100 postagalamb emelkedett egyszerre a magasba, hogy a lábukra erősített kis alu-

míniumkapszulákban alkalmi bélyegzéssel ellátott levélkéket juttassanak el Budapestre. Hazánkban ez volt az első tömeges postagalamb-roptetés, amelyet hivatalos postai közreműködéssel végeztek.

Legutóbb 2005. augusztus 7-én, az elhunyt II. János Pál pápa tiszteletére rendeztek nemzetközi postagalambroptető-versenyt Rómában. A Szent Péter térről 5000 galambot roptettek fel. A leggyorsabb Szénási József magyar postagalamb-tenyésztő galambja volt. A győztes szárnyas több mint 20 órát repült, összesen 830 km-t tett meg Rómától Budapestig. Az út alatt testsúlya egyharmadát elvesztette, kondíciója jelentősen meggyengült, azonban győzelme nagyot lendített értékén, a kiemelkedő teljesítményű postagalamb ma milliókat ér.

A háborúban, vészhelyzetekben hű társként szolgáló állatok, köztük a postagalambok emléke máig élő. Ezt bizonyítja az angol uralkodócsalád és a PDSA közelmúltbeli kezdeményezése, amelynek keretében 2004. november 24-én Anna hercegnő, az angol királyi család tagja London belvárosában, a Park Lane-en felavatta a háborúban részt vevő, életmentő vagy hősi halált halt állatok köztéri emlékszobrát. A szobor melletti emléktáblán a Dickin-érmesek teljes listája is olvasható. Emlékműavató beszédében Anna hercegnő elismerően szólt – többek közt – a hírvívő katonagalambok teljesítményéről, ösztönös segítségnyújtásáról és arról a bátorságról, amellyel az embert szolgálták a nehéz időkben.

³⁰ Eredeti nevén Duke of Normandy.

Az 1943 és 1949 között kitüntetett 32 Dickin-érmes postagalamb névsora

1943. december. Winkie NEHU 40 NSI. Angol Királyi Légierő (Anglia).
1943. december. Tyke 1263 MEPS 43. Angol Királyi Légierő (Anglia).
1943. december. White Vision SURP 41 L 3089. Angol Királyi Légierő (Anglia).
1944. március. Beach Comber NPS 41 NS 4230. Kanadai Hadsereg (Kanada).
1944. szeptember. Gustav NPS 42 31066. Angol Királyi Légierő (Anglia).
1944. szeptember. Paddy NPS 43 94451. Angol Királyi Légierő (Anglia).
1945. március. Commando NURP 39 EGU 242. Nemzeti Postagalamb Szolgálat (Anglia).
1945. március. Dutch Coast NURP 41 A 2164. Angol Királyi Légierő (Anglia).
1945. március. Kenley Lass NURP 36 JH 190. Nemzeti Postagalamb Szolgálat (Anglia).
1945. március. Navy Blue NPS 41 NS 2862. Angol Királyi Légierő (Anglia).
1945. május. Ruhr Express NPS 43 29018. Angol Királyi Légierő (Anglia).
1945. május. William of Orange NPS 42 NS 15125. Hadi Postagalamb Szolgálat (Anglia).
1945. június. Scotch Lass NPS 42 21610. Angol Királyi Légierő (Anglia).
1945. augusztus. Billy NU 41 HQ 4373. Angol Királyi Légierő (Anglia).
1945. október. Broad Arrow³¹ 41 BA 2793. Angol Királyi Légierő (Anglia).
1945. október. Maquis³² NPS NS vagy 42 36392. Európai Speciális Postagalamb Szolgálat.
1945. október. Név nélkül NPS 42 NS 278. Európai Speciális Postagalamb Szolgálat.
1945. október. Név nélkül NPS 42 NS 7524. Angol Királyi Légierő (Anglia).
1945. november. Mary NURP 40 WC/LE 249. Nemzeti Postagalamb Szolgálat (Anglia).
1946. február. Tommy NURP 41 DHZ 56. Nemzeti Postagalamb Szolgálat (Anglia).
1946. február. All Alone NURP 39 SDS 39. Nemzeti Postagalamb Szolgálat (Anglia).
1946. május. Princess 43 WD 593. Angol Királyi Légierő (Anglia).
1946. augusztus. Mercury NURP 37 CEN 335. Nemzeti Postagalamb Szolgálat (Anglia).
1946. augusztus. Pigeon NURP 38 BPC 6. Nemzeti Postagalamb Szolgálat (Anglia).
1946. november. G.I. Joe USA 43 SC 6390. Amerikai Hadsereg (USA).
1947. január. Duke of Normandy NURP 41 SBC 219. Hadi Postagalamb Szolgálat (Anglia).
1947. január. Név nélkül NURP 43 CC 1414. Hadi Postagalamb Szolgálat (Anglia).
1947. február. Név nélkül DD 43 TQ 879. Ausztrál Hadsereg, híradó-alakulat (Ausztrália).
1947. Név nélkül DD 43 T 39. Ausztrál Hadsereg, híradó-alakulat (Ausztrália).
Év nélkül. Cologne NURP 39 NPS 144. Angol Királyi Légierő (Anglia).
Év nélkül. Flying Dutchman³³ NPS 42 NS 44802. (?) (Anglia).
Év nélkül. Royal Blue NURP 40 GVIS 453. Az angol királyi udvar tenyészetéből (Norfolk).

³¹ Broad Arrow: a széles nyílhegy elnevezés a brit kincstári tulajdonra nyomott jelzésre utal.

³² Maquis: a II. világháború alatt működő egyik francia ellenállási csoport neve.

³³ Flying Dutchman: bolygó hollandi, a baljóslatokkal terhes 15. századi holland kísértethajó, amely a hiedelem szerint a Jóreménység fokánál bukkan fel viharok idején.

Felhasznált irodalom

- Bernáth László – Révész György (szerk.): *A pszichológia alapjai*. Budapest, 1997, Tertia.
- Biedermann, Hans: *Szimbólumlexikon*. Budapest, 1996, Corvina.
- Csopey László – Kuppis József: *A világforgalom*. Budapest, 1889, K. M. Természettudományi Társulat.
- Hencz Lajos: *A posta, távíró és távbeszélő története*. Budapest, [1931], Országos Postás Zene- és Kultur-Egyesület.
- Herczeg János (főszerk.): *Élet és Tudomány. A leglassúbb postagalamb*. 2002. 26. sz.
- Hollós József – Pfeifer Ignác (szerk.): *A technika vívmányai az utolsó száz évben*. Budapest, 1905, Athenaeum.
- Hoppál Mihály – Jankovics Marcell: *Jelképtár*. Budapest, 1994, Helikon.
- Makai Ágnes – Héri Vera: *Kereszt, érem, csillag*. Budapest, 2002, Helikon.
- Pap Salamon dr.: A tőzsde és a hírszolgálat. In Pál Imre (szerk.): *Évkönyv a posta- és távírdaszemélyzet számára 1902*. Budapest, 1902, Országos Központi Községi Nyomda Rt.
- Ravasz István (szerk.): *Boldogtalan hadiidők... 1914–1918*. Budapest, 2005, Petit Real.
- Révai nagy lexikona*. 8. kötet. Budapest, 1913, Révai Testvérek Irodalmi Intézete Rt.
- Szikora András: *Katonagalambok, hírvívő galambok*. Budapest, 1983, Zrínyi.
- Vajda Endre dr.: *A posta története*. Budapest, 1964, Közlekedési Dokumentációs Vállalat.
- Zimmermann Ottó (főszerk.): *Postás. 1100 postagalamb Ópusztaszerről*. 1996. 6. sz.
- <http://www.findarticles.com>
- <http://pdsa.org.uk>
- <http://en.wikipedia.org>
- <http://www.fbipigeons.com>
- <http://www.pigeons.org>
- <http://www.thepigeonman.org>
- <http://www.thecourier.co.uk>
- <http://www.dailypioner.com>
- <http://www.bbc.co.uk>
- <http://www.legionmagazin.com>
- <http://www.thisisbradford.co.uk>
- <http://www.pigeonclubusa.com>
- <http://www.thebirdman.org>
- <http://fremantlemedia.com>
- <http://zoldmagazin.com>
- <http://www.glasgowzoo.co.uk>
- <http://www.gwpda.org>
- <http://www.hung-art.hu>

Esztétika és funkció A Postatakarékpénztár székháza

A Magyar Királyi Postatakarékpénztár Baross Gábor miniszter javaslatára, a világon tizenkettedikként, az 1885. évi IX. törvénycikk alapján 1886. február 1-jén takaré- és értékpapír-üzletággal kezdte meg működését.¹ Az évek során bővült az üzletágak köre – pl. 1889-ben csekk- és átutalási (zsíró és klíring) üzletággal –, s ezzel párhuzamosan nőtt a kezdeti 700 szolgálatba bekapcsolódó postahivatalok és ügynökségek száma is.² A postatakarékpénztári ügyeket a postán a hivatalos órák alatt intézték.

Tevékenysége korlátozott feladatkörrel indult annak ellenére, hogy a postatakarékpénztári szolgálatot országos méretűre akarták kiterjeszteni. Az intézmény üzleti filozófiája szerint a szerényebb jövedelmű mezőgazdasági és ipari munkások, tisztviselők kisösszegű megtakarításait kívánta összegyűjteni. Eredményesen népszerűsítették a készpénzkímélő megoldásokat³ és a takarékoskodást: betevő kiskorú is lehetett, takaréklapokat és bélyegeket bocsátottak ki a gyermekek számára. A legkisebb betét 50 krajcár volt, de 1 forint, majd 2 korona⁴ alatt nem kamatozott. Az 5 krajcáros levélbélyeggel ellátott takaréklapokat minden levéljegy-árúsító helyen forgalmazták, amelyekből bárki összegyűjthette a szükséges mennyiséget. A betét maximumát nem korlátozták, a kamatok adómentesek voltak, de kamatot csak 1000 forintig fizetett. Az efölötti összegről a betevőnek kellett intézkednie. Ha 30 napon belül nem érkezett megbízás, a Postatakarékpénztár minden díj nélkül magyar állampapírokat vásárolt, s kamatait a betevő javára könyvelte. Mivel az értékpapír-vásárlás az első években nem bizonyult népszerűnek, a felső határ összegét felemelték. A bankoknál alacsonyabb kamatú kölcsönhitelek, a magasabb betéti kamatok, a szociális szempontokat kezdettől figyelembe vevő szemlélet az ügyfélkör gyors növekedéséhez vezetett. Az az aggodalom, hogy a Postatakarékpénztár a már működő pénztézeteknek támaszt konkurenciát, nem bizonyult megalapozottnak. Néhány év alatt megtérült az állam befektetése, sőt hasznot is hozott. A megnyitás utáni másfél évtizedben a betéttulajdonosok száma négy és félszeresére, a betétek összege tizenegy és félszeresére, a csekkszámok állománya közel kilencszeresére emelkedett. A Postatakarékpénztár állami kezelés és jótállás alatt állt. Sikerét az 1896. évi budapesti ezredéves kiállítás és az 1900-as Párizsi Világkiállítás aranyérme is bizonyítja. Az 1901. évi, a közigazgatás egy-

¹ Működéséről ld. Morvay Márta: A Postatakarékpénztár helye és szerepe a magyar bankéletben, speciális szolgáltatásai (1886–1948). In Sebestyén Kálmán (szerk.): *Postamúzeumi évkönyv*. Budapest, 1991, Távközlési Kiadó, 69–77. p.; Postamúzeum D-29.127. és D-21.433.0.

² 1886-ban 2000, 1910-ben 4500 postahivatal. *Emlékirat a Magyar Királyi Postatakarékpénztár fennállásának huszonötödik évfordulója alkalmából*. Budapest, 1911, Magyar Királyi Postatakarékpénztár, 8. p.

³ Az 1930-as évek végén világviszonylatban a Magyar Királyi Postatakarékpénztár a 12. helyen állt.

⁴ 1892-ig az osztrák értékű forint volt a törvényes fizetőeszköz Magyarországon. Váltópénze a krajcár. 1892-ben vezették be a korona rendszert, fillér váltópénzzel, kötelezővé 1900-tól tették a koronaértékben történő számolást. A pengőt az 1925. évi XXXV. törvény vezette be, kötelezően 1927. január 1-jétől kellett használni.

szerűsítéséről szóló törvény a közigazgatási hatóságok számára kötelezővé tette a közpénzek Postatakarékpénztáron keresztüli továbbítását.

A sikeres intézmény kezdetben a Mária Valéria – ma Apáczai Csere János – utca 11. szám alatti bérház néhány udvari szobájában működött, onnan két év múlva a Rudolf – ma Széchenyi – rakpartra költözött, ahol egy teljes épület állt rendelkezésre. A növekvő forgalom miatt az új székház is kicsinek bizonyult, ezért az igazgatóság nagyobbat keresett, de alkalmas üres épületet nem talált. A Kereskedelemügyi Minisztérium helyt adott a kérésnek, törvényjavaslatot nyújtott be új székház építésére – eredményesen. Az 1899. évi XLIV. törvénycikk jóváhagyta, hogy Budapesten az 1786-ban épült, börtönként elhíresült Újépület „*lebontása folytán szabaddá vált terület alkalmas részén állami épület*” legyen emelhető a székház részére. Az Újépület lebontása már a kiegyezés-kor szóba került, de csak a kilencvenes évek végén került rá sor. Az akkor már belvárosnak minősülő Szabadság teret a Fővárosi Közmunkák Tanácsa felparcellázva árusította, és 30 év adókedvezményt biztosított az ott építkezőknek. A Postatakarékpénztár a tér egyik legkedvezőtlenebb fekvésű telkét vásárolta meg. Szempont volt viszont, hogy az épülő pénztintézetek, a jegybank, a tőzsde és a postatakarék egymáshoz közel legyenek egyfajta pénzügyi központot alkotva. A Postatakarékpénztár 692,62 négyszögöles telket vásárolt négyszögölenként 500 osztrák értékű forintos áron. A költségekre 2 millió koronát irányoztak elő. A telek árának, az építkezésnek és a berendezés költségeinek fedezete a Postatakarékpénztár tartalékalapja volt. A telekre 693 000, az építkezésre 1,08 millió, a berendezési tárgyakra 60 000, az üzemi kiadásokra 51 000, a kamatokra 114 000 koronát terveztek.⁵

Az építési pályázat

1900. január 4-én a Kereskedelemügyi Minisztérium az épület tervezésére nyilvános, jelítség pályázatot⁶ írt ki, amelynek határideje rendkívül rövid volt: 1900. február 20. Ennek ellenére 56 építész 61 pályaművet nyújtott be. A pályaműveket a Magyar Tudományos Akadémia dísztermében állították ki szemlére. A zsűriben a Postatakarékpénztár főbb tisztviselői is helyet kaptak, elnöke a Postatakarékpénztári Tanács elnöke lett. Az első és a harmadik helyezést a pályázatot kiíró minisztérium műszaki tisztviselőjének, Berczik Gyulának ítelték, aki a pályázati időszakra fizetett szabadságot kapott. A második díjra Lechner Ödön tervét jelölték. A sajtó botrányt kavart a szakmai körökben felháborodást kiváltó pályázat visszásságából, mire a kiíró a pályázat második fordulójával mellett döntött az első és a második díjazott között. Végül Lechner régi hívével és követőjével, Baumgarten Sándorral, a Kultuszminisztérium szerződéses építészével közösen kapta meg a megbízást 1900. április 29-én. A kiviteli tervek július 19-ére készültek el, az elkészült épületet 1901 novemberében adták át. A századfordulóra megerősödtek a Lechner munkásságát támadó hangok, korábbi társával, Pártos Gyulával már megszűnt az együttműködés, építési műterme ekkor már nem volt. Névleg Baumgartennel, aki irodáját osztotta meg

⁵ Kőrmendy József: *A Magyar Postatakarékpénztár*. Budapest, 1939, Hornyánszky, 41. p.

⁶ A Magyar Nemzeti Bank épületei. *Tájak Korok Múzeumok Kiskönyvtára 594*, Budapest, 1998, 18. p.

Lechnerrel, közösen dolgoztak a Postatakarékpénztár székházán, de az épület mesterileg, művészileg Lechner munkája.

A székházépítés az intézmény filozófiájának, a takarékoskodásnak, gyűjtögetésnek építészeti kifejezője volt. Amíg az Iparművészeti Múzeum építéskor a költségek magasra rúgtak, a Postatakarékpénztár épülete elismerten korának legolcsóbban felépített középülete volt. A korabeli kritika már-már krajcároskodást emlegetett. A pályázati kiírás azonban előírta, hogy a költségek nem haladhatják meg az egymillió koronát. Így a tervezett összköltség a felső határt el nem érve 901 822 koronára rúgott, a kivitelezésé 1 127 483, a felszereléssel együtt 1 956 837 koronára.

Az épületen az alábbi mesterek, művészek dolgoztak:⁷

Seidner Miklós kőfaragó	Dunkl V. K. padozati munka
Reitner János rt. vasmunka	Ozarovszky H. cége szobafestőmunka
Brunner és Tierl ácsmunka	Végh Jenő kárpitosmunka
Schlick gyár bádogos munka	Neumayer Lipót linóleum munka
Melocco Péter burkolómunka	Dr. Heidlberg Tivadar talajvíz-szigetelés
Gregersen G. és fiai asztalos munka	Róth Miksa üvegmarási munka
Alpár Ede és Szirch Antal lakatos munka	Waltherr Gida üvegtégla-boltozat
Czerovszky Henrik cége mázoló munka	Egyesült villamossági rt.
Klopfer Jakab üveges munka	Magyar fém- és lámpaárugyár világítótetek
Koch Jenő kályhásmunka	Wertheim és tsa. felvonók
Keller József cége vízvezeték-szerelés	Magaziner Lajos ablakredőnyök
Keller József cége fűtőszelvény	Anheuer J. páncélszoba
Zsolnay gyár égetett agyag szobrászmunka	Thék Endre a pénztárcsarnok belső berendezése
Róth Miksa üvegmozaik-munka	
Pucher István belső szobrászati munka	Gregersen H. és fiai a pénztárcsarnok belső berendezése
Pucher István cserépfedés	

Ha a századfordulón emelt nagy fővárosi közintézmények kivitelezőinek nevét tanulmányozzuk, a cégek és mesterek nevei ismétlődnek. A kor technikai és művészeti újdonosságait maximálisan felhasználták az épülethez a funkciót mindig szem előtt tartva. Nincs díszítés tartalom nélkül. A kor kiemelkedő művészei dolgoztak az épületen. Lechner 1889-ben barátjával, Zsolnay Vilmostal Európa nagyvárosaiban a modern urbanisztika vívmányait és a gyökereket tanulmányozta. Az angliai tanulmányútjuk során szerzett tapasztalataikat alkalmazták a közös épületeiken. A londoni Kensington Múzeumban a perzsa és indiai művészetet tanulmányozták, aminek hatása később tervezett épületeiken (pl. Iparművészeti Múzeum, Földtani Intézet, a kecskeméti Városháza) tetten érhető. A keleti hatások egy idő után háttérbe szorulnak, így a Postatakarékpénztár épületén már alig-alig vehető észre a magyar motívumok között. Zsolnay a homlokzat és a tető díszítésében alkotott maradandót. A hódfarkú cserepeinek a látható végét máz borítja, a nagyobbik, alsó csupasz részét a következő sor takarja. A takarékoskodás a mázzal azonban nem csak a takarékpénztár jellemzője, hanem a többi Zsolnay-tető is. Olcsó, sorozatban gyártható épületkerámia kifejlesztése volt a cél időálló, nemes anyagból. A kísérletek során Zsolnay

⁷ Dr. Nemes Márta gyűjtése a kivitelezési iparos munkákról.

Róth Miksával is együttműködött. Róth a maratott üveglakokat, valamint a mozaikokat tervezte. „Azzal eleve tisztában voltam, hogy a bizánci mozaikot, mely a maga korának volt művészi kifejezője, a jelenkorba átültetni nem lehet, hanem új utakat és módokat kell keresni számára” – írta önéletrajzában.⁸ Lechner azzal a kéréssel fordult Róth-hoz, hogy tudna-e „az eddig csak zárt és határolt felületeken alkalmazott mozaik helyett, vakolat-háttérbe helyezett szabadrajzú mozaik-díszítéseket készíteni... a mozaik-díszítést – mely látszólag a vakolat-háttérbe van elhelyezve – attól függetlenül tartós anyagba beágyaztam, úgy, hogy amennyiben a vakolat idővel leomlanék, a mozaik sértetlenül és szilárdan megmarad a helyén.”⁹ A közel száz évvel későbbi épület-felújítás idején is stabilan álltak a mozaikok, a mázas falcsempékben több kárt tett az idő.

Az épület: „Elkészült magyar-zsákodi Hegedűs Sándor kereskedelemügyi ministersége idején, kislődi Hollán Sándor ministeri tanácsos igazgatása alatt Lechner Ödön királyi tanácsos, műépítész tervei szerint 1901 november havában” – ahogy a bejárat melletti falon látható márványtábla szövege tanúsítja. Az ünnepélyes székházavatás szónoka kiemelte, hogy: „A postatakarékpénztár épülete nem pusztán hajlék, ahol az intézmény működését kitöltő teendők hivatásszerűen elintéztetnek; ezen épület egyúttal szimbóluma az ország egyik leghasznosabb intézménye által képviselt eszmének: a takarékoságnak és a gazdasági erőnek.”¹⁰ Az épület végleges szakítás a historizmussal, a korábbi épületeken alkalmazott stílusoktól; a magyarországi szecesszió csúcspontja, legjobb példája a szabadon szárnyaló, kanyargó, végtelen vonaloknak. Jellemzően magyar, miközben a középkorból és a keleti művészetekből merített. A székház olcsó kivitelezése is alátámasztotta a takarékpénztár eszméjét. Az ellenzők ezzel mégsem elégedtek meg. Elkészülte indulatokat váltott ki, első látogatói között kevesebb volt az ügyfél, több az épület iránt érdeklődő: rajongó és bíráló. A szecessziót már az Iparművészeti Múzeum átadása után bírálták hivatalos részről, beleértve az uralkodót is. Wlassics Gyula kultuszminister 1902-es parlamenti beszédében támadta Lechner és a szecessziót, amit nem tartott igazi magyar stílusnak, és ellentétesnek vélt a kor magyarosítási szellemével. Megtiltotta az állami pénzek felhasználását olyan épületen, ami magyaros szecessziós, óvott attól, hogy ehhez hasonló építészeti *ballépésekre* költsék az adófizetők pénzét.

Az állami ellenzés hatására Lechner többé hivatalos megbízást nem kapott. Az amúgy is fogyatkozó számú pályázatokból kiszorult. Összesen több mint harminc pályázaton vett részt, ebből huszonhat valósult meg. A 20. században magánépületeket, síremlékeket tervezett az 1914-ben bekövetkezett haláláig. Hívei mesteriskolát akartak neki létrehozni, mint Otto Wagnernek, az osztrák Postatakarékpénztár tervezőjének Bécsben. (Az osztrák és a magyar postatakarékpénztárt szoros együttműködés jellemezte. Az osztrák intézményt a magyarnál korábban alapították, de az osztrák székház hat évvel később épült. Otto Wagner több magyar középület pályázatán vett részt. A kor szellemére jellemző, hogy mindkét székház kaszárnya helyén épült.) Lechnernek végül sohasem lett mesteriskolája. Hívei, követői folytatták munkáját, főként a formai jegyeket tekintve. Különösen vidéken kedvelték, és alkalmazták szívesen a magyaros stílust. A tisztelet és az elutasítás kettőssé-

⁸ Róth Miksa: *Egy üvegfestőművész az üvegfestészetéről*. Budapest, 1943, A szerző kiadása, 67. p.

⁹ U. o.

¹⁰ Dr. Halász Sándor beszédét idézi: Körmendi i. m. 43. p.

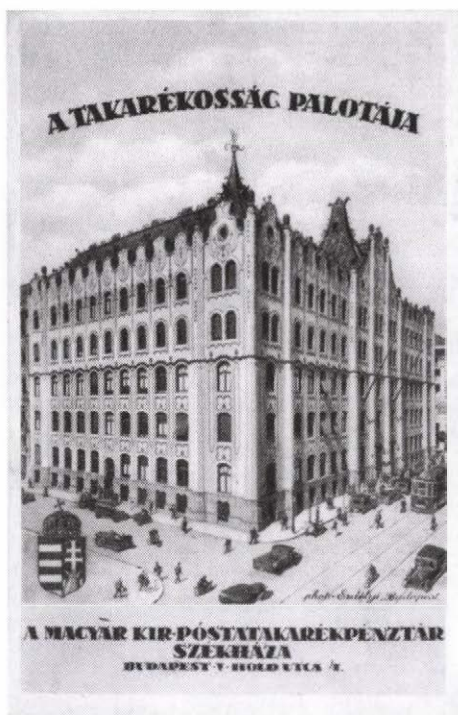
ge korának más művészeti ágak nagy egyéniségeire is jellemző volt, elég Adyt vagy Csontváryt említeni. Azonban 1914 júniusában az állam a nemzet halottjaként temette el. A főváros minden építőmunkása öt perc néma munkabeszüntetéssel tisztelgett a nagy építőmester előtt.

Lechner főművei a nemzeti jelleget hangsúlyozzák: az Iparművészeti Múzeum a magyar iparművészet, a Földtani Intézet a magyar föld kincseit mutatja be, a Postatakarékpénztár pedig a nemzeti erény, a takarékoság és a hazai gazdasági és pénzügyi élet fellendítése céljából épült. Módszere egyedülálló: a szigorú funkcionalitást, a technika legújabb vívmányait párosítja a magyar formákkal, a népművészet minden ágából kölcsönzött elemeket nagytágra fordította le az építészet nyelvére. „Magyar formanyelv nem volt, hanem lesz!” – írta Lechner az azóta sokat idézett mondatot.

Az épület kívülről

Amikor a Postatakarékpénztárt tervezte, Lechner már túljutott minden stílusgyakorlaton, és visszatért a legegyszerűbb formához: a síkhoz. Ezzel részben kompenzálni tudta a környező utcák szűkességét, a rálátás hiányát. Az épület akkor érvényesülne igazán, ha Lechner nem a II., hanem az I. díjat nyerte volna el a Szabadság tér másik oldalára tervezett Budapesti Áru- és Értéktőzsde épületére kiírt pályázaton. Elképzelése szerint a két székház harmonizált volna egymással. Végül a megvalósítás lehetősége Alpár Ignácnak jutott.

A Postatakarékpénztár épülete Lechner pályájának csúcsa, szintézise. Eltávolodva az eklektikától összegzi a korábbi stílusok eredményeit. Ideálját, a magyar nemzeti stílus megteremtését ezen az épületen érte el. A külső és belső kép összhangja az eltelt évszázad alatt történt átalakítások után is egyértelmű. Alaprajza racionális, egyszerű udvarkörülű keretbeépítés. Az épület ötszintes, négyemeletes, három utcára – Hold, Perczel Mór, Kiss Ernő – tekint, a negyedik fal egy Szabadság térre néző épülettel érintkezik. Talán az övező utcák keskenysége miatt tervezett a mester viszonylag szerény homlokzatot, de annál díszesebb párkányt és tetőt. Maga a mester is fájalta, hogy homlokzatkompozíciója nem érvényesül a szűk helyen.¹¹

A takarékoság palotája képeslapon

¹¹ Kismarty-Lechner Jenő: *Lechner Ödön*. Budapest, 1961, Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata, 95. p.

Egyik tanítványa, Málnai Béla szerint felesleges volt ilyen gondosan tervezett tetőszerkezetet építeni, mivel azt nem látják, csak a madarak. A mester válasza erre az volt, hogy szégyellné magát a madarak előtt is egy tökéletlen megoldással. Az eltelt évszázad Lechner igazolta.

Az egyszerűséget kiemeli, a funkcionálist alátámasztja a vertikális és horizontális tagolás. A negyedik szint felett hullámos vonalú szemöldökpárkány választja el a hivatali szinteket a felső lakószintektől. A hivatali rész ablakai nagyobbak, a félkörösen zárt lakásablakok kisebbek. Kívül-belül szimbólumok rendszere. A századforduló embere különös figyelemmel fordult a szimbólumok felé.¹² Az épület egyes részei más művészeti, népművészeti alkotások nagyított másai az építészet nyelvén megszólaltatva, az egésznek egyfajta ritmikát adva. A főbejárati oldal homlokzati dísz, mint vázából kiomló virágcsokor: a termékenység szimbóluma. A homlokzaton a fehéres mázas téglára bízza a fényhatás elérését. Kár, hogy az idő rövidsége nem engedte meg, hogy a teljes felületet végig égetett mázú téglákkal borítsa.¹³ A mázas anyagot jellegzetesen magyarnak tartotta a kőben szegény országban. A végleges megoldásnál drágább anyaggal is kísérletezett, amivel próbaburkolást a Perczel Mór utcai oldalon végzett.¹⁴ Az új anyagokkal való kísérletezés egyik oka a költségtakarékosság volt. Kiválóan ismerte az ország összes, építésre alkalmas természetes anyagát, de mesterséges anyagokkal is kísérletezett újabb és újabb hatások elérése érdekében.

Az egész épület szinte minden részlete egyéni, sem mása, sem előképe nincs. Az ellentábor szerint az oszlopok gyárképményhez hasonlítanak. A pártázat fölé magasodó, nyolcszögű fél oszlopokon a második emelettől felfelé majolika méhek igyekeznek a stilizált kerámia méhkasok felé, mint az épület rendeltetésének, a gyűjtögetésnek, a takarékoságnak szimbólumai, és találkozik az üzletfilozófiával, mely szerint nem a tehetősek pénzét, hanem elsősorban a kisemberek krajcárjait, majd fillérjeit kívánta összegyűjteni; továbbá a méhtársadalom szervezettsége is követendő minta. Az épület két sarka feletti oldaltornyok tetején a szárnyas kígyók kaptak helyet, mint a lépcsőházban. Arra nincs adat, hogy miért nem az eredeti terven szereplő kiterjesztett szárnyú sárkányok kerültek kivitelezésre¹⁵; az egész épületben különleges, valós és elképzelt figurák kaptak helyet: kígyók, tyúkok, sárkányok. A tető középső, legmagasabb tornyán a nagyszentmiklósi aranykincs két bikafejes – szűrminta motívumot közrefogó – ivócsanakjának mintegy százszorosára nagyított mása látható sárgás Zsolnay-majolikából. A kincs egyes darabjait, mint jelképet először Lechner használta fel, később követők sora tette ugyanezt. A bika többszörös szimbólum: a termékenység, az erő, a rend jelképe. A bika szarva pedig a bőséget, a szerencsét jelképezi. (Vö. *cornicopiae* = bőségszaru az antik mitológiában.) Az Attila kincseként emlegetett lelet a hun–magyar kontinuitást, a magyar dicső múltat, az arany az értékállóságot jelképezte. A századforduló és a millennium körüli években különös hangsúlyt helyeztek a magyar múltra, a Bartók Béla és Kodály Zoltán *tiszta forrásból* eszméje nem csak a zenét, hanem a többi művészeti ágat is áthatotta.

¹² Szegő György: *Kivonulás. Építészeti szimbólumok a századfordulós Budapesten. Teremtés és átváltozás. Budapest szecessziós építészete a századfordulón.* Budapest, 1996, H. G. & Társa Kiadó.

¹³ Gerő Ödön: A Postatakarékpénztár háza. *Művészet*, 1902. I. sz. 41–55. p.

¹⁴ Uo. 88. p.

¹⁵ Lechner Ödön (szerk.): *Gerle János.* [Budapest], 2003, Holnap Kiadó, 189. p.

Az udvar első pillantásra kevésbé látványos, de hosszabb szemlélődés után szimbólumok sorát, a funkcionalitás és az esztétika tökéletes összhangját fedezhetjük fel az alapos tervezésnek köszönhetően. A korábbi korokban, a klasszikustól az eklektikáig, az ablakok fölé timpanont, párkányt helyeztek el. Az udvari ablakoknál Lechner a téglapárkányokat az ablakok alatt helyezte el szintenként más motívummal: tulipán, bimbó. Az esőcsatornák formája bimbózó tulipán. Sötét színe jól érvényesül a fehér falakon. A padlás szellőzője pedig egy majolika kakas kitátott szája.

Az épület belülről

Az épület alaprajza egyszerű vonalvezetésű, a terület legkedvezőbb helykihasználására törekedve. Az udvarban, a négy faltól is védve található az utcáról könnyen megközelíthető, egy emelet magas pénztárterem és a hozzá tartozó értéktárak. A letétek megszaporodott száma miatt 1914-1915-ben új pánccéltermet kellett kialakítani, amit két évvel később újjáépítettek. A takarékoság abban is megmutatkozik, hogy az oldalszárnyakon nincs középfolyosó. Két egyszerű, szimmetrikus lépcső visz fel, de vaskorlátjai ugyanolyan gonddal, népművészeti motívumokkal gazdagon díszítettek. Az épület belső stilizált virágdíszes ornamentikája egyszerűbb a külső díszítéseknél, de sablonok sehol nincsenek.

A négyszárnyú, maratott üveggel díszített kapun átjutva néhány márványlépcső vezet az előtérbe. Jobb és bal oldalon süttői márványból készült lépcső és liftek visznek az

Folyosórészlet

emeletre. A bejárattal szemben az épület egyetlen közönségforgalmat bonyolító egysége, a pénztárterem található. A vasszerkezetű, üvegboltozatos terem egyhéjú tetőszerkezetén hatszögletű, méhsejtekre emlékeztető, üreges prizmás üvegtéglák engedték át a fényt. Ez az egyhéjú üvegborítású szerkezet az első magyarországi kísérlet volt. Az üvegtető alatt szíromformájú ablaksor fut. Alatta növényyszár alakú, virágfej fejezetű oszlopok állnak: tehát felfelé nézve szár, virág, szírom, méh, méz kompozíció. A természetes fényforrást mesterséges egészítette ki. Visszatérő motívumként jelennek meg a gerendatartó vasoszlopok fején a kígyók. A korabeli felfogás szerint a pénztártereteknek erőt, biztonságot kell sugároznia. Ezért a bejárat, a pénztárterem és az odavezető út a legdíszesebb épületrész a Postatakarékpénztár székházában. Bútorait is Lechner Ödön tervezte.

A pénztárhoz a készpénzt és az értékpapírokat őrző pánccellerem kapcsolódik, az értékeket tűz- és betörésmentes szekrényekben tárolták, és katonasággal őriztették már a század első éveiben is. A közelben tűzjelzőkészülék működött.¹⁶ A földszinten a növényi motívumok dominálnak, míg az épület belseje felé, illetve felfelé egyre dúsabb, mozgalmasabb díszítések találhatók. A földszint jobb oldalán a takarékküzlleti, bal oldalán a gazdasági osztály működött. A takarékküzlleti és a csekkosztály közvetlen összeköttetésben állt a pénztárral a gyors ügyfélszolgálat érdekében.

A lépcsőház olcsó, sorozatgyártással elkészíthető rácsokkal díszített, a rácsokat szárnyas kígyókkal gazdagított vasoszlopok tagolják. A vas- és burkolt oszlopok egyaránt

A takarékküzlleti osztály egyik terme

¹⁶ Emlékirat 1911. i. m. 68. p.

A csekküzleti osztály egyik terme

szolgálnak tartó- és szemet gyönyörködtető szerepet. A lépcsőfordulóknál a sorozatgyártású vasrácsokat vaskandeláberek törik meg, amelyek a lámpákkal együtt bambós növényformát képeznek. A főlépcsőház különös harmóniát sugall, elemei összhangban állnak egymással. A márványkorlát kígyóvonalat, más megközelítésben hullámzó vízvonalat követ, a végtelenség, az örök mozgás szimbólumát. Az ablakok az egész épületben csak ritkán a megszokott téglalap alakúak, hajlított, hullámos vagy kör, félkör alakúak nemcsak a homlokzaton, hanem az udvarra néző falakon is. A takarékoságra utaló méhek is visszatérnek az épületen kívül és belül egyaránt: a pénztárteremben, a lépcsőházban és a belső udvar vasoszlop fejein. A díszítések mind-mind szimbólumok.

A tanácsterem mennyezetét, falát, ajtónyílásait gazdagon díszítették csakúgy, mint berendezését, csillárait, amelyek stílusban a pénztárterem berendezésével harmonizáltak. A szobákat szerény, a magyar népművészetből kölcsönzött növénymotívumokkal ellátott, pasztell árnyalatú festés díszítette. A tanácsterem díszítése volt gazdagabb a meghökkenítő, piros-bordó színek dominanciájával. A faldíszítések virágmotívumai ismétlődnek az udvarra néző kovácsoltvasrácsokon, a maratott üvegablakokon. Figyelemre méltó az összhang a tervező és a kivitelező iparosok, művészek között. Zsolnay Vilmoson és a mozaikokat és a maratott üvegablakokat megformáló Róth Miksán kívül a pénztár üvegcupoláját alkotó Waltherr Gidát, a főbejárat rácsbetéteit, az udvari homlokzat azóta eltűnt mellvéd-rácsait, a függőfolyosók, a pénztárcsarnok oromfalának, a loggia és az erkély rácsait alkotó Alpár Edét, a fafaragások és bútorok mesterét, Thék Endrét kell kiemelni.

A tanácsterem

Funkció, felszereltség

Az intézményben folyamatos racionalizálás folyt. A személyzet létszámát próbálták az ésszerűség keretei között a minimumon tartani. A célszerűség és takarékoság vezérelte a nyomtatványok megszerkesztését is. A harmincas évek végén több mint 40 millió tételt dolgoztak fel évente. Ahogy a postákon a ki- és befizetéseket központilag dolgozták fel, úgy a Postatakarékpénztárban a pénzügyi rendelkezések többségét, a csekkforgalom egészét a Hold utcai székházban bonyolították.

Mind az építésnél, mind a berendezésnél a korszak modern vívmányait alkalmazták úgy, hogy azok egyúttal esztétikai élményt is nyújtsanak. Az épületszárny irodáit úgy tervezte Lechner Ödön, hogy azokat szükség szerint át lehetett alakítani, építeni anélkül, hogy az a külső képen statikai vagy szerkezeti szempontból bármilyen változást eredményezett volna. Eredetileg az alsó három szinten a hivatali helyiségek voltak, a felső szinteken a kor más közintézményeihez hasonlóan tisztviselők függőfolyosóra nyíló lakásai kaptak helyet. A lakásokat fokozatosan hivatali célokra alakították át, amikor azt az üzletmenet, az intézet forgalma igényelte. A földszinten trafik üzemelt, a pincében konyha működött. Mivel a reggel 7-től késő délutánig tartó munka nem tette lehetővé, hogy az alkalmazottak az épületet munkaidő alatt elhagyhassák, ezért már 1910 előtt hideg ételeket árusító büfét létesítettek. A tervezőnek alaposan kellett ismernie az intézmény működését, amelyhez épületet tervezett, ezt a következő idézet is bizonyítja: *„Az intézet összes helyiségeit, ahol délutáni munka is folyik, s ahol a kora reggeli órákban kezdődik az anyag feldolgozása, a legújabb fényszóró villamos lámpákkal szerelték fel; a nagy ter-*

mekben a levegő frissességét megfelelő szellőzőkészülékek tartják fenn, s hogy télen a fűtés állandóan egyenletes maradjon, már az intézet palotájának építéseinél központi fűtés rendeztetett be, amely minden hivatalos helyiséget egyenletes meleggel lát el.”¹⁷ A takarékosági célokat figyelembe véve alakították át igény szerint a világítást és a fűtést is.

Az ügyviteli berendezések kezdettől segítették az intézmény munkáját, bár a gépesítés viszonylag későn, az első világháború idején történt. 1904-ben például a más intézményekben már általánosan használt összeadógépeket azért nem szerezték be, mert a vezetőség szerint nem volt rá szükség.¹⁸ Fokozatosan kezdtek ír-, borítékcímező, leragasztó, bélyegző, keletlyukasztó, kivonatózó, számlaíró, számtani alapl műveleteket végző gépeket használni. Egyenlegező könyvelőgépet 1930-tól vettek igénybe. Saját telefonközpontot 1913-ban létesítettek 25 mellékállomással. Ezt megelőzően házi telefonközpontot használtak, amit 1924-ben szüntettek meg. A pénztárban elektromos időjelző-berendezések segítettek a munkát. Az épületben üzemelő mintegy 600 méter csőpostát és 90 méter kötélpostát¹⁹ még az államosítás utáni évtizedekben is használták. A gépek javítását, a nyomtatványok előállítását, sokszorosítását – betétkönyvek, propagandaanyag – házilag végezték el.

A századfordulón már lépéseket tettek a nagyvárosok egészségszennyezési ellen. Így a kerámia, a majolika alkalmazásának egészségvédő szerepe is volt, hiszen időtálló, és az időjárás, a szennyezés igénybevételének ellenáll. Amikor az 1910-es években az épület bővítését határozták el, az indokok között az egészségtelen zsúfoltság is szóba került.

Munkaterem ír- és számológépekkel

¹⁷ Emlékirat 1911. i. m. 72. p.

¹⁸ Körmeny i. m. 523. p.

¹⁹ Emlékirat a Magy. Kir. Postatakarékpénztár fennállásának ötvenedik évfordulója alkalmából. Budapest, 1936, Magyar Királyi Postatakarékpénztár, 41. p.

Az épület sorsa 1948-ig

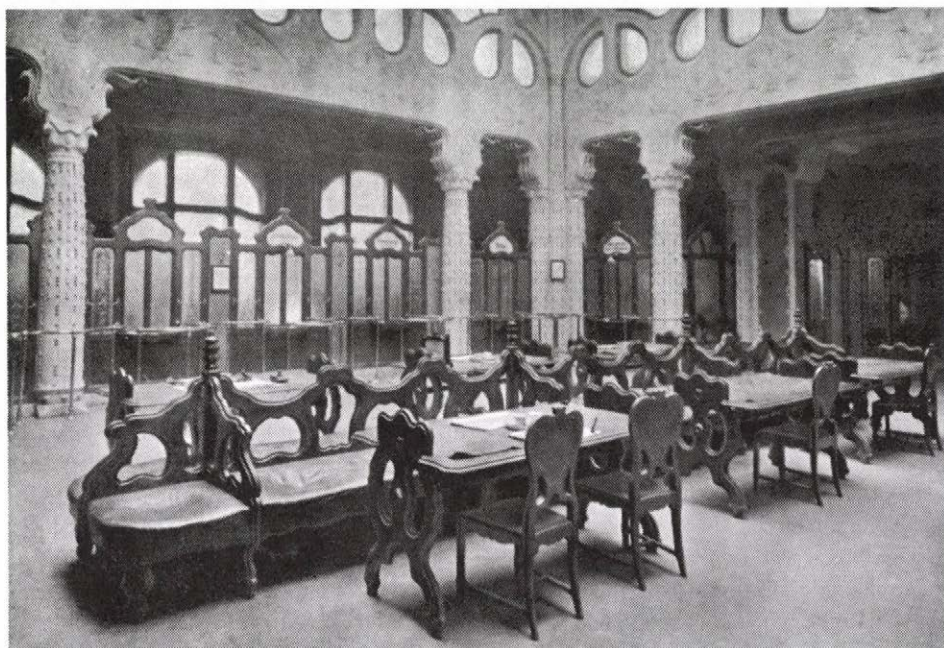
A húszas évek nagy takarékosági intézkedései között még a sikeres Postatakarékpénztár megszüntetése is felmerült. Az elgondolás szerint ügykörét a Magyar Nemzeti Bank és a Pénztárszervezési Központ vette volna át. (*Népszava*, 1926. február 11. 2. oldal és vö. az 1870/1949. sz. kormányrendelet) Mint ismeretes, erre akkor nem került sor. Az intézmény sikerére legjobban ügyfelein keresztül mérhető. A *Budapesti Hírlap* 1926. február 6-i száma tette közzé az alábbi olvasói levelet „*Miért nincsen villamosmegálló a Postatakarékpénztár előtt?*” címmel. „*A Postatakarékpénztárban több ezer ember fordul meg a város minden részéből, úgyhogy ennek a közintézménynek a villamos forgalomba való előnyös bekapcsolása valóban közérdek... jóllehet közvetlenül előtte, a Hold-utcában haladnak az 58-as, 61-es és 65-ös kocsik, amelyeknek azonban az épület előtt – ámbár a rajtuk utazó közönség nagy része éppen a Postatakarékpénztárba megy, vagy onnan jön – nincsen állomása. A legközelebbi állomás a jó néhány száz lépésnyire levő Szabadság téren, a Bálványutca [ma Október 6. utca] sarkán, vagy a Báthory és Szemere utcák keresztezésénél van. Alig hihető, hogy a Postatakarékpénztár előtt új állomás létesítése akadályokba ütköznék.*”

A szecesszió elleni támadás nem csak a századfordulót jellemezte. A harmincas évek végén a Bauhaus térnyerésével annyira felerősödött, hogy a Lechner Ödön által tervezett berendezést egyszerűen megsemmisítették, mára mindössze két pad maradt meg a pénztárterem bejáratának két oldalán. A pénztáracsarnok technikai újdonságnak számító üvegtetejét a két világháború között le kellett bontani, mivel az időjárás viszontagságai miatt balesetveszélyessé vált. Helyette az eredetire nem is emlékeztető tetőt emeltek. Azóta is az üvegtetőket kéthéjú szerkezettel építik: az alsó célja a díszítés, a felsőé a védelem, a kettő között a tartószerkezet helyezkedik el.²⁰ Lechner összevonta a két szerkezetet, de újítása nem bizonyult időtállóknak.

Az épület maximálisan be tudta tölteni funkcióját. Forgalma, tevékenységi köre nőtt, ami a személyzet növekedését vonta maga után. A létszám az induláskor 69, 1913-ban 1156 fő volt. Az épületben található egykori lakásokat mind irodává alakították, de a székház mérete már sem szakmai, sem egészségügyi szempontból nem felelt meg. Miu-tán egy új székház építésének gondolatát el kellett vetni, az épület hátsó falához illeszkedő, vele egy tömböt alkotó, Szabadság tér 10., 11. és 12 szám alatti, 700 négyzetméteres épületegyüttest megvásárlás után vette használatba az intézmény „*a postatakarékpénztár céljaira újabb ingatlan megszerzéséről*” szóló 1912. évi XXXIX. törvénycikk alapján. Az ingatlanok a kincstár tulajdonába mentek át. Az I. világháború alatt a hadműveletekkel kapcsolatos készpénz- és átutalási forgalmat bonyolította, tevékenyen részt vett a tábori posták – pl. hajóposta-takarékpénztár – működésében is.

Az 1925. évi IX. törvény megszüntette a zálogházakat, tevékenységi körüket egyidejűleg a Postatakarékpénztár üzletkörébe helyezte át. A kézizálog a zálogüzlet egyik legnagyobb forgalmat bonyolító ága lett az intézménynek. A húszas években csak két intézménynek volt jogosultsága műtárgyak árvezetésére: az Ernst Múzeumnak és a Postatakarékpénztárnak. Magánárveréseken szakértőként kellett ellenőri feladatokat ellátnia, azon-

²⁰ Gerle János – Lugosi László: *A szecesszió Budapesten*. Budapest, 1999, Magyar Könyvklub, 31. p.

Az eredeti pénztárterem

A gazdasági osztály

ban a tárgyak eredetiségéért nem vállalt felelősséget. Jó néhány műalkotás az árverések segítségével maradt Magyarországon. A Postatakarékpénztár árverési katalógusai ma is referenciaként szolgálnak a műtárgy-kereskedelemben. Az árverések az üzletággal együtt megszerzett Lónyay utcai Árverési Csarnokban zajlottak. A Postatakarékpénztárhoz került egyúttal a Kinizsi utcai központi zálogház épülete is. Ingatlanainak számát gyarapította a húszas és harmincas években a Balaton utca 18. szám alatti raktárház, Újpesten a Kassai utca 4. szám, Kispesten a Fazekas Ágoston utca 4. szám alatti épület, ez utóbbi kettő zálogházi fióképület céljára.²¹ Hasonló célra béreltek épületet Vácott, Pécsen, Miskolcon, Sopronban és Pestszenterzsébeten.

A korábbi évek eredményei alapján a magyar kormány a Postatakarékpénztárt bízta meg a magyar takarékosági propaganda megszervezésével és irányításával, miután a nemzetközi takarékosági kongresszus október 31-ét takarékosági nappá nyilvánította. 1936-ban, amikor 400 000 betevővel büszkélkedtek, azaz minden huszonkettedik lakos a Postatakarékpénztár ügyfele volt, ünnepelte az intézmény fennállásának félszázados jubileumát, amit nagy figyelem övezett. Az évforduló alkalmából cikkek sora²² és egy emlékkiadvány²³ jelent meg. Múzeumot alapítottak, amelynek nyilvántartása megegyezett az intézményben használt nyilvántartással, számozással. A múzeum gyűjtőköre kiterjedt általános jogtörténeti, jogi, szakirodalmi, szervezeti, statisztikai, postatakarékpénztári propaganda, országos és nemzetközi propaganda, nyomtatványi, kép, külföldi és egyes anyagokra. A közönség számára az összegyűlt anyagból történeti kiállítást rendeztek. Azon ritka intézmények közé tartozott, amely a II. világháború alatt is folyamatosan működött, sőt 1945 novemberében lefektették, hogy az április 4. előtt váltott betétkönyvekre is elfogadjanak be- és kifizetéseket. 1946-ban még ünnepelték, köszöntötték a hat évtizedes intézményt és személyzetét, majd az események más fordulatot vettek.

A székház sorsa a Postatakarékpénztár megszűnése után

1947-ben lépések történtek a pénzüintézetek államosítására: állami ellenőrzés, a működés korlátozása, majd az 1947. évi XXX. törvénycikk hatályba lépése. Ennek értelmében a Pénzüintézeti Központ első kúriájába tartozó, azaz a nagy bankok magyar tulajdonú részvényeinek állami tulajdonba vételével nem csak a pénzüintézetek, hanem az érdekeltségi körükbe tartozó ipari és kereskedelmi vállalatok is állami tulajdonba kerültek, illetve megszűntek. Ennek következtében 1948 márciusában a tőzsde is bezárta kapuit. Az 1870/1949. sz. kormányrendelet 1949. február 28-i hatállyal megszüntette a Postatakarékpénztárt. Tevékenységét, személyzetének és épületeinek egy részét a Magyar Nemzeti Bank, az Országos Takarékpénztár Nemzeti Vállalat, takarékszövetkezetek és a posta²⁴ vitte to-

²¹ Emlékirat 1936. i. m. 6–7. p.

²² A M. Kir. Postatakarékpénztár a pénzforgalom és a takarékoság szolgálatában. *Pesti Hírlap* 1937. évi naplója. 401–402. p.

²³ Emlékirat 1936. i. m. 61 p.

²⁴ A Postatakarékpénztár csekkforgalmi üzletágát a Magyar Posta vette át, és látja el pénzforgalmi szolgáltatásai keretében. www.posta.hu

vább. A Szabadság téri épületek közül a 11. számút már a harmincas években az Amerikai Egyesült Államok nagykövetsége vette át, a 10. és a 12. szám alatti székházba a jegybank költözött be. A 10. számú épületben működött évtizedekig a Postatakarékpénztár 1896-ban létrehozott, 54. számú saját postahivatala, amely eredetileg a postatakarék postai anyagának feldolgozását és továbbítását látta el, az államosítás után kizárólag a Magyar Nemzeti Bank használhatta.

A Hold utcai székházban több mint négy évtizeden át a Magyar Nemzeti Bank működött. A megváltozott funkciók szerint alakították át, s bár lényeges szerkezeti változtatásokra nem volt szükség, főleg Lechner Ödön gondosságának köszönhetően, mégis több pótolhatatlan mestermunka esett áldozatul. Minthogy a bank vezetősége a szomszédos, Alpár Ignác által tervezett Magyar Nemzeti Bank – 1924 előtt Osztrák–Magyar Bank – épületében székel, az első emeleti tanácsterem funkciójával együtt megszűnt. A pénztárteremben évtizedekig OTP kirendeltség is működött. A függőfolyosókat a fűtésköltségek csökkentése érdekében üveggel fedték be, az épületbe körfelvonót szereltek. A pincében működött mindkét épület közös gépháza.

A volt Postatakarékpénztár és a Magyar Nemzeti Bank főépülete között az első emelet magasságában a könnyebb munkavégzés érdekében átjárót építettek. Amikor a Lechner-féle épület 2004-ben a Magyar Államkincstáré lett, a hidat lezárták. Bankbiztonsági okokból a két épület közti Kiss Ernő utcát megszüntették, mindkét végét kapuval zárták le. Az épület felújítására az évtizedek alatt megérett az idő, erre több szakaszban, szintenként a kilencvenes évek közepétől került sor. Régi fotók segítségével kívánták az eredeti állapotok helyreállítását igen nagy nehézségek árán, hiszen színes kép, pontos leírás nem maradt fenn, így a termék belső felújításánál még a színek kiválasztása is gondot jelentett. A pénztársarnok világviszonylatban is egyedülálló üvegkupolája még nem pompázik eredeti szépségében.

Az épület az eltelt évek számától függetlenül üzen szemlélőinek: „*nagy méltósággal... a cifraművi Postatakarék tűnik szemembe*” – ahogy Vas István írta a *Vasárnapi órák* című költeményében. Tervezője a mű centenáriumi évében, 2001-ben kapott posztumusz Magyar Örökség díjat. Egy közelmúltban végzett felmérés²⁵ szerint az egykori Postatakarékpénztár épülete az egyik legmagasabb tetszési indexet érte el főleg a felsőfokú végzettségűek körében. Elsősorban az idősebbek dolgoznának benne szívesen. S bár az 1924 óta műemléki védelem alatt álló épület gazdája többször változott, a kapu fölötti Róth Miksa üvegmozaikjaiból kialakított *M. Kir. Postatakarékpénztár* felirat eredeti rendeltetésére utal.

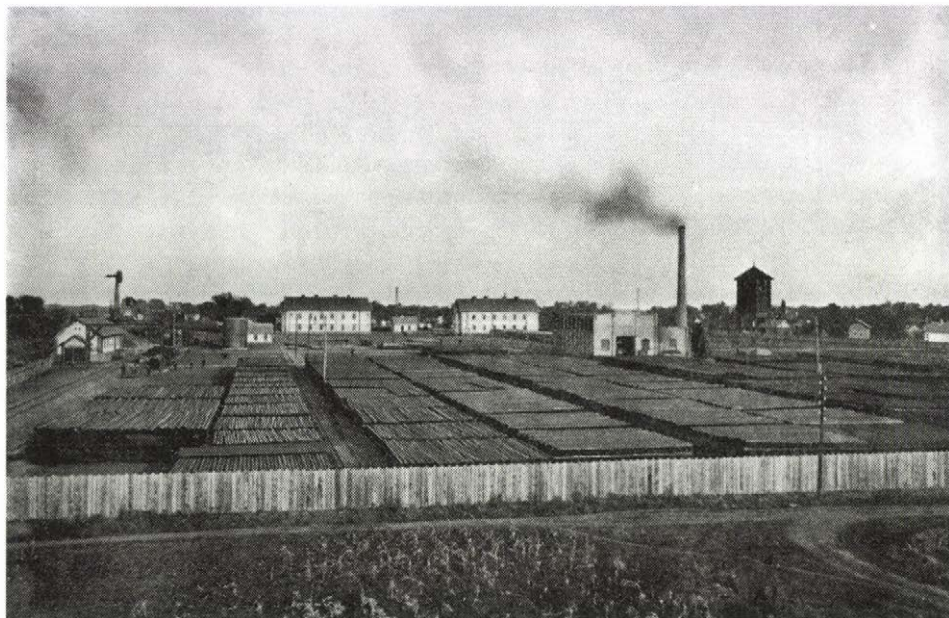
²⁵ Budapest építészeti arculatának lakossági megítélése. Kvantitatív adatfelvétel. Kutatási jelentés. 2005. július 31. Studio Metropolitana Urbanisztikai Központ Kht.

A Magyar Királyi Posta püspökladányi oszloptelítő üzeme

A Magyar Királyi Posta nagyarányú hálózatfejlesztései hívták életre a püspökladányi oszloptelítő üzemet 1906-ban. Ekkor a távírda- és a telefonvonalak fenntartásához és az új vonalak építéséhez mintegy 120 000 oszlopot használtak évente. Ennek fele tölgyfaoszlop volt, a másik 60 000 darabot pedig különféle fenyőkből készítették. Leggyakrabban az erdei-, a luc- és a jegenyefenyőt használták telítés után.

A korábbi, 1906-ig alkalmazott Boucherie-féle telítési eljárás egyik fő hátránya az volt, hogy a kivágott fát lehetőleg azonnal kellett telíteni, mert így lett a legtartósabb. Azonban az eső és a talajvíz idővel kimosta a rézgálicot a telített oszlopból, s így lecsökkent annak élettartama. A megoldást a kőszénkátrány lepárlásával nyert nehézőlaj használata jelentette, ami megfelelő védelmet tudott nyújtani az időjárás viszontagságainak kitett oszlopok számára, s amely módszert a püspökladányi telepen kezdtek alkalmazni.

A püspökladányi telep teljes területe 58 000 m² volt, amelynek nagy része a telítésre váró, illetve a telített oszlopok tárolására szolgált. Mivel telítés előtt és utána is az oszlopokat egy évig a telepen tárolták, a teljes éves kapacitás kétszeresének, azaz mintegy 100 000 oszlopnak a megfelelő raktározását kellett itt megoldani. A raktározási területet, amely két részből állt – külön a telítésre váró és külön a telített oszlopoknak –, 20 méte-

Klöz György: A püspökladányi oszloptelítő telep

renként párhuzamosan futó kezelési vágányok hálózta be, segítve ezzel az oszlopok mozgását. A telep közepén a két rakterület határán állt maga a gépház, ahol a telítést végezték, valamint a kazánház, a kísérleti állomás és az áramfejlesztő.

A telep vízellátását két artézi kút biztosította. A kutakból – az egyik 265 m, a másik 205 m mély – a víz mellett földgáz is jött, amit egy 60 m³-es tartályban fogtak fel, illetve tároltak. A gázzal egy speciális vegyes üzemű földgáz- és benzinmotort működtettek. Ez a motor hajtotta a dinamót, amely áramot termelt a telep elektromos berendezései számára. Földgázhiány esetén benzinüzemre lehetett váltani. A megtermelt elektromos áramot akkumulátorokban tárolták. A telepnek a fokozott tűzveszély miatt elektromos világítása volt. Az artézi kutak vizét egy 10 m magas, 60 m³-es víztoronyba szivattyúzták, amely a telep épületeinek vízellátását biztosította, valamint a megfelelő nyomású tűzoltóvizet veszély esetére.

A püspökladányi vasúti pályaudvarról iparvágány vezetett az oszloptelítő telephez, amelynek teljes anyagforgalmát – oszlopok, telítőfolyadék – ezen keresztül bonyolították le. A ki- és berakodás elektromos darukkal történt.

A telepen dolgozó állandó személyzet részére lakóépület készült, a munkásoknak külön épületben étkező-, háló- és fürdőhelyiség volt kialakítva. A napi működéshez szükséges laboratórium és a javítóműhely szintén külön épületben kapott helyet. A már említett gépházban helyezték el a 2 m átmérőjű és 19 m hosszú telítőhengert, amelynek térfogata 60 m³ volt. A telítőhengerben sín pár futott végig, így a mintegy 100 oszlopot tartalmazó kezelőkocsikat egyszerűen be lehetett tolni. A telítés felmelegített kátrányolajjal történt.

A jól megtervezett üzem működése több fő munkafázisokból állt. Elsőként az oszlopokkal megrakott vasúti kocsit az iparvágányon megérkezett az oszloplerakó szerkezet mellé. Innen az oszlopok egy páternosztérre kerültek, ami a hegyezőgéphez szállította azokat. Hegyezés után a telítésre váró oszlopok kezelőkocsira kerültek, majd annak segítségével a raktározási helyükre. Egyéves szárítás után az oszlopokat újra kezelőkocsira rakták, és a telítőhengerhez szállították. A gépház bejáratánál hídmérleggel lemérték a rakomány súlyát, majd az oszlopokat betolták a telítőhengerbe, amelybe egyszerre két kocsi, kb. 100 oszlop fért el. A telítőhenger fedelének lezárása után az oszlopokat mintegy 50-60 °C-ra felmelegítették, majd egy-két órán át ezen a hőfokon tartották. Így a fa teljes vastagságában felmelegedhetett.

A következő munkafázisban kiszivattyúzták a levegőt a fa sejtjeiből, hogy az olaj akadálytalanul behatolhasson a rostok közé. Majd a telítéshez szükséges olajmennyiséget egy külön tartályban 80 °C-ra felmelegítették, és a nagy telítőhengerbe szivattyúzták. Maga a telítés általában 15 atmoszféra nyomáson mintegy 2-6 óráig tartott. A különböző fenyőfajták azonban eltérő sejt felépítésükből adódóan más és más módon vették fel a telítőfolyadékot, amit a telítés folyamán alkalmazott különböző nyomásértékekkel tudtak kompenzálni. Az erdeifenyőnél kisebb, a luc- és jegenyefenyőnél pedig nagyobb nyomás alkalmazása volt a célravezetőbb. Ezek után megszüntették a nyomást, az olajat leeresztették, és az oszlopokkal megrakott kezelőkocsikat kihúzták a telítőhengerből. Újra lemérték a fa súlyát, majd meghatározták a köbméterenkénti súlynövekedést. Innen az oszlopokat a telep másik oldalán lévő, a telített oszlopokat tartalmazó területre szállították, ahol újabb egy évig pihentették azokat, gondosan ügyelve arra, hogy az egymás mellé rakott oszlopok között megfelelő legyen a légáramlás.

Klöz György: Az oszlophegyező gép

A pihenési idő letelte után az oszlopokat újra a kezelőkocsira rakták, amellyel a kezelési vágányokon végighaladva az iparvágányhoz kerültek, ahol átrakták a vasúti kocsikba.

A Magyar Királyi Posta már a püspökladányi telep megépítése előtt is sokat foglalkozott az oszloptelítés kérdésével. Ezt bizonyítja többek között, hogy a millenniumi kiállításon a posta pavilonjában egy leendő oszloptelítő telep makettjét már bemutatták.

Úgy tűnik, hogy Püspökladányban 1906 októberében az oszloptelítő üzem beindításával egy régóta érlelődő beruházás terve valósult meg. Az elkészült telepre a posta vezetői olyannyira büszkék voltak, hogy a legismertebb fényképészek egyikét, Klöz Györgyöt bízták meg a telepet bemutató fotók elkészítésével. Klöznek nem ez volt az első megbízása, amelyet a postától kapott, hiszen korábban ő készített képeket a posta millenniumi kiállítási pavilonjáról is, valamint számos igazgatósági épületről.

Az oszloptelítő üzemmel közel azonos időpontban készítette Klöz György a Teréz-központot bemutató fotókat is. Azonban míg a Teréz Távbeszélőközpont fotóit díszes albumban gyűjtötték össze, addig az oszloptelítő üzembről készülteket – kartonra kasírozva – hasonlóan díszes mappába rendezték. A fotókból szintén Klöz György nyomdájában képeslapok is készültek. A fotókat tartalmazó mappa a Postamúzeum kép- és ábrázolásgyűjteményének a D-24.510.0. leltári számon nyilvántartott becses darabja. A közel 100 éves mappa restaurálására 2005-ben került sor, amint arról a következő írás keretében Puskás Katalin V. éves múzeumi tárgyrestaurátor hallgató beszámol.

Felhasznált irodalom

A m. kir. Posta és távíró legújabb műszaki berendezései. Budapest, 1908, Kiadja a kereskedelemügyi magyar királyi miniszter, Hornyánszky Viktor könyvnyomdája.

Fotótartó mappa restaurálása

A Magyar Képzőművészeti Egyetemen diplomázó múzeumi tárgyrestaurátorok ötödéven elvégzendő záró feladata egy tárgy teljes restaurálása és az arról szóló diplomadolgozat elkészítése. A jelen írásban bemutatott fotótartó mappa is egy ilyen diplomamunka központi témája volt, amelyet a Postamúzeum igen bátran a rendelkezésemre bocsátott, bízva a jól felkészült témavezetők és konzulensek szakértelmében és szakszerű felügyeletében.

Kevesen gondolják, hogy a viszonylag fiatal tárgyak jelentős része is restaurálásra szorulhat, akárcsak a sok-sok évszázadot megélt régiségek. Elsősorban a készítésükhöz felhasznált anyagok gyenge minősége, illetve gyors romlása indokolhatja ezt. A Magyar Királyi Posta Klósz Györgytől megrendelt fényképsorozatahoz reprezentációs céllal készített díszes – csukott állapotban 40×54 cm-es – mappája is ezek közé tartozik.

Szükségesnek látom előrebocsátani, hogy jelen írás összefoglalója egy négy hónapon át végzett és közel 100 oldalban dokumentált munkának, ennél fogva nem áll módomban minden részletre kitérni.

A restaurálás ismertetése előtt tekintsük át a tárgyat felépítő anyagokat és azok restaurálás előtti állapotát. A mappa tábláit kívülről sötétbarnára színezett kecskebőr borítás fedi, akárcsak egy egész bőr kötésű könyvet. A bőrfelület restaurálás előtti állapotát, azon túl, hogy használatból eredő kopások tarkították, nagymértékben meghatározta az ún. vörösbomlás (red rot) nevű károsodás. A vörösbomlás állapotába került bőrök szabad szemmel is jól látható tulajdonsága a pergő, morzsolódó és gyorsan elkopó felület, amely egy szabad szemmel nem látható kémiai és szerkezeti átalakulás következménye. Ennek során a rostszerkezetet stabilizáló cserzőanyag lebomlik, és a bőr fehérjeláncai több helyen felszakadnak. Ez a savasodással járó változás, amit egyaránt okozhatnak gyártási hibák és környezeti hatások, a 19. és 20. századi bőrökre igen jellemző károsodás.

A tárgy tábláját felhajtva eltűnik az ún. tükörre – a táblák belső oldalára – ragasztott elegáns, Anjou-liliom mintás papír. A liliomokat fémtartalmú nyomdafestékekkel nyomták a papírra, ily módon a mappa készítésének idejében az aranyhoz hasonló színben pompáztak. Idővel a festék fémtartalma azonban korrodálódott, elfeketedett, majd lepergett, de mielőtt levált volna a felületről, még zöldre színezte (rézmarás) a liliom helyén a papírhordozót. Mostani állapotában ezért első ránézésre a minta inkább zöld nyomatnak tűnt. Feltétlenül meg kell említeni még a modern papírok romlását állandóan kísérő jelenséget, a cellulóz bomlástermékeinek felhalmozódását is, ami a papírok sárgulását és töredezetté válását eredményezi. Ez sajnos az itt alkalmazott papírokra is jellemző volt.

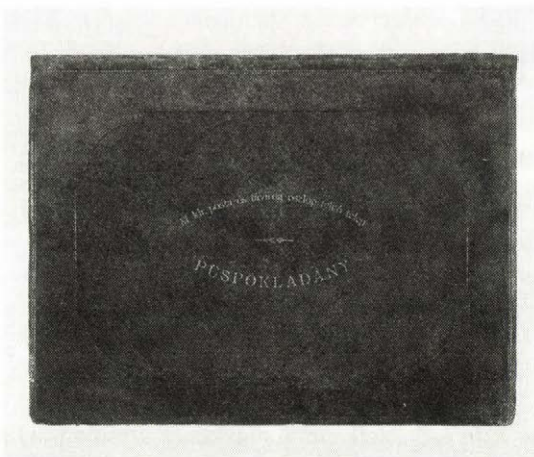
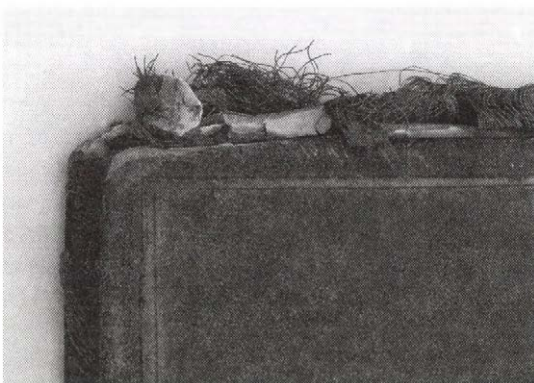
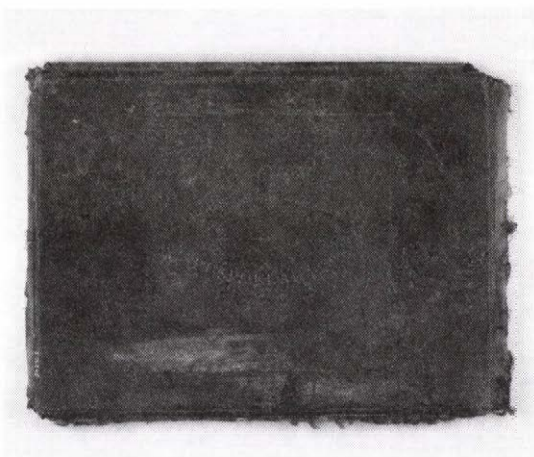
A mappát alkotó harmadik és egyben utolsó anyag a textil, pontosabban egy aranybarna színű atlaszselyem. A fényképek kicsúszását hivatottak megakadályozni az alsó tábla rövid és hosszanti oldalára ragasztott kihajtható *fülek*, amelyeket az említett atlaszselyemből és Anjou-liliom mintás papírból állítottak össze. A használat során a füleket igen gyakran

hajtogathatták, mert mind a textil, mind a papír megsínylette. Az igénybe vett részeken az atlaszselyem pamut láncfonalai sok helyen felszakadtak, miáltal a selyem vetülékszálak lefesztek. A fület alkotó másik réteg, a papír még ennyire sem bírta a fizikai igénybevételt, a hajtásvonal mentén jóval korábban végigszakadt. Röviden úgy jellemezhetnénk, hogy nem sok hiányzott a fülek teljes leválásához.

A nagyméretű albumin és celloidin fényképeket cégemblémával és felirattal ellátott kartonokra kasírozták fel, ennek köszönhetően épségben megmaradtak.

A műtárgy konzerválásának és restaurálásának elsődleges célja a szerkezeti elemek meggyengült vagy helyenként megszárt kötéseinek helyreállítása, továbbá a tárgy fizikai és kémiai állapotának javítása, a felépítő anyagok öregedési folyamatainak lelassítása vagy megállítása volt. A tárgyat felépítő anyagok stabilitásának visszaadásával a dokumentum nemcsak kutatható állapotba került, hanem fotótartó mappa lévén ismét betölti tároló és védő szerepét is.

A rendkívül rossz állapotban lévő tárgyat restaurálása során teljesen szét kellett bontani, hogy az eltérő kezelést igénylő anyagrészeket a felületi és nedves tisztításokat, ragasztásokat, alátámasztásokat és kiegészítéseket el lehessen végezni. A felületek radírozását a papír és a textil vizes kezelése követte, amely során az anyagokban felgyülemlt bomlástermékek kioldódtak. Mosás után a füleket alkotó papírok szakadásainak ragasztása következett.

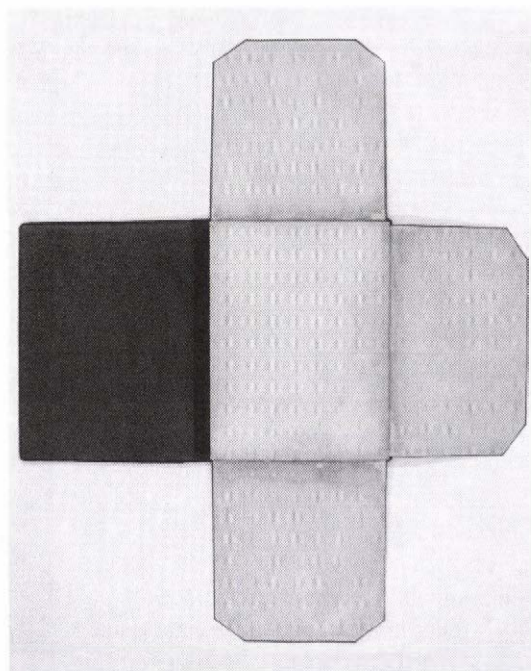
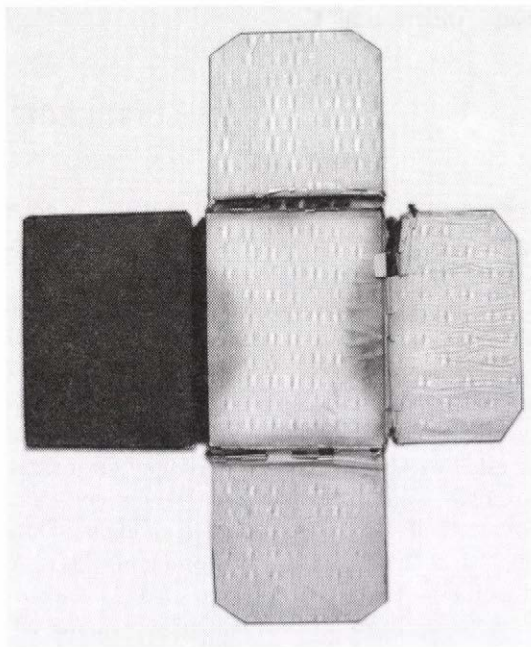
A sötétbarnára színezett kecskebőr borítású fotótartó mappa restaurálás előtt és után

Későbbi jó megtartásuk érdekében egyes lapok japánpapír-kasírozást kaptak. A liliummintás papír hiányának kiegészítéséhez színes nyomtatón készült, az eredetivel azonos mintájú és ahhoz hasonló színű papír került beépítésre.

Az erősen szennyezett bőrborítás kezelését jelentősen megnehezítette, hogy állapota a vörösbomlás jeleit mutatta. Az ehhez hasonlóan károsodott bőrök közös jellemzője, hogy nedves kezeléskor jelentősen meg-sötétednek, súlyosabb esetekben a nedvesség érte részek megkeményedve tovább repednek, és el is törnek. Ezeknek a bőröknek ezt a leginkább savak okozta romlását hivatott lassítani az itthon még kevésbé ismert Al-izopropoxidos eljárás, amely előzetes próbák és vizsgálatok után került alkalmazásra. A vegyszeres kezelést követően a bőr felületi tisztítását speciális tisztítófolyadékkal és alkoholos likkerrel (víz+olaj+alkohol+felületaktív anyag) el lehetett végezni.

A mappa belsejét borító atlaszse-lyem-részek mosószeres tisztításuk és száradásuk után aranybarna színűre festett selyemkreplin borítást kaptak. A szakadt, lebegő szálakat ez az újonnan felvarrt réteg tökéletesen lefogta, és külső megjelenésében sem okozott változást.

A restaurálást követően az eredeti készítés-technikának megfelelően minden egyes alkotóelem a régi helyére került. A restaurálás elvégzésével a tárgy fizikai és kémiai stabilitása helyreállt, megfelelő raktározási feltételek megteremtésével és gondos kezeléssel állapota nem romlik tovább.

A fotótartó mappa Anjou-lilium mintás belseje restaurálás előtt és után

A római kori posta

A Római Birodalom fénykorában hatalmas katonai hatalommá vált, amely nyugaton Britanniától kezdve keleten a Perzsa Birodalom határáig, délen pedig Afrika északi partjaira terjesztette ki uralmát.

Az ókorban a szárazföldi és a vízi út nem csak a közlekedés, a hadviselés, hanem a hírtovábbítás eszköze is volt. A hadsereg futárai ezeken az utakon vitték a katonai eseményekkel kapcsolatos híreket, parancsokat. Ebben az időben szívesen használtak fényjeleket is a sürgős üzenetek továbbítására. Az egyik módszer például az volt, hogy kiemelkedő hegycsúcsokon vagy hegygerinceken tüzet gyújtottak, ami a megbeszélés szerint akár az ellenség közeledtét vagy más előre megbeszélt eseményt is jelenthetett. Az üzenetet továbbító pontok egymástól látótávolságra voltak, s a gyorsan fellobbanó tüzek a hírt rövid idő alatt igen nagy távolságra eljuttatták. Hasonló szervezést igényelt a katonák által használt pajzsokkal való kommunikálás is. A pajzson összegyűjtötték a Nap sugarait, és tükröként használva jeleztek a legközelebbi társuknak.

A tengeri hajók közötti információcsere már az ókorban is nagyon fontos volt. A tengeri hatóságok kötelezték a hajósokat, hogy különböző színű és alakú zászlókkal jelezzék a hajók hovatartozását, a szállítmány rendeltetését. Éjszaka fényjelzést használtak, a hadihajókat egy, a teherszállító hajókat kettő, a tengernagy hajókat három lámpával kellett kivilágítani. Így a hajók azonosítása igen könnyűvé vált.

A Római Birodalom egész területén kitűnő úthálózat kötötte össze a fővárost a főbb városokkal. Egy-egy újabb tartomány meghódítása után a rómaiak első dolga volt, hogy a tartomány fontosabb pontjait a fővárossal összekössék. Az útépités célja nem csak az volt, hogy a légiók szükség esetén gyorsan és könnyebben mehessenek egyik helyről a másikra, hanem az is, hogy Róma rendeletei, a tartományi kormányzók jelentései minél előbb rendeltetési helyükre jussanak. Az utak mentén egymástól egyenlő távolságra következtek a felirattal ellátott, a nagy városoktól való távolságot is jelző mérföldkövek. A középpontban – ahonnan az utak kiindultak – az arany mérföldkő, a milliarium aureum állt Rómában, a Fórumon, Saturnus temploma előtt, amelyen a legfontosabb országutak aranyozott bronz-táblákra voltak rávésve.

Az óriási birodalom kitűnő útjain az ókor legkiválóbb postaszervezete, a cursus publicus működött, amelyet csak olyan személy használhatott, aki írásbeli engedéllyel – diplomával – rendelkezett. Ebben állapították meg, hogy az utas valamint az utas kísérete milyen mennyiségű és fajtájú poggyászt vihet magával. A diploma tulajdonosa utazása idején minden vámvizsgá-

Az arany mérföldkő romjai ma

lat alól mentességet élvezett. Az engedély kiadását a császár eleinte saját maga részére tartotta fenn. A költségeket általában a provinciák és a városok hatóságai állták, így a posta ingyenes volt. Élén a császári testőrség parancsnoka, a praefectus praetorio állott. Közvetlenül alá voltak rendelve a postafelügyelők, akik az állomásokat és az utak karbantartását ellenőrizték. A posta kezdetben csak állami tisztviselők számára volt rendszerítve, akik mindig külön felhatalmazást kaptak, amit evectiónak vagy tractoriának hívtak. Ennek szolgálatát először Augustus császár (i. e. 31–i. sz. 14) szabályozta. Uralkodása alatt 53 000 római mérföld – 76 850 km – hosszúságú úthálózat borította a birodalmat. Augustus okiratok, fontos értesítések és levelek lepecsételéséhez a szfinksz, majd később Nagy Sándor, végül pedig saját képmását használta, amelyet Dioszkoridésszel vésetett. A lepecsételésnek később igen nagy kultusza lett. Minden rómainak volt pecsétgyűrűje, és mindent lepecsételtek. Nem csak a végrendeleteket és a leveleket, hanem még az ellenséges vezér levágott fejét is, amikor átküldték honfitársai táborába. A pecsétgyűrű használata különösen a császárkorban vált fontossá, de éppen ebben az időben követték vele a legtöbb visszaélést is. Már Augustus uralkodása alatt is hamisították a császári pecsétgyűrűt.

A rómaiak az írást a főnőciaiaktól tanulták el, akárcsak a görögök. Az írás céljaira fa-, érc-, pala- vagy elefántcsontlapokat vontak be mindkét oldalon viasszal, és ezekre a stílus nevű íróvesszővel karcolták betűiket. A stílus fémből vagy csontból készült. Egyik vége hegyes, a másik lapát alakú volt, amivel a viaszt elsimították, ha az írást el akarták tüntetni, illetőleg ezzel távolították el a karcolással keletkező viaszforgácsokat. A beírt lapokat egymásra fektették és összekötötték, majd így küldték a címzettnek. Később a rómaiak is átvették a papirusz használatát az egyiptomiaktól. A pergamen sem volt idegen a rómaiaktól, ugyanis később ezt használták, amely szamar-, borjú-, kecske-, juh-, bárány- vagy kutya-bőrből készült.

A rómaiak találmánya volt az irón is, amelyet kis ólomrudak foglalatba helyezésével a pergamen megvonalezására használtak. A papiruszra és a pergamenre a nádból faragott, a mai tollhoz hasonló eszközzel úgy írtak, hogy azt festékbe mártották. A levelet úgy zárták le, hogy a zsinórral átkötött táblákat agyagból készített pecséttel látták el.

A római posta tevékenysége egyrészt a futárszolgálatból, másrészt az utas- és áru fuvarozásból állott. Futárként főként állami vagy felszabadított rabszolgákat alkalmaztak. Fő feladatuk az volt, hogy a szenátus parancsait a hadvezéreknek és a tartományi kormányzóknak minél gyorsabban átadják. Augustus volt az első, aki állandó jelleggel szervezte az akkori postát. A főútvonalakon állandó postaállomásokat létesített, amelyek között gyorsan futó fiatal emberek (cursores publici) közlekedtek, akik kézzel kézre adták a hatalmas császár parancsait, amíg azok rendeltetési helyükre nem érkeztek. Később lovas futárokat alkalmaztak a küldemények továbbítására, majd szekerekkel (vehicula posita) személy- és teherszállításra is berendezkedtek.

A cursus publicus útvonalán az út viszonyaihoz képest 60–100 miliare (10–15 km) távolságban a szekerek elé fogott állatok felváltására váltóhelyeket (mutationes), egy napi járóföldre pedig istállóval, szekérszínnel, vendégszobákkal felszerelt állomásokat (mansiones) építettek. Az állomásokon 40 ló és öszvér, számos szekér és háttasló volt elhelyezve a megfelelő mennyiségű élelmiszerekkel együtt. Az utazásra használt szekerek közül a kétkerekűeket (birota) két ló, a városokban fényűzően használt könnyű díszes kocsikat (carruca) két vagy négy ló, azokat pedig, melyeken terhet is lehetett szállítani

A Postamúzeum egykori cursus publicus diorámája

(carrus), 8 vagy 10 ló húzta. A csak teherszállításra kialakított kocsik (clabula) elé 8 vagy 10 lovat, illetve 4–8 ökröt vagy bivalyt fogtak be. Törvény szabályozta, hogy melyik kocsira mennyi terhet lehetett pakolni. Például egy clabulára 1500 fontot, azaz 488 kg-ot, míg egy hátszlóra 30 fontot, azaz 10 kg-ot lehetett pakolni.

A cursus publicusnak hajóállomásai is voltak. Gyorsjáratú vitorlás hajók álltak készenlétben Ostia kikötőjében, hogy Karthágóba, illetve Regium kikötőjében, hogy Szicília szigetére bármely pillanatban indulhassanak. Az ókori *óceánjárók* általában 50 tonnásak voltak, de némelyik megközelítette a 100 tonnát is. Postahajóként a nehezebb típusú hajókat alkalmazták.

Hogy a cursus publicus működése milyen gyors volt, bizonyítja, hogy Augustus Tiberius levelét Ázsiából már 20, Afrikából 10, Pannóniából pedig 5 nap alatt kapta meg.

Nagy Konstantin uralkodási ideje alatt nem csak az állami hivatalnokok, hanem kiváltságos magánszemélyek is ingyen használhatták a postajáratokat.

A magánszállításokhoz a fuvarosok és a hajósok testületei álltak rendelkezésre. Bár a bérfuvarosok igyekeztek kielégíteni megbízóikat, a hálókocsikkal is rendelkező állami posta gyorsaságával nem tudtak versenyezni, mert a cursus publicus éjjel-nappali váltásban állandóan úton volt, míg a magánvállalkozás éjjel nem működött. Az állami szállításokat teljes egészében a cursus publicus végezte. Az állami posta sebessége óránként 15 km volt.

A nagyurak utazókocsii minden kényelemmel fel voltak szerelve. Plinius, a természettudós például íróasztalt szereltetett utazókocsijába, és útközben diktált írónak. Számos utazókocsi fel volt szerelve a Héron-féle hodométerrel, azaz útmérő automatával is, a mai taxaméter ókori változatával. Ez a készülék azonban nem a fizetendő összeget, hanem a megtett utat mutatta. A hodométer a kocsi négy kereke mellé szerelt doboz volt,

amelynek legalsó fogaskerekét a kocsikerékre erősített rúd fordította el minden kerékforduláskor. A készülék négyszeres fogaskerék-áttétellel működött, minden áttételnek egy-egy számlálólap felelt meg. Két számlálólap a részleteredményeket jegyezte, a legfelső pedig a végeredményt, vagyis a megtett római mérföldek vagy görög stadionok számát. Néha a legfelső számlapon körben lyukakat vágtak, mindegyik lyukba golyót helyeztek, és amint a lap fordult, a golyó leesett a lap alá helyezett csövön át a készülék aljában lévő fémdobozba, és így az utasoknak hangosan jelezte, hogy megint túl vannak egy mérföldön. Az út végén a leesett golyók számából is megállapíthatták a megtett mérföldek számát. Az ókori postaszolgálatban a 24 óránkénti legnagyobb gyorsaság maximum 335 km volt.

A posta gyorsasága attól függött, hogy milyen sűrűn állították fel a váltóállomásokat. Ezeket a váltóállomásokat pontosan bejegyezték az útikalauzokba, itineráriumokba, amelyek a térképeket helyettesítették.

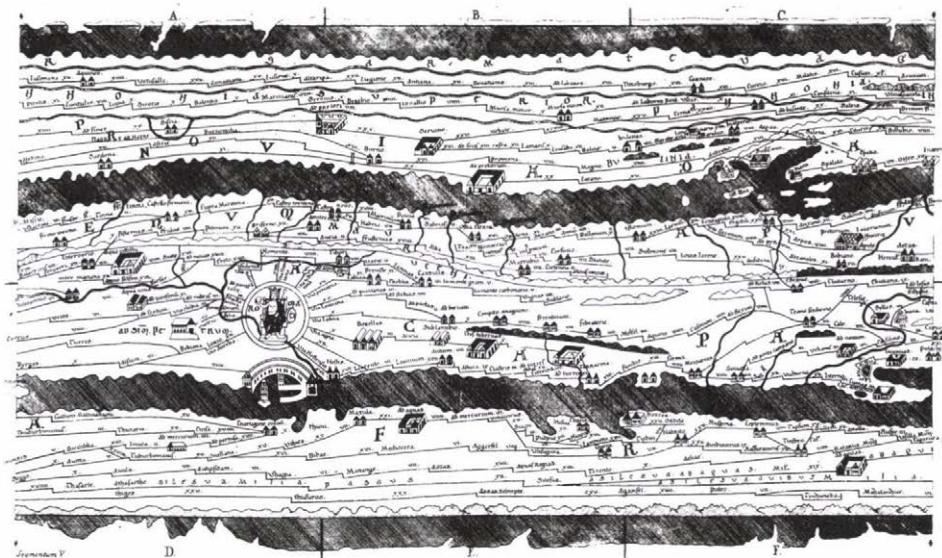
Az egyetlen fennmaradt római úti térkép az úgynevezett Tabula Peutingeriana, amely az eredeti tabulának a másolata. Ez az ókor legteljesebb úthálózati térképe, bár eléggé torzított rajzban szemlélteti az akkori világot, mivel a keskeny ókori tekercekre másként nem fért volna rá. A térkép egyetlen példányát Bécsben őrzik. A becslések alapján az eredeti példány a Kr. u. II. században látott napvilágot, a meglévő másolat 1507-ben került elő, s nevét első tulajdonosáról, az augsburgi Konrad Peutingerről kapta. A mű 1598-ban Tabula Itineraria Peutingeriana néven Antwerpenben újra megjelent. A Peutinger család az eredeti másolatot Savoyai Jenő hercegnek adta el, akinek könyvtára 1738-ban a bécsi udvar tulajdonába került. A térképet 1753-ban adták ki könyv alakban. A könyvtárban lévő térképet Scheyb Ferenc áttetsző papírra másolta, majd erről rézmetszetet készített. Ez a metszet szolgált alapul egy magyarországi másolat elkészítéséhez, amelyen Katancsich Mátyás Péter ferences szerzetes készítette a már kijavított névolvasatokat. 1825-ben Karacs Ferenc rézbe véste, és utólag kézzel kifestette a térképet.

A Postamúzeum gyűjteményében is megtalálható egy példány az 1753-ban könyv alakban kiadott, Peutinger-táblákat tartalmazó és tárgyaló térképből, amely a maga korában nagyban segítette a hadjáratokat, de a postajáratok pontos és gyors érkezésében is jelentős szerepet játszott.

Az ókori Rómában már a galambokat is használták hírközlésre. Hirtius konzul egy várostrom alkalmával küldött üzenetet a galambokkal. Kiképzésük során a madarakat napokon át sötétben tartotta, és éhezette, azután a leveleket a nyakukba kötötte, és elengedte. Később bizonyos helyeken eledelt készítettek a galambok számára, így azok egy idő után már rendszeresen ott szálltak le a levelekkel.

A római hírközlő kultúra fejlettségét mutatja, hogy nem állt meg a futárszolgálatnál, hanem a világon először hírlapot szerkesztett, és hírlapterjesztéssel is foglalkozott.

Az *Acta* a rómaiaknál a hivatalos tárgyalások feljegyzése volt. Az *Acta Senatus* a tanács tárgyalásairól adott számot, amit Julius Caesar idejében nyilvánosan az *Acta populi* című gyűjteményben tettek közzé. A mai napilapoknak az *Acta diurna* felelt meg, amit eleinte magánosok küldték el a távollevőknek, s amit Caesar i. e. 59-ben hivatalossá tett. Ezek a tudósítások a hivatalos közleményeken kívül, amelyek a császári családban történetekre, az állami és városi ügyekre vonatkoztak, a napi eseményekről is megemlékeztek, illetve röviden mindarról, ami egy újság lényegét adja. Rómában nyilvánosan egy fehér táblán, albumon tették közzé, ahol mindenki olvashatta, a tartományokba pedig a

A Tabula Itineraria Peutingeriana V. táblája

gyorsan közlekedő állami postával küldték szét. Az első napilap nyomai körülbelül a 460. évfolyamnál tűntek el.

A híradás biztonságát az ókori Itáliában – de más országokban is – különösen veszélyeztette az a rengeteg rablóbanda, amely főleg a hegyekben és a forgalmas utak mentén garázdálkodott. Cicero több ízben panaszkodott, hogy Kis-Ázsiában rablóbandák fogták el futárjait. A leghíresebb római rablóvezér, Bulla i. sz. a III. század elején 600 főből álló rablóbandájával egész Itáliát rettegésben tartotta. Bulla – akinek bandái a gazdagokat kirabolták, de a szegényeket nem bántották – kitűnő hírszolgálattal rendelkezett. Mindig pontosan tudta, hogy ki mikor és hova utazik, és hogy mennyi pénz van nála.

A Római Birodalom bukása után a posta is megszűnt, de a keleti gótok, vandálok és a frankok uralkodása alatt újraéledt az intézmény.

Felhasznált irodalom

- Dr. Hencz Lajos: *A posta, távíró és távbeszélő történet*. Budapest, 1931, Országos Postás Zene- és Kultúregyesület, 16–20. p.
- Dr. Lukász Alfonz: A Postamúzeum ókori világtérképe. *Peutingeriana Tabula Intineraria*. In Vajda Endre dr. (szerk.): *Posta- és bélyegmúzeumi szemle*. Budapest, 1970. 3. sz. Postai Műszaki Dokumentációs és Tájékoztatási Központ, 80–107. p.
- Dr. Vajda Endre: A pálmalevélről a légi levélre. In Vajda Endre dr. (szerk.): *A hírközlés krónikájából. Adatok a posta történetéhez*. Budapest, 1965, Közlekedési Dokumentációs Vállalat, 16–17. p.
- Dr. Vajda Endre: *A posta története*. Budapest, 1967, Közlekedési Dokumentációs Vállalat, 22–30. p.

70 éves a CB 35-ös telefonkészülék

Az olvasók többségének első hallásra talán nem sokat mond a CB 35 műszaki megnevezés, azonban a fényképre tekintve már ismerősnek tűnik egykori kedvencünk, ez a keccses, többnyire fekete színű, bakelitházas telefonkészülék, amely oly sok régi filmben is szerepelt.

A Standard Villamossági Rt. 1940-es katalóguslapján olvashatjuk, hogyan is jellemezte készülékét a gyártó: „A Magyar Kir. Postaszabványú »CB 35« automatikus távbeszélő készülék a telefónia fejlődésének csúcspontját képviseli. A készülék préselt bakelitházban van elhelyezve, és el van látva higiénikus bakelit kézibeszélővel, cserélhető dobozhallgatóval és mikrofonnal, valamint modernizált számtárcsával, beépített 1000 ohmos váltóáramú csengővel, anti-side tone kapcsolású indukciós tekerccsel, csatlakozó zsinórral és konnektorral vagy falirózsával. A készülékek fekete, piros, zöld, barna és fehér színben készülnek. Jellemző tulajdonságai a következők: tökéletes formaszépség, tükörsíma, fényes felületek. Csekély súly és a régi típusokkal szemben kisebb méretek.”

Valóban, ez a készülék nagyon sokáig a legsikeresebb, legkorszerűbb készülék volt a hazai piacon, és ma is népszerű a gyűjtők és a lakosság körében is.

Bevezetését az előfizetők számának növekedése és a nagy sorozatban történő gazdaságos gyártás lehetőségének megteremtése tette szükségessé. Nagyon fontos szempont volt a beszédparaméterek javítása és az alkatrészek egyszerű cserélhetőségének biztosítása is.

A posta mérnökei több cég készülékét vizsgálták meg tömeggyárthatósági, szerkezeti, megjelenési és beszédátviteli szempontok figyelembevételével. Az összehasonlítás alapja a korábbi jól bevált, de gazdaságosan nem gyártható CB 24-es típus volt. Az új típusnál már célként tűzték ki a CB 24-nél jelentkező magas önhang (amikor a beszélő saját hangját túl erősen hallja a hallgatóban) kiküszöbölését. Hosszadalmas vizsgálatokat és tárgyalásokat követően végül a ma ismert típus lett az elfogadott új postaszabványú készülék, amelynek gyártását 1935-ben kezdte meg az Egyesült Izzó Telefon és távíró főosztályából 1928-ban megalakult Standard Villamossági Rt.

Standard Villamossági R.T.

**KÖZPONTI TELEPEL MŰKÖDŐ
TÁVBESZÉLŐ KÉSZÜLÉKEK**

POSTASZABVÁNYÚ
CB 35. AUTOMATIKUS
TÁVBESZÉLŐ KÉSZÜLÉK

A Magyar Kir. Postaszabványú CB 35. automatikus távbeszélő készülék a telefónia fejlődésének csúcspontját képviseli.

A készülék préselt bakelitházban van elhelyezve és el van látva higiénikus bakelit kézibeszélővel, cserélhető dobozhallgatóval és mikrofonnal, valamint modernizált számtárcsával, beépített 1000 ohmos váltóáramú csengővel, anti-side tone kapcsolású indukciós tekerccsel, csatlakozó zsinórral és konnektorral vagy falirózsával. A készülékek fekete, piros, zöld, barna és fehér színben készülnek.

Jellemző tulajdonságai a következők:
Tökéletes formaszépség, tükörsíma, fényes felületek.
Csekély súly és a régi típusokkal szemben kisebb méretek.

A Standard Villamossági Rt. katalóguslapja

A CB 35 típusú távbeszélő-készülék

(A CB 35 elnevezésben a CB a központi telepre – Central Battery –, a 35 a bevezetés évére utal.) A gyártásba később a Telefongyár Rt. is bekapcsolódott.

A CB 35-ös készülék kapcsolási elvében és megjelenésében is nagymértékben különbözik elődjétől, a CB 24-es készüléktől.

Formai megújulását az 1907-ben felfedezett bakelit felhasználása tette lehetővé. A korábbi vaslemezház helyett alkalmazott préselt bakelit lehetőséget nyújtott a

gazdaságos, nagy sorozatú gyártásra és a készülékház anyagában történő színezésére. Érdemes kiemelni, hogy az általánosan ismert feketén kívül – kisebb darabszámban – gyártottak még fehér, zöld és bordó színű készülékeket is. A készülékházat nem csupán kecsessé teszi, hanem mechanikai szilárdságát is növeli az ívelt, domború-homorú felületek alkalmazása. A számtárcsa a korábbi kialakításokkal ellentétben formai egységet képez a készülékházzal, szinte annak szerves részévé válik, s egyúttal védi a tárcsát a sérülésektől. A tartóvilla könnyedén helyére vezeti a kézibeszélőt, és stabil helyzetet biztosít számára. A készülékház kialakítása lehetővé teszi a készülék könnyű és biztonságos felemelését, eltérően egyes későbbi, pl. a CB 555-ös típustól.

A kézibeszélő is megérdemel néhány dicséret szót. Gömbölyded formája kellemes és biztos fogást kínál, ugyanakkor funkcionálisan is ellátja feladatát, lehetővé teszi a mikrofon- és hallgatóbetétek könnyű cserélhetőségét. Ezt a kézibeszélőt nem lehet véletlenül mellé tenni, mint manapság néhány korszerű típusnál. A tökéletes hangvisszaadást az alkalmazott kobaltmágneses dobozhallgató és a selyemzacskós mikrofon biztosítja. A selyemzacskó alkalmazása teszi lehetővé azt, hogy a kézibeszélő bármilyen helyzetben azonos maradjon a hangerősség.

A fémből készült Ericsson rendszerű számtárcsa szinte hangtalan járású, az érintkezőket porvédő sapka védi. A számtárcsa szintén könnyen cserélhető, vezetékai villás sarokkal csatlakoznak az alapllemezen elhelyezett csatlakozósávhoz. A CB manuális központokhoz tárcsa nélküli kivitel alkalmaztak, amelynél a tárcsa helyét bakelit fedőlap borítja. Alközponti használatra földelő-gombos típus is készült. A készülék formája annyira bevált, hogy a későbbi CB 47-es alumíniumházas típusnál is megtartották.

A CB 35-ös készülék belső szerkezeti fém alapllemeze szerelték. Ezen helyezték el a készülékcsengőt, az automata átkapcsolót, valamint az indukciós tekercset, a kondenzátort és a rádió-zavarszűrőt magába foglaló dobozt.

Áramköri felépítését tekintve legfontosabb változtatás a háromtekercses önhangcsökentő (anti-side tone) kapcsolás alkalmazása volt. Ez lehetővé tette az új, érzékeny mik-

rofon előnyeinek kihasználását anélkül, hogy az önhang zavaró erősségűvé vált volna. A készülék első részén látható a *Standard Villamossági R.T.* feliratú címke, amelyet szegecseléssel rögzítettek a bakelitházra.

A Postamúzeum távbeszélő-történeti gyűjteményében lévő CB 35-ös készülékek között szinte minden változat megtalálható mind a Telefongyár, mind a BHG gyártmányai közül: vaktárcsás, fém-tárcsás és bakelittárcsás kivitelben, különböző színekben.

Úgy érzem, érdemes visszaemlékezni erre a maga korában korszerű, szép telefonkészülékre, amelynek példányai még a mai telefonhálózathoz csatlakoztatva is működőképeseek, és lakásunk díszét képezhetik.

A CB 35 típusú készülék fém alaplagra szerelt szerkezeti elemei

Telefonok régen és ma

Amikor Alexander Graham Bell 1876-ban bejelentette szabadalmát, még ő maga sem gondolhatta, milyen hatalmas fejlődésen megy keresztül telefonja, amelyet Thomas Alva Edison, a Menlo Parki varázsló kedvesen csak messzezőrgőnek nevezett. Bell azonban már akkor érezte találmánya jelentőségét, és a következőket írta: „Az az érzésem, hogy nagy problémát oldottam meg. Eljön a nap, amikor telefontrókat visznek be a házakba úgy, ahogy a vizet vagy a gázt vezetik be, és barátok beszélgethetnek egymással anélkül, hogy lakásukat elhagynák.”

Az elmúlt 120 év fényesen igazolta a telefon létjogosultságát, sőt soha el nem képzelt felhasználói területek, szolgáltatások lehetőségét nyitotta meg az emberek kapcsolattartásában. A telefóniában az igazi fejlődés – a kezdeti kísérletezéseket követően – az első telefonközpontok megjelenésével indult meg. Budapesten Európában negyedikként már 1881-ben megnyílt az első telefonközpont a Fürdő utcában.

A telefon jelentőségét elsőként az üzletemberek ismerték fel, akik kezdetben még tartottak ugyan a műszaki újdonságtól, azt gondolván, hogy „a villám még beüt a Wertheimbe”, vagy „csúfítja a házat a sok drót”, féltek az üzleti titkaik kifürkészésétől is, de hamar felismerték óriási előnyeit. Ezt igazolja az akkori előfizetők listája is, amelyen bankok, újságok, kaszinók, serfőzdék, a Pesti Lloyd, a Ganz Művek, a vasutak, gyárak, kisüzemek szerepelnek.

A kezdeti idegenkedésnek persze volt némi alapja, hiszen a telefonos kisasszonyok valóban *mindent tudtak*. Ki, mikor, kit és hányszor hívott fel, de erre a bizalmi állásra a szigorú feltételek miatt csak megbízható, intelligens úrilányok pályázhattak. Betöltéséhez jó megjelenés, intelligencia, jó emlékezőképesség, gyors felfogás, tiszta kiejtés, jó modor, kellemes, erős hang és idegen nyelv ismerete szükségeltetett. A sikeres felvételt kiképzés követte, amelynek során többek között meg kellett tanulniuk a teljes telefonkönyvet, és ebből rendszeresen vizsgáznuk is kellett, munkájukat pedig felügyelők ellenőrizték. A szigorú fegyelem és a kemény munka miatt Krúdy női kaszárnának nevezte a korabeli telefonközpontokat.

De hogyan is történt a telefonálás akkoriban? Vajon könnyebb volt-e vagy nehezebb mint manapság? Mindenesetre a telefonhoz már akkor is mellékeltek használati utasítást, amelyben részletesen ismertették a teendőket. Eszerint a hívó fél először megforgatta a készülék jobb oldalán elhelyezett kis kart, az induktort, amivel jelezte beszélgetési szándékát a központkezelőnek, majd felvette a hallgatót. A kezelő kérdésére a hívó bementa a kért előfizető nevét. Ezt követően a kezelő felcsengette a hívott felet, és megkérdezte, hogy kíván-e beszélni a hívóval. Ezután összekapcsolta a két előfizetőt, és a – *Tessék beszélni!* – beszólást követően kilépett a vonalból. Ha a hívó fél a beszélgetés végén elfelejtett lecsengetni a központnak, akkor a kezelő behallgatott a vonalba, hogy vajon beszélnek-e még. A beszélgetés befejezését követően bontotta a vonalat.

Bizony nem volt könnyű dolga a kezelőnek, és az előfizetőnek is volt tennivalója. A kezeléssel kapcsolatos teendőkön felül még a számmal történő híváshoz is hozzá kellett

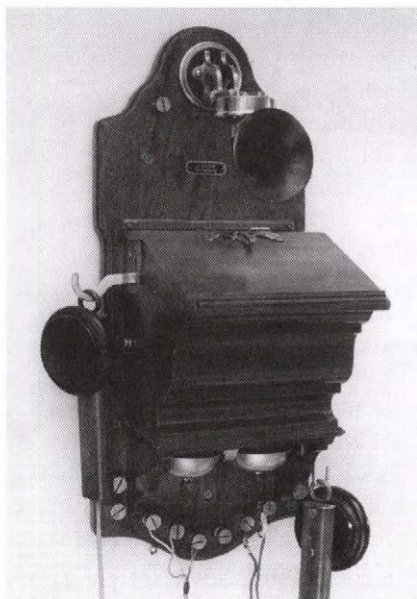
szokni, amikor 1901-ben kötelező jelleggel bevezették azt. Egy korabeli lap szerint „*nagy örömet okozott ez a kezelőnőknek, akiknek ekkor már 5300 előfizetői nevet, számat, címet, foglalkozást kellett megtanulni, s éppoly visszatetszést váltott ez ki az elkényeztetett előfizetők körében, akik sehogy sem akartak ebbe belenyugodni*”.

Az első – például fényezett diófa dobozba épített – telefonokat falra szerelték, és a lakás díszét, büszkeségét képezték. A telefonkészülékeket kezdetben külföldről hozták be, később hazai üzemekben állították elő. Az első állami szabványú készülékeket Egger és Társa, valamint a Deckert és Homolka-féle cég készítette, később az Ericsson Villamossági Rt. és az Egyesült Izzólámpa Rt. gyártott telefonkészülékeket. A képen látható díszes kivitelű, fadobozos LB I-es telefonkészüléket hajlított, tölcser formájú mikrofonnal látták el. Jobb oldalon helyezték el az induktor forgatókarját és a póthallgatót, alul a csengőharangokat és a vezetékek csatlakozószoportjait. A mikrofon alatt ferde írólap látszik, amelyen telefonálás közben jegyzetelni lehetett.

Az 1900-as évek elején a fából készült asztali készülékek is megjelentek. Múzeumunk 1953-ban gyűjtéssel jutott hozzá egy ilyen fadobozos, 1910 után megjelent Effenberger-féle LB készülékhez. Érdekessége az állítható magasságú, tölcseres Berliner-féle mikrofon. A készüléket az Egyesült Izzó és a Stenczer József-féle Vasúti és Távírda Szerelvények és Elektrotechnikai Művek gyártotta 1910 után, jellemzően a vasútnál alkalmazták.

Múzeumunk különleges darabja még az a díszes kivitelű, szintén LB rendszerű telefonkészülék, amelyet I. Ferenc József császár 1904-ben kapott a Magyar Királyi Posta ajándékként. A fekete színű, aranyozott díszítésű, zománcozott magyar nagycímerrel ellátott vasdobozba épített készüléket az Ericsson Magyar Villamossági Rt. gyártotta. A kézibeszélőt tartó villa és a póthallgatót tartó horog anyaga nikkelezett fém.

Fémlemezházba építették az 1924-ben bevezetett, népszerű, LB 24 típusú telefonkészüléket. Itt már hallgatóval egybeépített mikrofont, azaz mikrotelefont, mai nevén kézibeszélőt alkalmaztak. A fémlemezházon látható jellegzetes domborulat alatt helyezkedik el az induktor. Ezek a telefonkészülékek és a telefonközpontok is úgynevezett LB – Local Battery – rendszerben működtek, vagyis minden előfizetői készülék mellett – vagy a készülék dobozában – helyi telepet helyeztek el, amely a működéshez szük-

LB I típusú fali telefonkészülék

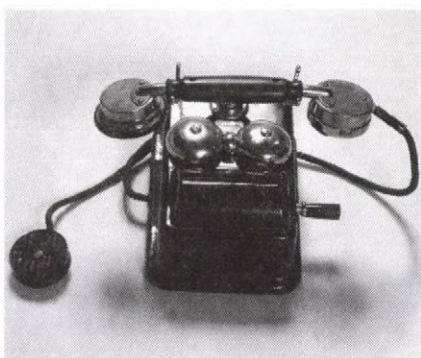
Effenberger-féle asztali készülék

séges mikrofonáramot biztosította. A telepek rendszeres cseréjéről a posta gondoskodott.

1904-ben kezdődött meg a CB központok bevezetése, amelyeknél már központi telepet – Central Battery – használtak, és így az előfizetőknél szükségtelenné váltak a helyi telepek. Tehát mentesíteni tudták az előfizetőket a karbantartás, a telepcseré és az induktoros hívás kényelmetlenségeitől. Megjelentek az új telefonközponthoz kifejlesztett CB telefonkészülékek is, amelyek már nem tartalmaztak induktort, így súlyuk jelentősen csökkent. A hívást egyszerűen a kézi beszélő felemelésével kezdeményezték, azonban a kapcsolást továbbra is kezelők végezték, akikre az egyre növekvő számú előfizető miatt lassan végrehajthatatlan feladat hárult. Ekkor azonban már olyan híreket lehetett hallani, miszerint „*némely külföldi nagyvárosban vannak olyan központok is, amelyekben nem emberek kötik össze a beszélni kívánókat, hanem gépszerkezet*”.

Magyarország 1928-ban érkezett el ehhez a mérföldkőhöz, ekkor kezdte meg működését az első rotary, azaz forgógépes típusú automata telefonközpont, a Krisztina-központ. Az automata központokhoz már hívóműves – számtárcsás – telefonokat kapcsoltak. Megjelent a korábbi LB 24-es típusú telefon számtárcsával ellátott CB 24-es változata, illetve egyes régebbi készülékeket a számtárcsa utólagos beszerelésével tettek alkalmassá az automata központokhoz történő csatlakozásra. Az eredetileg 1904-ben gyártott CB I-es telefon fadobozára, a mikrofon alá 1928 után szerelték fel a számtárcsát.

1935-ben jelent meg az első bakelitházás telefonkészülék, a CB 35-ös, amelynek egy különleges, falra szerelhető változata látható a képen. A fejlesztések újabb típusok létrehozását eredményezték, ilyen volt a CB 47-es alumíniumházas telefon és a modernizált CB 555-ös bakelitházás készülék. Az 1960-as években megjelentek a hőre lágyuló színes műanyagból készült új CB 666-os, illetve CB 667-es típusú telefonkészülékek, amelyeket a Telefongyár gyártott.

LB 24 típusú távbeszélő-készülék

Átalakított CB automata telefonkészülék

CB 35 típusú készülék falra szerelhető változata

Igen, ez volt a színes műanyagok kora. Mennyire másnak, korszerűnek tűntek ezek a fekete bakelitházás készülékekhez képest! A piros telefonon kívül mi jut még eszünkbe a 60-as évek telefonjáról? Először talán az, hogy milyen nehéz volt hozzájutni egy telefonállomáshoz, azután a kedves ismeretlen szomszéd is – az ikerállomás –, aki mindig akkor beszélt, amikor mi is szerettünk volna. Azonban akkor sem kaptunk vonalat, ha véletlenül nem beszélt az *iker*, és csak néztük a nyugati filmekben, hogy milyen könnyedén telefonálnak; ha kaptunk is vonalat, akkor vagy félrekapcsolt, vagy többen voltunk a vonalban.

A 70-es évek elején a jó öreg rotary központok problémáin sokat segített egy új központtípus bevezetése. A Svéd L. M. Ericsson licenc alapján megindult az ún. Crossbar központok gyártása a Beloiannisz Híradástechnikai Gyárban. A korábbi, immár 40 évesnél is idősebb rotary központokhoz képest rendkívül modern Crossbar technika lehetővé tette a telefonhálózat fejlesztését, a szolgáltatás javítását és a telefonhiány csökkentését.

A telefonkészülékek gyártását 1970-től a Mechanikai Művek vette át, első típusuk a CB 76-os készülék volt. A félvezetők terjedése lehetővé tette az új CB 81-es típus kialakítását, amelyet a 80-as években a CB 811-es tárcsás, majd a CB 812-es nyomógombos típus követett.

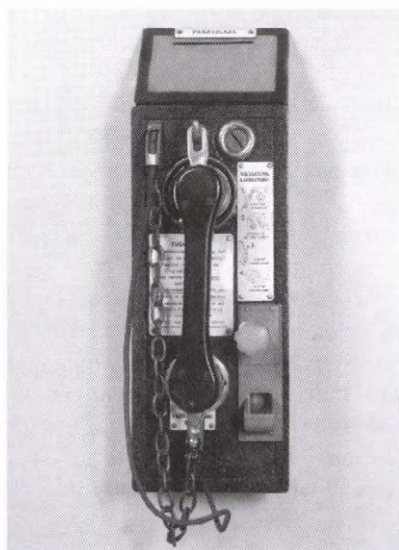
Érdekes néhány szót ejteni a nyilvános telefonok fejlődéséről is. Az első nyilvános pénzbedobós távbeszélő-állomást 1901-ben állították fel a Keleti pályaudvaron. Az első automata központhoz csatlakozó érmés nyilvános állomást 1928-ban helyezték üzembe. A kezdetekben tantuszos készülékeket alkalmaztak, amelyeket a pénzérmés, majd később a kártyás készülékek követték. Az üzemeltetőnek a legnagyobb gondot mindig a perseyek és a készülékek rongálás és kifosztás elleni védelme jelentette, ezért rendkívül robusztus kivitelű készülékházat és leláncolt kézibeszélőt alkalmaztak. A képen egy 1953-ban gyűjtött Matart – Magyar Telefonautomata Rt. – tantuszos készülék látható.

A telefonhálózat és a szolgáltatás fejlődésében legnagyobb előrelépést az elektronikus központok megjelenése hozott. Az első tároltprogram-vezérlésű elektronikus központot 1989-ben Szombathelyen adták át. Ezt követően megindult a hazai telefónia felzárkózása, ami lehetővé tette a teljes telefonellátás biztosítását. Az elektronikus központok és az azokhoz csatlakozó speciális, például ISDN telefonok olyan szolgáltatások elérését teszik lehetővé, amelyekről Bell és Edison álmodni sem mert.

Ma már – különösen a mobil telefóniában – a telefonkészülékek sokfélesége okoz gondot, nem győzzük tanulmányozni az újabb és újabb készülékajánlatokat és szolgáltatáscsomagokat.

A mobiltelefonok és az Internet korában, miközben a telefon hőskorára emlékezünk, szinte elképzelhetetlen, hogy az utolsó rotary központ egészen 1985-ig üzemelt, az utolsó kézi kapcsolású központot 1996-ban szerelték le Debrecen körzetében, és az utolsó, nemrég még korszerű Crossbar központot 2005 decemberében állították le Miskolcon.

Mi jöhet még ezután?

Matart gyártmányú nyilvános készülék

Egy különleges postakongresszusi dokumentum és annak restaurálása

2004 nyarán került hozzám restaurálásra a könyvtári állomány első látásra is nagyon érdekes, különleges, igen rossz állapotú, de izgalmas restaurálási munkának tűnő leltározatlan darabja, amely az 1939. évi XI. Egyetemes Postakongresszuson készült. Akkor még úgy gondoltuk, egyedülálló anyagról van szó, de mire végeztem a restaurálással, egy ép példányról is tudomást szereztem, amely a kép- és ábrázolás-gyűjtemény leltárában szerepel. A restaurálási munka elkezdésekor rögtön kiderült számomra, hogy a francia nyelvű dokumentum nem mindennapos kongresszusi dokumentálási móddal készült, hiszen ilyen esetekben többnyire a résztvevőket megörökítő tablóképekkel, fotókkal találkozhatunk, ez a füzet viszont a különböző országok delegációinak minden egyes tagjáról grafikus ábrázolást, úgynevezett kroit¹ tartalmaz, s legtöbbször felszólalásaik közben ábrázolja. A rajzok szerzője egy argentin művész, Ramón Columba (1891–1959).

Amikor felvetődött, hogy ennek a különleges dokumentumnak a restaurálásáról írjak, analóg dokumentumok után kezdtem kutatni, valamint megkértem Fejes Ildikó kolléganőt, hogy segítsen lefordítani a dokumentum francia nyelvű kísérszövegeit, amelyek elsősorban az argentin résztvevők ábrázolásai mellett szerepelnek.

A restaurálandó dokumentum a XI. Egyetemes Postakongresszuson készült. Mint tudjuk, a nemzetközi postaszolgálat díjtételeinek egységesítése céljából 1874. október 9-én Bernben 22 tagállam részvételével megalakult Egyetemes Postaegyesület – Union Postale Universale – a kezdetektől postakongresszusok keretében rendszeresen ülésezik. Az alakuló ülésen a magyar postát Gervai Mihály postafőigazgató és Heim Péter miniszteri titkár, a XI. kongresszuson pedig dr. Forster Károly postafőigazgató képviselte.

A jelzett dokumentumból az is kiderül, hogy a XI. Egyetemes Postakongresszust Argentína fővárosában, Buenos Airesben rendezték, s ünnepélyes keretek között az argentin képviselőházban 1939. április 1-jén nyitották meg. A küldötteket Argentína belügyminisztere, dr. Diogenes Taboada a következő gondolatokkal köszöntötte: „*A szörnyű világégésben, amely szétválasztja a népeket, az Egyetemes Postaegyesület kohéziós erejének segítségével egységben tudunk maradni. Az Egyetemes Postaegyesület tagjai a civilizáció szolgálatában akkor is szövetségben maradnak, amikor az egyesület a világ minden népét összefogja, megvalósítva alapítójá, Heinrich von Stephan teremő gondolatát, a népek közötti akadálytalan kommunikációt, mint az egyik leghatásosabb tényezőjét a közösségi életnek és az egyetemes kultúrának. Az Egyetemes Postaegyesület nagyszerű szervezetének köszönhetően a csatlakozó országok kétmilliárd-százmillió lakosa egy népként cserélheti gondolatait az óriási – százharmincegymillió négyzetkilométeres – távolságok ellenére.*”

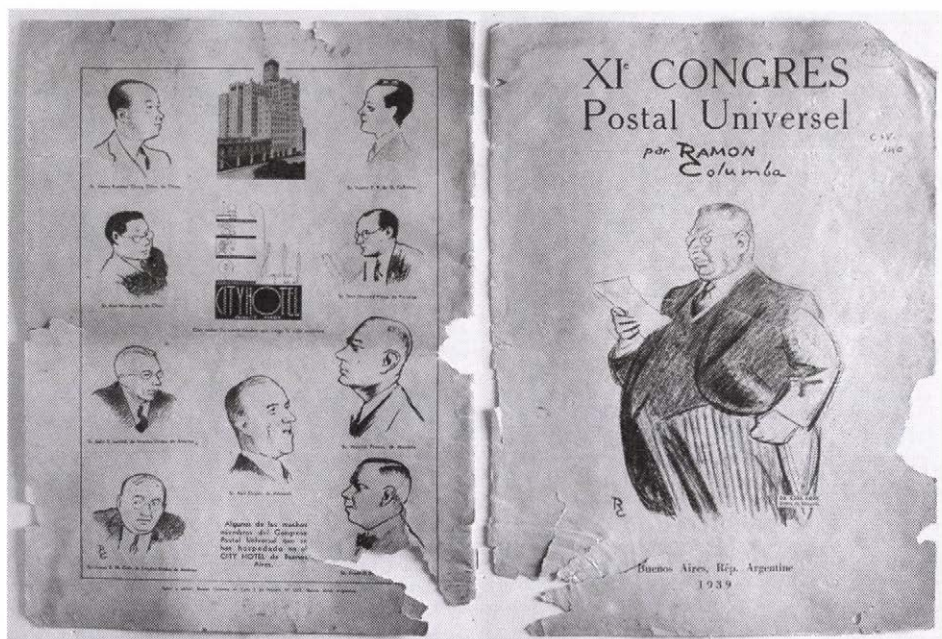
¹ Kroki: sebtében készített, de művészi célzatú vázlat.

Dr. Karl Orth, a kongresszus argentin doyenje megköszönte az országoknak, hogy elküldték képviselőiket, Argentínának pedig, hogy megrendezte a kongresszust. „*A Posta – mint mondta – olyan intézmény, amelyre az egész világnak szüksége van, és amely nagyon népszerű intézmény, ha nem a legnépszerűbb.*” Örömet fejezte ki afelett, hogy a XI. Egyetemes Postakongresszus alkalmából – Dél-Amerika postatörténetében először – a nemzetközi postaszolgálat reformjának kezdőpontjaként Buenos Airest ünnepelhetik.

Dr. Roberto M. Ortiz, az Argentin Köztársaság államelnöke a kongresszust a világ szellemi megbékélésének igazi példájaként említette.

Amint a dokumentumból kiderül, a kongresszus ünnepélyes megnyitója után az argentin kormány a posta és távírda központi palotájában adott hivatalos vacsorát, ahol dr. Adrian C. Escobar, az argentin posta és távírda vezérigazgatója mondott pohárköszöntőt, miszerint: „*Az Egyetemes Postaegyesület nagyszerű intézmény, amely nagy hatósugarú és felbecsülhetetlen szolgáltatásaival legyőzi a távolság okozta faji, bizalmatlansági, ideológiai akadályokat.*” Ezen a kongresszuson Magyarországot, a Magyar Királyi Postát dr. Forster Károly postafőigazgató képviselte, amint azt a jelen dokumentum mellett egy általa írt nagyon színes és érdekes kongresszusi beszámolóból is megtudhatjuk. Ennek részletes szövegét Bartók Ibolya publikálta a 2002. évi évkönyvünkben.

A restaurálás kapcsán kíváncsi voltam, vajon mit tudhatok meg a szerzőről, Ramón Columbáról. Legnagyobb meglepetésemre a művész életéről és munkásságáról nagyon sok adat található a különböző internetes portálokon. Ramón Columba 1891 és 1959 között élt Argentínában, és korának neves karikatúraművésze volt. Felsorolt publicisztikái között a *XI. Congres Postal Universel* című mű is szerepel, amelynek reprintkiadása ma

A restaurálandó dokumentum elő- és hátlapja

is megvásárolható. Amint megtudhatjuk, Argentínában nagy hagyománya volt a karikatúraművészetnek és annak, hogy kongresszusokról ilyen és hasonló tudósítások készültek. Ramón Columbának *Ahogy én látom a kongresszusokat* címmel 3 karikatúraalbumát adták ki. A Buenos Airesben működő humormúzeumban életművének nagy része ma is megtekinthető.

A szóban forgó kongresszusi dokumentum mérete 29×40,5 cm, és 32 számozott oldalt tartalmaz, amelyek közül dr. Forster Károly postafőigazgató krokija a 16. oldalon szerepel. Anyaga: karton. Restaurálás előtti állapotát vizsgálva megállapíthatjuk, hogy nem volt egyetlen ép lapja sem. Csaknem minden ív ketté volt szakadva, az oldalak penészesek, szakadtak, vízfoltosak és hiányosak voltak. Legrosszabb állapotban az elő- és hátlapja volt. Címlapja vízszintesen teljes egészében kettészakadt, és a sérülését okozó tárgy az összes oldalt a füzet gerincének alsó szakaszában erőszakosan felgyűrte, kiszakította. A dokumentum nagyfokú sérüléséhez nagyban hozzájárult, hogy eredetileg nem készült hozzá kemény fedőlap, továbbá túl nagy mérete, a nem megfelelő, nedves helyen való tárolása, illetve a rossz minőségű karton és a környezeti tényezők okozta savassága az anyagnak.

A dokumentumok restaurálása minden esetben száraz tisztítással kezdődik, először ecsettel, majd radírral. Ez általában is, de ennél a dokumentumnál különösen nehéz feladatot jelentet, mert a már szakadt és meggyengült papírra nagyon kellett vigyázni, hogy ne szakadjon tovább. Ezután a nedves tisztítás következett. A dokumentumot vízbe kellett áztatni egy kis speciális, erre a célra használatos mosószerrel, zsíralkohol-szulfáttal. Ez a folyamat több napig is eltarthat attól függően, hogy a kezelt papír mennyire tisztul, vagy engedi színét, jelen esetben a savasság okozta sárga levet. Többször ki kellett öblíteni

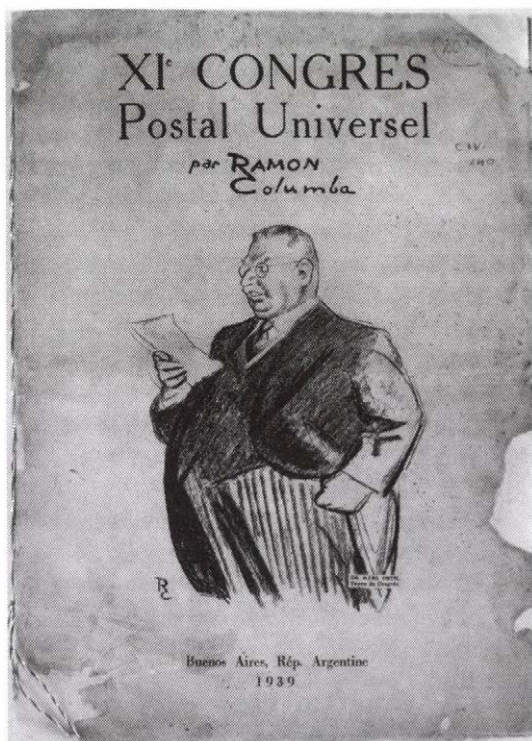

Részletkép a szétszedett, előmosott dokumentumról dr. Forster Károly krokijával

pont úgy, mint egy tisztítandó ruhát. Ezt a munkafázist a fertőtlenítés követte, majd a savtalanítás, más szóval a semlegesítés kalcium-hidroxiddal, amit szintén ki kellett öblíteni. A legnagyobb elővigyázatosságot igénylő munkafolyamatot a dokumentum kiemelése jelentette a vízből. A mosás után a szárítás következett, ami itatóspapírok között gyakori cserével történt.

A szoros értelemben vett restaurálás, azaz a munka leglátványosabb, de legmunkaigényesebb része – a szakadások megragasztása, a hiányok kiegészítése, pótlása az eredeti dokumentum vastagságának és színének megfelelő japánpapírral és mindez mindkét oldalról – csak ezután következhetett. Mivel a megsárgult dokumentumhoz nem kapható megfelelő színű japánpapír, teával festettem meg, s ezzel illesztettem és ragasztottam össze a szétszakadt íveket, és pótoltam ki a hiányokat. Javítás után préselni kellett a lapokat, majd összeállítani. Bár a dokumentum eredetileg kapcsokkal volt összefűzve, úgy gondoltam, hogy a kíméletesebb rögzítési módot választom, ezért a lapokat fűzőcérnával rögzítettem, és fűztem össze.

A dokumentum restaurálására ráfordított mintegy 320 munkaóra véleményem szerint nem volt hiábavaló, mivel ezáltal egy értékes és bármikor kiállítható dokumentummal gazdagodott a múzeum könyvtári állománya.

A restaurált kongresszusi dokumentum

Felhasznált irodalom

<http://guasa.ya.com/museodehumor/curricolumba.htm>

75 éves a Bélyegmúzeum

„Egyetlen és nem is túlságosan nagy terem és benne a világ. A mai és a tegnapi. Földrészek, országok, a nagyoktól a törpeállamokig. A történelmük, a kultúrájuk, művészetük és tudományuk, népeik, szokásaik, az életük eseményei. Háborús és békés napjaik. Hogy egyáltalán léteztek, netán megszűntek, vagy újjászülettek. Szétváltak, vagy egyesültek. Ha nem is amióta világ a világ, de ami az utóbbi 160 évben történt velük. És persze velünk (is). Mindez többszázezernyi apró képen, nyomaton-bélyegen. Pontosabban postabélyegen. A budapesti Bélyegmúzeumban vagyunk ugyanis, amely különlegesség a múzeumok sorában.” – írta Balogh János rovatvezető a *Mindenható bélyeg* című cikkében a Találkozások folyóirat 2006. évi 3. számában.

A múzeum a műsák otthonát jelenti, vagyis a tudományok, művészetek tárházát. Ennek megfelelően a régészeti, művészeti, néprajzi, történeti, természettudományi és egyéb múzeumi szempontból értékes tárgyak gyűjtésével, bemutatásával foglalkozik. A budapesti Bélyegmúzeum *Világegyetem – bélyegtörténelem* című állandó kiállítása valóban a műsák otthonát testesíti meg, hiszen szerénytelenség nélkül mondhatom, hogy a világ múzeumainak jelentős műtárgyai bélyegképeken kiállításunkban megtalálhatók. A műtárgyakon túl a huszonhét bemutatószekrény 3200 kihúzható, bronz és trópusi nemes fa borítású fémkeretében 19 200 kiállítólapon egyfajta képes világtörténelem rejtőzik.

A Magyar Királyi Posta által 1930-ban alapított Bélyegmúzeum 1990 óta a Hírközlési Múzeumi Alapítvány keretében működik. Az alapítók és hazánk minden állampolgára méltán büszkélkedhet a budapesti Bélyegmúzeummal, amely a világ egyetlen olyan múzeuma, ahol az 550 ezer bélyeget bemutató *Világegyetem – bélyegtörténelem* című állandó kiállításban a világ csaknem valamennyi bélyege látható, amelynek különlegességeiről részletesen az évfordulóra 2005-ben megjelent katalógusban olvashatnak.

A neves ünnep

Újra megnyitotta kapuit a 75 éves Bélyegmúzeum. A megnyitó előtti napon, 2005. október 21-én délelőtt 10 órakor kezdődött a kétnapos ünnepség első része, amely a 75. születésnapot kívánta emlékeztetéssé tenni. Mindazok tiszteletére és emlékének megőrzésére, akik a Bélyegmúzeum gyűjteményeit kiemelkedő jelentőségű ajándékaikkal gyarapították, felavattuk a donátorok falát, amelyen valamennyi jelentősebb adományozó arcképe, illetve neve megörökítésre került. A bensőséges ünnepségen meghívottként az élő adományozók és az eltávozott adományozók leszármazottai jelentek meg. A jelenlévőkkel Kovács Gergelyné, a Hírközlési Múzeumi Alapítvány ügyvezető igazgatója és Csegezi Tamásné, a Magyar Posta Zrt. Bélyegmenedzsment osztályának vezetője osztották meg ünnepi gondolataikat az adományozás, a kulturális mecenatúra jelentőségéről, valamint

A donátorok fala a múzeumi előcsarnokban

A megújult múzeum átadása

kifejezték köszönetüket az ünnepek önzetlen és nemes gesztusáért. Kiemelten hangsúlyozták, hogy a múzeum kegyelettel gondol mindazokra, akik már nem lehetnek közöttünk, de akiknek emlékét ily módon is megőrizzük mindannyiunk és az utókor számára.

2005. október 22-én folytatódott az ünnepség a Bélyegmúzeumban, négy hónapig tartó átépítés után déli harangszóra kezdődött meg az a rendezvény, amelyen Kovács Kálmán informatikai és hírközlési miniszter nyitotta meg az átrendezett *Világegyetem – bélyegtörténelem* című állandó kiállítást, valamint a „Remekművek” jelige alatt címet viselő új időszakos kiállítást. Közvetlen hangulatú beszédében méltatta mindazok munkáját, akik mindezt létrehozták, valamint az intézmény és a körülötte kialakult holdudvar kapcsolatának családias jellegét hangsúlyozta. A megújult múzeumot Szabó Pál, a felújítást finanszírozó Magyar

Posta Zrt. vezérigazgatója adta át a meghitt ünnepség keretében a látogatóknak és a filatélia kutatóinak. Ünnepi köszöntőjében az együttműködés és a folyamatosság megőrzésének fontosságát emelte ki. Az ünnepség arra is alkalmat adott, hogy megemlékezzünk a múzeum eredeti megnyitásának 75. évfordulójáról, ehhez kapcsolódott köszöntőjében a Mafitt nevében szóló dr. Láng István professzor. A rendezvény üde színfoltjaként a Bélyegmúzeum Ifjúsági Filatelisták Klubja képviselőjében Szigethy Zsolt szólt a megjelentekhez.

Az oldott hangulatot Maros Éva hárfán és Geiger György kürtön előadott komolyzenei válogatása biztosította, amely keretbe foglalta, és lezárta a megnyitó hivatalos programját. A rendezvény vendégei személyesen kézbesített postai küldeményt is kaptak. Az őszi falevéllel *felbélyegzett*, elsőbbségi ragjeggel ellátott boríték a múzeum új katalógusát tartalmazta. A Hírközlési Múzeumi Alapítvány Bélyegmúzeumának 75. születésnapját a Magyar Posta Zrt. – a céltámogatáson túl – szelvényes bélyeg kibocsátásával és alkalmi bélyegzéssel tette emlékezetessé, maradandóvá.

75 év egy emberöltő, ami számvetésre, visszatekintésre csábít. Az évforduló kapcsán készült, az alapok lerakására visszatekintő tanulmányok a Hírközlési Múzeumi Alapítvány 2003–2004. évi, 2005-ben megjelent évkönyvében található. Jelen írás keretében főként a 75 éves múzeum életében jelentős szerepet játszó nagy korszakok bemutatására vállalkozom.

A Magyar Királyi Posta által alapított Bélyegmúzeum – a világ egyetlen önálló, csak bélyegek és bélyegekhez kapcsolódó tárgyak, dokumentumok gyűjtésével foglalkozó közgyűjteményeként – 1930. április 28-án ünnepélyes keretek között nyitotta meg kapuit a Postavezérigazgatóság Krisztina körüti palotájának VIII. emeletén. Bélyegkészlete ek-

A vendégek őszi falevéllel felbélyegzett és helyben kézbesített postai küldeménye

kor 49 000 darab külföldi és 7000 darab magyar bélyeg volt. 1930 és 1940 között a készletek gyarapítására 74 ezer pengőt költöttek, és ezzel a külföldi bélyegek állománya 65 000 darabra, a magyar bélyegeké 11 700 darabra növekedett. 1937-ben született meg az a döntés, miszerint a múzeum a Dob utca 75–81. szám alatti, Rimanóczy Gyula tervei alapján épülő postapalotában nyer elhelyezést. A palota építése 1937 decemberében kezdődött, és két év alatt határidőre elkészült. Az épület Dob és Hársfa utcai homlokzatán ma is megkapó élményt nyújtanak Boda Gábor szobrai. Az épület síkjába illeszkedő hasábszerű szoboralakok a Bélyegmúzeum külső homlokzatának szerves részévé váltak. A 3,30 méter magasságú emberábrázolások pillérszerű hatást keltenek: a magyar múlt jelentős személyiségeit ábrázolják. A Dob utcai homlokzaton egy ősmagyar galambos hírvívő néz szembe. A sarkon átlóba fordulva Szent István király alakja áll. Őt követi a Hársfa utcai homlokzaton egy II. Endre korabeli főnemes az Aranybullával, majd egy Anjou-kori építész következik Rimanóczy Gyula arcásával a művészetet képviselve. Bolyai Farkas a matematikatudományt jeleníti meg, kezében az *Appendixszel*, a honvédelmet pedig egy kuruc generális alakja. Puskás Tivadar a hírközlés képviselőjeként áll a termést betakarító parasztember alakja mellett.

A korszerű postapalota tervezésénél figyelembe vették a múzeumi szempontokat is, így például a nagy értékű gyűjtemény védelmére az országban elsőként itt építettek be automata tűzoltóközpontot és klímaberendezést. A Bélyegmúzeum megnyitásának 10. évfordulóján költözött át az új épületbe, ahol jelenleg is működik, s ahol a nürnbergi Postamúzeum bemutatószekrényeinek példájára készült tárlók kiegészítése után 5342 kiállítólapon 89 000 bélyeg bemutatására nyílt lehetőség. A múzeum az 1940 november 23-án tartott ünnepélyes megnyitó után sajnos nem sokáig állhatott a látogatók rendelkezésére, a háborús veszélyek miatt kiállítását lebontották, a bélyegeket 13 darab páncélozott ládába csomagolták, amelyek közül a legértékesebb bélyegeket tartalmazó három ládát a Magyar Nemzeti Bank biztonsági létesítményébe, Veszprémbe, a többi Sopronba szállították. A Sopronban elhelyezett ládák, amelyek őrzésével a Soproni Postaigazgatóságot bízták meg, 1945-ben sértetlenül visszakérültek a múzeumba. A Veszprémbe őrzött kincses ládákat a Magyar Nemzeti Bank aranyfedezetével, értékeivel együtt 1945. január 23-án Németországba szállították, majd kormány szintű tárgyalások után 1946-ban a bank kincseivel együtt kerültek haza. Állandó kiállításunkban először tekinthetnek meg néhány látogatóink a különleges kiképzésű páncélládákból.

A múzeum háború utáni helyreállítási munkái 1948-ban befejeződtek, június 24-től már 100 000 bélyeg bemutatásával fogadta ismét látogatóit. Azonban 1956-ban az épület belövést kapott, ami miatt a kiállítást újra le kellett bontani, s így 1957. április 30-ig a múzeum ismét zárva volt. Az újranyitás után 1959. november 1-jéig biztonsági okokból csak heti egy alkalommal fogadott látogatókat. 1969 és 1972 között a múzeum alapterületét 200 m²-rel bővítették. Az 1972-ben megnyíló múzeum állandó kiállításában ekkor már 200 000 darab bélyeget mutattak be, és a kibővített kiállítóterem időszakos kiállítások rendezésére is alkalmassá vált.

1985-ben kezdődött az épületben működő Közlekedési Minisztérium rekonstrukciója. 1986-ban a házban folyó munkálatok a Bélyegmúzeumot is elérték, így ismét bezárta kapuit. Ekkor újították fel az épület vízvezeték-, csatorna- és fűtési rendszerét, illetve elektromos hálózatát, kivéve a múzeum kiállítótermének elektromos hálózatát. A hosszan

Másolat a 245.745/1944.IV.3.K.K.M.számhoz.

Ad T.E.H.11/1943-23.

J e g y z ő k ö n y v.

Felvétetett 1944.évi november hó 21-én Veszprémben a M.kir.posta bélyegmuzeuma igen értékes anyagának a Magyar Nemzeti Bank veszprémi biztonsági létesítményben történt elhelyezéséről.

Jelen vannak: az átadó m.kir.posta bélyegmuzeuma részéről és képviselőtében dr.Márfalvi Jenő postafőigazgató, az átvevő Magyar Nemzeti Bank részéről és képviselőtében Florian Gyula, felügyelő, főnök.

A bélyegmuzeumi anyag megőrzésre való átadása és átvétele a m.kir.postavezérigazgatóság 244.549/1944.IV.3.sz.iratában, illetőleg a Magyar Nemzeti Bank T.E.H.11/1943-23 sz. iratában foglaltak alapján történik. Az anyag megőrzése a létesítmény érmepáncéltérmben történik oly módon, hogy a m.kir.posta bélyegmuzeuma ládáit egymásra rakva helyesítetnek el, legfeljebb egy köbméternyi térséget elfoglalva.

A m.kir.posta bélyegmuzeuma képviselőtében dr. Márfalvi Jenő átadja és a Magyar Nemzeti Bank képviselőtében Florian Gyula átveszi a m.kir.posta bélyegmuzeuma tulajdonát képező 3 darab, wertneim zárral ellátott ládát, amelyek egyenként 86 cm hosszúak, 55 cm szélesek és 65 cm magasak. Súlyuk: a I.jelzésű láda súlya 127.400 kg, a II. láda súlya 117.700 kg és a V.számú láda súlya 120.- kg. A ládák "A m.kir.posta bélyegmuzeumának tulajdona jelzéssel "I. II. V. sorszám-mal vannak ellátva.

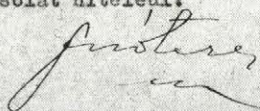
Miután az átadó és az átvevő a ládák, valamint a rajtuk alkalmazott zárrak épségéről és sértetlenségéről meggyőződött, a ládákat a létesítmény fentebb meghatározott helyén elhelyezte.

Kmf.

dr. Márfalvi Jenő s.k.
postafőigazgató
a m.kir.posta bélyegmuzeuma
képviseletében, mint átadó

Flórián Gyula s.k.
felügyelő
a Magyar Nemzeti Bank fel-
ügyelője, a Magyar Nemzeti
Bank képviselőtében, mint
átvevő.

A hiv.másolat hitelűl:

Jegyzőkönyv a veszprémi elhelyezésről

Másolat az eredetiről.

M.kir.postaigazgatóság Sopron.
31.887/1944.

ÁTVÉTELI ELISMERVÉNY.

=====

Elismerem, hogy a soproni m.kir.postaigazgatóság őrizetére bízott, bélyegeket tartalmazó, alább felsorolt jelzőszámmal ellátott ládákat átvettem:

III., IV., VI., VII., VIII., IX., XII., XIII., XIV., XV.

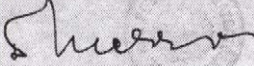
A ládákat az igazgatóság 1/c csoportjának kezelésében lévő alagsori raktárhelyiségben őrzöm.

Sopron, 1944. december 14.

P.H.

Plauder József ak.
m.kir.postafőigazgató.

A másolat hitelül:
Budapest, 1944. december 18.

A Sopronban elhelyezett ládák átvételi elismervénye

A 13 páncélozott láda egyike

Az 1957-ben, illetve 1972-ben felújított kiállítóterem

tartó rekonstrukció lehetőséget nyújtott a kiállítóterem bővítésére is, öt új tárló készült 348 kiállítókerettel. A Dob utcai postapalotába költözés 50. évfordulóján, 1990. november 23-án nyílt meg ismét a múzeum, ekkor már 300 000 bélyeg bemutatásával.

A Bélyegmúzeum 70. évfordulóját dr. Láng István akadémikus fővédnökségével a Pénzjegynyomda 75. évfordulójával együtt ünnepelte a *Bélyegmúzeum rejtett kincsei* című bemutatóval. Mostanra, a háromnegyed-százados évfordulóra, a jubileumra megszépülve és gyűjteményeiből készült eddig még nem látható válogatásokkal gazdagodva várja régi és új vendégeit a múzeum. Az állandó kiállítás tartalékkereteinek felhasználásával Európa országainak bélyegei 1998-ig, Ázsia, Afrika, Amerika, Ausztrália és a csendes-óceáni szigetvilág országainak bélyegei 1996-ig láthatók. A magyar gyűjtemény bővítése is megtörtént, a magyar posta által kibocsátott bélyegek napjainkig láthatók. Az *osztrák posta Magyarországon* elnevezésű különgyűjtemény az egyes sorozatok önálló bemutatásával és egy áttekinthető tarifatóblázzal bővült, az 1867-es kiadás lapjain egy eddig nem látható különlegességgel, az ún. Szigetvár provizóriummal találkozhatnak az érdeklődők. Látogatóink ma a múzeum 13 milliós bélyeggyűjteményéből 550 ezer bélyeget tekinthetnek meg.

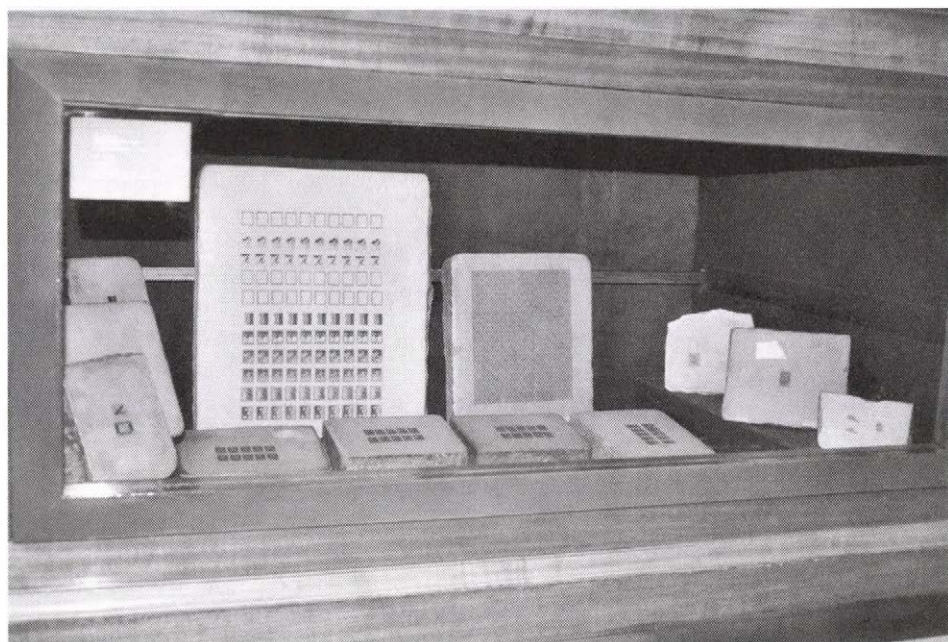
A Magyar Posta Zrt. céltámogatásával a 75. évfordulóra 2005-ben megújultak a múzeumlátogatók által használt helyiségek is. A földszinti fogadótér, a lépcsőház, az emeleti előcsarnok új világítást, mindezek és a kiállítóterem egységes márványburkolatot kapott. A helyiségek felújítása, korszerűsítése során megvalósult a mosdók teljes felújítása, és sor került a gyűjteménytár régóta esedékes bővítésére is, így egy időre megoldódtak a tárolási gondjaink.

A Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumától kapott pályázati támogatásból – az állandó kiállítás átrendezésével, bővítésével egyidejűleg – a felbecsülhetetlen értékű nemzeti vagyon védelmének fokozása érdekében a klasszikus, értékes bélyegeket bemutató keretek üveglapjai – 1400 db – biztonsági fóliát kaptak. Továbbá a pincében lévő nyomóeszköztárban őrzött nyomóköveket a 24. órában megmentettük azáltal, hogy a magyar bélyegeket bemutató első három szekrény aljának megnyitásával ott kiállítási lehetőséget alakítottunk ki. Ezek között nem csak a bélyeggyártás klasszikus időszakában könyomással készült bélyegek kövei láthatók, hanem azok a korai ofszet nyomtatáshoz használt átnyomó kövek is, amelyek magyar specialitásként a világon egyedülállóan az alumínium- vagy cinklemezeket helyettesítették.

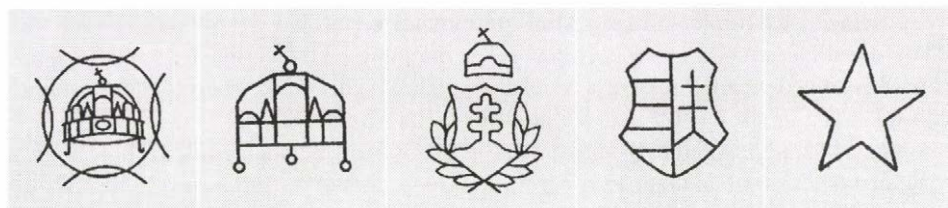
A megújulás arra is lehetőséget nyújtott, hogy a bélyegek és más postai értékcsikkek gyártásához használt papírok vízjelnyomó hengereit – összesen 7 darabot – megmentjük, és kiállításunkban bemutassuk.

A vízjelnyomó hengerek bronzhálóból készült hengerpalástján lévő – huzalokból kialakított – kiemelkedő mintázat arra szolgált, hogy a bélyeggyártásra, illetve egyéb postai értékcsikkek előállítására használt különleges papír anyagát még annak pépes, nedves állapotában elvékonyítsa, jellegzetes rajzolatot hozva létre rajta. Ez az eljárás a hamisítás elleni védelmet szolgált. A magyar bélyeggyártásban 1881 és 1961 között alkalmaztak vízjeles papírt.

A Nemzeti Kulturális Alaptól kapott támogatásból készült a *Világegyetem – bélyegtörténelem* című állandó kiállításunk katalógusa és az ún. bélyegsut vagy titokszoba különleges installációs szekrénye, amelyben nagytű és ibolyántúli fénysugarak alatt mutatjuk

Nyomókövek az egyik megnyitott kiállítószekrény aljában

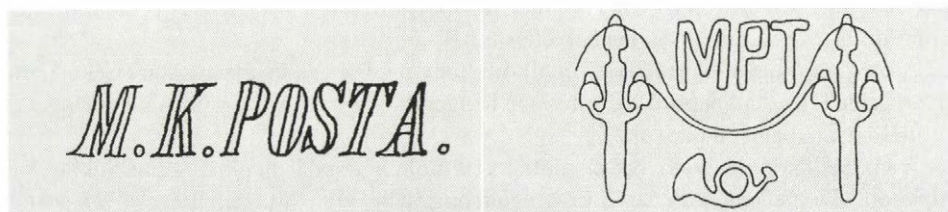
III. típusú vízjel¹

V. típusú vízjel²

X. típusú vízjel³

XI. típusú vízjel⁴

XIII. típusú vízjel⁵

Egyéb postai értékkek papírjának előállításánál használt vízjelek

¹ Nagy korona egymást metsző körökben. A négyágú csillagos gyári vízjel és a papírminőséget jelző római hatos szám a körök metszésével képzett ívnégyszögben jelenik meg. Nyolcféle helyzetben és állásban fordul elő.

² Korona előlnézetben. 1908-ban használták. Négy-négy állásban fordul elő, ismertetőjegye a kereszt dőlésszöge.

³ Kettős kereszt címerábra. Négy jól felismerhető vízjelállítás különböztethető meg.

⁴ Kossuth-címer. Összesen négy állása van.

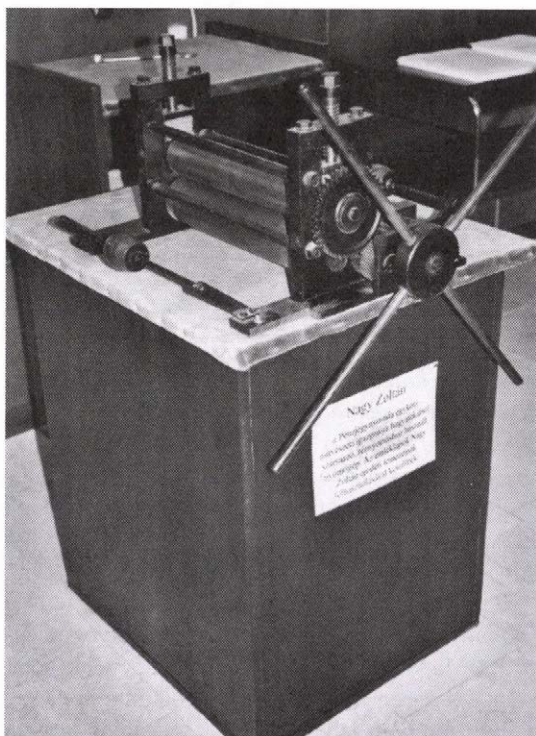
⁵ Ötágú kis csillag.

be az utóbbi években egyedülálló gyártástechnikával készült magyar bélyegeket, amelyek látványosságukon túl szabad szemmel nem észlelhető információkat is hordoznak. UV-fény alatt azonban a rejtett információk is láthatóvá válnak.

Látogatóink kedvencei közül, az utóbbi években érkezett különleges kivitelezésű külföldi bélyegekből – illatos, hologramos, aranyozott, textilre nyomott, csipkehatású vagy éppen kristályokkal kirakott – két tárlóban látható egy összeállítás. A változatos tartalmú filatéliai tárgyak gyűjteményéből kibővített válogatást mutatunk be, amelyről részletesen Szegedi Istvánné jelen évkönyvünkben megjelenő írásában olvashatnak. Különlegességekből látható válogatás az ún. Fortuna tárlóban, ahol új szerzeményünk, Szabó Pál, a Magyar Posta Zrt vezérigazgatójának ajándéka is látható, a Forma I-es megszemélyesített bélyegív Bernie Ecclestone arcképével, köszönőszavaival és aláírásával.

Állandó kiállításunk kiegészült Nagy Zoltán bélyegtervező-grafikusművésznek, a Pénzjegynyomda egykori művészeti vezetőjének kézi réznyomógépével és az özvegye által átadott nyomólemezeivel, amelyek segítségével a mélynyomás egyszerűsített folyamata mutatható be. A nyomatok a Pénzjegynyomda támogatásával emléklapokra kerülnek, amelyek a látogatók által készíthetők és megvásárolhatók.

A megújult múzeum hagyományaihoz híven időszak kiállításokkal is várja látogatóit. A *Bélyegmúzeum múltjából* címet viseli az az összeállítás, amely iratok, fotók, plakátok, meghívók, kiadványok segítségével idézi fel a 75 év eseményeit, eredményeit.

A kézi réznyomógép

Tiszteletet ébresztők azok a törekvések és áldozatok, amelyeket a Magyar Királyi Posta tett a Bélyegmúzeum létesítéséért. Megjegyzendő, hogy a kezdetek lényegesen korábbra nyúlnak vissza, ez az évforduló a közönség számára való megnyitás évfordulója. A múzeum életében, mint a filatéliai életben is, meghatározó volt az adott történelmi helyzet. Követhetők a kiállítási anyagban az egyre szaporodó gyűjtemény elhelyezésének, gondozásának kérdései, a költözés a vezérigazgatósági épületéből a jelenlegi helyszínre, a gyűjtemény menekítése a háborús veszélyből, az 1950-es újjáéledés, az állandó kiállítás változatai és számtalan időszakos kiállítás a múzeumban, belföldön és külföldön. Fordulatot hozott a múzeum életében az 1990-es szervezeti változás, az alapítványi forma is. Ennek az időszaknak már e kiadvány olvasói is tanúi lehetnek, is-

merőseiket, netán önmagukat fedezhetik fel egy-egy kiállítás-megnyitót, filatéliai előadást vagy egyéb rendezvényt megörökítő fényképen.

A „*Remekművek*” jelige alatt című időszak kiállításokról jelen évkönyvünk egy másik tanulmányában olvashatnak Angyal Erzsébet írásában.

A jubileumi évben a múzeumban folyó kutató- és tudományos munka jelentős részét a Bélyegmúzeum honlapjának elkészítése, az 1871. évi első magyar kő- és réznyomatos bélyegek és változatainak világhálóra kerülése képezte. Virtuális kiállításunkon a *Postás-ábrázolások a világ bélyegein*, *Múzeumok remekművei a világ bélyegein* és *A Bélyegmúzeum rejtett kincsei* című válogatások láthatók.

Hetvenöt év hosszú idő, emberéletben mérve idős kor. Egy múzeum korát más mértékelkel mérik. Ha időről időre megőrizve múltját meg tud újulni, akkor mindig korszerű lesz. Hisszük, hogy a múzeumunk erre tart.

A jubiláló Bélyegmúzeumnak budapesti kiállítóhelyén kívül állandó kiállítása van a győri Xantus János Múzeumban magyar bélyegbemutatóval, és Debrecenben a Delizsánsz Kiállítóterem Soó Rezső emlékszobájában, ahol a múzeum legnagyobb különgyűjteményéből látható állandó és évente változó időszakos válogatás, jelenleg *Az úrkutatás története a magyar bélyegek tükrében* címmel.

Vendégeink az internetes sarokban a Michel-féle on-line katalógust is böngészhetik. Weöres Sándor szavaival élve elmondhatom: „*Ázsiát, Afrikát, Amerikát járjuk, miközben minden itt van egy helyen.*”

A 75 éves múzeum, amikor visszatekint háromnegyed-százados múltjára, örömmel mondhatja, sosem volt egyedül. Mindig akadtak olyan lelkes filatelisták, akik összegyűjtött, féltett kincseiket, gyűjteményeiket a múzeumnak adományozták. Régi adósságot törlesztettünk azzal, hogy a földszinti előcsarnokban elkészült a donátorok fala, amelyen valamennyi jelentősebb adományozó arcképe, illetve neve megörökítésre került. Ezzel adóznak nagybecsüléssel mindazok tiszteletére és emlékének megőrzésére, akik a Bélyegmúzeum gyűjteményeit kiemelkedő jelentőségű adományaikkal gyarapították. Úgy gondolom, a megörökítést évkönyvünkben is maradandóvá kell tenni.

Donátorok fala

„A' legnagyobb szépség is elhalványul, egymásra halmozott gyűjtemények, mellyeket senki nem néz, egymásra rakott könyvek, mellyeket senki nem olvas, rutul elporosodnak. Közhasznú intézetek ellenben, csinos épületek, mellyekben a' nemzet kincsei tartatnak s' mellyekből a' köz-értelmesség nőtten terjed.” – fogalmazta meg Széchenyi István 1830-ban a *Hitel* című írásában a múzeumi mecenatúra lényegét, ami a Bélyegmúzeum alább felsorolt és eljövendő donátorainak indítéka is lehet, lehetett.

Poppovits Frigyes Mirkó (1863–1928): A szerb származású, de magát jó magyar hazafinak tartó banktisztviselő, majd kereskedelmi szakember gyerekkorától gyűjtötte a bélyegeket. 1916-ban egy cseretranzakcióval szándéka szerint a létesítendő bélyegmúzeum magyar gyűjteményének alapját adta át a Magyar Királyi Postának. Két évvel később egy újabb csere révén, illetve részint ajándékképpen további értékes filatéliai anyagok kerültek át magángyűjteményéből. E nélkül ma nem lehetne teljes a máshonnan nem pótolható klasszikus magyar gyűjteményünk.

A donátorok falán szereplő arcképek

Poppovits Frigyes Mirkó

Czakó Elemér

Vejtey Ferenc

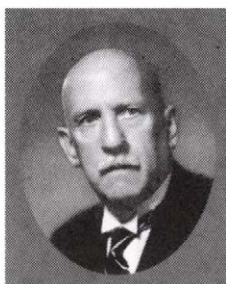
Prof. dr. Soó Rezső

Bér Andor

Gróf Dessewffy Miklós

Térfi Béla

Madarász Gyula

Julian G. Clive

Elaine Arundel

Surányi László

Debreczeni Zsolt

Jan Palmans

Dudás László

Czakó Elemér (1876–1945): Az Iparművészeti Iskola, majd az Egyetemi Nyomda igazgatója, kultuszminisztériumi helyettes államtitkár, művészeti szakíró korai nyugállományba vonulása után a magyar bélyegkibocsátás művészi színvonalának emelésére és filatéliatörténeti kutatásoknak szentelte életét, amelynek utolsó évtizedében a Magyar Királyi Posta művészeti zsűrijének állandó tagja volt. Összegyűjtötte, és rendszerezte a Bélyegmúzeum okmánytárának ma már pótolhatatlan alapját képező dokumentumokat, amelyek azóta is felbecsülhetetlen értéket képviselnek a kutatók számára.

Vejtey Ferenc (1875–1952): A Temes megyei főszámvevő a Pénzügyminisztériumban teljesítette ki szakmai karrierjét, ahol többek közt az egyenes adók főosztályának vezetője volt, de a pénzügyi közigazgatás Trianon utáni átszervezése is az ő nevéhez fűződik. Ifjúkora óta foglalkozott filatéliával, a gyűjtésen túl szakkikket, tanulmányokat is rendszeresen publikált. A Bélyegmúzeum létrehozása körüli munkákból már kivette a részét, s így szinte természetes módon vált az újabb szükségszerű tennivaló úttörőjévé, egy központi filatéliai könyvtár kezdeményezőjévé. Személyes adományain túl eredményesen mozgósította könyv- és folyóiratgyűjtésre a hazai filatéliai élet szereplőit.

Szó Rezső (1903–1980): A kétszeres Kossuth-díjas botanikus, egyetemi tanár, az orchideák világhírű tudósa több művészeti ágban is jelentős gyűjtői munkát fejtett ki. Végrendeletében minden kollekcióját kulturális intézményekre hagyta, hogy közkinccsé válhassanak. Bélyeggyűjteményét a Bélyegmúzeumnak adományozta azzal a kikötéssel, hogy abból évente változó tematikával szülővárosában, Debrecenben kiállítást rendezzenek. Motívumgyűjteményének gazdagsága változatos összeállításokkal várja – a Bélyegmúzeum munkatársainak munkája nyomán – a Delizsánsz Kiállítóteremben a város közönségét.

Bér Andor (1909–): Az ipari formatervezés hazai szervezetének országos vezetője a harmincas években vált komoly bélyeggyűjtővé. Emellett sokoldalú filatéliai munkásságot fejtett ki, szakkikkek, tanulmányok, könyvek itthon és külföldön is reprezentálják kiemelkedő tudását a bélyegekről és a postatörténetről. Magyar és nemzetközi filatéliai szervezetekben végzett több évtizedes tevékenységét számos kitüntetéssel ismerték el. 2004-ben a Bélyegmúzeumnak adományozta a *Bélyeg előtti levelek* és *Az egyházi állam bélyegei* nevet viselő két nagy értékű gyűjteményét.

Gróf Dessewffy Miklós (1854–1918): A magyar arisztokrácia legjelesebb filatelistája és numizmatikusa volt. Ógörög és barbár pénzgyűjteménye, valamint a hozzá kapcsolódó publikációi világszerte ismertté tették nevét szakmai körökben. A magyar bélyegek első, teljességre törekvő, magyarázó jegyzetekkel ellátott katalógusát 1898-ban jelentette meg *Magyarország levél- és újságbélyegei, 1871–1897* címmel. Szűkebb kutatási területén, az 1874–1881. évi színes számú krajcárosok vésetjavításai terén elért eredményeit máig is kiindulópontként használják a filatelisták. Halála után került az akkor még csak tervezett Bélyegmúzeum anyagába nagy értékű bélyeggyűjteménye.

Térfi Béla (1869–1959): Állami erdészeti tisztviselő, majd közéleti szakember, 1919 és 1920 között gabonagyűjtési kormánybiztos, 1921 és 1922 között közéleti tárca nélküli miniszter. Évtizedeken keresztül gyűjtötte a bélyeg előtti korszak leveleit, az úgynevezett előfutár leveleket, s a postai bélyegzések nemzetközi szaktekintélye lett. Fő műve, *A bélyeg előtti levelek és azok lebetűzései*, 1943-ban jelent meg. A háború után Argentínában élt, de nem feledte el hazáját. Filatéliai hagyatéka, amelyet 1951-ben előbb csak letétbe helyezett, 1957 óta Térfi-különgygyűjtemény néven a múzeum tulajdonát képezi.

Madarász Gyula (1900–1981): A klasszikus magyar bélyegek kiemelkedő tudású kutatója, szakíró, maga is komoly gyűjtő volt. A gróf Dessewffy Miklós által megkezdett kutatások szintézise mellett több magyar bélyegkatalógus szerkesztője, *A magyar bélyegek monográfiája* III. kötetének társszerzője a Bélyegmúzeumért életében is sokat tett. Évekig oktatta a múzeum munkatársait, kiállítási tablók őrzik keze munkájának nyomait. Az 1874–1881. évi színes számú krajcárosok vésetjavításainak gyűjteménye ma a Bélyegmúzeum anyagának becses gyűjteményrészét képezi.

Julian G. Clive (1909–1993): Az erdélyi Hátszegről elszármazott világhírű bélyegkereskedő Angliában lelt új hazára a II. világháború előtt. A magyar bélyegek külföldi népszerűsítésében vállalt szerepet évtizedeken át, üzleti tevékenységébe építve. Néhány hónappal halála előtt hozta létre a Julian G. Clive Bélyegmúzeumi Gyűjteménygyarapítási Alapítványt. Az alapítványon keresztül azóta több jelentős adománnyal gyarapodott múzeumunk.

Elaine Arundel (1922–): Az angliai Birminghamben élő hölgy filatelista férje halála után kezdett foglalkozni a bélyegekkel. Néhány évig ismerkedett ezzel a számára új világgal, s megtalálta azt a speciális témát, amelyet azután szinte a tökéletességig fejlesztett. Az 1945–1946. évi magyar inflációs időszak postai díjzabásainak történetét gyűjtötte és dolgozta fel. 1995-ben ünnepélyes keretek közt adta át a Bélyegmúzeumunknak – a Clive Alapítvány közreműködésével – a rendkívüli értékű és teljességű kollekcióját, amelyen keresztül a nagyközönség számára is láthatóvá válik a postatörténet e különleges korszaka.

Surányi László (1915–1997): A pedagógusból diplomatává lett filatelista kora ifjúsága idején kötelezte el magát a bélyegek mellett. A magyar bélyegkiadások történetének egyik legalaposabb ismerője több témát is gyűjtött kutatói szenvedéllyel. Szakíróként, szerkesztőként számos filatéliai kézikönyv megszületésében játszott döntő szerepet. Legnagyobb eredményének a Magyar Filatéliai Tudományos Társaság létrehozását tekintette. Kiállítási anyagaival számos hazai és nemzetközi díjat nyert. Végakarátának megfelelően a kiemelkedő filatéliai értéket képviselő magyar hírlap- és hírlapilleték-bélyeg gyűjteményét családja a Clive Alapítványon keresztül a Bélyegmúzeumnak adta át.

Debreczeni Zsolt (1928–2005): A jogász, majd banktisztviselői pályát befutott, mindenki által szeretett filatelista a humanizmus megtestesítője volt. Gyerekkori találkozása a bélyegekkel életre szóló iránymutatást adott. Motívumgyűjtései sorából kiemelkedik a bélyegnapok, a bélyegkiállítások története, a karácsonyi festménybélyegek, a Jézus élete a képzőművészetben, valamint a Magyarország bélyegei 1919 és 1944 között. A Filatéliai Újságírók Nemzetközi Szövetségének is tagja volt. 1973 óta Svájcban élt, s német nyelvet területen számos filatelista szervezet munkájába bekapcsolódott. Az *Országos és nemzetközi bélyegkiállítások* című gyűjteményét a Clive Alapítványon keresztül 2000-ben ajánlódta a Bélyegmúzeumnak.

Jan Palmans (1919–2001): A belga filatelista figyelme az ötvenes években fordult a klasszikus magyar bélyegek felé, s ez a vonzalom haláláig meghatározó maradt. Megtalálta azt a témát, amely életre szóló gyűjtési és tudományos mélységű kutatási célt adott számára az 1871-es kő- és réznyomatos, illetve az 1874-es színes számú krajcárosok fogazási sajátosságainak feltárásában. Több rangos nemzetközi kiállításon is díjakat nyert a teljességig kidolgozott gyűjteményével. Élete alkonyán, 2000-ben adományozta a Bé-

lyegmúzeumnak a fogazati ívrekonstruktív elv alapján, tanulmányként feldolgozott gyűjteményét a Clive Alapítványon keresztül.

Dudás László (1935–): Az utóbbi évtizedek egyik legsikeresebb és egyben legtermékenyebb hazai bélyegtervezője egész pályafutása alatt szoros munkakapcsolatot tartott a Bélyegmúzeummal. Életmű-kiállításának anyagán túl egy kuriózumnak számító együttest is láthatott tőle a közönség: az általa tervezett *Magyar népművészet* elnevezésű forgalmi sorozat grafikai megvalósításának teljes dokumentációját ismeretterjesztő kiállítási anyag formájában. Ez utóbbit és a bélyegtervezői munkásságot megjelenítő relikviát 2003-ban ajándékozta a múzeumnak.

Állami Nyomda: A hazai bélyeggyártás fellegvára a második világháború pusztításai után határozta el, hogy saját múzeumának megmaradt filatéliai anyagait a Bélyegmúzeumnak adja át, mert ott nagyobb biztonságban lehet. 1949-ben teljes bélyegívek, próbanyomatok, forgalomba nem került bélyegek, kartonra nyomott bélyegek és más postai értékcikkek, albumokba kötött mintagyűjtemények kerültek át a Hársfa utcába. 1995-ben újabb szép gesztussal két nagy értékű, magyar vonatkozású filatéliai ritkaságot vásárolt az Állami Nyomda egy aukción, az akkor 65 éves Bélyegmúzeumot köszöntve ezzel.

Minden donátorunk előtt tisztelgünk, aki ajándékával hozzájárult a Bélyegmúzeum gyűjteményének gyarapításához. Nyilvántartásunkban róla – mint adományozóról – név szerint megemlékezünk, és adományát a magyar kulturális örökség részeként hűségesen őrizzük.

„Remekművek” jelige alatt

A sokszorosító grafikai alkotásokhoz alapul szolgáló egyedi művekkel szemben az a fő elvárás, hogy alkalmasak legyenek arra, hogy belőlük művészi nyomat készülhessen. Nincs ez másképp a postabélyeg esetében sem. Az alkalmazott grafikánál, miként a bélyegnél is, az esztétikai érték – bár nagyon fontos – még csak nem is elsődleges. Lévén, hogy a bélyeg postai bérmentesítést igazoló értékcikk, elsődlegesen azoknak a szempontoknak kell megfelelnie, amelyek e funkciójából következnek.

Mindez nem zárja ki azt, hogy a bélyegképül szolgáló egyedi grafika maga is ne lehetne egyúttal művészi szintű alkotás. Sőt, az olyan alkotások között, amelyekből végül is nem lett bélyeg – mert a kiadás valamilyen okból meghíúsult, vagy a megrendelő a pályázati munkák közül nem azt választotta –, sok szép, szemet gyönyörködtető, szívet melengető művet találunk. Nem áll szándékunkban felülbírálni a korabeli bélyegbizottsági döntéseket. Az 1936 és 1945 közötti, kivételre nem került pályázati bélyegtervekből készült időszaki kiállítás tervezésekor csupán arra vállalkoztunk, hogy a Bélyegmúzeum grafikai tárában Csipkerózsika-álmukat alvó grafikák közül néhányat egy kiállítás idejére felébresszünk.

Kiállításunk erősen válogató. Egy többé-kevésbé egységesnek tekinthető korszakra szorítkozik, de azon belül is válogat. Nem csak a művek tekintetében, hanem az időszak pályázatait sem szerepelteti teljességgel. A meghirdetett pályázatoknak csupán mintegy egyharmadából mutat be pályaműveket. A kiválasztott pályázatokat ugyanakkor igyekeztünk úgy bemutatni, hogy érzékelhető legyen, ugyanazt a feladatot más-más művész hogyan oldotta meg. Ez annál is árulkodóbb, mert számtalan kötöttség korlátozza egy bélyegtervező grafikus lehetőségeit. Ezekben a mindenkire egyformán érvényes kötöttségeken belül érvényesülni az egyéniségnek, a senki másra nem jellemző stílusnak, igazi kihívás.

Válogatásunknál az is motivált bennünket, hogy minél több olyan művészt mutassunk be, akik bélyegtervezőként ismeretlenek, hiszen csak pályázati munkáik vannak, nyomdailag kivitelezett, forgalomba került bélyeg nem fűződik nevükhöz.¹ Gyakran kell

Szécsiné Stuhl Ilona terve a kiadatlan
Az ifjúságért pályázatra, 1943

¹ Úgy mint: Bán Béla, Csehi Pál, D. Szabó István, Deli Anna, Domanovszky Endre, Gy. Szabó Béla, Györgyi György, Hausvater Mária, Horváth Jenő, Jeges Ernő, Kaeszné Lukáts Kató, Klaudinyi László, Koffán Károly, Koós András, Medveczky Jenő, Mikola Erzsébet, Mohácsi Ferenc, Molnár C. Pál, Muhits Sándor, Nyáry János, Pál György, Pávich Béla, Scholz Erik, Sík József, Szathmáry István, Szécsiné Stuhl Ilona, Szentgyörgyi Kornél, Teleki Ralph.

*Domanovszky Endre terve
a Hadvezérek pályázatra, 1943*

*Molnár C. Pál terve a Budavár
pályázatra, 1936*

a jók vagy nagyon jók közül a legjobbakat választani. Azt hihetnénk, a meghívásos pályázat eleve a legalkalmasabb, legrangosabb művészeket kéri fel bélyegtervezésre. A bélyegtervpályázatokkal kapcsolatos iratok között azonban hiába keressük Csók István, Egry József, Bernáth Aurél, Berény Róbert, Czöbel Béla vagy több más, a kor képzőművészetét meghatározó művész nevét. A bélyegmegjelenésig el nem jutott Domanovszky Endrét is csupán kétszer kérték fel bélyegtervpályázaton való részvételre. Addigi munkássága és a kiállításban is bemutatott *Hadvezérek* sorozata alapján talán többször kaphatott volna alkalmat arra, hogy a később a monumentális alkotások mestérévé vált művész további művekkel bizonyítsa, a kis formáknak is mestere. Molnár C. Pált sem keresték fel meghívással. Csak két alkalommal pályázott bélyegtervekkel – mindkétszer nyilvános pályázaton (1936. Budavár, 1945. Újjáépítés). Nyilvános pályázatot azonban ritkán írtak ki, a meghívásos pályázat volt a követett gyakorlat.

Első pillanatban az a benyomása támadhat a látogatónak, hogy valamiféle egységesség jellemzi a különböző művészekről származó műveket. Ezt a felzíni azonosságot, hasonlóságot az előírt témák, motívumok, kijelölt ikonográfiai források, megadott méretek mellett a mindenkitől elvárt azonos technika okozza. A bélyegek nyomtatását 1932-től új gépen, új eljárással – raszteres mélynyomással – végezte az Állami Nyomda. Ehhez a technológiához csak az árnyalt szürke temperaképek feleltek meg. Az Állami Nyomda kérésére – a bélyegtervekre kiírt pályázatokban – ezt a feltételt meg is szövegezték: „*A tervrajzoknak egyszínű raszteres mélynyomással való sokszorosításra alkalmas módon, sima fehér papíron, szürke tempera festékkel kell készülniök és teljesen befejezeteknek kell lenniök.*” Az új technológia első bélyegtermékei még nem önálló grafikai alkotások voltak, hanem kész művek fotóinak temperaátfestésével készül-

tek. A grafikus – a nyomda alkalmazottja – tompította, vagy kiélezte a kontúrokat, a feleslegesnek ítélt részeket ráfestéssel vagy maszkolással takarta, ráhelyezte a szükséges feliratokat és névértéket. Az így készült bélyegek sikere után a fotókat a fotók árnyaltságát utánzó, de immár bélyeg céljára készült grafikák váltották fel. A mélynyomásos nyomdai eljárás és az annak megfelelő technikával készült grafika kizárólagossága a bemutatott korszak egyik fő jellegzetessége. A másik lényeges momentum, hogy a bélyegkibocsátás elő-

készítésébe, a bélyegtervek beszerzésébe, a pályázatokra meghívandó művészek kiválasztásába, a bélyegtervek minősítésébe bekapcsolódott az Országos Irodalmi és Művészeti Tanács.

A kiállítás főszereplői a bélyegtervek. Megítélésükhöz, megértésükhöz sokban hozzájárulnak azok a háttérdokumentumok, amelyek a művek keletkezésének körülményeiről árulkodnak. A művész a pályázat szövegéből értesült arról, milyen témában, milyen technikával, milyen méretben, hány darab bélyegtervet, milyen határidővel kell elkészítenie a felhívás elfogadása vagy az önkéntes benevezés esetén. A pályázat a résztvevők és a nyertesek honoráriumára, a pályaművekkel kapcsolatos szerzői jogi kérdésekre stb. is kitért. A témamegjelölés az esetek többségében konkrét és részletező volt. A bemutatott postai ügyiratokból az is kiderül, hogy a pályázatra meghívott művészek számára a bélyegképek témájáról ismertető előadásokat tartottak, kezükbe a forrásként ajánlott vagy kötelezően követendő ábrázolásokról, tárgyokról, motívumokról képeket adtak. A bírálóbizottság jegyzőkönyveinek részletei az éppen látható műről mondott véleményekből adnak ízelítőt. Az volt ugyanis a szokás, hogy egy előre felkért bizottsági tag minden egyes pályázati műről afféle referensként ismertetést tart, és véleményt mond. A bizottság többi tagja ehhez fűz egyetértő vagy eltérő véleményt tükröző megjegyzést, kiegészítést, és szavazással döntik el a művek értékelési sorrendjét. A döntés pártatlanságát a jeligés rendszer biztosította.

A művek mellett érdemes a jeligékre is némi figyelmet fordítani, tömörségükben is árulkodók. Leggyakoribb a tervezendő bélyegek témájára történő utalás: *1686 – Budavár; Santo Stefano – Szent István; Tükrös, Hímes, Kopjafa – Népi díszítőművészet; Múltban a jövő – Történelmi szimbólumok; Ars sacra – Művész; Virtus – Hadvezérek* stb. Némely esetben azt árulja el a jelige, hogy a pályázati mű bélyegterv és a posta számára készül: *Billog, Filatélia, Merkur*. Erdélyi illetőségű művész *Erdőelve* jeligével küldte be műveit. Talán csak megszokásból vagy a szabályokhoz való ragaszkodásból kérték jeligésen a pályázatokat olyan esetekben, ahol az alkotók kiléte a bírálóbizottság tagjai számára jeligefeloldás nélkül is nyílt titok lehetett. Ilyen volt például a Kossuth bélyegsor esete, amelynek pályázatára csupán három művészt hívtak meg. Mindhárman bélyegtervezőként is ismert, egymástól meglehetősen eltérő stílusban, de körülbelül azonos színvonalon alkotó művészek voltak. Nem véletlen, hogy nem sikerült megtalálni a primus inter pares-t. A döntés értelmében a négy címletből álló bélyegsor 1-1-2 arányban hármójuk művei alapján készült. A salamoni döntésnek a sorozat egységessége látta kárát.

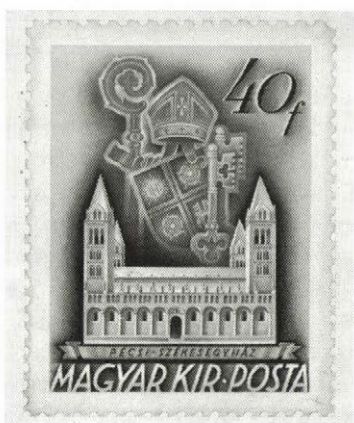
A bemutatott bélyegtervek többnyire második, harmadik díjat nyert, vagy jutalomban részesített művek. Szerepelnek a kiállításban olyan pályázatok is, amelyek esetében a nyertes bélyegtervből sem lett bélyeg. Egyik ilyen az 1937 végétől előkészített új forgalmi sor céljaira rendelt grafikák csoportja. Forgalmi bélyegek esetében az általában jellemzőnél is nagyobb hangsúlyt kap a bélyeg tudatformáló, országimázs-építő, propagandisztikus funkciója. Természetes ez, tekintve a nagy példányszámot és a hosszúra tervezett használati időt, továbbá azt a tényt, hogy ezek a bélyegek úgynevezett hétköznapi használatra készülnek. Utóbbi azt garantálja, hogy gyakori előfordulásával azokra is kifejti hatását, akik csupán a névérték és nem a bélyegkép miatt vásárolják, használják. Érthető tehát, hogy nehéz volt a felmerült javaslatok közül kiválasztani a tervezett sorozat témáját. A már véglegesnek hitt döntés nyomán kiúrták a pályázatot népművészet témával, beérkeztek a pályaművek, zsűrizték azokat, később azonban a történelmi szimbólumok téma mellett döntöttek. Erre is pályázatot hirdettek, bélyegterveket készítették, zsűriztek, és ismét elálltak a megjelentetésétől, és újabb bélyegtmásra írtak ki

Diósy Antal I. díjas terve a kiadásban nem realizálódott Népi díszítőművészet pályázatra

Petten Sándor terve a Magyarországi templomok pályázatra, 1939

Légrády Sándor nyertes terve a Magyarországi templomok pályázatra

– ezúttal csupán négy művész meghívásával – pályázatot. A téma egy korábban felmerült javaslat szűkítése volt. Az *idegenforgalmi propaganda, műemlékek, látványosságok* témamegjelölések összegződtek, pontosodtak a kiírt pályázatban *magyarországi templomokra*.

Az 1938. június 23-án kelt pályázatban öt templom – azaz a budavári koronázó templom, az esztergomi bazilika, a pécsi székesegyház, a debreceni nagytemplom és a Deák téri evangélikus templom – ábrázolását írták elő 1938. szeptember 15-i benyújtási határidővel. Azonban a gyártás megkezdése előtt, november 2-án érvénybe lépett az első bécsi döntés, amelynek értelmében Kassa városa – más területekkel együtt – visszakerült Magyarországhoz. Ezt a tényt bélyegen is hirdetni akarta a posta oly módon, hogy a magyarországi templomok között szerepelteti a kassai dómot is. (Ehhez természetesen az eleve tervezett és elkészült bélyegképek közül egyet el kellett hagyni, a pécsi székesegyház maradt ki a megjelent sorból.) 1939. január 25-én a pályázatnyertes Légrády Sándort bízta meg a posta a bélyegterv elkészítésével. A kiállításban az épületábrázolások különböző megvalósításai mellett a bélyegtervek megszületésének történelmi hátterébe is bepillanthat a látogató a grafikák mellett szereplő dokumentumok tanulmányozásával. Légrády sikeresnek érzett ábrázolásai a történelmi szimbólumok pályázatból visszaköszönnek a templom téma mellékmotívumaiként, egyfajta dejá vu élményt okozva.

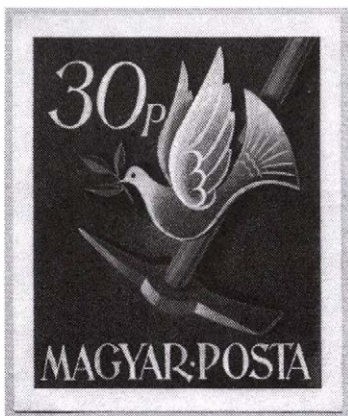
A bemutatott időszak korszakváltás a bélyeggrafikában, nem csak a fentebb elmondottak vonatkozásában, hanem abban is, hogy jelentős részben kicserélődött azoknak a művészeknek a köre, akik bélyeggrafikával foglalkoztak. Váltás történt a bélyegtervezés vezető művészeinek személyében is. 1920-tól másfél évtizedes működése során a magyar bélyegtervezés meghatározó személyisége Helbing Ferenc volt. Utolsó bélyege abban a kiadásban jelent meg (1935. Pázmány Péter), amelyiknek másik bélyegképét az a Légrády Sándor tervezte, aki a legsikeresebb és legfoglalkoztatottabb bélyegtervező rangját elhódította tőle. Pályázóként készített még bélyegterveket, megjelenésig azonban egyikkel sem jutott el. Az a vélemény, amely az Eucharisztikus Kongresszus bélyegeire benyújtott munkáiról hangzott el Czákó Elemér zsűritag részéről,

Helbing Ferenc terve a Szent István pályázatra, 1938

Nagy Zoltán terve a Nagyasszonyok pályázatra, 1944

nem változott a későbbiek során, Helbinget gyakorlatilag *leírták*. Bemutatott terveit a kiállításban is olvasható – alább idézett – vélemény ismeretében, azzal mintegy szembesítve lehet megtekinteni: „A Magyar Szent Év jellegű pályamű készítője a német illusztratív iskola követője... A művek a millenáris idők felfogásában készültek. [Czakó] Véleménye szerint ezekkel ma már nem lehet a világ szeme elé menni.”

Sajátos színtöltja a kiállításnak azon pályázatra készült bélyegtervek csoportja, amely pályázatot nem bélyegkiadási szándékkal, hanem tehetségkutató céljából írtak ki. Fialat, pályakezdő művészeket hívtak meg. A kiállítás időkeretein túllépve kiteljesedő bélyegtervezői pálya fűződik az itt szereplő kezdők közül két művész – Nagy Zoltán és Füle Mihály – nevéhez.

A pályázati alkotások mellőzésével született bélyeg az utolsónak bemutatott pályázat esetében (1945. Újjáépítés). A nyilvános pályázaton az újjáépítés különböző területeit bemutató bélyegképeket terveztek kiadni a forgalmi bélyegsor egyes címleteire. A pályázat kiírása, lezárása és eredményhirdetése közötti időben azonban egyre érezhetőbbé vált a később elképesztő méreteket öltő infláció. Nyilvánvalóvá vált, hogy az eltervezett címetelosztás nem lesz tartható, s minden bizonnyal újabb névértékekre lesz szükség. Ezt különböző bélyegképekkel nem lehet győzni. A bélyegtéma megőrzése esetén maradt tehát az a lehetőség, hogy az újjáépítés gondolatát egyetlen szimbolikus képpel jelenítse meg a művész. Ezt tette ismert bélyegtervében – immár pályázaton kívüli személyes megbízásra – Konecsni György.

A grafikai tárból átmenetileg a bemutatott vitrinekbe költözött művek zöme megszületése idején nagyobb nyilvánosságot kapott. Több esetben az érdeklődő nagyközönség is láthatta azokat a Bélyegmúzeumban vagy akár a Magyar Iparművészeti Múzeumban. A műfaj ismertségének, a bélyegtervezők megbecsültségének nem tett jót, hogy ezzel a gyakorlattal szakított a bélyegterveket készítő posta. A kiállított műveket időszaki kiállításunk keretében 2005 októberre és 2006 októberre között tekinthetik meg látogatóink a Bélyegmúzeumban.

Végh Gusztáv nyertes terve az Újjáépítés pályázatra, 1945

A Bélyegmúzeum bemutatja Magyarországot Indiának

Az ázsiai kontinens második legnagyobb populációjú országában 2005 márciusa óta látható a hazánkat bemutató 40 tabló. Mielőtt a Föld legnépesebb régiójából, Kínából hazatért volna az ott már évek óta vándorló magyar bélyegkiállítás, már meg is érkezett a az újabb felkérés a szomszédos Indiából. Akár tudatos koncepció is sejthetne e mögött a kívülálló, ám ehelyett egyszerű véletlenről, igen szerencsés véletlenről van szó valójában.

A politika átszövi mindennapjainkat, ha akarjuk, ha nem. Ezúttal a jótékony oldalát tartotta felénk, hiszen váratlan kapcsolatépítő lehetőséget adott egy kis európai és egy nagy ázsiai országnak, hogy bármily kevéssel is, de közelebb kerülhessenek egymáshoz. Jelen esetben a kultúra egy nem szokványos szeletének segítségével, egy bélyegkiállítás révén a kicsi bemutatkozhatott a nagy előtt.

Hogyan is kezdődött a történet? 2003-ban kormányküldöttség utazott Indiába, amelynek tagja volt mások mellett Csepeli György, az Informatikai és Hírközlési Minisztérium politikai államtitkára is. A hivatalos programok során találkozott az indiai parlament elnökével, dr. Najma Heptulla asszonnyal, akiről a nem hivatalos beszélgetés során kiderült, lelkes bélyeggyűjtő. Gondolat gondolatot, szó szót követett, és Csepeli Györgynek eszébe jutott, hogy minisztériumának épületében a világ egyik legteljesebb bélyeggyűjteménye található a budapesti Bélyegmúzeum falai között. Mi lenne, ha a két állam a zsumalisztikai szlengben az országok névjegyének elkeresztelt bélyegek segítségével mutatkozhatna be egymásnak? Az ötlet rögtön megtetszett a vendéglátónak, s szóban meg is egyeztek a filatéliai kiállítások cseréjében.

Hazatérve az államtitkár úr jelezte a kiállítás lehetőségét a múzeumnak, s a következő évi munkatervbe már be is építettük. Természetesen örömmel fogadtuk a felkérést, hiszen mindig nagy kihívást, egyúttal nagy lehetőséget jelent egy helyhez kötött gyűjteményből olyan változatást készíteni, amely valahol a nagyvilág egy távoli pontján élő embereknek érzékeltetni tudja e gyűjtemény nagyszerűségét, s rajta keresztül megismerteti valamennyire hazánkat is. A bélyeg természeténél fogva pedig bizvást remélhettük, a pozitív benyomást fogja erősíteni.

Egy ideig csupán a hivatalok levélváltásaival telt az idő. Tudtunk a ránk váró feladatról, de a határidők, a konkrét elképzelések a kiállítás tematikájával, elhelyezésének körülményeivel kapcsolatosan még jó ideig nem voltak ismertek előttünk. Nem is lehettek, mivel azok menet közben alakultak ki. Ám amíg az Indiai Köztársaság Nagykövetsége, a Külügyminisztérium, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma és az Informatikai és Hírközlési Minisztérium illetékeseivel sikerült a részletekről is érdemben tárgyalni, jónak láttuk 2004 elején Angyal Erzsébet könyvtáros kolléganőmmel együtt hozzáfogni a kiállítás színopszisének elkészítéséhez. Hátha sürgössé válik hirtelen a dolog, mondjuk egy magyar vonatkozású indiai rendezvény kísérelő eseményévé léptetik elő a tervbe vett kiállítást, s akkor az azonnali – adj uramisten, de máris – forgatókönyv kerül előtérbe, ami gyakran szükségmegoldásokhoz vezet. Azzal viszont ritkán lesz elégedett a készítője.

Az első körben három lehetséges témakör jutott el hozzánk, mint óhaj: Indiával kapcsolatos magyar filatéliai dokumentumok; Az ötlettől a végtermékig – így születik a bé-

lyeg; Magyarország története bélyegeken. Ezek alapján írtuk meg a szinopszist, természetesen a rendelkezésünkre álló gyűjteményrész alapos feltérképezése után.

Az első témakör bizonyult a legszűkebbnek a kiállításba vonható objektumok tekintetében, ami később, a gyökeresen átformált szinopszis után is komoly gondot jelentett mind nekünk, mind a tablókat kivitelező Majsai Mária kiállításrendező-grafikus kolléganőnknek. A másik kettőnél inkább a szűrés okozta volna a legtöbb fejtörést, annyira bővében voltunk a rendelkezésünkre álló anyagoknak.

Igyekeztünk úgy megfogalmazni a tematikát, hogy a később kiderülő terjedelem és technikai megvalósíthatóság függvényében akár bővíteni, akár szűkíteni lehessen az egyes vázlatpontokat. Így például Magyarország történelmét elkezdhetjük a honfoglalás előtti korszakkal, azaz inkább a Kárpát-medence előtörténetével, de a honfoglalással is.

A tavasz végére egy bő anyagválogatást is elvégeztünk. Utána egy időre félretettük az indiai kiállítás ügyét, mert nem tudtunk tovább haladni a hiányzó információk nélkül. Június végén kaptuk a hírt, hogy dr. Radnóti Aliz, az újdelhi Magyar Információs és Kulturális Központ igazgatója hazalátogat, s ez idő alatt a Bélyegmúzeum munkatársaival való találkozásra is szakít időt. Július 14-én került sor a személyes megismerkedésre.

Több mint hasznos, egyszerűen elengedhetetlen volt e megbeszélés, ugyanis kiderült, alapvetően tévúton jártunk a kiállítási tematika behatárolásában. (Ma már kideríthetetlen, de nem is lényeges, honnan eredt, s miként jutott el hozzánk a korábbi koncepció, mint az indiai fél kívánsága.) Dr. Radnóti Aliz alaposan tájékoztatott bennünket, hogyan gondolkodik az indiai átlagember időről, térről, a nagyvilágról, más népek múltjáról, kultúrájáról. Hasonlóan más ázsiai – de nem csak ázsiai – nagy kultúrák, nagy nemzetek ma élő örököséhez, az indiaiak is szubkontinensnyi hazájuk határáig látnak el jobbára, s kevésbé érdekli őket egy európai kis nép történelmének megannyi fordulata. Az idő sodrába helyezett személyiségekkel is hasonló a helyzet. Az individuum is inkább európai, illetve tágabban a nyugati civilizáció terméke, Ázsiában nem igazán fogékonyak a tömegek a megismerésükre. Ezért a számunkra legtermészetesebbnek tűnő és legtöbb alapanyagot ígérő blokkot ki kellett hagynunk a tervezett kiállításból. Helyette azt adtuk, amiből szerencsére szintén nem szűkölködünk: kultúránk és természeti értékeink filatéliai megörökítést nyert legjavából válogattunk. Ugyancsak a távoli kultúrákról csekély ismeretekkel bíró nagyközönség igényeit figyelembe véve a bélyegkészítés technikai vetületeit felsorakoztató témakört is mellőztük, s az indiai vonatkozású magyar anyag mellé az imént említett természeti és kulturális értékeink csatlakoztak, mert elsősorban a látványos és érdekes az, ami a potenciális nagyérdeműnek befogadható. A konkrét információ ehhez képest – de csak ehhez képest – másodlagos. Az üzenetnek a vizuális hatás által kell célba jutnia. Több szöveges információt az első témához érdemes mellékelni, hiszen a saját kultúrájukhoz kötődő elemek lesznek ismerősebbek, s abból a két országot összefűző szálakra kell helyezni a hangsúlyt.

Természetesen a szükséges technikai tudnivalókat is megkaptuk első kézből, így újra hozzáláthattunk a nyári szabadságok leteltével az új forgatókönyv elkészítéséhez, majd annak nyomán a gyűjteménycsoportokból kiválogatni a szóba jöhető bélyeg- és egyéb filatéliai anyagot.

Az újdelhi Magyar Információs és Kulturális Központ egy földszintes épületben található. Kertkapcsolata a szubtrópusi környezetben jótékony hatású, ugyanakkor a rendsze-

resen nyitva tartott ablakok és ajtók miatt a porátalom minden kiállított tárgyat fokozottabban veszélyeztet. A fizikai körülményeket figyelembe véve, az őrzés biztonsági szempontjait is ideértve, közösen úgy döntöttünk, csak másolatokat küldünk ki Indiába, értelmetlen eredeti példányokat kockáztatni, hiszen az szakmai szempontból sem indokolt. Nem filatéliai szempontok alapján készülő szakbemutató lesz, hanem ismeretterjesztő, élményt adó összeállítás egy távoli világról. Ennek a funkciónak pedig tökéletesen eleget tesz a – ráadásul a bélyegek kis méretéből adódóan a nézhetőséget, a vizuális élvezhetőséget javító nagytáblát is megengedő – színes másolatokból készülő tárlat.

Két egymásba nyíló helyiségben nyer elhelyezést a kiállítás, amely 40 tablóból állhat, mivel oszlopok és ablakok bőven szűkítik a rendelkezésre álló falfelületet, s a számítások többet nem tettek lehetővé. A 40 db 50×70 cm-es kartonra Majsai Mária réznyomópapírt kasírozott, s arra kerültek fel a kiállítási anyagok.

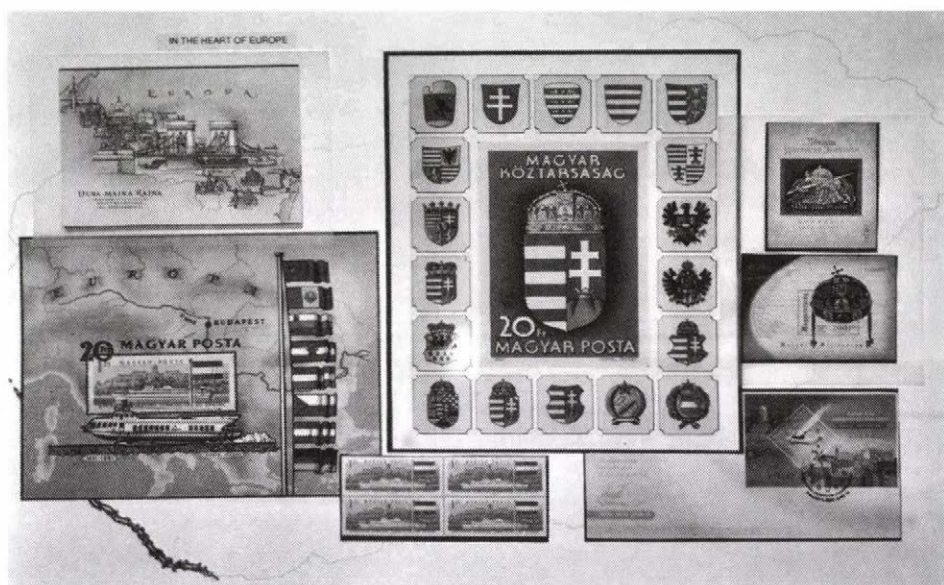
A terjedelemnek a két nagy blokk közötti megosztása sokáig nagy dilemmát okozott. Tudtuk, meglehetősen kevés a magyar kiadású filatéliai anyag, hiszen nem csak Magyarország esik messze Indiától, de fordítva is igaz a megállapítás, ezért elég szerény érdeklődés mutatkozott az elmúlt évtizedekben az országhoz kötődő események, személyek, kulturális és történelmi relikviák, természeti érdekességek bélyegen való megörökítésére.¹ Az eredeti elképzeléshez képest kétféleképpen lehetett bővíteni az idesorolható anyagokat: egyrészt az indiai vonatkozású külföldi bélyegeket is felhasználjuk; másrészt egyéb jellegű, magyar–indiai kapcsolatokat tükröző látványelemeket is bevonunk a táblóra kerülő bélyegek közé, például fényképeket, könyvborítókat, kéziratrészleteket.

Ezzel együtt sem tűnt megvalósíthatónak a fele-fele arányú megosztás. A másik témakör ugyanis olyan sokrétű, lényegesen látványosabb anyagok bevetését tette lehetővé, hogy tartottunk a két térfél között azonnal szembeötlő egyensúlyzavartól. Rögtön észreveszi az avatatlan szemlélő is a túpírozást az egyik, a bezsúfolást a másik oldalon. No, meg arról sem feledkezhetünk meg, hogy az indiai közönségnek inkább olyat mutassunk, ami számára lesz egzotikus, amit feltehetően sosem fog a saját szemével látni, csak ezeken a tablókon keresztül ismerhet meg a glóbusz egy messzi vidékének szépségeiből, értékeiből. Nyolc, tíz, esetleg tizenkét tablót véltünk egészségesnek az indiai, illetve a magyar–indiai kapcsolatok tematikájának szentelni, s eszerint állítottuk össze az egyes tabló sorrendjét, valamint a rájuk helyezendő anyagokat. Persze a magyar kultúrát, flórát, faunát bemutatókat is nagyobb terjedelemben készítettük el az első változatban.

A felsőbb óhaj azonban mindennek ellenére a 20-20 tablós beosztás megvalósítását róttá ránk. Meghajoltunk, s az új beosztáshoz minden lehetséges forrást összecepigettünk, új koncepciót húztunk rá az összehordott anyagra. Szükséghelyzetben bizony az eszme és a gyakorlat könnyen sorrendet cserél.

A helyszín és a kiállítási tabló elhelyezése szabta haladási irányt ismertük. A kényeszerhelyzetben logikusnak tűnt megcserélni a két blokk sorrendjét. Előbb a szemet megragadó magyar bemutatóval találkozozzék a nagyérdemű, majd a képzeletbeli felezővonal átlépése után pillantsa meg a számára ismerős arcokat, növényeket, állatokat. Az indiai

¹ Ez nem kritika a mindenkori magyar bélyeg-kibocsátási politika irányába, hanem ténymegállapítás. Nem is volna védhető az az álláspont, hogy más országokkal hangsúlyosabban foglalkozzon, elvégre saját országunk névjegyét kell minél szebben, jobban megalkotnunk.

A kiállítás első tablója

rész terjedelmének növelésére további lehetőségként felmerült, hogy e kiállítás forrása-ként a Bélyegmúzeum bemutatása is idesoroltassék.

Hogyan is állt össze végül a 40 tabló? Az áttekintéshez a következőkben a kiállítás ismertetőjét is segítségül hívom.

Kiállításunk első fele Magyarországot mutatja be a filatélia eszközeivel, bélyegek, első napi borítékok (FDC), díjjegyes levelezőlapok, bélyegtervek grafikai segítségével. Az első tabló Magyarország helyét jelzi Európa szívében, földrajzi és politikai szempontból egyaránt. A 2–4. tablókról fővárosunkat, Budapestet ismerhetik meg: a világörökség részeként számon tartott Duna-parti panorámát a szállodákkal, a két városrészt összekötő hidakat, a város múltjáról mesélő régi metszeteket. A mai városképet meghatározó épületekből néhány és a millenniumi emlékmű ugyancsak látható bélyegképeken.

Az alapcél mellett azért olykor érdemes kitérni a laikusok számára is érdekes filatéliai aspektusokra: itt látható különlegesség például az 1985. évi Európai Kulturális Fórum alkalmából kiadott blokk, amely itthon egyedülálló módon, de a nagyvilágban is igen ritka körfogazással készült.

Az 5. tabló a vidéki városokról és népi építészetiünkről villant fel egy-egy momentumot. A történelmi látnivalókkal teli Duna-kanyar szépségeit állítva a középpontba, ott, ahol Európa legnagyobb folyója egy derékszögű töréssel veszi útját dél felé.

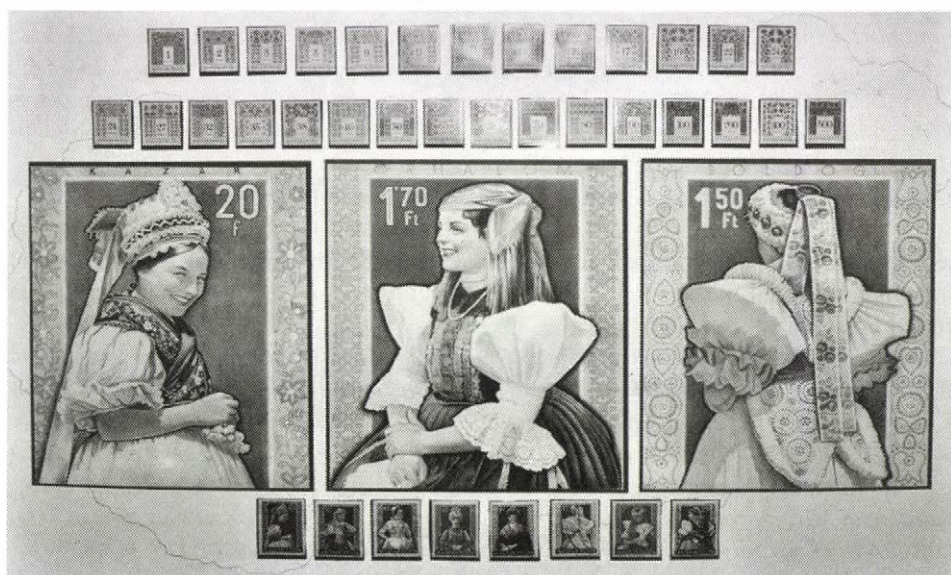
A 6–8. tablók a fővároson kívül található világörökségeinket igyekeznek bemutatni. A pannonhalmi apátság és a pécsi ókeresztény sírkamrák a vallási tradíciók legrégebbi maradványai Magyarországon. A hollókői falukép a népi építészet legszebb együttese, a tokaji borvidéken pedig a világ talán leghíresebb desszertbora, a tokaji aszú terem. A különleges klimatikus adottságok és a vulkanikus talaj mellett a speciális borkészítési eljárás a titka. Három nemzeti parkunkat szintén a világörökségek között jegyzik. A hortobá-

gyi pusztá a sztyeppvidék jellegzetes állat- és növényvilágát őrzi. Közép-Európában egyedüli helyként. A Fertő tó vízimadárvilága ugyancsak ritka érték. Az Aggteleki-cseppkő-barlang még e látványos természeti kategóriában is kiemelkedő szépségű.

A 9–12. tablókra a magyar flóra és fauna bélyegképekre került jellegzetes fajából válogattunk.

A 13–20. tablók a magyar művészet különböző ágairól adnak keresztmetszetet, a teljesség igénye nélkül. A magyar népművészetet a népi viselet és a motívumkincs sorozatai elevenítik meg, kiegészítve néhány művészi szépségű használati tárggyal. Külön fejezet népi iparművészetünkben a halasi varrott csipke, a bélyegtervezők is szívesen használják fel motívumként. A magyar ötvösség remekei mellett régi könyvművészetünkből láthatnak néhány páratlan szépségű példányt. Esztergom, a magyar államiság legrégebb városa, első fővárosunk ma is az egyházi élet központja, s az esztergomi kincstár az egyházművészet első számú gyűjtőhelye. Régi magyar órák, illetve a 19-20. század fordulóján divatos szecesszió különleges kerámia-tárgyai következnek ezután. E stílus jegyeit részben az Európában ekkor megismert indiai díszítőmotívumok ihlették. A kerámiával rokon porcelánkultúrát a világhírű herendi gyár darabjai reprezentálják. Szobrászatunkat gótikus kőszobroktól a mai városképet ékesítő köztéri szobrokig képviseli néhány jellemző alkotás. Festészetünkből szintén több évszázadot átívelő ízelítőt próbálunk nyújtani, a középkori vallási témájú képektől a 20. századi avantgárd irányzatokig, többféle műfajban. Az üvegfestészet is közkedvelt a magyar ízlésvilágban.

A fent sorolt 20 tablón összesen 221 bélyeget, 15 blokkot, 4 kisívet, 14 első napi borítékot, 2 díjjegyves alkalmi levelezőlapot, 52 bélyeg kiviteli grafikáját és 5 fotót helyeztünk el. A hazai kibocsátások gazdagsága folytán a minőségi választék garantált volt ebben a szegmensben, legfőljebb ízlésbeli vitákat vívtak egymással a kiállítás elkészítésében részt vevők, mi kerüljön rá a tablókra, mi hagyható el, továbbá mennyi anyag felhelyezése

A kiállítás 13. tablója

egészséges, esztétikus egy-egy lapra, illetve egy-egy altémából. A végeredmény a többoldalú kompromisszum jegyeit viseli magán. Külön-külön mindannyian úgy érezhették, lehetett volna szebb, informatívabb a kész tárlat, ha a saját elképzelésünk nagyobb mértékben valósul meg, ám az idő múlásával ez az érzésünk halványult, s elfogadtuk a mindenkinek egy kicsit igaza van filozófiát.

Az indiai vonatkozású magyar bélyegkiadásokból, illetve a világgyűjteményben előforduló indiai tematikából válogattunk a 21–40. tablókra.

A 21–23. tablók a budapesti Bélyegmúzeumról szólnak, mint e kiállítás forráshelyéről. Az idén 75 éves múzeum² a világ valamennyi országából gyűjti a bélyegeket. A 13 millió példányra rúgó gyűjtemény a legféltettebb ritkaságoktól a tömegbélyegekig a legteljesebb együest képezi. A világon valaha megjelent bélyegekből – egyidejűleg, egy kiállítóteremben – nálunk látható a teljességet leginkább megközelítő (mintegy 500 ezer féle) kollekción.

A 24–25. tablók az indiai bélyegeket bemutató múzeumi tárlókba adnak képes bepilantást. A 26–28. tablók Mahatma Gandhi magyar és külföldi bélyegeken történt ábrázolásából láthatnak csokrot. A magyar kibocsátás grafikájának változatai a bélyegkészítés mozzanatairól is vallanak.

Hogy a kiállítás második fele a kívánatos színvonalat elérte, nem kis mértékben köszönhető dr. Láng István professzor úrnak, a Magyar Tudományos Akadémia egykori főtitkárának, aki a bélyeggyűjtés egy igen szép területét, a Nobel-díjasokat hódította meg úgyszólván a teljesség igényével és sikerével. Tőle kaptuk meg az indiai Nobel-díjasokról beépített összeállítást, amit ezúton is köszönünk neki.

A béke Nobel-díjas Calcuttai Teréz anya szintén sok országban került bélyegre (29–31. tablók). Az egyik blokkon vele együtt még Indira Gandhit is felfedezhetik a jó szemű látogatók! A 32–33. tablók D Jawaharlal Nehruval találkozhatnak. Az elsőt a magyar, a másodikon a külföldi bélyegeket helyeztük el. A 34–36. tablók Rabindranath Tagorénak állítanak emléket. India, sőt, egész Ázsia első Nobel-díjas írója, költője 1926 őszén Magyarországon, legnagyobb tavunk, a Balaton partján lévő szív-kórházban talált gyógyulást európai tartózkodása során. Ennek az időszaknak az emlékeit gyűjtöttük össze az első két tablóra. Balatonfüreden a kórház előtti parti sétány Tagore nevét viseli. Az ott látható szobrot Indiából küldték Magyarországra. Tagore fát ültetett a sétányon gyógyulása emlékére, s a szobrot emellett állították fel. A képeken kezelőorvosával, illetve a híres magyar író, a Balatonfüreden alkotott Jókai Mór (Viktória császárnő kedvence volt, akit ő csak nagy mesemondónak hívtak, s elsőként olvasta legfrissebb regényeit) szobra előtt tisztelegve láthatják Tagorét. Az indiai író művei magyar nyelvű kiadásainak listáján túl könyveinek címlapjaiból is bemutatunk néhányat.

A 37. tablón a magyar–indiai kulturális kapcsolatok úttörője, Kőrösi Csoma Sándor, a híres utazó és nyelvtudós jelenik meg magyar bélyegeken. Kőrösi Csoma sírja egyébként Dardzsilingben látható. A 38. tabló a Magyar Tudományos Akadémiát, egyúttal a magyar–indiai tudományos és kulturális kapcsolatok legfőbb magyarországi bázisát állítja a középpontba. Kőrösi Csoma Sándor és Stein Aurél bélyegképe mellett akadémiánk indiai tagjainak névsorát olvashatják. Az utolsó két tablón Ázsia állatvilágát és virágait elevenítettük meg magyar bélyegeken.

² 2005 tavaszán nyílt meg Újdelhiben a tárlat, s az évben ünnepelte megnyitásának jubileumát a múzeum.

A második 20 tablóra összesen 279 bélyeg – benne 137 magyar és 142 külföldi –, 19 külföldi blokk, 11 első napi boríték, 2 díjjegyes levelezőlap, 11 bélyegkiviteli grafika, 11 fénykép és 9 egyéb illusztráció – 2 bélyegmúzeumi ismertető angol nyelven és 7 könyvcímnap – került föl. A grafikák lényegesen kisebb száma azzal magyarázható, hogy múzeumunk rajztára csak a magyar bélyegek vázlatait, kiviteli rajzait gyűjti.

A sok-sok látványos elem a fentebb említett réznyomópapíron halványan megjelenített Magyarország-sziluettre került. A tablókat csomagolás előtt Halász Alexandra lefényképezte, részint azért, hogy a vámhatóság esetleges érdeklődésére kibontás nélkül igazolható, érzékeltethető legyen a kiállítás tartalma, jellege; részint, hogy a múzeum számára is dokumentáljuk, hogyan nézett ki az az anyag, ami Dél-Ázsiába utazott jó hírünket szertevinni.³ A helyszínen a tablókat a kulturális központ munkatársai a megadott instrukciók szerint rendezték el.

A politika sodra amint a kiállítás ötletének születésére, úgy további sorsának alakulására is hatott. 2004-ben Indiában parlamenti választások voltak, amelynek nyomán átrendeződték az erőviszonyok, s a parlament élén személycsere történt. Ez azonban szerencsére a kiállítás létrejöttét már nem akadályozta, de megnyitásának időpontját valamelyest kitolta. 2004 második feléről átcsúszott a következő esztendő tavaszára. Akkoriban ismét magyar kormányküldöttség járt Indiában, ám a hivatalos programok zsúfoltsága nem tette lehetővé Kovács Kálmán informatikai és hírközlési miniszter számára, hogy tervei és szíve szerint ő nyissa meg az általunk készített kiállítást. 2005. március 20-án az újdelhi Magyar Információs és Kulturális Központban G. B. Pai, a Delhi Bélyegklub elnöke nyitotta meg a hazánkat bemutató és a magyar–indiai kapcsolatokat tükröző tárlatot a helyi sajtó komoly érdeklődése mellett.

Mivel előzetesen nem kötötte ki múzeumunk, mennyi ideig maradhat kinn az anyag, az első hónapok váratlanul nagy közönségsikere után dr. Radnóti Aliz május végén levélben kérdést intézett hozzánk: „*Szeretnénk megtudni, a kiállítást mikor kell visszaküldenünk, vagy lenne-e rá mód, hogy a tablókat – egyszerű felszerelhetőségük okán – India más régióiban is be tudjuk mutatni? Mivel a bélyegek csupán reprodukciók, így tényleges értékük minimális. Kérdezzük, lenne-e rá lehetőség, hogy Intézetünk megtarthassa a kiállítás egészét?*”

Solymosi Jánosné, a Bélyegmúzeum igazgatónője válaszelevelében ezt írta: „*Jóleső érzéssel nyugtázzuk, hogy munkánk sikert arat hazánktól távol, és segít pozitív képet kialakítani egy ősi alapokon nyugvó kultúra mai képviselőiben Magyarországról. Kérdéseire alapos megfontolás után kedvező választ tudunk adni. Ha valóban ekkora az érdeklődés a kiállítás iránt, érdemes eljuttatni India más városaiba is. Múzeumunk hozzájárul, hogy időbeli korlátozás nélkül az újdelhi Magyar Információs és Kulturális Központnál maradjanak a kiállítás tablói, és azokat szabadon felhasználhassa bemutatás céljára.*”

2005 decemberében újabb levelet kaptunk, amelynek aláírója már dr. Lázár Imre volt, a kinti intézmény új vezetője. Örömmel számolt be a tárlat őszi vándorútjáról. Egyelőre még a fővárosban időzött a 40 tabló, ennek során mintegy 60 iskola diákjai láthatják, de olyan rangos személyiség is, mint például az államfő sajtótitkára. Szólt a 2006. év tavaszának terveiről is, miszerint Chennaiban – régi nevén Madras – március 19. és 26. között Magyar Kulturális Napokat rendeznek, s ott az International Cine Appreciation Forum filmtársasággal együttműködve mutatják be filatéliai kiállításunkat.

Reméljük, hosszú utóéletet szánt a sors e munkánknak.

³ Ennek köszönhetően láthatnak most e beszámoló lapjain némi ízelítőt a kiállításról.

Svindt Ferenc bélyeggrafikai kiállítása egy gyűjtő szemével

A magyar posta nemzetközileg is elismert színvonalú bélyegkibocsátásait fémjelző kitűnő grafikus csapat fiatalabb generációjához tartozó Svindt Ferenc 1950. november 4-én született. A Magyar Képzőművészeti Főiskolán kapott diplomát 1980-ban mestere, Sarkantyús Simon védőszárnyai alatt. 1983 óta foglalkozik bélyegtervezéssel, első bélyege *S. O. S. Gyermekfalu Magyarországon* címmel 1985-ben jelent meg.

Munkáit a közönség és a szakma több ízben is magas szintű elismeréssel jutalmazta. 1994-ben a Nemzetközi Olimpiai Bizottság Filatéliai Szekciója az *Olimpia – Lillehammer* bélyegsor 12 Ft-os címletét a Prix Olympia díj ezüst érmével tüntette ki. A Magyar Posta Művészeti díját 1997-ben és 2002-ben az *Olimpia – Atlanta* és a *Magyar Millennium* bélyegekért kapta, utóbbi az *Év legszebb bélyege* is lett.

A 2004-ben a Bélyegmúzeumban rendezett gyűjteményes kiállítás tematikus feldolgozású anyaga teljes képet igyekezett adni a művész eddigi pályafutásáról, kitekintve a bélyegtervezésen kívül létrehozott alkotásaira is.

A magyar bélyeg már eddig is számos vonatkozásban gazdagította az egyetemes filatéliát. Újat, maradandót adott mind témában, mind a tartalom megfogalmazásában, mind a technikai megoldásokban, s hogy ez így történjék, történik, nem utolsó sorban bélyegtervező művészeinknek köszönhető. E sorba tartozik Svindt Ferenc is.

Gyerekkorom óta gyűjtöm a bélyeget. Élményeim fűződtek, fűződnek azokhoz, hozzászám nőttek, igen nehezen tudok megválni egytől is. Évek múlásával, ismeretek, tapasztalatok gyarapodásával aztán a bélyegképeken látottak emlékeket, élményeket idéznek föl bennem. (Nosztalgia? Bizonyára az is van benne.) Svindt Ferenc bélyegei egyre közelebb kerültek hozzám. Mi ragadott meg? Többek között az, ahogy a témával azonosul.

Első megvalósult bélyegének – *S. O. S. Gyermekfalu Magyarországon, 1985* – gyermekrajzszerű ábrázolásával nem leereszkedett a gyermek rajzkészségéhez, hanem fel-emelkedett a tiszta gyermeki lélek szféráiba. A körülvevő világ hidegségében az egymáshoz simulás, az egymás melegének érzése, az egy fedél alatt igényének szószólója.

Tulajdonképpen az 1986-ban a nemzetközi békeévre készített bélyegére figyeltem fel először, amelyen a béke kék színére írt különböző nyelvű béke szavak előtt egy

Nemzetközi Bélyegév, 1986

gyermek fehér galamb után néz. De ez a galamb már nem az a békegalamb: csőréből hiányzik az olajág, körvonalai is határozatlanok, nem pihen nálunk, hanem tovaszáll... De ahogy a gyermek utánanéz! A grafikai megoldás technikailag is bravúros: a galamb rajzolata dombornyomás hatását kelti, s gyengéden végigsimítom ujjaimmal...

Még ugyanez év terméke a DIVSZ-bélyeg is. De hol van már a hajdani DIVSZ? („Szál-

lászkodjai” vannak.) Tagjainak sokszínűsége még jelen van, de az arcok elmosódtak, csak jobbra-balra tekintő színfoltok.

A bélyegnapi kiadványok megkülönböztetett figyelemben részesülnek a gyűjtők körében, rangot jelentenek a tervezőművészek is. Svindt Ferenc is büszkélkedhet bélyegnapi

Baross Gábor, 1988

embert. (Bár a szobor eredeti helyéről már elkerült, új helyén, a félreeső sarokban is megállók előtt, ha arra visz utam.) A blokkot nézve mindez felidéződik; aztán látom a Fiume szót, a térképet a partvidékről; hallani vélem Kossuth szavait: „Tengerre magyar!” – és megkezdjük Fiume kiépítését... A jobb oldali térképvázlaton az Al-Duna a Kazán-szorossal, a Széchenyi-út...

Svindt Ferenc bélyegtervezésében meghatározó jellegű az igazságra, valóságúságra törekvés. Kedvelt eljárásai közé tartozik a dokumentumok beépítése, ezek szerepelnek csaknem minden esetben mellékmotívumokként. Így van ez a 71. Bélyegnapi kivitelezett blokkja, sorozata esetében is. A Magyar Országos Levéltárban őrzött iratok, térképek másolatával idézi a Mária Terézia postai tevékenységet szabályozó rendelete nyomán megindult kocsiposta-forgalom képeit.

A korabeli dokumentumokra építés legerőteljesebben az 1956-os forradalom 40. évfordulójára készített sorozatában, blokkjában jut érvényre. A fényképekből, perzselt szélű újságok szövegrészleteiből összeállított montázs minden szót fölöslegessé tesz. Nézem a Kossuth-címert. Milyen hamar elkezdtek készítését műanyagból a fröccsöntők! És hogy reszelgettük ki a réz kétfilléresekből jelvénynek a hajtókára! Aztán a nemzeti szalag, majd társult a piros-fehér-zöldhöz a fekete – hogy november után csak utóbbi maradjon jó ideig a kabáthajtókán.

1996-ban, a millicentenáriumi évében az Európa-bélyeg témái a híres asszonyok voltak.

Gizella királyné, 1996

ra kiadott sorral, blokkal: először a 61. Bélyegnapi 1988-ban volt adott számára a lehetőség. A mindössze 44 évet élt nagyformátumú államférfi, Baross Gábor portréja és tevékenységének néhány területe tűnik elénk a bélyegekről. Nézem a blokkot. Baross Gábor... Még iskoláskorom előtt – Budapesten átutaztunkban a csatlakozásra várakozás idejét elviselhetőbbé téve – édesanyámmal kisebb sétát tettünk a Keleti pályaudvar környékén. Itt, ekkor láttam meg először szoborba fölmagasodva a nagy

Gizella királyné és Erzsébet királyné portréját adaptálta Svindt Ferenc úgy, hogy a két bélyeg színe lényegében a nemzeti színeket adja. Kettejük láttán mindig motoszkál bennem a kérdés: Gizella, azon túlmenően, hogy királyné volt, szeretett-e nálunk élni, szeretett-e vajon bennünket? Válaszok vannak, ilyenek is, olyanok is. De mi az igazság?

A hétköznapi olyan eseményei is érdeklik Svindt Ferencet, mint például a kábítószerezelleni küzdelem vagy a természeti katasztrófák,

nevezetesen az árvíz. Egyik témát sem sablonosan, rutinszerűen oldotta meg. Újszerű, sőt meglepő volt a halott madár átvilágított tetemével szimbolizálni a narkotikumba pusztult emberi lelket.

1997-ben a lengyelországi Wroclaw környékét sújtó árvíz kárvallottjainak segítségét célzó, szokatlanul magas felárú bélyeg rajza szintén szimbolikus értelmet nyer a szennyes szürkésfekete áradaton sodródó virág képével. A bélyegkép kísérőszövege is drámaian egyszerű: *Segítsünk!* Remek, tömör megoldás a bélyeget kibocsátó állam nevének és a bélyegfelár céljának egybevonása: *Magyarország az árvízkárosultakért.*

Azt, hogy mit, miként, milyen stílus eszközzel valósít meg a művész, szuverén joga eldönteni. Az, hogy én, a szemlélő mit fogadok be, mit látok, érzek mindabból, az meg tőlem függ. Szükségszerű-e, hogy a kettő mindenben fedje egymást? Mert mi van akkor, ha egy bélyeggrafika kinek-kinek mást jelent? Nézzük például Svindt Ferenc egy nem időhöz, eseményhez, alkalomhoz kötött művét, a *Régi malmokat!* Benne mást lát a néprajzos, mást az építész, a turista és sorolhatnám az ácon keresztül a molnárig. Bennem a malom szó hallatán felidéződik gyerekkorom, amikor nagybátyámmal kora reggel szekéren gabonát vittünk a malomba őrölni. Mindenki békésen kivárta a sorát, saját gabonája lisztjét – bár lett volna lehetőség becserélésre –, mert csak abból lesz az igazán jó kenyér. E bélyegeket nézve a túristvándi láttán az jut eszembe, hogy elcsodálkoztam annak méretein, mert addig csak kisebb patakparti vízimalmot láttam. Meg a kis Móricz Zsiga jut eszembe... A szárazmalmot látva a tarpaira gondoltam, meg az egész falura, Tákos csodálatos, *mezítlábas katedrálisára*, Bajcsy-Zsilinszky sírjára. És a szélmalom! 1945 előtti elemista olvasókönyvem egyik elbeszélésére, annak első mondatára még emlékszem: „*Dombon állt a Páva Mátyás szélmalma.*” Ahányszor szélmalmot látok, mindig eszembe jut a történet. És nézem tovább e bélyegeket, gyönyörködöm bennük, közben sok minden zsong az agyamban. Meg dudorászok: „*Nem forog a dorozsmai szélmalom...*”

Szeretem a Svindt Ferenc bélyegeiben megnyilvánuló harmóniát, ami akkor is jelen van, ha csupán egy bélyeg keretének megtervezésére terjed. A Prokop Péter Boldog Hedviget ábrázoló festményéhez készített keret a körbefutó szöveggel a gótikus sírkövekre emlékeztet; Rényi Krisztina *Üdvözlettel* című bélyegrajza Svindt Ferenc kerettervével lett lehangulatosabb bélyegeink egyikévé.

Svindt Ferenc sporttémájú bélyegei közül a norvégiai Lillehammerben megrendezett téli olimpiára készített kétcímletű bélyegsorból a lesiklót ábrázoló az 1994. évi Prix Olimpia II. helyezette. Nem véletlenül! A művész sportbélyegein gyakran alkalmazza az átlós szerkesztést, így tett jelen esetben is. Szinte észleljük a lesiklás sebességét. A jól meg-

komponált képben nincs semmi fölösleges, minden figyelmünk a sportolóra irányul. Rajta és a téli olimpia logóján kívül csupán az értékjelzés szerepel, az előbbi a bal felső, az utóbbi a jobb alsó sarokban: az egyensúly teljes. A hó fehérségét a bélyegpapír színe adja, míg a piros és a kék túlsúlya figyelmesség a rendező ország felé, hiszen ez a nemzeti színük.

2001 februárjában hazánk fővárosa, Budapest adott otthont a gyorskorcsolyázó világbaj-

Lillehammer, 1994

Húsvét, 1999

A *Magyar Millennium* című blokkpárban összegződik Svindt Ferenc világhoz való viszonya, alkotói módszere. Az egyenként 5-5 bélyegből álló négy blokk a magyar történelem államalapítástól napjainkig terjedő századaiból emeli ki történelmi eseményeket, személyeket, kulturális emlékeket, tudományos vonatkozásokat, felidézve egyúttal az adott időszak hangulatát is.

A montázstechnika Svindt Ferenc kedvelt eljárása. E sajátos ábrázolásmód magában rejtje a részekre hullás veszélyét, de nála ez nem következik be, s a felhasznált hiteles dokumentumokat valamely vezérlő elv, logikai eljárás egygyé kovácsolja. A szemléltető felvetődhet ugyan, hogy miért éppen azt emeli ki, amit. Talán éppen az elgondolkodtatás adja a bélyegek legfőbb értékét; érzelmi telítettség árad a képsorokból, magával ragad, s arra készíttet, hogy utánanézzünk egy-egy jelenet, tárgy, metszet eredetének, eredetijének.

Magyar Millennium, 2000

nokságnak. Erre az alkalomra Svindt Ferenc művét fogadta el a bírálóbizottság, s ha végigtekintünk a gyorskorcsolyázót ábrázoló eddigi hat bélyegünkön, elfogultság nélkül állapíthatjuk meg, hogy ez a legsikerültebb. Grafikai megoldása eltér a korábbiakétól. Hideg kék színe, fátyolossága visszaadja a tél hangulatát, a jégen erőteljes mozdulataival sikló jégbe karcolt gyorskorcsolyázó nő pedig a sportág dinamizmusát, szépségét.

Az 1999-ben megjelent *Húsvét* című bélyege érdekes felfedezés eredménye. Első pillanatra a torinói lepel szövetén kirajzolódó képmást látjuk rajta, ám közelebbi vizsgálódás után kiderül, hogy két portré összeillesztéséből született. A lepel férfiarca és Masaccio Szentháromság-freskójának Úrábrázolása egygyé komponálásából festmény született, amelynek átdolgozott változata látható a bélyegen.

Az első ív első bélyege Szent Istváné. Fönn az ívszélen, tőlünk legtávolabb: Strigonium, azaz Esztergom metszetbeli képe; közelebb, félig az ívszélen még, az esztergomi rozetta, amely mögött lelki szemünk előtt látjuk a helyiséget, amelyben a hagyomány szerint államalapítónk született. A fő téma a fegyverzetben álló ifjú király s a trónján ülő, küzdelmekben megöszült bölcs uralkodó közt kissé hátrább, föléljük magasodva a Madonna szobra Toporcról. A szokásos ábrázolásokat mellőzve is sugallja a Szent István és Magyarország védasszonya viszonyt. A háttérben szintén a *Képes Krónikából* vett kép részlete: az erdélyi Gyula vezér legyőzése. Az alsó ívszélen a művész 1996-os Európa bélyegén is szereplő István- és Gizella-ábrázolás; az egyházszervező király a pannonhalmi apát-

ság részére adott adománylevelének részlete, valamint szarkofágja egyik oldalának képe. Utóbbi kis részben átnyúlik a következő, a Szent László bélyegképbe, felidézve tudatunkban István szentté avatásának körülményeit. Szinte teljes életút, munkásság előttünk az ívszélekkel együtt 47×51 mm-nyi papírdarabkán.

Az első blokk további képei a nándorfehérvári diadalig terjedő időszakot ívelik át; minden kis részlet felidéz, mond valamit, legyen az a hétszer vágott címerpajzs vagy a blokk képsorait záró, kondulásra billenő harang. Bár meglepődhetünk, hogy sem Károly Róbert, sem Nagy Lajos személy szerint nem szerepel, de a Zsigmond melletti Szent György szobor, a kassai Szent Erzsébet székesegyház gótikus kapuja, az 1970-es évek elejének szenzációs régészeti lelete, azaz a budavári gótikus szobrok s nem utolsó sorban a *Képes Krónikából* átvett, felhasznált minden ábrázolás, kép az Anjou-kort idézi.

A második blokkot Mátyás király Corvinákból ismert arcképe vezeti be, s Pázmány Péter zárja. Most is sajátos tartalmat nyernek az ábrázolt személyek, tárgyak, jelenetek. A mohácsi csata hőseit temető Kanizsai Dorottya 1944-es *Nagyasszonyok* bélyegsorozatból ismert képe itt új, más gondolatot, érzést ébreszt. A fekete főkötőt, gyászruhát viselő, kezében feszületet tartó Kanizsai Dorottya és az Adriai-tenger Syreniáival dédapja hősiességének emléket állító, a török elleni harcra buzdító hadvezér-költő Zrínyi Miklós alakja közt látható M. S. mester *Kálvária*-képe – rajta a turbános török alakjával –, amely lelkünknél mélyén a magyarság kálváriáját is sugallja.

Nem érezzük anakronizmusnak Benczúr Gyula *Budavár visszafoglalása* című festménye részletének Bethlen Gábor elé, s nem a sor végére helyezését. Sőt, a jelenet közepontba állításával Svindt Ferenc kiemeli e kétszáz év fő jellemzőjét: a nemzet megmaradásáért folytatott eredményes küzdelmet. Ezért maradnak alapvető fontosságúak a két utolsó bélyeg ívszélre került elemei, s nem válnak epizóddá. Károli Gáspár bibliafordításával anyanyelvén akarta hirdetni Isten ígését, nyelvében megtartani, óvni a magyarságot; a fejedelmi hitves, Lorántffy Zsuzsanna iskolák támogatásával, a sárospataki kollégium létrehozásával szerzett elévülhetetlen érdemeket, vált nemzetének örök időkre nagyasszonyává. Különös értelmet nyer a befejező képek egyike: a túristvándi vízimalom. Azon a tájon a búzáat életnek is nevezik. Igen, a malom életet őröl, hogy táplálék legyen. De a malom a pokolban is zúg, őröl, őrölte a magyarságot is az elmúlt századokban.

A III. blokk minden egyes bélyegében s bélyegei közt is ellentétek feszülnek, sorjázanak: pro libertate és rodostói száműzetés, több évszázados háborúk, pusztítás. Pusztulás után a fertődi Esterházy-kastély, a magyar Versailles (zsong bennünk Haydn muzsikája), Mária Terézia kora. Alul, az ívszélen a betelepülésekkel, betelepítésekkel soknemzetiségűvé vált Magyarország kialakulását idéző képsort Erdély címere zárja: 1764 januárja, Madéfalva, siculicidium, Moldvába menekülés... A bélyegkép testőrébe akár Hadik Andrást, a kimenekült, szétszóródott székelyek összegyűjtőjét, Szucsava mentén letelepítőjét is képzelhetjük, vagy Bessenyei Györgyöt és testőrtársait, a magyar felvilágosodás megindítóit, akikkel mind ez ideig mostohán bánt a magyar bélyegkiadás. „*Isten áldd meg a magyart...*” – olvashatjuk a Himnusz sorait a következő bélyegen. S felidéződik történelmünk egyik csodálatos időszaka, a reformkor. Széchenyivel, Wesselényivel, Lisztel, alkotások sorával. A békés építést fegyveres küzdelem váltja: 1848–1849, forradalom és szabadságharc. Kossuth és Görgey; Than Mórnak a komáromi csatát idéző vízfestménye fölött az ívszélen a Pollack Mihály átépítette pécsi székesegyház, amelyben a későbbi

hercegprímás, Szcitovszky János püspök tartott hálaadást a császáriak győzelméért. Aztán az abszolutizmus 18 éve Arany János *A walesi bárdok* című versének ismert soráival, a bélyeg ellentétes oldalán az Országház képével, köztük Csontváry *Magányos cédrusával*. Csupa-csupa ellentét, történelmi libikóka.

A IV. blokk a 20. századé – név nélküli áldozatok tömegével, megpróbáltatásaival, megcsúfolt reményeivel és a mindig feltámadó új reményekkel, optimizmussal. Van valami drámai az első bélyeg huszárjának fenséges nyugalmában, lehajtott fejtartásában. Mintha temetésen lenne. Igen. A történelmi Magyarország sokszínű, sokarcú embereivel, s a trianoni Magyarország van előtte. Az ívszélen fölül az *Ómagyar Mária siralom* részlete: „*fyom mert hol byntelen*” (mert fiam hal büntelen). E komor képsort a tudós Szent-Györgyi Albert derűt sugárzó portréja követi, hogy a II. világháború borzalmait idéző képsoroknak adja át helyét a vértanúként halt Apor Vilmost kiemelve. Kereszt képzetét keltő táviróoszlop alatt végeláthatatlanul vonulnak a háború névtelen áldozatai, legalul az áldozatok sorába önként, tiltakozásul beállókkal.

„*Azok az ötvenes évek...*” sok-sok ellentmondással, az országépítés lelkesítő munkájával, az aranycsapattal, 1956-tal: a függetlenség és szabadság vágyával, harcával, a velünk hasonló sorsban élők közül a lengyelek szolidaritásával.

Magyar Millennium, 2001

A négy kisívet egymás mellett szemlélve szemünkbe ötlük, hogy csaknem mindegyik szereplő jobbra, előre, a jövőbe néz. (Svindt Ferenc az általa felhasznált portrékat is átfordította: Gizella királynét csakúgy, mint Zrínyi Ilonát, Szent-Györgyi Albertet.) Mindezeket túl a záró bélyeg a jövőbe tekintésnek megkapóan lírai megfogalmazása. A vasfüggöny szögesdrótja az önfeledt, vidám gyermekek mögött van, s a sokszínű légbé kíváncsian, feszülten figyelő gyermek arca mindnyájunkat melegséggel tölt el, és hitet, reményt kell adjon nemzeti létünk újabb ezredéveihez.

A blokkosorozat államalapítónkkal, I. Istvánnal kezdődött, s vele, Szent Istvánnal fejeződik is be Légrády Sándor, a nagy bélyegtervező előd

Szent István sorozatának 30 filléres címletű bélyege tükörképével. A kisívek összehatását fokozza a színek harmóniája: a barna, vörös, fekete vég nélküli árnyalata, amibe csak itt-ott villan bele figyelmet felhívóan más szín.

Nem tértem ki Svindt Ferenc minden bélyegére, sőt témakörére sem. Nem szóltam bélyegvázlatairól, tervezeteiről, díjjegyes levelezőlapjairól, első napi borítékjairól. Amiről írtam, azt a bélyegket kedvelő, az alkotó művészt tisztelő gyűjtő szemszögéből, helyenként talán egyéni élményeimmel terhelten tettem – ez utóbbi bocsáttassék meg nekem.

A Bélyegmúzeum fényképgyűjteménye

Egy hetvenöt éves embernek számos fényképe gyűl össze hosszú élete során. Események, amelyeknek részese volt, igazolványképek, tablók, dokumentumok – mind-mind egy hosszú és eseménydús élet emlékei. Nincs ez másképp a Bélyegmúzeum esetében sem.

Az általam átvett fotótár négy nagy doboznyi fényképet jelent, amelyek a harmincas évektől ez idáig rendezetlenül, borítékokban gyűltek. Először a múzeumi tárlatvezető, majd a múzeum történetét bemutató időszakos kiállítás készítésénél merült fel – amikor is szükség volt a régi képekre, dokumentumokra – a fényképek rendezésének szükségessége. Fényképeket gyakran kér a sajtó is a múzeumot bemutató cikkek illusztrálásához, ugyanis a múzeumban csak fotózási engedély birtokában lehet felvételeket készíteni.

A fényképek a Bélyegmúzeumban készültek, illetve kis számban a múzeum által készített külső kiállításokon – Mabéosz, Pécsi Orvostudományi Egyetem, debreceni Soó Rezső emlékkiállítás – és eseményeken – Múzeumok Majálisa – vagy a külföldi kiállítások – Prága, Bécs – meglátogatásakor.

A Bélyegmúzeum kiállítóterme a Krisztina körüti Postapalotában, 1930

A képek témájuk szerint két részre oszthatók. Részint reprodukciókról van szó, bélyegek és tervrajzok másolatairól, illetve a kilencvenes évektől gyakorlattá vált módon a kiállítási tablókról. A képek másik csoportja eseményeken készült.

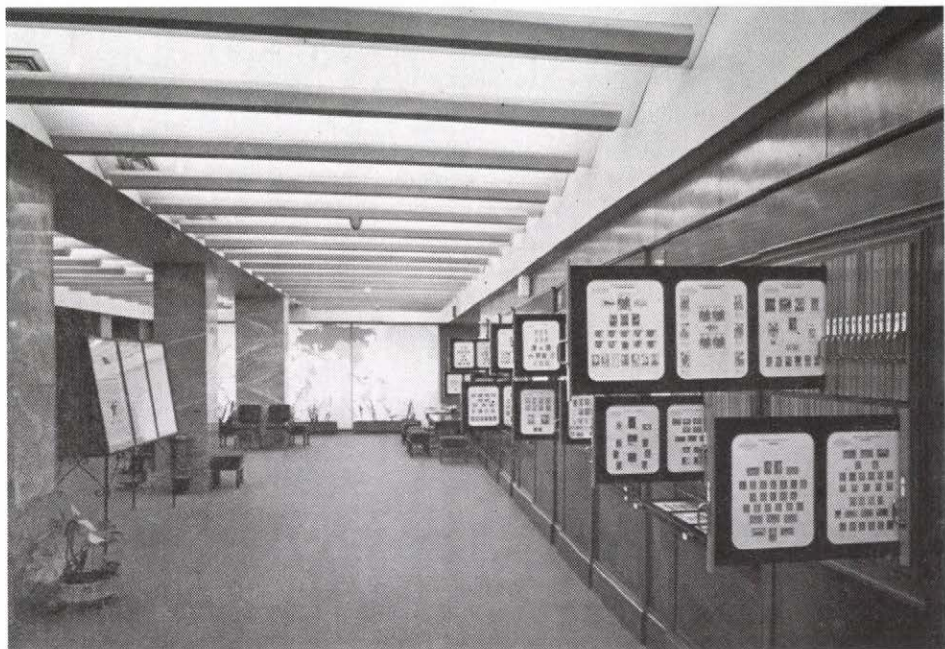
A bélyegreprodukciók, nagyított fotómásolatok készítését a külső kiállítások és a múzeumi kiadványok előállítására indokolta. Cikkek illusztrálásához is gyakran volt szükség ilyen fotókra, hiszen eredeti bélyeget a múzeum nem adhatott, és jelenleg sem adhat ki. Mivel főleg fekete-fehér nyomású kiadványokról van szó, ezek a reprodukciók is szinte mind fekete-fehér papírképek. Ilyen felhasználás ma már alig fordul elő, hiszen a technika fejlődése miatt az újságok már nem kérnek fekete-fehér fényképeket, míg például öt évvel ezelőtt ez még gyakran előfordult.

Az események fényképei sokkal változatosabbak. Ezek a bélyegmúzeumi események elsősorban kiállítás-megnyitók, bélyegek ünnepélyes forgalomba bocsátása, díjátadások, ünnepek és megemlékezések. Ugyanakkor eseménynek számít az 1987-es nagy bezárás is, amit riasztó fényképek sokasága dokumentál, vagy a legutóbbi – 2005-ös – átépítés és bővítés képei. A múzeum ad otthont a Magyar Filatéliai Tudományos Társaság előadásainak és székfoglaló üléseinek is, amelyeken szintén készültek és készülnek fényképek. Szó szerint színesítik a fotótárat a gyermekfoglalkozásokon, filatelistavetélkedőkön és díjkiosztásokon készült képek, valamint a helyi, családi események képei: a karácsonyi ünnepeken, nyugdíjas dolgozók búcsúztatásán készült fotók.

Az időszakos kiállítások tablóit fényképekkel kell dokumentálni. Ilyen tablóképek a kilencvenes évektől fordulnak elő. Nyomon követhető rajtuk a kiállítás-kivitelezés fejlő-

A Bélyegmúzeum kiállítóterme jelenlegi helyén, 1940

Az átalakított kiállítóterem, 1976

Az Ikon és bélyeg című kiállítás megnyitója, 1984. december 22.

dése, változása, szépülése: például *letra* betűk vagy kézírás helyett írógéppel, majd számítógéppel készült feliratok, az egyszerű fehér kiállítólapok helyett a nagyméretű színes hátterek, a bélyegeket jól mutató és látványos nagyított reprodukciók felhasználása válik lehetővé az eredetiek mellett.

A képek szerint a tablókkal ellentétben a bemutatószekrények, állványok és vitrinek nem változtak. Ebből is látszik, hogy egy jól kialakított múzeumi tárló kiállja az idők próbáját.

A kiállítóterem átépítések utáni változásai, az állandó kiállítás folyamatos bővülése is jól nyomon követhető a képeken. Valamennyi képen, mint állandó részlet, Gervay Mihály irodai földgömbje tűnik fel. A padlóburkolat viszont többször is változott: szürke márvány, őzbarna padlószőnyeg, majd 2005-től ismét szürkésen erezett fehér márvány teszi elegánssá a kiállítótermet.

Az ömlesztett fényképanyagban nagyon sokszor egyáltalán nem volt időpont- vagy esemény-megjelölés, főleg a régebbi képek esetében. Ezeket, ahol csak lehetett, irattári adatok segítségével pontosítottam. Az eseményeket ábrázoló fényképeknél rendező elvként az egyszerű időrendet tartottam a legcélszerűbbnek.

A legrégebbi fotót, amely a kiállítótermet még a régi helyén, a mai Postavezérgazgatóság épületében ábrázolja, 1930-ban készítették. Ebből képes levelezőlap is készült. Tíz évvel később már a mai helyén, a Dob és a Hársfa utca sarkán álló Rimanóczy-féle postaépületben készültek fényképek a kiállítóteremről, ezek természetesen szintén fekete-

Füle Mihály grafikusművész köszöntése, 1992. december 18.

*Gyermekfoglalkozás
a Németh László Általános Iskola diákjaival, 2002*

színes, üvegre festett világtérképpel látjuk a kiállítótermet. A nyolcvanas években megszorodnak a kiállítás-megnyitók alkalmával készült felvételek. A kilencvenes évektől pedig már gyakorlatilag nincs olyan bélyegmúzeumi esemény, amelyen ne készültek volna fényképek. Az eseményeket dokumentáló képek a mai napig folyamatosan készülnek, így a gyűjtemény bővül.

Ami a képek állapotát illeti, elmondható, bár a fényképek általában rendkívül sérülékenyek, a gyűjtemény papírképei jó állapotban vannak, csak némelyiken mutatkozik a kor vagy a nem megfelelő vegyi hatások miatti elszíneződés. A színes reprodukciókra az elszíntelenedés vagy a jellegzetes rózsaszínes sárgulás jellemző. Az is megfigyelhető, hogy az azonos negatívról készített nagyítások némelyike karcos. A színes diákról sajnos nem mondható el, hogy jó állapotban találtam volna azokat. A diafilm igen kényes: nedvesség vagy hő hatására meghullámosodik, érzékeny a vegyi hatásokra, idővel kifakul, vagy besárgul, vonzza a port, meglátszik rajta az ujjlenyomat stb. Emiatt a bélyegreprodukciókat ábrázoló diaképek selejtezésre kerültek, hiszen a modern digitális technika sokkal egyszerűbben kezelhető, jobb minőségű képeket produkál. Az eseményeket ábrázoló diaképekről papírnagyítást készítettem. Ugyanígy jártam el azoknak a negatívoknak az esetében is, amelyeknél nem találtam meg a hozzájuk tartozó papírképet. A Bélyegmúzeum birtokában jelenleg egy Minolta típusú *filmes*, analóg félautomata gép és egy Coolpix típusú digitális masina található. A bélyegek, bélyegtervrajzok és blokkok reprodukálásához digitális képeolvasót, szkennert használunk.

A fényképek nem csak egy kor, hanem egy-egy jellegzetes stílus lenyomatai is. Dokumentálnak, így pótolják a memória hézagait, hiszen egy-két év múlva már alig-alig lehet felidézni pontosan az eseményeket, a résztvevőket vagy éppen a kiállított tárgyakat. A fénykép emellett érzelmeket és hangulatokat is felidéz a szemlélőben, valamint – nem elhanyagolhatóan – szép is. Emiatt – remélhetően – a fényképezés és a rendezett fénykép-tár a jövőben is fontos része lesz a múzeumi megőrző és bemutató munkának.

fehérek. E képek egyike a ma már nem látható, megsemmisített, Árkainé Sztehlo Lili-féle angyalos címert ábrázolja. A fényképész személye ismeretlen.

Ezután hosszú kihagyás következik, az ötvenes évekből egyetlen fénykép sem áll rendelkezésünkre. Nem tudjuk, készültek-e egyáltalán, vagy csak elvesztek. A következő képek már színesek, 1968-ból származnak, egyikük képes levelezőlapként is kapható volt. 1976-ban a márványpadló helyett padlószőnyeggel és a látványos,

Parafilatélia a filatéliában

Sokan és sokféleképpen határozták meg a parafilatélia fogalmát és tárgykerét. Ha a filatéliai irodalmat tekintjük át, láthatjuk, hogy az azonosítás korszakonként változó. A Bélyeglexikon szerint „*a filatéliához hasonló, annak határterületéül tekintett gyűjtési tevékenység, amely nem postabélyegekkel stb. és postai bérmentesítéssel, hanem ezekhez jellegében, alakjában hasonló, felhasználásában vagy kibocsátójában közös gyűjtési tárgyakkal foglalkozik*” – és felsorolja mindazon szakágat, amelyet a lexikon megírásának korszakában e témakörbe tartozónak vél.

A gyűjtők köre, a gyűjtés folytonossága, a gyűjtői hagyományok, a gyűjtőket tömörítő szervezetek, a tevékenység módja és köre az elmúlt évszázadban sokszor változott. A postabélyeggel egy időben a század elején különösen kedvelt volt az úgynevezett alkalmi bélyegek, azaz a levélzárók és címkek gyűjtése, mert a postabélyeghez képest sokkal nagyobb volt a választék; a sok színes, tetszetős bélyegféle számtalan rendszerezésre adott módot. A gyűjtők szervezetet is hoztak létre, 1913-ban megalakult az Első Alkalmibélyeg Gyűjtők Egyesülete. Manapság az alkalmi bélyeg elnevezés megtévesztő, hiszen a mai fogalmaink szerint az alkalmi bélyeg nem forgalmi célokat szolgál, hanem eseményeket, alkalmakat jelez. Mint a mai időkben is, népes tábora volt az okmány- és illetékbélyeg-gyűjtőknek is.

A boldog békeidőkben többféle filatéliai újság és katalógus állt a gyűjtők rendelkezésére, az egyesületek a közvetlen tapasztalatcsere színhelyei voltak. A világháborúk és az ebből következő viharos társadalmi, gazdasági átalakulások megtörték a gyűjtői lendületet, sokszor és sok mindent előlről kellett kezdeni. Jól érzékelhető ez a folyamat a nagy korszakváltást, a II. világháborút követő időszakban is. A parafilatélia hivatalos eseményeit az egyetlen rendszeresen megjelenő filatéliai újság, a Filatéliai Szemle, majd Bélyegvilág cikkein keresztül mutatjuk be.

1959-ben a Filatéliai Szemle 7. száma arról ad hírt, hogy a Mabéoszon belül február 23-án megalakult a parafilatéliai szakosztály, és 1961 áprilisában lesz az első országos parafilatéliai kiállítás. A kiállítás megrendezésére azonban csak 1972 novemberében került sor. Az itt bemutatott anyag a Filatéliai Szemle 1973/2. számának tudósítása szerint a gyűjtési kör sokféleségéről tanúskodott: okmány- és illetékbélyeg, carte maximum, magánposta, levélzáró, lebélyegzés, díjjegyes és feladóvény gyűjtemények voltak láthatók.

Ebben az időben a parafilatéliához számtalan gyűjtési terület tartozott, egyes területek a gyűjtői kör növekedésével önállósultak, és ezzel párhuzamosan a bélyegűjság hasábjain megindult a párbeszéd a parafilatéliáról. A Filatéliai Szemle 1974/6. számában Gazda István *Díjjegyes nyomtatványok* című cikkében a postai nyomtatványok hazai gyűjtésének újrakezdéséről fejt ki véleményét. Székely István szerint – a Filatéliai Szemle 1974/8-9. számában – az alkalmi bélyegzés, az emléklap, az első napi boríték, a hirdető bélyegzés, a benyomott bélyegű boríték és levelezőlap, a carte maximum és a levélzáró a motívumgyűjteményekben felhasználható dokumentációként teljesíti ki a parafilatélia fogalmát. Ezzel szemben dr. Simády Béla, a díjjegyes katalógus összeállítója a parafilatélia

gyűjtési körét az okmány- és illetékbélyegekre, levélzárókra, címkékre, jótékonysági és tagdíjbélyegekre, carte maximumokra korlátozza. A Filatéliai Szemle 1975/1. számában így érvel: „*És mivel foglalkozik a parafilatélia? Mindazzal, ami a filatéliához hasonló, ami a filatélia módszerével feldolgozható.*”

A parafilatéliai gyűjtőkör az évek folyamán bővült, a III. Országos Parafilatéliai Kiállítás már szállítólevelek, utalványok, emléklapok, eszperantó bélyegzések és egyéb objektumok is láthatók voltak. Székely István a Filatéliai Szemle 1978/1. számában arról tudósít, hogy „*a parafilatélia... bevonult a motívumfilatéliába, annak elválaszthatatlan, dokumentatív részeként, de bevonult... az országos és világkiállítások porondjára is*”.

A díjgyeges és carte maximum gyűjtők 1983-ban szakosztályt alakítottak, ezért az ötödik országos kiállítás elnevezésében a parafilatélia szó mellett a díjgyeges is helyet kapott. Itt a hagyományosnak tekinthető kiállítási anyagok mellett képes levelezőlapok, levelezőlapok, okmány- és illetékbélyegek is láthatók voltak, amint arról a Filatéliai Szemle 1983/1. számában olvashatunk.

A postaszolgáltatás változtatásai, a technikai újítások bevezetése, az újabb gyűjtési területek létrejötte a gyűjtőkör bővülését jelentette. A gépi bérmentesítéssel feladott vagy a postaszolgálati jelzéssel ellátott küldemények a parafilatéliai anyagok körét gyarapították. Majd az 1990-es évek elejétől a postai szolgáltatásokkal összekapcsolható telefonkártyák is megjelentek a gyűjteményekben – a Bélyegvilág 1995/4. száma szerint.

A parafilatélia megítélését hosszú ideig negatívan befolyásolta az a tény, hogy a parafilatéliai tartalmat a nemzetközi kiállításokon a kiállított anyagok értékelésénél hátrányosnak ítélték, ami a versenyszályban leponozást jelentett. Ezért a nyílt kiállítási osztály létrejöttét – amelyben a gyűjtemény tartalma, anyaga szinte teljesen kötetlen, s ahol a hagyományos filatéliai objektumokon kívül parafilatéliai anyagok is bemutatathatók – sok filatelista örömmel fogadta, olvashatjuk a Bélyegvilág 1996/1. számában.

Az eddigiek alapján joggal gondolhatjuk, hogy a parafilatélia tárgyköre a jövőben is bővülni fog, s a gyűjtők ma még rejtett kincsei a kiállításokon nyilvánosságra jutva egy-egy új kategóriát képeznek majd.

Bélyegmúzeumi parafilatélia

A Bélyegmúzeum egyéb filatéliai tárgyak és dokumentumok gyűjteményét teljesen más szempontok alapján hozták létre, hiszen a múzeumot a Magyar Posta létesítette, és határozta meg gyűjtőkörét is. A téma szempontjából érdemes megemlíteni, hogy a posta által előállított és forgalmazott, a filatélia gyűjtőkörébe illeszthető értékcikkek használatlan példányai tartoznak ide, de a bélyeggyártás eszközei – bélyegtervek, vázlatok, nyomóeszközök, vízjelnyomó hengerek – is a gyűjtemény részét képezik ugyanúgy, mint a bélyeghasználat különleges eszközei. A későbbiekben a törzsállomány emléklapokkal, emlékbélyegzésekkel és mintabélyegekkel egészült ki. Mindezekből a filatéliai szakirodalom a díjgyeges és az első napi borítékokból álló gyűjteményt, továbbá a lebélyegzéseket, emléklapokat, emlékbélyegzéseket, mintabélyegeket sorolja a parafilatéliai gyűjtemények közé.

Az egyéb filatéliai tárgyak és dokumentumok gyűjteményének nyilvántartásba vétele 1973-ban kezdődött el. Az állomány első darabját, amely akkor egyben a legkorábbi darab

is volt, júliusban törzskönyvezték. Ebben az évben összesen 332 tárgyat leltároztak, sajnos nem időrendben, ami a későbbi feldolgozásnál, a kiállítások készítésénél nehézséget okozott. Ezt követően folyamatos a nyilvántartás. A bevételzett tárgyak filatéliai események tükrében rögzítik a posta és a múzeum történetének egy-egy pillanatát.

A számbavétel idején a gyűjtemény legkorábbi darabja egy 1933-as WIPA¹ érem volt. Ma az ajándékozás és vásárlás útján kiegészült gyűjteményben régebbi darabok is vannak, például az 1844-es feladóvevény, az 1896-os levélzáró vagy az 1921-ben kiadott magánbélyegek és nyomatok.

A számítógép rendszerszerű múzeumi használata és egy alkalmas tároló hely együttes megléte adott lehetőséget az eddig érkezés szerint – a bélyegek őrzésére készített gyűjteménytári fémfiókokban – elhelyezett különböző nagyságú és kiterjedésű anyag szerinti rendszerezésére. A tárgyak változatos méretűek, a legkisebb egy 10×10 mm-es kitűző, a legnagyobb az 1896-ban készült 195×137 cm-es térkép. Az előkészítő munka azonban jóval korábban kezdődött. Először a tárgyak és a törzskönyv adatainak összevetése történt meg. A tárgyról leolvasható és a leltárkönyvben levő adatok az állagmegóvó burkolatra is rákerültek. Kiigazításokra is sor került, mivel a kiállításokon kapott idegen nyelvű oklevelek szövegéből új vagy módosítást kívánó tények derültek ki.

Ahol lehetséges volt, a tárgyra vonatkozó filatéliai irodalom felkutatására is sor került. Fény derült egyéb összefüggésekre is: vannak összetartozó, de nem egy időben törzskönyvezett, eltérő számozású oklevelek, érmék, illetve több azonos tárgy is létezik. Az anyag kezelésének nehézségét fokozta, hogy a leltárba vétel nem egyforma elvek szerint történt, ugyanazon eseményhez tartozó tárgyak néha azonos, néha külön számot kaptak. Például egy kristályserleg és fedele más-más számot kapott, de ugyanez történt egy kivehető betéttel rendelkező érmevel is, és számtalan példát említhetnénk még.

Az előmunkálatokat a törzskönyvi adatok és a kiegészítések számítógépes feldolgozása követte. Ezután szinte magától kínálkozott az alább ismertetett csoportosítás rendje, amely a szekrénykataszter kialakításának alapjául szolgált.

Oklevelek és érmék

E gyűjteményi csoportba a hazai és nemzetközi kiállításokon kapott oklevelek, érmék, plakettek, asztali díszek, illetve a kiállításokkal kapcsolatos egyéb dokumentumok tartoz-

Az 1933-ban Bécsben elnyert WIPA érem, 1933

¹ WIPA: Wiener Internationalen Postwertzeichen Ausstellung.

nak. E legegységesebb és legnagyobb darabszámú gyűjteményi csoport tárgyai és dokumentumai alapján végigkísérhető, hogy a Magyar Posta és a Bélyegmúzeum 1933-tól napjainkig milyen sok alkalommal vett részt hazai vagy nemzetközi kiállításon. Ezekon a különböző szintű kiállításokon a bemutatkozás a versenyen kívüli – tiszteleti vagy hivatalos – osztályban történt, de sok esetben rangsorolták is az anyagot, ezt jelzik a díjak, különdíjak, tiszteletdíjak és elismerések. Arany, aranyozott ezüst és ezüst díjjal négy esetben, nagy aranyozott ezüstéremmel egy ízben, ezüstözött bronz fokozattal háromszor, tiszteletdíjjal ötször, különdíjjal négyszer és elismeréssel harmincnégyszer érdemesítette figyelemre a zsűri a kiállított anyagot. Ez az adatokkal alátámasztott felsorolás és egy-egy későbbi tematikus, klasszikus és modern kiállítás bemutatása a filatéliai gyűjtemény értékét, nagyságát, változatosságát és a sokféle feldolgozás lehetőségét hangsúlyozza, valamint jelzi, hogy a kiállított anyagokat a bírálóbizottság valamilyen szempontból figyelemre méltónak tartotta.

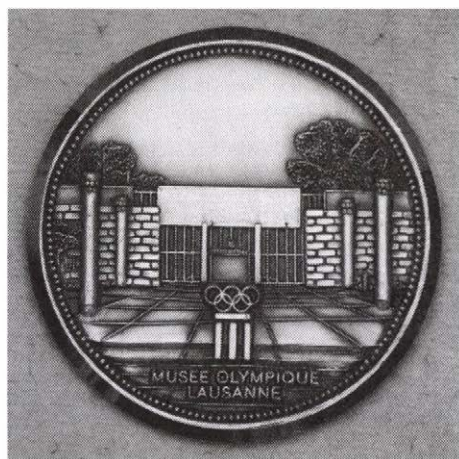
A nemzetközi kiállításokra a posta a Bélyegmúzeum anyagát és szakértelmét vette igénybe, önálló kiállítóként ritkábban szerepelhettünk, a hazai filatéliai események azonban minden esetben csak a Bélyegmúzeumot érintették. A ritka esetek egyike a Philexfrance 82 kiállítás volt Párizsban, ahol mind a Magyar Posta, mind a Bélyegmúzeum önálló kiállító volt. A magyar klasszikus bélyegek különböző feldolgozásait bemutató kiállításon a posta a hivatalos osztályban aranyozott ezüstérmét, a múzeum a tiszteleti osztályban különdíjat kapott.

A Bélyegmúzeum Philexfrance különdíja, 1982

A Bélyegmúzeum egyik legnagyobb és legértékesebb különgyűjteményéből, a Soó-anyagból készült, tárgyakkal illusztrált, *Szobrok a világ bélyegein* című kiállítás – amely hosszú ideig a múzeum időszakos kiállításaként aratott sikert – 1986-ban Budapesten az 59. bélyegnapi kiállításon részesült elismerésben, majd a hagyományozó városában, Debrecenben a Delizsánsz Kiállítóterem Soó Rezső emlékszobájában volt látható.

Országos parafilatéliai kiállítás résztvevője két alkalommal volt a múzeum, 1979-ben magyar klasszikus díjegyves nyomtatványokat, 1991-ben az Állami Nyomda által nyomtatott mintabélyegeiből az 1910 és 1914 között kiadott illetékbélyegeket mutatta be. Mind-

A Prix Olympia érem elő- és hátlapja, 1994

két kiállítást elismeréssel jutalmazták. 1997-ben a Mofila – Modern filatélia – elnevezésű nemzetközi bélyegkiállítás alkalmából az 1986-ban és 1987-ben kiadott forgalmi sorozat utánnomásainak feldolgozását bemutató kiállítás részesült különdíjban.

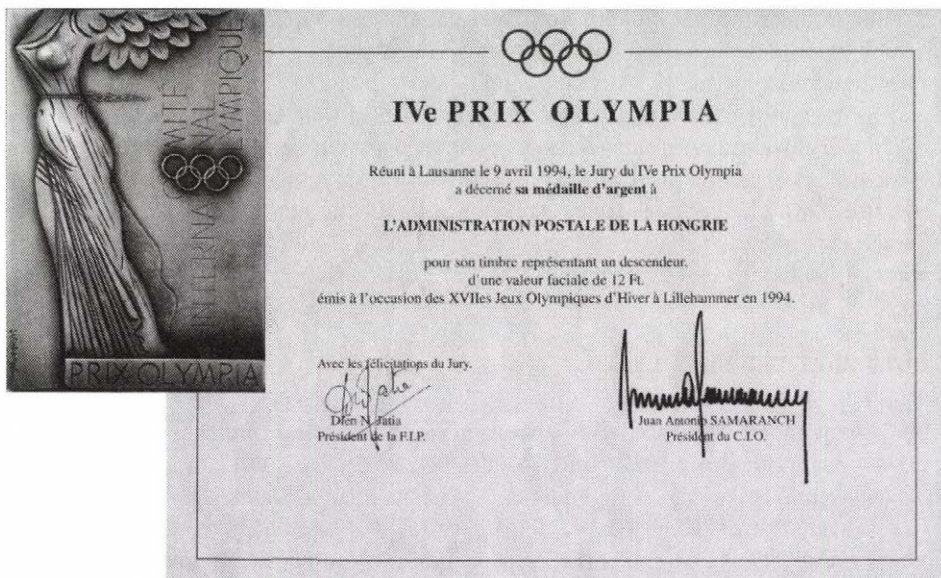
A Magyar Olimpiai Bizottság megalakulásának 100. évfordulóját a NOB Filatéliai Szekciója 1994-ben a lausanne-i Olimpiai Múzeumban rendezett filatéliai kiállítással is megünnepelte. A Bélyegmúzeum meghívottként az első magyar sport- és olimpiai bélyegek filatéliai dokumentumait mutatta be, a feldolgozást Prix Olympia éremmel jutalmazták.

Gyűjteményi csoportunk legkorábbi darabja tehát a már említett, 1933-ból származó, Bécsben elnyert WIPA érem, amelyet – a hátoldalán található szöveg tanúsága szerint – részvételért a Magyar Posta kapott. Legutoljára a Hunfila 2004 elnevezésű nemzetközi bélyegkiállításon való részvételünket igazoló éremmel és oklevéllel gazdagodott az anyag. S amint e gyűjteményi csoport műtárgyai is mutatják, kiállításaink más földrészekre is eljutottak: 1939-ben Rio de Janeiro, 1954-ben Új Delhi és Buenos Aires, 1956-ban Mexikó, 1994-ben Szöul, és három ízben – 1983, 1985, 1993 – Bangkok volt bemutatkozásunk helyszíne.

Bélyegművészeti díjak

A Bélyegmúzeum őrzi a Magyar Posta bélyegkiadással kapcsolatos elismeréseit is, amely gyűjteményi csoport teljesnek mondható. Kiállításra méltó, szemléletes, dekoratív anyag. Rendezése után méltán kapott helyet az állandó kiállításban. Korban az első darabja egy olyan 1936-os oklevél, amely azt tanúsítja, hogy a floridai Tampában rendezett Nemzetközi Bélyeg, Érem és Fotó Kiállításon a közép-európai légipostabélyegek versenyében a Magyar Királyi Posta az első helyre került. A díjazott a Légrády Sándor tervei alapján készült 1936. évi *Légiposta* sorozat volt.

Ez az anyag rész több mint tíz éve nem gyarapodott. Utolsó darabja az 1994-ben elnyert Prix Olympia ezüst díj, amellyel a NOB Filatéliai Szekciója a Lillehammer-i Téli

A Prix Olympia ezüst díj plakettje és adománylevele, 1994

Olimpia bélyegsor 12 Ft-os címletének művészi megfogalmazását ismerte el. E díjak története a 60 éves Bélyegmúzeum jubileumi kiállítására 1990-ben rendezett *Magyar bélyegsikerek* című időszakos kiállításunk tárlatvezetőjében részletesen megtalálható.

Bélyegekkel díszített muzeális emléktárgyak

Ehhez a gyűjteményi csoporthoz azok a tárgyak tartoznak, amelyek készítésénél díszítőmotívumként bélyegeket használtak fel akár valódi, akár másolati formában. Mivel a gyűjtési terület határtalan, a gyarapodás csakis alkalomszerű lehet; a különlegesebb darabokhoz vásárlás, ajándékozás útján jutottunk. A gyűjteményi csoport jeles darabját képezi akár a bélyegekkel borított pipereládika, akár a bélyegberakásos faliképek bármelyike. Dísz tárgyak sokasága őrzi a különböző szintű, jelentős vagy kevésbé jelentős rendezvények, postai és filatéliai események bélyeges emlékeit. Egy-egy bélyegmásolattal készült, a Bélyegmúzeum által őrzött műtárgy csupán a felhasználhatóság számos módját érzékelteti, a filatéliai naptárak, plakátok, társasjátékok stb. a filatéliában rejlő szinte végtelen lehetőséget mutatják meg.

Magánbélyegek, magánfelülnyomások

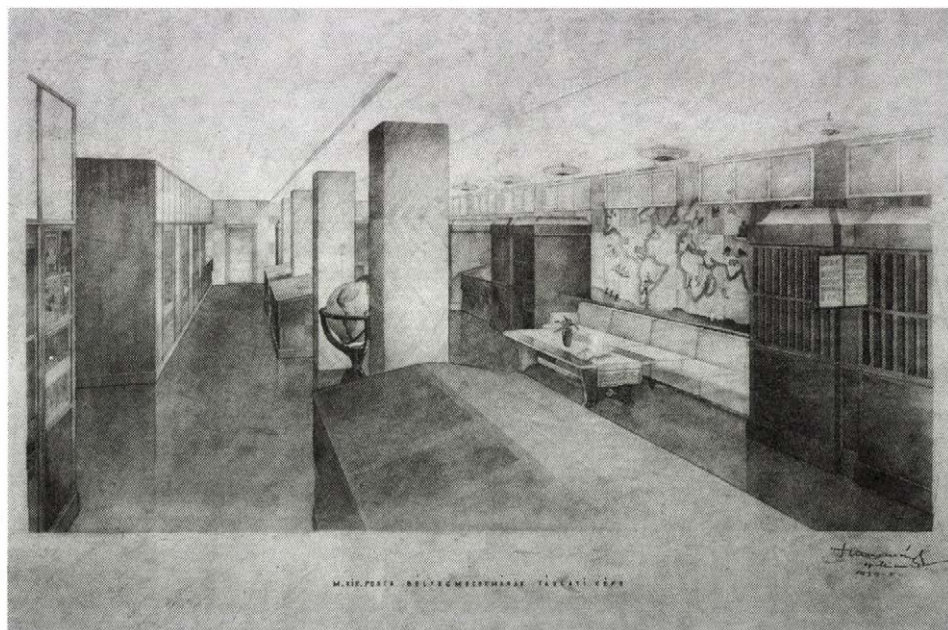
E gyűjteményi csoportba azok a postai engedéllyel vagy engedély nélkül készített bélyegek tartoznak, amelyek nem érvényesek díjlerovásra, de kapcsolatosak a filatéliával. Itt van a helye a nem hivatalos felülnyomásoknak és a magánkiadású bélyegfüzeteknek is.

Filatéliai irodalom jegyzi azt a magánbélyeget, amelyet az Első Magyar Alkalmibélyeg Gyűjtők Egyesülete hozott gyűjtői forgalomba a magyar bélyeg ötven éves évfordulójára, amely tulajdonképpen az 1871-es kiadás jubileumi változata 1871 és 1921 dátummal kő- és könyvnyomatos formában. Ebből a múzeum 85 db-os kollekciónal rendelkezik.

A filatelisták humoráról tanúskodik az egyik legnagyobb példányszámban és 1916-tól csaknem tíz évig igen sok változtatással – feliratok, felülnyomások, színek stb. – érvényben tartott *Arató*s bélyeg rajzának magánkiadása. Ezzel búcsúztatták a szüntelenül dolgozó arató párt ábrázoló bélyeget. A magánbélyegről, illetve születésének körülményeiről a korabeli filatéliai újságok is megemlékeztek, akárcsak a *Bélyegvilág* 1997/3. száma.

Múzeumtörténeti műtárgyak

Ebbe a gyűjteményi csoportba a Bélyegmúzeum múltjának tárgyi emlékei tartoznak, mint például a kiállítóteremről 1939-ben készült tervek, az 50 éves jubileumra készült asztali dísz, a múzeumi belépőjegyek nyomdai tartozékai. Az állandó kiállításban tekinthető meg az a két akvarell, amely Rimanóczy Gyula, illetve Árkainé Szezhlo Lili munkái. Rimanóczy Gyula tervezte a Dob utcai épületegyüttest, de mint az 1940-ben megnyitott Bélyegmúzeum kiállítóterméről készült fényképek bizonyítják, belsőépítészeti elképzelései is megvalósultak. A képen az a felnyitott – nem beépített –, alacsony kiállítószekrény látható, amely ma a Soó-gyűjtemény installációja Debrecenben. Árkainé Szezhlo Lili iparművész munkásságát az állandó kiállítás tárlatvezetője méltatja röviden.

Rimanóczy Gyula belsőépítészeti terve, 1939

Egyházi és közéleti személyiségek emlékei

Árpád-házi Szent Margit szentté avatása alkalmával 1944-ben a Magyar Királyi Posta bélyeget bocsátott ki, és ezen kívül XII. Pius pápának egy olyan grafikai albumot küldött, amely Szent Margit életének jelentős eseményeit ábrázolta. Az album képeit a bélyeg tervezője, Kontuly Béla készítette. Az eseményről az album lapjainak fotókópiái tanúskodnak.

II. János Pál pápa magyarországi látogatásait nem csak bélyegkiadásokkal lehet végigkísérni, útjait a posta ajándékai is mutatják, amelyek ma már múzeumi tárgyak. E gyűjteményi csoportban őrizzük annak az emléklapnak a hasonmását is, amellyel a posta a pápa második látogatást köszöntötte Pannonhalmán, valamint a Vatikán eredeti levelét, amelyben e figyelmességet megköszönte. Meg kívánom jegyezni, hogy az első, 1991-es pápai látogatást idéző dokumentum, a magyar bélyegeket tartalmazó díszes album – amelynek eredeti példánya a posta ajándéka volt – a múzeum egyik különgyűjteményének vált megőrzésre érdemes darabjává.

Szintén e gyűjteményi csoportba tartozik a kiállítóterem díszét képező, közel százötven éves földgömb is, amelyen a következő szöveg olvasható: „*A Magyar Királyi Posta 1867–1887-ig volt első vezérének, Gervay Mihály országos postafőigazgatónak, a Magyar Földrajzi Tudományos Társaság alelnökének a földgömbje, amely hivatalos szobájában állott.*”

A postakezelés emlékei

E gyűjteményi csoporton belül elsőként két különleges postai küldeményt kell megemlítenünk: az 1903-ban Nagyváradon ajánlott kikötéssel feladott ezüst levelezőlapot, illetve az 1944-es keletbélyegzővel ellátott nyírfakéreg alapanyagú tábori postai levelezőlapot. E különlegességek mellett kapott helyet az 1997-ben bevezetett – rövid életű – műanyagból készült palackposta, az érmés borítékok, a belső kezelésben használt jelzők és egyéb kezelési tárgyak is. A gyűjteményi csoportban a legnagyobb darabszámmal azok az ajánlási ragszámok szerepelnek, amelyeket kizárólag belföldi bélyegkiállításokon használtak az alkalmi postahivatalok.

A valaha népszerű és a filatéliában külön gyűjtési ágat képező magánkiadású vagy postai levélzárók ajándékozás vagy vásárlás útján kerültek a múzeumhoz. Európa-szerte feltűnést keltett az 1896-ban használt millenniumi propagandabélyeg-, illetve levélzáró-sorozat, amit a posta hozott forgalomba, és az ünnepségek alatt – belső kezelésben – a külföldre szóló levelekre ragasztott rá. Néhány ország, elsősorban a Német Birodalmi Posta, óvást emelt a reklám illetően való alkalmazása ellen. A vitának az ezredéves ünnepségek 1896. október 31-i bezárása vetett véget. A szakirodalomban említett nyolc darab különböző színű bélyegből négy található meg a múzeum gyűjteményében.

Nyomatok, tervek, műtárgymásolatok

Ebbe a gyűjteményi csoportba bélyegeket és bélyegterveket ábrázoló nyomatok, gipsz bélyegtervek és műtárgymásolatok tartoznak. Itt kell megjegyezni, hogy az első magyar, ún. Than Mór-féle bélyegtervről akkori tulajdonosa, Jászai E. János 1000 db színes nyo-

A Nagyváradon feladott ezüst levelezőlap elő- és hátlapja, 1903

matot készítettett, amit 1924-ben a *Magyar Levélbélyeg* című lap megjelenésekor értékesített. Ebből egy példány 1993-ban árverés útján került a múzeumba.

A gyűjtői körben ismert, az eredeti bélyegterveknek megfelelő metszetek felhasználásával készített nyomatok első példányai a *Tanácsköztársasági arcképes bélyegsorozat*

megjelenéséhez köthetők. A szakirodalom szerint árusításuk az állás nélkül maradt tervezőművészek megsegítését szolgálta. A később megjelent bélyegek nyomatai is feltételezhetően üzleti céllal készültek. A többdarabos nyilvántartott állományból csak a dedikáltakat vesszük sorra: Bokros Ferenc aláírása szerepel az 1919-es kiadásból a Marxot ábrázoló bélyeg barna nyomatán, Helbing Ferenc dedikálta az 1920-ban kiadott *Hadifogoly* sorozat eredetitől eltérő színű és címletű darabjait, valamint az 1921-es *Madonna* 100 koronás barna színű példányát.

A magyar bélyeg ötven éves jubileumára nem csak magánbélyegek, hanem nyomatok is készültek. A *Libellus* című filatelista újság kiadója az 1871-es sorozat 3 krajcáros címletéhez hasonló zöld színű nyomatokat adott ki ezer példányban *Emléklap* elnevezéssel. A Bélyegmúzeum 1994-ben az 521-es sorszámú darabhoz vásárlás útján jutott hozzá.

A bélyegyártás emlékei

E gyűjteményi csoportba soroljuk a bélyegyártó nyomdák által ajándékozott vízjeles bélyegnyomó papírokat, amelyek szemléltetésre kiválóan alkalmasak, illetve a megőrzésre érdemes hibás bélyegív-széleket is.

Bélyeggyűjtő egyesületek

Az utóbbi tizenöt évben ajándékozás és vásárlás útján alakult ki ez a gyűjteményi csoport, amely vándordíjakból (Pannónia Bélyeggyűjtő Egyesület, Hungária Magyar Bélyeggyűjtők Köre), tiszteletdíjból (LEHE elnöksége) és filatéliai érméből (Budapest II. kerületi Bélyeggyűjtő Kör) áll.

Felhasznált irodalom

Bér Andor – Fogarasi Barna – Gazda István – Surányi László (szerk.): *Bélyeglexikon*. Budapest, 1988, Gondolat Kiadó.

Névi Pál: A magyar bélyeggyűjtés története. In Névi Pál – Steiner László dr. – Surányi László – Váradi Imre (szerk.): *A magyar bélyegek monográfiája*. I. kötet. Budapest, 1965, Közlekedési Dokumentációs Vállalat.

Madarász Gyula: Újnyomatok. In Névi Pál – Steiner László dr. – Surányi László – Váradi Imre (szerk.): *A magyar bélyegek monográfiája*. III. kötet. Budapest, 1968, Közlekedési Dokumentációs Vállalat.

Filatéliai Szemle, 1989. 4. szám.

Jászai Emánuel János: *A magyar bélyegek katalógusa*. Budapest, 1927, Egyetemi Nyomda.

Hamza Imre: 40 éves a Bélyegmúzeum. In Dr. Vajda Endre (szerk.): *Posta- és bélyegmúzeumi szemle*. 1970. 2. szám.

A magyarországi bélyeggyűjtés kezdetei

A magyar bélyeggyűjtés kezdeteiről sajnos meglehetősen keveset tudunk, bár többször felmerült az igény egy ilyen jellegű munka elkészítésére. Elsőként talán 1920. június 1-jén a Hungária Magyar Bélyeggyűjtők Köre közgyűlésén: „Az egyesületek közösen hirdessenek pályázatot a magyar bélyegek és a magyar filatélia történetének megírására, és erre a célra pályadíjat tűzzenek ki.”¹ 1920 szeptemberében a Magyar Bélyeggyűjtő és Kereskedő Egyletek egyesületközi bizottsága hirdetett pályázatot, de csak egy ív terjedelmet és három hónapot hagyott rá, talán ezért volt eredménytelen.

A Levélbélyeggyűjtők Első Hazai Egyesülete (LEHE) Egyesületi Értesítőjében 1922. január 1-jén *Mit kíván a filatélia?* címmel pontokba foglalta a legsürgősebb tennivalókat. Ezek között a 6. pont szerint: „Jelenjék meg a magyar bélyeggyűjtés története.” A cikkhez fűzött magyarázatban olvashatjuk, hogy: „A 6. pont a magyar bélyeggyűjtés összeállítását kívánja. A múltnak kultusza minden nemzedék kötelessége, s a magyar filatélia sok tanulságot rejt magában. Ennek megírása szintén becsületbeli kötelességünk, melynek teljesítése elől ki nem térhetünk. Minél előbb történik ez az összeállítás, annál jobb, mert ma még közöttünk vannak azok a régi gyűjtők, akiktől szóbeli felvilágosításokat szerezhetünk; mert ha csak az írásos feljegyzésekre szorítkozunk, vajmi sovány lesz a tervbe vett munka.” Hogy ez a kezdeményezés megindult-e, és ha igen, milyen eredménnyel járt, ma már nem deríthető ki. Minden bizonnyal csak terv maradt, hiszen a LEHE értesítőjének egy jóval későbbi számában egy – valószínűleg Szécsy Artúr által írt – cikk szerint sürgősen neki kell látni az adatok összeszedésének, mert a régi idők tanúi egymás után szállnak a sírba. Akkor ugyanis már nem volt életben senki azok közül, akik beszélni tudtak volna a kezdetekről. A Filatéliai Kurír 1929. januári számában a Magyar bélyeggyűjtők lexikonjának megjelenését sürgette azzal a céllal, hogy „megismerjük a magyar bélyeggyűjtők egyesületeinek történetét, a szövetségi kérdés fejlődését, illetve a szövetség megszületésének körülményeit”. Még egy cikk szólt erről a februári számban, aztán semmiféle híradás nem történt.

Az egyesületek évfordulós emlékkönyveiben (Hungária, LEHE, Debreceni Bélyeggyűjtők Egyesülete stb.) ugyan találunk néhány visszapillantást a múltra, ezek azonban jelleükénél fogva erősen elnagyolt, leginkább a sikereket kiemelő ünnepi beszédek, amelyek nem tekinthetők objektív, a problémákat is láttató műveknek. Szöllősy Lajos, a LEHE pénztárosa az egyesülete történetére vonatkozó, nála maradt közgyűlési jegyzőkönyveket négy kötetbe kötötte. Ezek azonban mára elvesztek, de szerencse, hogy Keil Ferenc, a LEHE volt vezetőségi tagja kivonatolta, és az általa legfontosabbnak tartott részek kiemelésével megírta a *Levélbélyeggyűjtők Első Hazai Egyesületének története* című munkáját, amely bár kéziratban maradt, mégis az egyik legfontosabb forrása a mai kíváncsiskodónak.

¹ Csathó Ödön: A magyar bélyeggyűjtés története. *Filatéliai Szemle*, 1961, 5. szám, 5. p.

A Filatéliai Szemle 1958. évi 7. számában újra felhívás jelent meg az adatok összegyűjtésére, amelyet az 1959. évi 3. számban megismételtek. Válaszként sok szórványos információ érkezett, de – főleg a kezdeti időkről – nem elég. Mégis ennek köszönhető, hogy Csathó Ödön a szemle lapjain folytatásokban közölte a témáról az első, valóban összefoglaló jellegű cikksorozatát, amit a *Magyar bélyegek monográfiája* első kötetében Névi Pál gondolt tovább, és egészített ki újabb adatokkal. Fentiekén kívül a későbbiekben említett levéltári források állnak rendelkezésünkre – az ismert okok miatt a polgári korszakra vonatkozóan igen hiányosan –, valamint a kezdeti időktől eléggé rendszertelenül megjelent különböző szaklapok, amelyekből össze lehet bogarászni az adatokat.

A kevés rendelkezésre álló hiteles információt és a szájhagyományt összedolgozva úgy tűnik, a bélyegyűjtés Magyarországon 1850 és 1860 között kezdődött külföldi tanulmányutakról visszatért utazók és külföldről jött szakmunkások, német mérnökök közvetítésével, akik általában még német cserekorok tagjai voltak. Nem véletlen, hogy az első központok a magyar ipart koncentrálnak vidékeken, így Budapesten és az erdélyi nehézipar gócpontjában, Karánsebesen szerveződtek. Schmidt József 1908-ban *Az Újság* egyik decemberi számában írta: „*Hazánkban a bélyegyűjtés is külföldi minták alapján indult. Magyarországon az első gyűjtők osztrák katonatisztek, hivatalnokok vagy egyéb foglalkozású külföldi alattvalók voltak. Ezeket lassan követték a belföldiek.*”²

Annak okát, hogy miért terjedt el nálunk viszonylag későn ez a kedvtelés, Déri Ernő a LEHE 20 éves évfordulójára kiadott emlékkönyvben így látta: „*Hazánkban a filatélia csak későn talált követőkre, oly időkben, amikor az a művelt nyugati államokban már hatalmas fejlődésnek indult. Oka ennek a jelenségnek egyrészt az, hogy a magyar embernek a nyugodt, higgadt, a részletekre kiterjedő gyűjtés iránt kevés hajlama van, másrészt az, hogy hazánkban 1850-től 1871-ig osztrák levélbélyegek voltak forgalomban, ezek pedig a gyűlölés abszolút uralmat jelképezték.*”³

Így volt vagy nem, az mindenesetre igaz, hogy nálunk – akárcsak a birodalom többi részében – 1850-ben bocsátották forgalomba az első osztrák bélyegsort Bruck kereskedelmi, ipari és középítési miniszter kezdeményezésére. Az 5 értékből álló sorozat az osztrák császári címert ábrázolta. Az 1867-es kiegyezéssel a posta is az önállóan igazgató ügyek közé került, így fennállt a lehetősége a magyar bélyeg megszületésének. Csakhogy akkor még nem volt az ország területén olyan nyomda, amely e postai értékű cikkek tömeges gyártására alkalmas lett volna. Ezért már magyar megrendelésre, de még Bécsben készültek az 1867-es könyvnyomatos bélyegek. Az osztrákok ráadásul ugyanazzal a bélyegképpel a Monarchia többi részén is forgalomba hozták a sorozatot, így az a különös helyzet állt elő, hogy két önálló postaigazgatás használta azokat. A kérdés felett, hogy e kiadás darabjai már magyar bélyegeknak tekinthetők-e, egészen az 1970-es évekig folyt a késhegyre menő vita. Végül olyan kompromisszum született, hogy a bizonyíthatóan Magyarországon felhasznált – tehát magyar helybélyegzővel ellátott – példányok bekerülhetnek országos katalógusunk elejére.

² Csathó Ödön: A magyar bélyegyűjtés története. *Filatéliai Szemle*, 1961, 6. szám, 15. p.

³ Dr. Déri Ernő: *A Levélbélyegyűjtők Első Hazai Egyesülete húsz éves működésének történeti ismertetése*. Budapest, 1904, LEHE.

Az első Magyarországon készült bélyegek 1871-ben hagyták el az addigra megszervezett Államnyomda gépsoraik előbb az ideiglenes jellegű könyvnyomatos, majd a végleges változat, a réznyomatos kiadások darabjaiként. Így aztán meglehetősen, igaz Déri Ernő fenti megállapítása, hiszen a komoly gyűjtés az 1860-as évek végétől indulhatott meg Magyarországon.

Lóránt Mihály 1926-ban megjelent, *A bélyeg* című könyvében elmesél egy történetet, amelyet az akkor még élő Pollatsek Sándortól, az első név szerint ismert komoly gyűjtőtől hallott.⁴ Eszerint Pollatsek 1863-ban tért vissza Svájcából, ahol középiskolai tanulmányait végezte. (Ezt az évszámot aztán – helytelenül – minden további feldolgozás átvette. A Filatéliai Szemle 1972. évi 9. számában azonban Simon Tamás cikket írt *Az első magyar gyűjtő* címmel. Ebben közzé tesz egy olyan levelet, amely Pollatsek Sándornak szól – Chailet úr címén – a svájci Grandson községben. A levél egy Brack és Schnars nevű cég válasza Pollatsek azon kérésére, hogy üzleti levelezésük bélyegeit megkaphassa. Az 1864. február 4-én kelt levelet Simon Tamás be is mutatja, így 1864 lehet a hazaérkezés valódi dátuma. Lóránt Mihály az idézett adatot valószínűleg tényleg személyesen Pollatsektől hallotta, de az események után 60 évvel, s így fennáll a tévedés lehetősége. Első ismert gyűjtőnk egyébként a szakirodalom szerint valószínűleg 1848-ban született, így középiskolai tanulmányait akkori szokás szerint 16 éves korában, tehát 1864-ben fejezte be, és tért haza.) Akkor már intenzíven foglalkozott bélyeggyűjtéssel, de itthon még sem bélyegegyesület, sem bélyegkereskedés, sem komolyabb filatelista nem volt, akivel esetleg cserét folytathatott volna. Édesapja üzletében dolgozott, amikor 1864-ben felkereste egy úr, és szinte titokzatos arccal kérdezte, hogy vajon ő-e az, aki Svájcából bélyegeket hozott, amiket rendszeresen gyűjt. Pollatsek igennel válaszolt, mire az illető úr szégyenkezve megkérte, adjon neki néhány bélyeget a fia számára. Érdekes módon mindenkinek a fia gyűjtött bélyeget. Először az iskolákban a gyerekek csereberélték, erre lettek figyelmesek a tanárok. A hőskor komolyabb magyar bélyeggyűjtői éppen közülük kerültek ki.

Az egyesületek megalakulása

A magyar bélyeggyűjtés története erőteljesen egybeforr a fővárosi bélyegegyesületek működésével. Állítólag Pesten már 1874-ben megalakult az Első Magyar Philatelista Egyesület, amelynek elnökéül Pollatsek Sándort akarták felkérni, de végül javaslatára Stein Zsigmondot választották meg. Erről a szerveződéstről utalás Alfred Moschkau 1878-as könyvében található, valamint Theodor Haas 1905-ben Lipcsében kiadott, *Lehrbruch der Briefmarkenkund* (Bélyegismeretek tankönyve) című munkájában említi, hogy „*Magyarország első filatelista egyesületeinek egyike a Pesten 1874-ben alapított Egylet volt*”.⁵ Érdekes, hogy erről az egyesületről itthon egészen addig senki nem tudott, amíg Pollatsek élt. A fent idézett Lóránt-féle könyv sem szól arról, hogy egyesületet alapítottak volna.

⁴ A könyv megjelenésének időpontjában az első bélyeggyűjtők közül csak Pollatsek Sándor és a két Saxlehner fivér élt.

⁵ Névi Pál: A magyar bélyeggyűjtés története című írásában mindkét forrást idézi. In Névi Pál – Steiner László dr. – Surányi László – Váradi Imre (szerk.): *A magyar bélyegek monográfiája*. I. kötet, Budapest, 1965, Közlekedési Dokumentációs Vállalat, 24. p.

A magyar bélyeggyűjtés addigi történetéről az 1909-ben megrendezésre került első magyar országos bélyegkiállítás katalógusában Somossi István adott rövid összefoglalást.⁶ Ebben a következőket írta: „*Már 1874-ben Pesten egyesület alakul, mely igaz, csak használt bélyegeknél jótekonyczélra való gyűjtésével foglalkozik⁷, de létezése kétségtelen bizonyítéka annak, hogy már ezidőtájt is van nálunk, habár nem a mai értelemben vett bélyeggyűjtés... További adataink az egyesületről nem igen vannak.*”⁸ Vajon miért? Hiszen Pollatsek csak húsz évvel később halt meg.

A Filatéliai Szemle hasábjain folytatásokban megjelent történeti összefoglalóban Csathó Ödön említi, hogy a levéltárban kutatva erre vonatkozó iratot ugyan nem, de egy iratszámot talált 1961-ben. Mivel nem pontosítja, hogy a Magyar Országos Levéltárban vagy Budapest Főváros Levéltárában bukkant erre a számra, én megpróbáltam mindkét helyen megtalálni, ez azonban nem sikerült. Ez azért furcsa, mert budapesti egyesületről lévén szó, legalább Budapest székesfőváros iktatókönyveiben nyoma kellene legyen az alapszabályok belügyminiszterhez való felterjesztésének, ám ilyen bejegyzést sem találtam. A Magyar Országos Levéltárban az egyesületekre vonatkozó adatokat számítógépes nyilvántartásra tették, de állításuk szerint a cédulakatalógus feldolgozásakor egyetlen olyan számot sem hagytak ki, amelyhez bármiféle információ köthető volt. Tehát a szám akkor is szerepelne a nyilvántartásban, ha irat nem, csak egy név vagy egy évszám tartozna hozzá. Nem szerepel. Furcsa az is, hogy a LEHE történetét feldolgozó munkákban az egyesület egyértelműen az első ilyen jellegű hivatalosan elismert magyar szervezetként kerül említésre, holott az 1894. március 7-én megtartott 10. évi rendes közgyűlésen felolvasta munkáját az ünnepi visszatekintés megfogalmazásával megbízott titkár, Szinnyi Otmár. A *Levélbélyeg-gyűjtők Első Hazai Egyesülete tíz éves működésének történeti ismertetése* címmel nyomtatásban is megjelent munka közreadásakor Pollatsek még élt, sőt kisebb megszakítással tagja is volt az egyesületnek, tehát közvetlen forrásból szerezhetek volna erre vonatkozó információt. Erről azonban nem történik említés. Az 1874-ben alakult egyesület tehát a legendák ködébe burkolózik. Eszerint – ha létezett – ennek a csoportnak tagjai lehettek a Saxlehner fivérek, valamint az 1875-ben a Nemzeti Színházhoz szerződött operaénekes Perotti – Prott Gyula –, akit Moschkau fenti könyvében ismert filatelistaként említ.

1876-ban Zágrábban alakult bélyeggyűjtő egyesület Litterarisch Philatelistischer Verein néven, Oscar Simic vezetésével, de ez öndefiníciója szerint nem tekinthető magyar csoportnak. Az azonban biztosnak látszik, hogy ebben az időben már nagyszámú fizetőképes kereslet mutatkozott – különösen Budapesten – a bélyegek vásárlására, hiszen 1876 őszén a Soroksári út 25. szám alatt megnyílt Prückler Klára bélyegkereskedése Prückler I. C. néven, amely később a Régi posta u. 5. szám alá költözött. Mindazok beszámolóí szerint, akik személyesen ismerték, és vásárlói voltak, itt három fatálcáról árulták a bélyegeket, az elsőről 2 db, a másodikról 1 db volt 1 krajcár, a harmadikról, a ritkaságokéről darabjából

⁶ A Hungária Magyar Bélyeggyűjtők Egyesülete az első magyar országos bélyegkiállítást a Magyar Iparművészeti Múzeum helyiségeiben 1909. március 7. és 14. között rendezte meg.

⁷ Mindez gyanúsán keveredik a nagykarolyi egyesülettel kapcsolatos információkkal. Lehetséges, hogy a közben eltelt 35 év alatt a két történet összeolvadt, így innen származik a legenda?

⁸ Somossi István: A magyar bélyeggyűjtés története. In *Első magyar országos bélyegkiállítás katalógusa*. Budapest, 1909, Nyomatott Kertész Józsefnél.

ért fizettek 2 krajcárt. Ezeken az üzleti elveken a tulajdonos állítólag később sem változtatott. 1877-ben a Nyíregyházán megrendezett Magyar Posta- és Térképkiállítás (Ungarische Post und Landkarten Ausstellung) a lipcsei Senf bélyegkereskedő cég már bélyegeket és katalógusokat mutatott be.

Az első olyan magyar szerveződés, amelyről biztosan tudjuk, hogy létezett, 1878 végén Nagykárolyban alakult Nagykárolyi Magyarországi Első Jótékonyági Postabélyeggyűjtő Egylet néven. Ennek létét többek között a Magyar Országos Levéltárban fellelt ügyirat is igazolja, amely később a LEHE alakulása kapcsán említésre kerül. A Filatéliai Szemle 1981. évi 11. számában Flasch Dezső – *A nagykárolyi bélyeggyűjtőkről* címmel – tette közzé azt az információt, hogy az egyesület – bár más néven – 1906-ban még létezett. A Siketnémák Közlönyében általa talált két cikk 1905. augusztus 1-jén *A bélyeggyűjtők vagyona* és 1906. október 1-jén *Hírek a debreceni intézetről* címmel arról számol be, hogy dr. Jászi Ferenc, a Nagykárolyi Bélyeg Gyűjtők Társaságának elnöke 730 K értékben adományozott a siketnémák debreceni intézetének. Ez összevág azzal, amit az egyesületről tudunk, hogy céljuk nem a szakszerű bélyeggyűjtés, hanem elsősorban a jótékonykodás volt. Az összegyűjtött bélyegeket értékesítették, és a befolyt összeget jótékony célú egyesületeknek adományozták, vagy maguk fordították ilyen célra.

1881. november 13. és 20. között a Wiener Philatelisten Club Bécsben nemzetközi bélyegkiállítást rendezett, ahol két magyar gyűjtőt, Stein Zsigmondot és Pollatsek Sándort, a legmagasabb díjjal jutalmaztak. Ekkor már komoly tábora volt a bélyeggyűjtésnek, erre utal, hogy 1882-ben Újpesten az első szaklap is megjelent Rowland Hill címmel – Hajdú János szerkesztésében –, amely tulajdonképpen egy bécsi lap magyar nyelvű változata volt, s összesen egy számot élt meg.⁹ Egy évvel később, 1883-ban Novák József zenetanár¹⁰ Pesten több gyűjtővel is felvette a kapcsolatot egyesület alapítása céljából. Hosszas megbeszélések után 1884. április 27-én alakuló közgyűlést tartottak a Nádor utcában lévő Pilseni sörcsarnokban, ahol ez alkalomból 23 gyűjtő jelent meg. A közgyűlés Richter Lajost választotta elnöknek, majd megfogalmazták az alapszabályokat, amit május 18-án nyújtottak be jóváhagyásra Első magyar Levélbélyeg-gyűjtőegylet néven. Május 21-én kelt Budapest Főváros Tanácsa 26839/1884. IX. számú beadványa, amelyben fölterjeszti az első magyar levélbélyeggyűjtők egyesületének alapszabályait. Eszerint az egyesület célja: „*A magyar Monarchiában lakó levélbélyeggyűjtők egyesítése, kölcsönös oktatás a levélbélyeg ismeretében és ezen ismeret tovább fejlesztése. Másodsorban a tagok gyűjteményeinek kölcsönös szaporítása, a tagoknak megvédése csalók és hamis bélyegek ellen.*” A belügyminisztérium kifogása a következő volt: „*A czímből az »első« megjelölés kihagyandó, miután már ezen megjelölés a nagykárolyi hasonnevű egyesület által használtatik.*” Ezenkívül apróbb javítások eszközölését javasolta a tervezeten. Budapest Főváros Tanácsa 45037/1884-IX. számú, 1884. szeptember 10-én kelt következő beadványában az utasítások szerint kijavított alapszabályokat terjeszti fel újra. Ebben a cél: „*A levélbélyeggyűjtést mint történettudományi és földrajztani segédeszközt és mint önálló tevékenységet fejleszteni; a hamis levélbélyegekkeli üzérkedést a közérdek és a forgalom szem-*

⁹ Létezéséről dr. Marzloff Kamillótól tudunk, aki megpróbálta összegyűjteni a bélyeggyűjtés irodalmi vonatkozásait.

¹⁰ Örvös János és Szécsy Artúr szerint építész.

pontjából óvó figyelme körébe vonni; a levélbélyeggyűjtőket ezen tevékenységükben oktatás útján támogatni; a hazai értelmiség érdekében hasoncélú külföldi egyesületekkel az egyesületi cél érdekében érintkezésbe lépni; és – esetleg – magyar nyelvű szaklapot alapítani.” Az egyesület címe: „A levélbélyeggyűjtők első hazai egyesülete.”

A belügyminisztériumi ügyiraton ceruzával feljegyezve: „A nagy károlyi bélyeggyűjtő egyesület alapszabályait csatolni kérem.” A hozzácsatolt irat fedőlapján a következő mondat szerepel: „NB. A nagy károlyi első magyarországi postabélyeg-gyűjtő egyesület más célt tűzött maga elé.” Az 1884. szeptember 8-án kelt, 63842/1884. számú végleges beadványon a következő rávezetések találhatók: „Tárgy: Budapest főváros tanácsa újból fölterjeszti a levélbélyeggyűjtők első hazai egyesületének alapszabályait. Kiadó! Az alapszabályok három példányára összeolvasás után rávezetendő: Látta a m. k. belügyminiszter.” Jobb oldalon: „I. Budapest főváros közösségének. A levélbélyeggyűjtők első hazai egyesületének f. évi november hó 8-án 54132. sz. alatt kelt tanácsi jelentéssel megerősítés végett újból fölterjesztett alapszabályai a törvényes bemutatási záradékkal elláttatván, erről ezúton azzal értesítetik, hogy ezen alapszabályoknak egyik példányát saját levéltára számára tartsa vissza, másikat pedig a megfelelő iratokkal együtt érdekelt egyesületnek szabályszerűen kézbesítse. Budapest. 884. II. A Budapesti Közlöny szerkesztőségének: A Közlöny hivatalos rovatában közzé teendő: a fővárosban alakult »levélbélyeggyűjtők első hazai egyesületé«-nek alapszabályai a kir. belügyminisztérium által f. évi 63842. sz. alatt a bemutatási záradékkal elláttatnak. Budapest, 884. XI. 20.”¹¹

Az egyesület alapító tagjai név szerint Novák József, Richter Lajos, Roller Márton, Dietzl Gusztáv, Guttmeyer Antal, Heyek Adolf, König Ferenc, Lengyel Sándor, Mikolík Kálmán, Penator Eduárd, Prohászka Bódog, Roller Zsófia, Prückler Géza, Röschenthaler Lipót, Roller Mátyásné, Saxlehner Andor és Árpád, dr. Steffek Adolf, Steinitz Vilmos, Grill Richárd, Braun Arnold, Langer Géza és Pollatsek Sándor lehettek¹². Tevékenységük eredményeként 1886. január 27-én le is zajlott az első magyar bélyegkiállítás, amely Theodor Haas szerint a világon a kilencedik ilyen jellegű rendezvény volt.

Kis híján egy évtized múlva, 1895-ben Karánsebesen, előbb egy német egyesület alosztályaként, majd – mivel így nem engedélyezték – önálló egyesületként német nyelvű tagokkal megalakult a Südungarischer Postwertzeichen Sammler Verein (Dél-magyarországi Postabélyeggyűjtő Egyesület), amelynek tagjai Resicabánya hivatali alkalmazottai voltak. Rendkívüli népszerűséget jelöl az 1899-ben kiadott egyesületi kimutatás, mely 150 tagról számol be. Saját lapot is kiadtak, Südungarische Briefmarken Zeitung néven. Ettől kezdve már viszonylag gyorsan követik egymást az alakuló egyesületek. 1896 őszén a Budapesti Bélyeggyűjtők Egyesülete, amelynek elnöke Szemerjai Kovács Károly volt Alsó Ödön szerint, aki 1939-ben írt erről a Hungária Emlékkönyvben, az Országos Levéltárban megtalált ügyiraton¹³ azonban Shartory László aláírása szerepel elnökként. Az egyesület a kisebb, szerényebb igényű gyűjtők számára biztosította a csere lehetőségét, két év után azonban megszűnt, tagjai beléptek a Hungária Magyar Bélyeggyűjtők Köre elneve-

¹¹ Magyar Országos Levéltár: K 150 1884-VII-8-32557 (1246).

¹² Keil Ferenc: *A Levélbélyeggyűjtők Első Hazai Egyesületének története* című kéziratában a neveket az első évben aktív munkát végző tagokként említi. Budapest, 1971.

¹³ Magyar Országos Levéltár: K 150 1896-VII-8-56111 (2765).

Magyar királyi Belügyminister.

Jegyzőkönyvi szám 63842 1884. Egyuttal elintézett szám.

VII. ügyosztály.

A beadvány } száma: 54132.
 } kelte: 8/11.
 } beérkezése: 19/11.

Tárgy:

Budapest fővárosi tanácsa a
 jöböt fötleyinté a levéltályoz
 nyitók első harai egyesületének
 legrésbigit

6. sz. az előtérít irottába a felj. ügyosztály

Handwritten notes:
 1884. 11/16
 1. előtérítéssel
 a beadvány mellékelés

Handwritten:
 13 1/20
 21

Kiadv.!

a legrésbigit három példányon
 fele első is utolsó részre elosztva:
 az első a 10. sz. belügymin. ir.
 részre oszt.

ORSZÉCS LEVÉLTÁR
 K. osztály

63842 1884		
Külfő	Tétel	Alopanozón
VII	8	32554

1150-1884-VII-8-32554

Határidő:

Kiadó hivatalba érkezett: 2/11

Másolta: 22/11

Összeolvasta: 22/11

Kiadatott: 22/11

Az iktató hivatalba kiváztatott: 24/11

Irattárba érkezett: 24/11

Előirat:

Utóirat:

52581

Budapest fővárosi Közigazgatás
 A levéltályoz, együttes első harai egy-
 sültségek, f. e. i. November hó 8-án
 54132 h. a. mell. tanács jelentése alapján
 az első rész nyitók fötleyinté a leg-
 résbigit a törvényes szervezetek i. sz. m.
 által ellátottak, emellett emellett
 elintézték, hogy ezek előtérítéssel
 egyik példányt az egyesületnek
 tartozó részre, másikat pedig a megye-
 teli irattárral együtt az illetékes
 részre juttassák, his bevitessék.

Budapest 884
 A Közigazgatás Közigazgatás
 A Közigazgatás irattárral az illetékes
 részre a fővárosban állott, levéltályoz
 együttes első harai egyesületi és
 előtérítései a kir. belügymin. ir.
 által f. e. i. 63842 h. a. a beadvány
 tés i. sz. m. által ellátottak.

Budapest 884
 30
 20
 11

Magyar királyi belügyminister.

27652
A

Jegyzőkönyvi szám 56111 189 B.

Egyuttal elintézett szám

v. l. ügyosztály.

A beadvány { száma: 15681
 kelte: VI/12
 beérkezése: VI/12

Határidő:

Kiadóra érkezett: 1891

Tisztázta: 1891

Egyezett: 1891

Kiadatott: 1891

Küszönte:

Irattárba érkezett: 1891

Tárgy:

Budapesti székes főváros tanácsa, -
 felkéri a „budapesti bélyeggyűjtők
 egyesületének”
 alapszabály-tervezetét.

Előírat:

Utóírat:

Feljegyzendő:

a) az osztályban: 1891

b) az irattárban: 1891

Csatolandók:

az egyik záradékos példányt kivéve, - az
 iktatmány többi mellékletei 4 db.

T.
 Budapest székes főváros
 közöniségének.
 A „budapesti bélyeg-
 gyűjtők egyesületének” nevé

alapszabályaira nézve észrevétel nem forog-
 ván fenn, azok a szabályszerű bemutatási
 záradékokkal elláttattak.

Miől a (szímet) f. ó. 1891 sz. a. kelt tanács
 jelentésre hivatkozva, az alapszabályok egyik
 példányának visszatartása és a többi csatol-
 mánynak visszaküldése mellett, oly felhívás-
 sal értesitem, hogy az alapszabály egyik pél-
 dányát saját levéltárába helyezze, a másikat
 pedig a jegyzőkönyvvel együli érdekelte egyeslet
 elnökének kézbesítse.

Budapestben, 189 VI/12 (7)

	189 <u>VI</u>	
Külfő	Tétel	Alapszám
<u>VI</u>	<u>8</u>	<u>56111</u>

A Budapesti Bélyeggyűjtők Egyesülete alapszabályáról szóló ügyirat

zésű szervezetbe, amely 1899. április 7. óta létezett hivatalosan. Első elnöke dr. Dobsa László volt. Kezdetben barátságos viszonyt ápoltak a LEHE-vel, majd vita támadt közöttük a levélboríték-rajzú bélyegek metszetjelein, ami személyeskedésbe, ellenségeskedésbe torkolt. Mivel szinte mindenki úgy érezte, hogy ilyen esetben állást kell foglalnia valamelyik oldalon, a nézeteltérés odáig fajult, hogy a Hungáriából többen átléptek a konkurens egyesületbe. Már a feloszlítás gondolata is felmerült, amikor Karánsebesi Rácz Adorján új elnökként, új vezetőséggel sikeresen megoldotta a válságot. Így az egyesület nem csak fennmaradt, hanem kilépett tagjai közül sokan vissza is tértek, hogy a kör a továbbiakban stabilan megőrizve pozíciót a második legjelentősebb egyesületté váljon.

Az egykori lapokban olvasható, hogy a századforduló táján a különböző városokban bélyeggyűjtő és bélyegcsere asztaltársaságok sokasága alakult. Mivel ebben a formában nem kellett működésüket alapszabályok elfogadtatása útján legalizálni, pontos adatunk csak néhányról van. Legtöbb közülük alkalmi jellegű társulásként kis idő múlva megszűnt. A századforduló táján Budapest, Arad, Brassó, Karánsebes, Kassa, Kolozsvár, Lugos, Nagybánya, Nagykároly, Nagyvárad, Pozsony, Temesvár, Szabadka, Ungvár, Zombor és Zsolna városokban volt bélyeggyűjtő kör egyesületek, asztaltársaságok formájában. 1903-ban Pozsonyban a Szekula-féle nemzetközi szervezet helyi csoportja működött Somosi István vezetésével, az év végén, következő év elején Temesvárott Egyesült Nemzetközi Levélbélyeggyűjtő Cseretársaság alakult asztaltársaságként. Ez utóbbiból jött létre 1906-ban a Hunnia Bélyeggyűjtő Szövetség Fiatska Béla elnökletével, amely vizsgálóállomást tartott fenn, és kétnyelvű lapot adott ki Levélbélyegtőzsde – Briefmarken Börse címmel. 1904 januárjában Lőcsén a Magyar Bélyeggyűjtők Csere Társaságát alapította meg Bacskay Miklós. Alapszabályok nélküli asztaltársaságként évekig működött, tagdíjat nem szedett. Ugyanebben az évben megszerveződött a Glória Erdélyi Bélyeggyűjtő Liga (1904), a Győri Filatelisták Társasága (1904), a Nagyvárad Filatelista Klub (1904), amelynek alapszabályait a belügyminiszter nem láttamozta, így nem kezdhette meg működését. 1905-ben született a Szegedi Levélbélyeg Társaság a Prodanovits fivérek kezdeményezésére, valamint a Magyar Bélyeggyűjtők Egyesülete, amelynek elnöke László Sándor volt (1919-ben Filatéliai Bélyeggyűjtők Egyesülete néven szerveződött újjá). 1908-ban a II. kerületi Társaskörön belül önállósult Bélyeggyűjtő Szakosztály Katona Dezső és Káldor Dezső kezdeményezésére, 1910-ben hozták létre Prohászka Bódog elnökletével a Budai Bélyeggyűjtők Asztaltársaságát. 1913. május 8-án alakult meg a Magyar Amatőrök Országos Egyesülete dr. Sternberg Géza elnökletével, amely a gyűjtés minden területét összefogta, a bélyeggyűjtőket Temesváry Dezső vezetésével egyik alosztálya szervezte.

Ugyanebben az évben hozták létre az Első Magyar Alkalmibélyeggyűjtők Egyesületét Budapesten Kiticsán Miklós elnökletével. Ennek a társaságnak volt alapító tagja, később elnöke Kölbig – később Vejtey – Ferenc, a magyar filatelisták egyik kiemelkedő szervezőképességű képviselője, akinek többek között az országos szövetség létrehozása körül voltak elévülhetetlen érdemei. 1913-ban a nagykárolyi egyesület Nagykárolyi Bélyeggyűjtők Csereegyesülete néven működött. Még ez év végén megszületett a Magyar Propaganda Bélyeg Társaság az IPU¹⁴ budapesti helyi csoportjából előbb Rampacher Pál, majd Szmik Antal vezetésével, végül 1914 tavaszától Pompéry Elemér elnökletével.

¹⁴ Internationale Propagandamarken Union.

1914 tavaszán a Felvidéken több város, így Eperjes, Losonc, Rimaszombat, Trencsén, Túrócszentmárton adott helyet bélyeggyűjtő egyesületeknek, ezek nagy része a háború miatt megszűnt. 1916 októberében egyelőre asztaltársaságként megalakult a Pannónia, összejöveteleit a Szabadság téri Upor Kávéházban tartotta, tagjaitól jelenléti díjat szedett. 1917 áprilisától Pannónia Bélyegegyesület néven szerveződött meg, elnöke dr. Ziffer Hugó főorvos. 1918 tavaszán a Felvidéki Ifjúsági Bélyeggyűjtők Egyesülete kezdte meg rövid pályafutását, a háború után nem sokkal ugyanis feloszlott. 1919 januárjában az Amatőrök Forgalmi Szövetkezete¹⁵ alakult meg Bárczy Gusztáv nagykereskedő elnökletével, ügyvezető igazgató ifj. Szacelláry Gusztáv magánbankár volt. Nem annyira bélyeggyűjtő, mint inkább kereskedéssel foglalkozó társulás volt ez, amely szövetkezeti részjegyek jegyzésével, az infláció kihasználásával a spekulációs időszak jellegzetes konjunktúraszervezete volt.

1919. december 18-án dr. Ziffer Hugó elnök és Árvai Artúr titkár a Pannónia tagjait az egyesület megszűnéséről értesítették, ezzel egyidejűleg a belügyminiszternek is bejelentették a feloszlást. Mivel közgyűlési határozat nem volt, a vezetőség többi tagja 1919. december 23-ra rendkívüli közgyűlést hívott össze, ahol a tagság 90%-a volt állítólag jelen. Új vezetőséget választottak, dr. Reich Péter Cornél lett az elnök, Szabó Imre a titkár. Ziffer, Árvai és a tagság jelentős része Magyar Bélyeggyűjtők Országos Egyesülete néven új társaságot alapított, amelynek elnöke dr. Ziffer, titkára Árvai lett. 1919 végén már működött a Miskolci Bélyeggyűjtők Egyesülete Grasis Elemér vezetésével, valamint megalakult a Magyar Bélyegkereskedők Egyesülete.

Az 1920. évben a LEHE, Hungária, Pannónia, Magyar Amatőrök Országos Egyesülete, a Vasúti és Hajózási Klub frissen alakult bélyeggyűjtő szakosztálya és az ELMA megalapították az egyesületközi bizottságot, amely az országos szövetség előfutárának tekinthető. 1922. június 13-án született meg végül a Magyar Bélyeggyűjtő Egyesületek Országos Szövetsége, amely azt a célt tűzte maga elé, hogy koordinálja az országban szétszórtan működő egyesületek tevékenységét. Alapszabályainak engedélyezése elhúzódott, így hivatalosan csak 1925-ben kezdetet munkához. 1922-ben alapító tagegyesületei voltak: a LEHE, Hungária, ELMA, MAOE, Pannónia, Magyar Bélyeggyűjtők Országos Egyesülete, Vasúti és Hajózási Klub Bélyegszakosztálya, Magyar Bélyegkereskedők Egyesülete, valamint a Baross Szövetség. 1925-re kiegészült a Turul Magyar Filatelistaképző Egyesülettel, ezenkívül a Richter Lajos Társasággal (1925), amelynek tagsága meghívásos alapon a szakírók és a legalább ezüstérmert nyert kiállítók köréből került ki. A szövetség vidéki tagegyesületei a következők voltak: Pécsi Bélyeggyűjtők Egyesülete (1919), Debreceni Bélyeggyűjtők Egyesülete (1925), Szegedi Bélyeggyűjtők Egyesülete (1925), Miskolci Bélyeggyűjtők Egyesülete (1919), Sempronia Amatőr Bélyeggyűjtők Társasága Sopron (1925), Gyöngyösi Bélyeggyűjtők Egyesülete (1925). Ez utóbbi az 1918-ban Hugai Ferenc által alapított Gyöngyösi Ifjúsági Bélyeggyűjtő Egyesület utódja volt. Alakulóban lévőként kérte felvételét a szombathelyi, a székesfehérvári és a bajai bélyeggyűjtők egyesülete. Ifjúsági körök is tagjai lettek a szövetségnek, ezek általában a nagyobb budapesti és megyeszékhelyi gimnáziumok köré szerveződtek. Országos viszonylatban összesen tíz ifjúsági szakkör működött ekkor: Ifjúsági Bélyeggyűjtők Első Magyar

¹⁵ Ebbe olvadt be ideiglenesen a Magyar Amatőrök Országos Egyesülete bélyegszakosztálya, hogy aztán 1919-ben önállóan szerveződjön újjá.

Egyesülete (1923, tanárelnök Antos Mihály), II. kerületi Toldy Ferenc utcai Reáliskola Ifjúsági Bélyegegyesülete (1925, Koczogh András), VII. kerületi Madách Főgimnázium Ifjúsági Bélyegegyesülete (1925, Steller Ignác), Nyíregyházi Főgimnázium Ifjúsági Bélyegegyesülete (1925, Cvick Lajos). Alakulóban lévő és felvételiüket kérő ifjúsági egyesületek: Verbőczy István Reálgimnázium, Kölcsey Ferenc Reálgimnázium, Bolyai Farkas Főreál Gimnázium, Zrínyi Miklós Reálgimnázium, Kemény Zsigmond Főreál Gimnázium, VII. kerületi Főgimnázium ifjúsági bélyeggyűjtő egyesületei.

1925. december 16-án a szombathelyiek véglegesen Nyugatmagyarországi Bélyeggyűjtő Egyesület néven alakultak meg Deme László és Dombi József vezetésével. 1927-ben lépett a szövetségbe a Strigonium Esztergomi Bélyeggyűjtők Köre (1925). 1930 februárjában a Magyar Filatelisták Klubja alakult meg, szokatlan módon elnököt nem választottak, ügyvezető igazgatója Örvös János volt. 1931 nyarán az Orosházi Bélyeggyűjtők Egyesületét hívták életre, míg 1933. január 29-én a Pápai Bélyeggyűjtők Egyesülete, november 30-án a Fővárosi és Vidéki Bélyeggyűjtők Egyesülete lépett színre. Utóbbinak első elnöke Örvös János, a kitűnő szakíró és lapszerkesztő volt, célja pedig egyenrangú partneri viszonyt létrehozni a budapesti és a vidéki egyesületek között. Ekkor ugyanis – nem először – problémaként vetődött fel, hogy a fővárosi egyesületek a szövetségben kevesebb jutnak hozzá a bélyegújdonásokhoz, ugyanakkor megelégednek a vidéki egyesületek tagságáról. 1935-ben megalakult a Kecskeméti Bélyeggyűjtők Egyesülete. 1936. február 23-án Budapesten létrehozták az Ifjúsági Bélyeggyűjtők Klubját, amelynek minden 30 év alatti leány vagy fiú tagja lehetett. Két korcsoportban folyt a munka a Hungária egyik tagja, dr. Hermann János vezetésével. Az ifjúsági elnök Bán László, a kisdíák elnök Maklár István volt. 1936 márciusában Győrött a Dunántúli Bélyeggyűjtők Egyesülete alakult meg, elnöke dr. Bánóczy Gyula volt. 1937. november 7-én Miskolc város második helyi bélyeggyűjtő egyesülete, a Miskolci Múzeumpártoló Egyesület Bélyeggyűjtő Köre kezdte meg működését dr. Várjon Géza elnökkel és Ambrus István titkárral. A harmincas évek végén, a negyvenes évek elején szerveződtek felülről vagy egy-egy szakszervezet körül a munkás bélyeggyűjtőkörök is, jellemzően valamely testvérkör önállóul szakosztályként. 1942 januárjában a Kistext dolgozói Pestszentlőrincen a gyár kultúrtermében már bélyegkiállítást is rendeztek, amely az első üzemi bélyegkiállítás volt az országban, fő rendezője Schäffling Ottó Gábor volt. 1942. április 11. és 12. között az Első Csepeli Bélyegkiállítás már a szövetség védnökségével jött létre.

Az egyesületek szakmai tevékenysége

A filatelisták egész tevékenységének végső célja és értelme a teljesnek mondható gyűjtemény összeállítása, amely minden olyan objektumot hiánytalanul tartalmaz, amely a választott motívumhoz vagy témához hozzátartozik. Ez a teljesség azonban általában ideiglenes, hiszen mindig új és új bélyegkiadások, mindig új és új előkerülő darabok lehetnek alkalmasak arra, hogy a gyűjtemény még tovább épüljön. Ezért fontos megnyilvánulási mód ezen a területen a kiállítás. Egy adott ponton lezár, és ahhoz viszonyítva teljesnek mondható anyag bemutatása, a minél logikusabb, esztétikusabb elrendezés, esetleg a kutatás során felfedezett új információk – akár posta-, akár technikatörténeti adat – közrea-

dása történik ezen a módon. Ha a bélyeggyűjtő elég szerencsés vagy elég jó anyagi kondíciókkal rendelkezik, nyomtatásban is közkinccsé teheti eredményeit, ez azonban a ritkább eset. Elég sok gondot is okoz ez a sajátosság az új nemzedékeknek, hiszen a tanulmányban nem rögzített, csak egy kiállítási anyagon bemutatott felfedezések addig élnek, amíg emlékeznek rájuk. A kiállítást lebontják, az anyagot átrendezik, kiegészítik, új logika szerint építik fel, és a következő kiállításon már egy szinttel magasabb színvonalon vagy más hangsúllyal jelenik meg, esetleg a gyűjtő új területet választ magának. A kiállítási anyag elrendezésének, felépítésének módja híven tükrözi létrehozójának ízlését, tudását, megszerzett és továbbfejlesztett ismereteit. A cél azonban nem csak az, hogy megmutassa, mire jutott. Ebben a párbeszédben fontos szerep jut a nézőnek, a többi gyűjtőtársnak, közülük is elsősorban az azonos érdeklődésűeknek. Egy ilyen rendezvény ugyanis arra is alkalom, hogy a filatelisták találkozzanak, megnézzék egymás eredményeit, gondolatokat, ötleteket cseréljenek, meggyőzzék egymást saját kutatási eredményeik helytállóságáról. Teret enged a polémiának, a segítő bírálatnak vagy egyszerűen csak az őszinte elismerésnek. A szakértőkből álló zsűri véleménye a megítélt díjakban fejeződik ki, és bár ez nem a szó valódi értelmében vett verseny, mégis egyfajta vetélkedés. Hiszen a kiállításon mégiscsak direkt módon összemérhető a gyűjteményben manifesztálódó tudás és alkotókészség. Ahol tehát bélyeggyűjtő van, ott kiállítás is lesz rögtön.

Nálunk az első gyűjtők még külföldön mutatták be anyagaikat. 1881. november 13. és 20. között a bécsi nemzetközi bélyegkiállításon, amelyet a Wiener Philatelisten Club rendezett, mint azt már említettük, a legmagasabb díjjal jutalmaztak két magyar gyűjtőt, Stein Zsigmondot és Pollatsek Sándort. Öt évvel később azonban az első komoly filatelistai egyesület már itthon szervezett bemutatót. Az akkor két éve működő Levélbélyeggyűjtők Első Hazai Egyesülete 1886. január 27-én megnyitotta az első magyar bélyegkiállítást. Rendezői Pollatsek Sándor, Novák József, Richter Lajos, Roller Mátyás, Steffek Adolf voltak. A magyar filatéliai mozgalom klasszikus korszakára még a lassan alakuló egyesületek társas estjein való megjelenés, a disputa, egymás gyűjteményeinek megismerése, egyikük számára fölöslegesnek bizonyult, ám a másik gyűjteményébe pont beleillő bélyegek csereberéje volt jellemző. A kiállítások leginkább egyesületen belüli, egymás számára való gyűjteménybemutatók voltak, amelyekre előbb más egyesületek tagjait, majd kívülállókat is szívesen láttak. Országos méretűvé először az 1909. március 7. és 14. között megrendezett Első Magyar Országos Bélyegkiállítással vált, amelyen a LEHE 25 éves, a Hungária 10 éves évfordulóját ünnepelte a Magyar Iparművészeti Múzeumban. A kiemelkedő jelentőségű esemény köre rendezhető a korszak valamennyi magyar filatéliai törekvése és teljesítménye.

A következő igazán nagy rendezvényre 12 évvel kellett várni. Igaz, hogy a kisebb jelentőségű egyesületi gyűjteménybemutatók folyamatosan napirenden voltak, ám az I. világháború és az azt követő nemzeti és gazdasági katasztrófa természetesen e téren is éreztette hatását. 1921. szeptember 22. és 27. között a LEHE rendezett bélyegkiállítást és bélyegvásárt a magyar bélyeg 50 éves jubileuma alkalmából. Ugyancsak a LEHE kezdte meg azt a kiállítás- és rendezvénysorozatot, amelyből aztán a magyar bélyegnapok évről évre megtartott ünnepe született. 1922. szeptember 24-től október 1-ig tartott az Első Országos Levélbélyeg Gyűjtői Hét bélyegkiállítással a Nemzeti Szalonban (Erzsébet tér), amelynek második napján az MTA előadótermében Dessewffy Miklós emlékének tiszteletére díszülést tartottak, az összes budapesti bélyegegyesületben pedig párhuzamosan

szakelődások és gyűjtemény-bemutatók zajlottak. A programszervezéssel, a kiállítással, a kapcsolódó rendezvényekkel a LEHE hagyományt teremtett, amelyhez a többi egyesületek is alkalmazkodtak. A következő ilyen bélyegkiállítással összekapcsolt alkalmat 1923. december 20–27-ig II. Országos Levélbélyeggyűjtői Hét címmel még a LEHE szervezte a Magyar Iparművészeti Múzeumban, ám az 1924. szeptember 20-án I. Magyar Filatelista Nap néven nyílt nagyszabású bélyegkiállítást a Vigadóban már a szövetség előőrse, az egyesületközi bizottság vállalta fel. Ettől kezdve vagy a szövetség vagy az általa megbízott egyesület felelt a máig minden évben megtartott ünnep lebonyolításáért. Az 1927. május 1. és 9. között tartott IV. Magyar Filatelista Napot azért kell külön kiemelniünk a hasonló rendezvények közül, mert ez egyúttal a LEHE V. bélyegkiállítása és a Második Magyar Országos Bélyegkiállítás is volt.

Láttuk, hogy a két háború közötti korszakban Magyarországon a bélyeggyűjtés gyorsan terjedő divattá vált, a szakmai, minőségi fellendülés mellett erőteljes számszerű gyarapodás is mutatkozott az egyesületalakulások terén. A tekintélyes nagy budapesti egyesületek mellett egyre-másra szerveződtek a vidéki városokban is a körök, egyletek, asztaltársaságok. Természetes, hogy maguk is bemutatkozási lehetőségeket teremtettek, így már 1925. április 7. és 14. között látogatható volt a kiállítással egybekötött Első Bélyeghét Szegeden, 1929. május 9. és 12. között pedig a Szegedi II. Országos Bélyegkiállítás.

1927. október 22. és 23. között a Debreceni Bélyeggyűjtő Egyesület szervezett kiállítást, amelyen több bélyeggyűjtő kör csoportos látogatást tett. Az alig kétéves debreceni egyesület ekkor lépett először a nyilvánosság elé, hogy ettől kezdve az egyik legaktívabb társaságként szerepeljen a magyar filatélia világában. Már 1928. december 9. és 10. között lezajlott a Második Debreceni Kiállítás a Kereskedő Társulat székházának nagytermében, ahol több mint 4000 látogatót fogadott. Szenszációt keltett Barta Antal kabai földműves gyűjteménye, amelyet később a Pannónia egyesület is kölcsönkért. A következő években 1932-ben, 1934-ben és 1935-ben ismételték meg a rendezvényt.

1930. március 23-án rendezte a Filatéliai Kurír nevű szaklap az Excelsior Szálloda dísztermében első propaganda bélyegkiállítását, amelyből aztán szintén hagyomány született, és FILPROK kiállítások néven 10 éven keresztül mindig megrendezésre került.

A tomboló gazdasági válság miatt az egyesületek csak kisebb bemutatók finanszírozását tudták vállalni, időnként azonban még ezek is gondot okoztak a kasszájuknak. Így maradt el két ízben is a soros bélyegnap kiállítás, amelyet mindkét alkalommal a LEHE pótolta be. De a pénzhiány motiválta 1930. december 28-án a Pannónia kezdeményezését is, amely szerint: az egyesületi összejövetelek alkalmával egy-egy tag bemutatta gyűjteményét, amelyet 3 tagú bírálóbizottság minősített. Háromhavonként a legjobbaknak értékes bélyegajándék járt. A példát a Hungária is követte az 1933. december 10. és 12. közötti házi gyűjtemény-bemutató versenyel.

1932. március 27. és 28. között az Újpesti Bélyeggyűjtők Klubja először rendezett bélyegkiállítást, amelynek programjában izgalmas újdonságnak bizonyult Árvai Artúr és Szabó Antal Jenő *Osztrák posta Magyarországon* című, vetítéssel egybekötött szakelődása. Karácsonykor a szövetség egyesületközi gyűjtemény-bemutatót rendezett a régi Múcsarnokban. 1933. április 16–17-ig újra az Újpesti Bélyeggyűjtők Klubja bélyegkiállítása, a II. propaganda kiállítás, 1934-ben a III. szerveződött, 1935-ben a vidéki bélyeggyűjtők első országos kiállításának adtak helyet.

Az 1934. évi II. Országos Bélyegkiállítás alkalmából kiadott LEHE blokk

Az utolsó békeévben a II. világháborút megelőző korszak utolsó nagy megmozdulása volt az 1938. május 22. és 31. között a szövetség által rendezett III. Országos Bélyegkiállítás, amelyre szintén blokkot adott ki a posta. Ezt már az Andrássy út 3. szám alatt rendezték. Éppen ennek jövedelméből sikerült berendezni ugyanitt a bélyegothont, amelyben az összes budapesti egyesület helyet kapott.

Üdítő színfoltként jelentkeztek a harmincas évek végén, a negyvenes évek elején a munkás bélyeggyűjtő körök, amelyek alulról kezdték feszegetni a filatelisták társadalom addig jellemzően polgári kereteit. 1942 januárjában a Kistext dolgozói Pestszentlőrincen, a gyár kultúrtermében bélyegkiállítást rendeztek, amely az első üzemi bélyegkiállítás volt Magyarországon, áprilisban pedig az Első Csepeli Bélyegkiállítás fölött bábáskodtak a szövetség vezetői. Az eredetileg egynaposra tervezett bélyegkiállítást az érdeklődők nagy száma miatt még egy nappal meghosszabbították.

1943. szeptember 5. és 12. között Sopronban volt bemutató, november 11. és 14. között pedig a Cassovia Bélyeggyűjtők Egyesülete bélyegkiállítása zajlott Kassán. A Bélyegmúzeum kiállítási anyagát már a becsomagolt ládákból emelték ki e célra. 29 felnőtt, 16 ifjúsági kiállító mutatkozott itt be főleg magyar anyagokkal. Látogatottságára jellemző, hogy az alkalmi posta 4 nap alatt 35 000 db bélyeget adott el.

Ahogy a bélyeggyűjtés fokról fokra egyre professzionálisabb szintre emelkedett, úgy növekedett az új és új kutatási eredmények közreadásának igénye is, és vált szükségessé szakkönyvek, szaklapok megjelenítése. Utóbbiak olyan számban és változatosságban jelentek meg időről időre, hogy mindeniket nem elemezhetjük e munka keretén belül. Ezek közül szakmai színvonalát, szerkesztettségének szintjét figyelembe véve kiemelkedik a Weinert Győző által szerkesztett német nyelvű Donau-Post (Pozsony), mindazok a lapok, amelyeket több-kevesebb ideig Örvös János neve fémjelzett (Philatelia, Filatéliai

Ahogy az I. világháború előtti korszak kiemelkedő nagy kiállítása az 1909-es volt, úgy a két háború közötti időszaké az 1934. május 6. és 13. között az 50 éves LEHE által celebrált II. Országos Bélyegkiállítás, a JUBILEHE. Ebből az alkalomból jelent meg az első magyar blokk. A rendezvény keretében ünnepelték a X. Filatelisták Napját is.

1934-től felgyorsultak az események. Miskolcon három, Szegeden és Szolnokon kettő, Pápán, Vácott, Kecskeméten, Nagykánizsán, Szentesen, Siófokon, Albertirsán egy-egy kiállításra gyűlhetek össze a filatelisták a negyvenes évek elejéig.

1937. május 8-án a húsz éves, 1942. május 23. és 31. között a 25 éves Pannónia rendezett kiemelkedően sikeres kiállításokat a Vigadóban, 1939-ben a Hungária 40 éves születésnapját ünnepelték, ez alkalomból emlékkönyvet is kiadtak.

Kurír), valamint a LEHE (A bélyeggyűjtő) és a Hungária (Hungária) értesítői vagy Haraszthy Lajos *A Bélyeg* címmel kiadott lapja.

A periodikák változatosságát és magas számát a kiadott szakkönyvek nem érik el, ráadásul a könyvkiadás magas költségei miatt csak kevesen vállalkoztak ilyen jellegű munkák megjelentetésére. A szakirodalom bázisa a LEHE, amely viszonylag szilárd anyagi helyzete folytán megtehetette, és meg is tette, hogy finanszírozza a tudományos igényű – természetesen elsősorban saját tagjai által készített – tanulmányok, könyvek kiadását. 1898-ban Pozsonyban jelent meg Dessewffy Miklós: *Magyarország levél- és újságbélyegei* című munkája, amely annak ellenére, hogy terjedelme mindössze 12 lap, a bélyeggyűjtés szakszerűvé válásának fontos állomása. *A levélborítékrajzú krajcárosok vésetjavításai* című tanulmánya pedig a speciális gyűjtemények összeállításához adott mintát, e téren végzett kutatásait Payer Béla és Bíró Marcell segítette. Az első módszertani útmutatást 1905-ben Somossi István *A bélyeggyűjtés kézikönyve* címmel adta a filatelistáknak. A népszerű formában való ismeretterjesztést vállalta fel Bíró Gyula, az általa szerkesztett *Almanach* 1909 tavaszán Nagybányán született. 1916-ban megjelent az *Első magyar bélyegkatalógus*, 1918-ban dr. Holländer György okmánybélyeg-katalógusát adta ki a LEHE, aminek Kölbig Ferenc társszerzőségével átdolgozott és bővített kiadása 1924-ben hagyta el a nyomdát. 1920-ban a berlini Philipp Kosack & Comp. cég kiadásában megjelent Payer Béla alapvető német nyelvű munkája, a *Die Briefmarken des Königreichs Ungarn* (A magyar királyság bélyegei). 1921-ben megint a LEHE kezdte meg Rédey Miklós magyar bélyegeket feldolgozó, monografikus munkájának sorozatban való megjelentetését, az első rész a *Könyvnyomatosaink* címet kapta. Folytatásai: *Az első réznyomatú kiadás* (1922), *A színes értékszámú levélborítékos rajzú bélyegeink* (1923), *Az utolsó krajcárosaink, a fekete értékszámúak* (1924), *Turulosaink* (1925), *Az Aratóskig megjelent segélybélyegeink, portóink* (1927). Hampel Antal *A bélyeggyűjtés filozófiája* című munkája szintén a LEHE irodalmi bizottsága által kiírt pályázatra készült el 1922-ben.

1921 tavaszán a Hungária szakbizottságot létesített a magyar bélyegek monográfiájának megírására, ezzel kapcsolatban 8000 koronával díjazott pályázatot hirdetett, ennek azonban nem lett eredménye. Payer Béla kész munkáját azzal utasították vissza, hogy nem tagja a Hungáriának. 1923 februárjának első napjaiban Bíró Marcell a magyar bélyegek monográfiája általa írt kéziratát kiadás céljából átadta a Pannóniának, de ez sem került kivitelezésre, a kézirat is eltűnt.

1924 őszén a pozsonyi Híradó című napilap kiadásában megjelent Weinert Győző remek munkája, *Magyarország levélbélyegeinek katalógusa 1850–1924*, amelyet 1925-ben kiegészített a megszállási bélyegekkel. Fontos állomást jelentett 1925 nyarán *Az 1871–1920 kiadású magyar postabélyegek árjelző kézikönyve*, dr. Erdődi Ármin és Kner Endre szerkesztésében, ebben ugyanis az alapbélyegek mellett az összes fogazási és vízjel-különlegesség is feldolgozásra került, így egy speciálkatalógus erényeivel dicsekedhetett (1926, 1928, 1931-ben pótlásai jelentek meg). 1926-ban Lóránt Mihálynak *A bélyeg* című könyvét adta ki az Athenaeum, amely az első irodalmi jellegű összefoglalása a témának. Szintén úttörő jellegű, hasznos kis kiadvány Örvös János 1929 közepén megjelent filatéliai címtára, amely egyesületi adatok ismertetése mellett több száz bélyeggyűjtő címét tartalmazza.

Dr. Szalay Béla munkája *Höhere Philatelie* (Magasabb filatélia) címmel német nyelven ismerteti az ívrekonstruciók összeállításának módszerét, a magyar bélyegek nyom-

dai lemezeinek rendszerezését. Az 1934 novemberében kiadott munka címének megfelelően a szakma mesterei számára jelentett csemegét. Ismeretterjesztő jellegű sorozatot indított 1936 májusában a Bélyeggyűjtők Kiskönyvtára első számával Mészáros Aladár, *A bélyeggyűjtés* című könyvecske kiadója Pinterics Sándor volt.

A Bélyeggyűjtő című szaklap 1939-ben és 1941-ben különnyomatként jelentette meg Szabó Antal Jenő *Baranya bélyegei*, és Bán Béla *A határőrvidék és postahivatalai* című munkáját. 1942-ben a szövetség kiadásában a *Magyar bélyegek árjelző könyve*, ennek függelékeként Schönhofer tanulmánya a *Magyar bélyegek vízjelei* címmel jelent meg, 1943-ban pedig még két szakkönyv láthatott napvilágot. Az egyiket a Hungária adta ki Bán Willy *A magyar postabélyegek adattára*, a másikat a LEHE Térfi Béla *Bélyegelőtti levelek és azok lebetűzései* – németül is – címmel.

A politikai és gazdasági viszonyok hatása az egyesületek életére

Míg 1903 szeptemberében Szekula Béla lapja¹⁶ szerint, amely képes riportot közölt Budapestről, 200–300 gyűjtő volt Magyarországon, addig az 1927-ben Örvös János szerkesztésében megjelent *Első magyar filatelista címtárban* mintegy 1500 nevet olvashatunk, bár Örvös szerint a rejtőzködő gyűjtők száma ennél jóval magasabb. Az 1939-ben megjelent *Bélyeggyűjtők zsebkönyvében* a címtár mintegy 3000 nevet tartalmaz, az 1942–1943. évi zsebkönyvben viszont Légrádi Dezső a Bélyegtudakozó Központ felmérése alapján 20 000 gyűjtőről beszél, ebből szerinte 5910 egyesületi tag. Az ugyanebben a könyvecskében közzétett statisztika szerint a legtöbben 1915-ben, 1916-ban, 1922-ben, 1932-ben, illetve 1937 és 1939 között váltak gyűjtőkke.

E számok és a kapcsolódó dátumok összevetésével megrajzolhatók, jól elkülöníthetők a magyarországi bélyeggyűjtés korszakhatárai. A kezdetektől az I. világháború első éveig beszélhetünk a klasszikus filatéliáról, amikor a gyűjtési szándékot a kedvtelés, az információszerzés vágya, az egyre teljesebb és egyre magasabb szintű szempontok alapján történő gyűjteménygyarapítás és feldolgozás igénye motiválta elsősorban minden egyéb szempont fölött. E hősorkor a legtekintélyesebb – ám a korszak végéig igen kevés számban megjelenő – egyesületek megalakulásának időszaka, amikor megkezdődnek az egymással való kapcsolatépítések, az előbb belső, majd a külső kör számára szervezett gyűjteménybemutatók, kiállítások és szakirányú programok. Az egyesületek lassan magukra találnak az érdekvédő és érdekvényesítő feladatok megoldásában, bélyegvizsgáló állomások létesülnek, megtörténnek az első lépések a minisztériummal, a postával való kapcsolatfelvétel érdekében, megjelennek az első szaklapok, amelyek azonban nem képesek megfelelő számú olvasóközönséget toborozni, így egymás után tűnnek el.

A korszakban a kulcsfogalom a csere. Minden gyűjtő elsősorban csere útján próbálja a gyűjteményéből hiányzó darabokat pótolni, ennek színtere az egyesületi összejövetel, ahol idővel szakmailag is tovább képezheti magát a szervezett előadások, tapasztalatátadások révén. Csereegyesületek alakulnak, körküldemények indulnak útnak, a külföldi társegyesületekkel cserekapcsolatok épülnek. A bélyegkereskedelem még gyerekcipőben jár, kez-

¹⁶ Szekula Briefmarken-Verkehr. 1903. 9. szám.

deti szakaszára (1876) a Prückler Klára-féle fatalcás rendszer a jellemző. 1885-ben megnyílt Vidéki Félix üzlete a Dohány u. 12. szám alatt lévő lakáson. Früchtel W. A. kalaposüzletet működtetett, de a Király u. 8. szám alatti lakásán 1888-tól kezdve bélyegkereskedéssel is foglalkozott. Vevőköre inkább külföldiekből állt, ő exportált először magyar bélyegeket. 1890-ben Seitz Albert, a régi magyar bélyegek specialistája, Erzsébet körút 18. szám alatti lakásán indított bélyegkereskedést. Modern alapokon álló, teljes rendszerességű feldolgozás jellemezte, mindig a legújabb katalógusok alapján. 1892-ben Weisz Albert a Vilmos császár úton nyitott emeleti üzletet. Ebben az időben minden bélyegüzlet emeleten volt, mert a kereskedők nem bíztak abban, hogy a bélyegeladásból egy utcai üzletet fenn tudnak tartani. A gyűjtők nem is tiltakoztak a rendszer ellen, hiszen számukra is kényelmesebb volt csendben és nyugalomban böngészni át a készletet, arról nem is beszélve, hogy sokan még szégyelltek szenvedélyüket. Weisz után Schwartz Vilmos a közelben nyitott papírkereskedő üzletében eleinte csak mellékesen foglalkozott bélyegekkel, majd amikor látta, hogy a bolt kifizetődik, kizárólagosan ezzel kezdett foglalkozni. 1897-ben Majo Sándor a Vadász utcában, ugyancsak saját lakásán nyitott üzletet, amely pesti viszonyok között igen jól működő vállalkozásnak bizonyult. Gazdag, előkelő vevőköre azt is lehetővé tette, hogy az Arany János utcában utcára néző bélyegkereskedést nyisson, ahonnan később a Károly körút 10. szám alá költözött, és itt hosszú ideig működött.

Meg kell emlékezni a minden szempontból kivételes Szekula Béláról, aki karrierjét alkalmazottként kezdte egy antikváriumban a régi Váci körúton. Első saját bélyegkereskedése a Magdolna utcában nyílt, később a Koszorú utcába költözött át, itt azonban már csak bélyegexporttal foglalkozott. Fizetett alkalmazottak tisztították, osztályozták a bélyegeket, szinte üzemszerű bélyegfeldolgozás folyt. Szekula végül Svájcban telepedett le, és a világ legelső bélyegkereskedői közé küzdte fel magát. Jelentős lapkiadási tevékenységet folytatott, valamint nemzetközi cseretársaságot szervezett, amelynek sok magyar gyűjtő is tagja volt.

Itthon azonban a jelzett korszakban csak provinciális szintű kereskedés folyt, vidéken pedig igazi, komoly forgalmat lebonyolító üzletek csak a háború után nyíltak. Mert a háború volt az, ami megváltoztatta a magyarországi bélyegyűjtés jellegét, és a kedvtelésből, tudásvágyból művelt foglalatossághoz egyre erősebben hozzákapcsolta az anyagi érdek fogalmát. 1914-ben, az I. világháború kitörése után a régi bélyegyűjtő egyesületek tevékenysége és újak létrejötte természetesen csökkent. Mégis, bizonyos körökben vagyontermelő befektetési eszközként nagy szerepet kapott a bélyeg. Nem nehéz belátni, hogy a romló gazdasági viszonyok, az értéktelenedő pénz, az általános bizonytalanság kiváló táptalaja a spekulációnak. Mindazok, akik rendelkeztek némi tartalékkal, előbb csak értékálló befektetési formát kerestek a bélyegben, amivel átmenthetik vagyonukat a jobb időkre. Az abnormális politikai viszonyok azonban abnormális gazdasági jelenségeket produkáltak, így az a helyzet állt elő, hogy ügyes manőverezéssel nem csak értékálló, hanem igen jól jövedelmező befektetésnek bizonyult bélyeget vásárolni és eladni. A jó kapcsolatokkal és jó információkkal rendelkezők módszere az volt, hogy az egyes bélyegek egész piacon lévő készletét felvásárolták, ezzel mesterségesen hiányt idéztek elő, így ettől kezdve ők diktálhatták az adott bélyegek árát. Ezeknek a manipulációknak természetesen nem a bélyegritkaságok, hanem a tömegbélyegek lettek a tárgyai, amikből viszonylag nagy készleteket lehetett felhalmozni. Mivel pedig mindenki lázasan bélyeget

vásárolt, ezen a bolton sokan meggazdagodtak. A filatélia sokak szerint csak fedőnév volt ebben az időben, a valódi bélyeggyűjtők visszahúzódtak, és igyekeztek átmenteni féltett gyűjteményeiket a zavaros időközön. Ez azonban nem volt könnyű.

1919 rövid, de figyelemreméltó fejezete a magyar bélyeggyűjtés történetének. Egyrészt a proletárdiktatúra 133 napja alatt új bélyegkiadás született *Tanácsköztársasági arcképek* címmel, a világon először ábrázolva Marx és Engels portréját az ismert magyar szabadságharcosok – Dózsa, Martinovics, Petőfi – társaságában, másrészt kihirdetésre került a Pénzügyi Népbiztosság 1919. április 15-én kelt 15. P. N. szám alatt kelt rendelete, amely a Magyarországi Pénzügyi Népbiztosság Pénzintézeti Közleményeinek 3. számában jelent meg április 26-án. Ennek 1. §-a szerint: „*Mindenki köteles azokat a bélyeggyűjteményeket és bélyegkészleteket, amelyeknek jelenlegi értéke 2000 koronánál magasabb, valamint mindazokat az egyes bélyegeket, amelyeknek jelenlegi forgalmi értéke 20 (húsz) koronánál több, folyó év április 29-ig Budapesten a Pénzintézeti Központhoz vagy az általa megjelölt helyhez, vidéken pedig a Pénzintézeti Központ által megbízott intézethez elismervény ellenében beszolgáltatni. Az érték megállapítása végett a gyűjteményeket vagy egyes bélyegeket Budapesten a Pénzintézeti Központnál vagy az általa megjelölt helyen, vidéken pedig a Pénzintézeti Központ által megbízott más intézethez lezárt és lepecsételt csomagban letétbe kell helyezni. A becslést a pénzügyi népbiztosság végzi, és annak eredményéről a félnek az átvevő intézet útján tanúsítványt ad. A beszolgáltatási kötelezettség azokat is terheli, akik másnak tulajdonában álló bélyegeket tartanak birtokukban.*” A 2. § szerint: „*A beszolgáltatott bélyegekért megtérítést csak az igényelhet, akinek egyedüli vagy főkeresete bélyegek adás-vételében áll.*” A 4.§ alapján: „*Azok felett, akik e rendelet szabályait megszegik, a forradalmi törvényszék ítél.*”

E szigorú paragrafus ellenére sok esetben nem várták meg, amíg a gyűjtemények tulajdonosai maguk szállítják be értékes anyagaikat, az ügyiratokhoz mellékelt kérvények tanúsága szerint a munkástanácsok tagjai már a rendelet megjelenését követő napokban házhoz mentek, és elvitték azokat. A kérvények¹⁷, amelyek a lefoglalt gyűjtemények visszaszolgáltatását kérik, a Pénzügyi Népbiztosság 26. P. N. rendeletére hivatkoznak, miszerint a becsületes munkakeresményből megtakarított vagyont oltalomban részesítik. Az iratok szerint egyébként volt esély a gyűjtemény visszaadására, hiszen a XV. P. N. rendelethez készült – a pénzügyi népbiztos által 1919. május 12-én kiadott – végrehajtási utasítás a következőképpen rendelkezett.

A végrehajtási utasítás 1. pont szerint: „*A beszolgáltatott bélyeggyűjtemények értékének megállapítása céljából a szükségeshez mérten becsülő bizottságok alakítandók egy amatőr szakértő, egy megbízható kereskedő, egy politikailag teljesen megbízható, szakértelemmel bíró egyén és a Szellemi Termékek Országos Tanácsa bélyegosztályának egy adminisztratív hivatalnoka részvételével.*” A 2. pont a bizottsági tagok díjazásáról rendelkezik, a 3. pont pedig kimondja, hogy a lefoglalt gyűjteményekért jóváírás csak a kereskedők részére eszközölhető a pénzügyi népbiztos aláírása alapján és csak az értékesítés után. A 4. pont a becslés módjáról rendelkezik, miszerint a lepecsételt csomagokat a bizottság a tulajdonos jelenlétében bontja fel, a becslésről pedig jegyzőkönyvet készít, amelyet a tulajdonos aláír, és amelyben esetleges észrevételeit rögzíteni kell. Az 5. pont sze-

¹⁷ Magyar Országos Levéltár: L-3-1919-X. 2. csomó tartalmazza az egész iratköteget.

rint: „A lefoglalt készletek között talált használatlan, forgalomban lévő magyar bélyegekért a tulajdonosnak tekintet nélkül arra, hogy kereskedő-e vagy nem, folyószámla megtérítés adatik.” A 7. pont kimondja, hogy: „A 2000 koronán alul becsült bélyeggyűjtemények elismervény ellenében a tulajdonosnak rövid úton visszaadhatók. A 4000 koronánál kevesebbre becsült bélyeggyűjtemények, amelyeknek tulajdonosai beigazolható módon nem kereskedési célból vagy tőkeelrejtés szándékából fektették be vagyonukat a bélyeggyűjteményekbe, és akik kifejezetten proletárok, vagy a vörös hadsereg aktív tagjai, által [sic!] a visszaadásra vonatkozólag előterjesztett kérelmére a bélyegosztály véleményes jelentése alapján a feloldás jogát magamnak tartom fent.”

Sajnos a 7. pont nem segített a kérvényező Büchler Richárdon, aki édesapja lefoglalt és elszállított bélyegeit kérte vissza arra való hivatkozással, hogy az kifejezetten kedvtelésből tartott gyűjtemény, amellyel édesapja szenvedélyesen foglalkozik, és amely sok évtizedes gyűjtőmunka eredményeként állt össze. Büchler Richárd hiába volt a Keleti Hadsereg Főparancsnokság összekötője, kérvényére a következő megjegyzés került: „Értéke 10 000 K. Ezidőszerint nem! Havas.”

A lefoglalt gyűjtemények becslését végző bizottság tagjaivá május 20-án a következőket nevezték ki: Doszkr Ferenc, Farchy József és Geller József bélyegkereskedők, Gábor Ignác gyűjtő, Hahn Béla, a Népszava munkatársa, valamint Jászai Emánuel, Martin Károly, Pompéry Elemér, Szécsy Artúr és Váradi Károly gyűjtők. Közülük Jászai Emánuel és Váradi Károlyt a nevük mellett szereplő megjegyzés szerint a posta ajánlotta. A jegyzőkönyvek szerint munkájukat május 30-tól július 19-ig a vasárnapok kivételével folyamatosan végezték, ez idő alatt mintegy 150, 160 gyűjtemény értékét állapították meg. Ebből 107 gyűjteményt minősítettek 1000 márkánál kevesebbre, ám az utasításnak megfelelően kiválogatták belőlük az értékesebb darabokat.

Szécsy Artúr szerint a gyűjtők annak köszönhetik kollekciónak megmaradását, hogy a bizottság szándékos időhúzása miatt nem volt már lehetőség az értékesítésre. Mindenesetre a július 7. és 12. között átvizsgált 25 gyűjtemény a jegyzék szerint mintegy 250 000 db bélyeget tartalmazott. A jelölt héten feldolgozott és visszatartásra kijelölt anyag értéke 681 893 márkát tett ki. Kétségtelen azonban, hogy a munka megkezdésétől annak végéig állandóan *folyamatban levőnek* tüntették fel gr. Majláth Géza, Kelen és Társa¹⁸, valamint az Amatőrök Forgalmi Szövetkezete bélyeganyagának becslését. Továbbá, hogy 1000 márkán alulinak, és mint ilyent, visszaadandónak értékelték például a bizottságban dolgozó Jászai gyűjteményét.

Számunkra érdekesebb azonban, hogy mi volt a szándék a visszatartott gyűjteményekkel. A széles körben ismertetett indok szerint a nemzeti vagyon illegális külföldre áramlását kívánták megakadályozni. Ennek ellentmondanak azok az üzenetváltások, amelyek a bélyegosztály és a népbiztoságok között az ügyiratokon rögzítésre kerültek. Javában folyt a gyűjtemények felértékelése, amikor 1919. június 10-én a Szociális Termelés Népbiztoságáról érkező iratot iktatták, amely 13013 sz. 16. 1919. jelzéssel azt kéri, hogy „a lefoglalt bélyeggyűjteményekben a postai forgalomban ma még felhasználható tetemes frankójegy mennyiségeket” a papírhány miatt kifogyó bélyegkészletek pótlására a postá-

¹⁸ Kelen Samu a Magyar Bélyegkereskedők Egyesületének titkára lett. Talán rokonságban volt Kelen József pénzügyi népbiztossal?

K i n e v e z é s

A XV számú pénzügyi népbiztossági rendeletre való hivatkozással a beszügyeltetett bélyeggyűjtemények becsalását vizsgáló bizottság tagjaivá kinevezem a következőket:

D o s z k á r F e r e n c z	bélyegkereskedő és gyűjtő
F a r c h y J ó z s e f	" "
G a l b e r J ó z s e f	" " "
G á b o r I g n á c	gyűjtő "
H a h n B é l a	Népszava munkatársa
J á s z a i E m á n u e l	gyűjtő / posta ajánlotta/
M a r t i n K á r o l y	" nyug. katonatiszt
P o m p é r i F l e m é r	" szab. bír. h. elnöke
S z é c s e y Á r t h u r	" hírlépiró
V á r a d i K á r o l y	" szakíró, / posta ajánl ja/

Budapest, 1919 május 20.-án

pénzügyi népbiztos

L3-1313-8

18

nak adják át, hivatkozva „a posta politikai megbízottjának képviselőjében dr. Veres Mihály és Mikola Árpád elvtársak által Székely népbiztos elvtárral folytatott tárgyalásokra”.

Az irat 1919. május 28-án kelt, aláírói a szociális termelés népbiztosa helyett Mikola és Hollós. A lapon ceruzás feljegyzés szerepel, miszerint: „Székely nb. utasítására Havas beszélje meg a belügy sajtótermékek tanácsával. 10/VI.” A dátumozás arra utal, hogy a bélyegosztály ekkor a Közoktatási Népbiztosság Szellemi Termékek Országos Tanácsához tartozott, amint azt a május 30. és június 14. között felbecsült bélyeganyag jegyzőkönyvének fejléce is megerősíti. 1919. június 23-án azonban már a Pénzügyi Népbiztosság bélyegosztálya küldi át a beszolgáltatott bélyegek azon részét, amely használatba vehető, 138 844 K értékben. Ilyen értelmű a június 15. és 21. között folyó értékelés jegyzőkönyvének fejléce is.

Július 1-jén a Pénzügyi Népbiztosság bélyegosztálya feljegyzést küld Székely Béla pénzügyi népbiztosnak. Utalnak a megbeszélésekre, amelyeket Havas Géza csoportvezetővel folytattak, és azt javasolják, hogy a bélyegosztályt csatolják az Általános Beszerzési és Szállítási Rt.-hez, amit a posta 1919. március 1-jén vett meg, és azóta állami vállalat. Minderre azért lenne szükség, mert „a bélyegosztálynak elnevezésében minden olyan kifejezést kerülni kell, amely csak némileg is utalhatna az akció állami voltára. Hogy ez a most meginduló értékesítési munkánál a tanácsköztársaságokkal szemben annyira ellenséges hangulatú külföldre való tekintettel mennyire fontos, nem kell különösebben hangsúlyoznunk.” Az Általános Beszerzési és Szállítási Rt. azért is ideális megoldás lenne: „mert a posta vállalatáról lévén szó, a bélyegosztály bélyegeladása és spekulációi összhangba lennének hozhatók a posta hasonló akcióival. Eddigi tárgyalásaink oly irányban mozognak, hogy amennyiben ez a beolvasztás megtörténik, a posta is a bélyegosztályunkra bízva bélyegeladási üzleteinek lebonyolítását, ami csak előnyös lehet az egész akcióra nézve.”

A feljegyzés hivatkozik Varga Jenő szociális termelési népbiztos április 11-i levelére, amelyben utasítja dr. Veres Mihályt, az Általános Beszerzési és Szállítási Rt. direktóriumának tagját, hogy a 6722/919. számú intézkedés értelmében, vegye át a Posta és Táviráda Vezérigazgatóságától és az Államnyomdától a jegyzékbe foglalt postabélyegeket, és gondoskodjon azok megfelelő értékesítéséről a „neutralis külföldön”. Erre a célra „készítse elő a talajt szóbeli megbeszélésünk értelmében”. Ezek alapján kéri a jóváhagyást. Az irat másik oldalán július 2-i dátummal ez olvasható: „A bélyegosztály kívánságára ezenel igazolom, hogy az Általános Beszerzési és Szállítási Rt. mint a Szellemi Termékek Országos Tanácsa ügykörébe tartozó üzem, az én csoportom ellenőrzése alatt áll.” A csoportvezető pénzügyi ellenőr aláírása fölött „A Népgazdasági Tanács VII. főosztályának 10. csoportja” feliratú bélyegző van.

Erre a beadványra hivatkozva és azt mellékelve kéri 1919. július 8-án – a Közoktatási Népbiztosság Szellemi Termékek Országos Tanácsa fejléces papíron¹⁹ – a Pénzügyi Népbiztosság bélyegosztálya Varga Jenő szociális termelési népbiztos, hogy őket az Általános Beszerzési és Szállítási Rt. keretébe olvassák be. A hovatartozás kérdésének eldöntése azért sürgős, mert a meglévő készletek mielőbbi értékesítésére kaphattak utasítást. „Tisztelettel kérjük, szíveskedjék ezen beadványunkat pártoló záradékkal ellátni, azaz a megjegyzéssel hogy bélyegosztályunk – tekintettel valuta-spekulációs üzleteire –

¹⁹ Nyilvánvalóan a papírhiány miatt használták a megmaradt régebbi nyomtatványt.

csak előnyös lehet az egész akcióra nézve.-

Egyébként a bélyegosztálynak az Általános Beszerzési és Szállítási r.t.-ba való beolvastásának gondolata nem új keletű, amit bizonyít Varga Jenő népbiztos elvtársnak f.évi április 11.-én kelt átirata, amelynek szövege a következő :

" Dr.Verecs Mihály az Általános Beszerzési és Szállítási r.t. direktoriumának tagja, Budapest.

Hivatkozással 6722/919 számú intézkedésre, ve-

gye át a p.t. vezérigazgatóság 3 ügyosztályá-

tól, illetve államnyomdától a csatolt 2 jegy-

sékben foglalt postabélyegeket és gondoskod-

ják azoknak megfelelő értékesítéséről a mega-

dott útmutatások szerint. Erre a célra készítse

elő a szóbeli megbeszélésünk értelmében

és az értékesítési szervezést a Neut-

ral. Egyben utasítom, hogy a pénz-

ügyek népbiztosával egyetértőleg a szükséges

lépéseket tegye meg a kintazás iránt.-

Budapest, 1919.évi április hó 11.-én. Varga Jenő s.k. "

Ezek alapján tisztelettel kérjük Népbiztos Elvtársat, sziveskedjék megfontolás tárgyává tenni fenti előterjesztésünket.-

Budapest, 1919. július hó 1.-én.

Elvtársi üdvözléssel

Szelem Termékek Országos Tanácsa

BÉLYEGOSZTÁLY (V. Mező-utca 1.)

János Lányó

továbbra is a pénzügyi népbiztosság megfelelő osztályának pénzügyi ellenőrzése alá tartozik.” Mindebből az látszik, hogy ezt a bizonyos bélyegosztályt nyilvánvalóan megbízták a lefoglalt gyűjtemények felértékelésével és azok eladásának lebonyolításával. A Közoktatásügyi Népbiztosság Szellemi Termékek Országos Tanácsa felügyelete alól az olajozottabb ügyintézés érdekében helyezték át a Pénzügyi Népbiztósághoz.

Szécsy Artúr is leírja a LEHE 50. évfordulójára megjelent írásában²⁰, hogy a bizottságot, amelynek ő is tagja volt, a külföldön való értékesítés módjára tett javaslat kidolgozásával is megbízták. Névi Pál a *Magyar bélyegek monográfiájának* első kötetében ezzel kapcsolatban említi, hogy sokak szerint a lefoglalt gyűjteményeket azért nem tudták eladni, mert a külföldi bélyegkereskedők nem voltak hajlandók azokat megvásárolni. Névi lehetetlennek tartja ezt, de látható, hogy a bélyegosztály feljegyzése is említi az irántuk megnyilvánuló általános ellenszenvet, épp ezért tartja célszerűnek az *álcázást*. Hogy végül ezt az üzletet a Tanácsköztársaság bukása hiúsította meg, nyilvánvaló, hiszen a lefoglalt gyűjtemények értékelése az utolsó jegyzőkönyv szerint még július 19-én is folyt, a bélyegosztály beolvasztása a fenti részvénytársaság keretébe pedig csak a július 8-i beadvány után indulhatott meg. Mindenesetre tény, hogy később a gyűjtemények rendre visszakérültek jogos tulajdonosaikhoz.

Az I. világháború végén és azt követően megkezdődött az Osztrák–Magyar Monarchia összeomlása, az antantcsapatok előrenyomulása következtében megszállt területek kialakulása. Ezeken a területeken nagyon sok felülnyomott bélyeget bocsátottak ki, amelyek nem annyira a postaforgalom bonyolítását, mint inkább a budapesti központtól elszakadt igazgatóságok alkalmazottainak illetményhez juttatását szolgálták. E mellett a cél mellett e bélyegek nagy mennyiségben kerültek a spekulációs piacra. A különböző felülnyomások, a megszállt területeken létrehozott ideiglenes kiadások – ilyenek voltak például a nemzeti hadsereg bélyegei, a román, szerb, francia megszállási bélyegek, a Fiume, Baranya felülnyomások – elborították a piacot, tág teret nyitva a visszaéléseknek. Az 1918–1919-es helyi kiadású és felülnyomott bélyegek egyébként is nagy vitát váltottak ki nem csak a posta és a gyűjtők között, hanem még a gyűjtők társadalmán belül is. Nyilván akinek érdekében állt, hivatalos bélyegnek ismerte el, ám sokan kardoskodtak amellett, hogy valóban hivatalos kiadásnak e korszakban csak a *Tanácsköztársasági arcképes bélyegsorozat* és a *Köztársaság* felülnyomás számít, hiszen ezeket szabályosan készítették, és hozták országosan forgalomba. A *Libellus* 1920. évi 4-5. számában *Adalékok a magyar filatélia történetéhez* címmel Rampacher Pál teszi közzé arra vonatkozó információit, hogy a Tanácsköztársaság alatt bélyegtömegek kerültek a nyomdából egyenesen külföldre minden régi és új kiadásból, de mivel ez nem volt elég, új készleteket is nyomattak a forgalomból kivont bélyegekből. Állítása szerint az 1913. *Turul*, az 1913. *Árvíz*, az 1914–15–16. *Hadisegély*, az 1916. *Sürgős*, valamint az *Aratók* bélyegek és az 1918. *Károly-Zita* kiadás 50 filléres értéke került nagy mennyiségben ki, közöttük azonban sok a gyanús darab, nem létező vízjelállások stb. A posta egyébként gondolkodott azon, hogy a papírhiány miatt a maradék készleteket felülnyomva portóbélyegként felhasználja, ezzel kapcsolatban azonban kikérte az egyesületek véleményét. Ezek erőteljes tiltakozása motiválta aztán azt a döntést, hogy a tömeges megsemmisítését elrendelték.

²⁰ Szécsy Artúr: Az ötvenéves LEHE. In *JUBILEHE 1934. Kiállítási katalógus*. Budapest, 1934.

Mindenesetre a spekuláció elharapózásának, a zavaros helyzetnek az egyesületek vonatkozásában az lett a következménye, hogy egyrészt – különösen a Károlyi-kormány azon rendelkezésének következtében, amely teljesen szabaddá tette az egyesülést – sok új egyesület alakult, másrészt a meglévők tagsága minden képezetet felülmúló mértékben megszorodott. Még a szigorú felvételi szabályokat alkalmazó LEHE is ilyen problémákkal küzdött, hát még a liberálisabb egyesületek. Legmarkánsabban a Pannónia esetében figyelhető meg az a belső konfliktus, amely a tagság klasszikus filatélia elveihez ragaszkodó és a konjunkturális előnyöket kihasználni akaró része között zajlott, ami végül az egyesület kettéválásához vezetett. Ez a helyzet a gyorsuló inflációval egyenes arányban rosszabbodott, a korabeli szaklapokban cikkek tömegei szólnak a bélyegnepperekről, akik között számos diákkorú is akadt. A jelenség természetesen közfigyelmet keltett, a bélyeg mintegy szilárd valutaként jelent meg a köztudatban.

Az 1920. évi törvény XVI. tc. 5.§. 30. pontja fényűzési adó alá vonta a 10 koronát meghaladó vételárú bélyegeket és bélyeggyűjteményeket, ha azokat valaki kereskedőtől vásárolta. Az adó mértéke 10% volt, amit a kereskedő szedett be, és számolt el vele az adóbevalláskor. A törvény a külföldre vitt, illetve onnan behozott bélyegekre is vonatkozott. Ez természetesen sértette a gyűjtők érdekeit, mivel ekkor már a beszerzés általános módja volt a vásárlás. A rendelkezés ellen indított sikeres akciójuk következtében elérték, hogy a törvényt rájuk nézve jelentős mértékben könnyítsék. Ezt a sokat támadott, dr. Szundy Károly által vezetett Bélyeggyűjtő Egyesületek Központi Bizottsága érte el, amely a Pénzügyminisztériumtól hatósági jogkört kapott az adó saját hatáskörben való beszedésére és az egyesületi árverések felügyeletére.²¹

1920 elején a kereskedelemügyi miniszter Z 2945/1920. sz. rendeletében a mindenkori postavezérigazgató elnöklete alatt hat tagból álló bélyegbizottságot létesített, amelynek feladata volt az új bélyegkiadások feletti döntés, a beérkező tervpályázatok és javaslatok elbírálása, a forgalomból kivont bélyegek értékesítése, vagyis minden bélyeggel kapcsolatos rendelkezés. Decemberben megszervezték a Bélyegértékesítő Irodát, amely a postai bélyegkészletek külföldön és belföldön való értékesítését bonyolította, nem szűnő sérelmeket okozva a gyűjtőknek feláiraival. 1921. augusztusi számában az *Új Magyar Bélyegűjság* ezt írta: „A posta... a gyűjtési célokat szolgáló bélyegek után a filatéliai ablaknál 20% felárat szed; hogy pedig a dohánytőzsdék útján vásárolt bélyegeknél a gyűjtők a megadóztatás elől meg ne menekedjenek, a dohánytőzsdéknek kiadandó bélyegyet egyszerűen középen megperforáltatja.” Mint később írja a lap, a posta ezt azért tette, mert hallották, hogy a gyűjtők az átperforált bélyegeket nem gyűjtik, és ezzel akarták kényszeríteni őket a 20% felár megfizetésére. A rendelkezést 1922 januárjában vonták vissza.

A korszak jellemzője a bélyegkereskedők számának gyors emelkedése. Volt olyan év, hogy 80 hivatásos bélyegkereskedő volt Budapesten, és vidéken is egyre-másra nyíltak az üzletek, különösen az olyan nagyobb városokban, mint Pécs, Debrecen, Szeged. A Magyar Bélyegkereskedők Egyesületének létrehozását is kettős szándék motiválta. Az alapszabály szerint a cél: „A tagok kereskedelmi érdekeinek megóvása és előmozdítása. A

²¹ A Pénzügyminisztérium ezzel kapcsolatban kiadott, 22.929/1921. számú engedélye dr. Szundy Károly: A Hungária és a negyven éves jubileum című tanulmányában olvasható. In Hungária Magyar Bélyeggyűjtők Köre emlékkönyve. Budapest, 1939. Springer Gusztáv Könyvnyomda.

magyar bélyegkereskedelem fejlesztése. A szakismeretek ápolása. Aukciók rendezése. Bélyegvizsgáló intézmény létesítése a tagok számára. Bélyegkiállítások rendezése.”²² Azt is kikötötték, hogy rendes tag csak kereskedő lehet, méghozzá olyan, aki legalább féléves iparigazolvánnyal rendelkezik. Látható, hogy *kétffrontos harcra* rendezkedtek be: egyrészt kifelé képviselték tagjaik kereskedelmi érdekeit, másrészt befelé védték a tagságot a kontárok behatolásától, megkövetelve, sőt továbbfejlesztve a szakismeretet. A bélyegvizsgáló intézmény létesítése a hamisítók elleni védelem eszköze volt, ilyen saját tagjai számára több egyesület is fenntartott.

A bethleni konszolidáció gazdasági helyzetet stabilizáló tendenciái ebben a vonatkozásban is éreztették hatásukat. Az értékálló pénz, a pengő bevezetésével, az infláció megfékezésével, a legjelentősebb nyersanyaglelőhelyeit és nehézipari központjait veszített ország termelésének az új viszonyok szerinti átszervezésével a bélyeggyűjtő egyesületek élete is visszatért a rendes kerékvágásba, bár az üzleti szellem ettől fogva végig nyomon

Bobrovniczky Tamás tábornok, a Magyar Bélyeggyűjtő Egyesületek Országos Szövetsége harmadik elnöke

követhető volt működésükben. Lassan megszabadultak azoktól a tagtársaktól, akik kizárólag spekulációs céllal foglalkoztak bélyegekkel, a komoly munka újra megindulhatott. Erre a korszakra azonban jellemző lesz a minél szélesebb összefogás igénye, a hathatós érdekérvényesítés és érdekvédelem fórumainak kiépítése. Az 1910-es években felmerült, majd elfelejtett szövetségalakítási gondolat újra előtérbe került, különféle átmeneti megoldások után 1925-re realizálódott. A Magyar Bélyeggyűjtő Egyesületek Országos Szövetsége 1927-ben a strasbourg kongresszuson nyolcadikként csatlakozott a FIP-hez. Belföldön rendszeressé váltak a konzultációk a postával és a minisztériummal, megindult a szervezett és eredményes harc a bélyeghamisítások ellen. A szövetség 1925-ben megkezdett munkájának eredményeként hét évvel később – Európában az elsők között – jelent meg nálunk a bélyegtörvény²³, amely már nem csak a posta, hanem a gyűjtők kárára elkövetett hamisítást is bünteti. Megélenkül a szaklap- és

szakkönyvkiadói tevékenység, a gazdasági helyzet függvényében kisebb-nagyobb kiállítások szerveződtek. Megindult a filatelista napok, majd a bélyegnapok rendezvénysorozata, amelyek programjaikkal, kiállítási anyagaikkal egy-egy egyesület számára nyújtanak bemutatkozási alkalmat. A nemzetközi szervezeti tagság a magyar filatelisták előtt szélesre tárta a külföldi kiállításokon való megmérettetés lehetőségének kapuit.

²² Magyar Országos Levéltár K 150 1942-VII-5-195115 (6193).

²³ 1932. évi XXI. tc.

A következő hullámvölgyet az 1929-ben induló nagy gazdasági világválság okozta, amely a bélyeggyűjtő egyesületeket két ponton is érintette. Az első a kötött devizagazdálkodás bevezetése volt 1931-ben, amely lehetetlenné vagy legalábbis nagyon bonyolulttá tette a külföldi bélyegforgalmat, legyen szó eladásról, vásárlásról vagy cseréről. A második a tisztviselői és értelmiségi rétegek életviszonyainak jelentős romlása, aminek betetőzéseképpen Károlyi Gyula kormányának 1931. augusztus 31-én elrendelt, az állami alkalmazottakra vonatkozó fizetésesökkentő rendelkezése erősen befolyásolta a tagdíjakból gazdálkodó egyesületek anyagi helyzetét is, ami látványosan visszahatott a kiállítás- és programrendező képességre.

A szövetség is kénytelen volt szembenézni azzal a problémával, hogy az általa évről évre megrendezett bélyegnapok színvonala az általános elszegényedés miatt egyre esett. Már az 1928. november 3. és 4. között az Országos Iparegyesületben tartott V. Filatelista Napot is kiállítás és alkalmi bélyegző nélkül voltak kénytelenek megrendezni, a programon csak előadások szerepeltek. Az 1929. december 7-8-i Bélyeggyűjtő Napon csak levélzáró és magán gumibélyegző jelezte az ünnepet. Ebben az évben kénytelenek voltak döntést hozni arról, hogy a gazdasági nehézségek miatt minden évben másik egyesületnek kell vállalnia a rendezést és a járulékos költségeket. Ez a probléma kevésbé érintette a LEHE szervezetét, amelynek tagjai nem elsősorban a tisztviselők közül kerültek ki, illetve állami alkalmazásban álló tagjait – minthogy bizonyos szinten felül álltak – nem érintették olyan súlyosan a gazdasági változások. Ezért két ízben is ki tudta segíteni társ-egyesületeit a bajból. Először az 1932-ben elmaradt IX. Bélyeggyűjtő Napot tartotta meg 1933. január 7-én és 8-án lebetűzési kiállítás keretében a Magyar Bélyegkereskedők Egyesülete helyett. Másodszer 1933-ban a Hungária által vállalt, ám elmaradt napot pótolta 1934. május 10-én jubiláris kiállítása keretében.

Az 1934-ben megrendezett nagyszabású JUBILEHE kiállítás színvonala és látogatottsága azonban már előjele volt a válságból való kilábalásnak. A következő fél évtized újra nagy szakmai felfutást eredményezett a magyar filatéliában. Az egyesületek sorra csatlakoztak a szövetséghez, amelynek támogatásával egymás után szerveződtek a budapesti és vidéki kiállítások. Az Eucharisztikus Kongresszus és a Szent István-ünnepségek évében rendezett 1938. évi III. ORBÉK erkölcsi és anyagi sikerének következtében sikerült az összes egyesület krónikus helyiségproblémáját megoldani az Andrássy u. 3. sz. alatti bélyegotthon megszerzésével és berendezésével. Szorossá vált a kapcsolat a Postavezérgazgatósággal, amely a bélyegbizottsági ülések mellett az ún. bélyegértekezleteket is rendszeresítette, ahol a gyűjtők képviselői kívánságaikat, elképzeléseiket adhatták elő, s mindezeket a posta üzletpolitikája kialakításában igyekezett figyelembe venni.

*Neuhold Kornél LEHE elnök,
az Andrássy úti bélyegotthon bérleti
jogának megszerzője*

Így 1938-ra sikerült elérni, hogy a Bélyegértékesítő Iroda beszüntette a bélyegek külföldre való eladását, ez a magyar bélyegkereskedők hatáskörébe ment át. Az 1931-ben ideiglenesnek szánt, de aztán hosszú időre rögzült kötött devizagazdálkodási politika ellenére a Magyar Nemzeti Bankkal való megegyezés alapján a bélyegek külföldi forgalmát előbb szabályozták, majd 1939. március végén felszabadították. A szabályozás első eredményeként a külföldi bélyegcsere engedélyezésével a MNB a szövetséget bírta meg. A szövetség csak saját tagjai számára adta ki a küldeményekhez csatolandó kék tanúsítványt, amellyel minden tag havonta 200 P összértékben, de legalább négy országba szóló négy küldeményt cserélhetett, tehát ugyanazon országba havonta 50 P értékben lehetett küldeményt juttatni. A könnyítés Belgium, Portugália, Svájc, Svédország, Spanyolország és Szlovákia vonatkozásában élt. Nem szövetségi tagok a Magyar Nemzeti Banknál esetenként szerezhettek csak engedélyt. A zárlatot 1939 márciusában oldották fel végleg.

Ez a két év azonban más irányú változásokat is hozott. Az 1938. november 2-i első bécsi döntés következményeként visszakerült Magyarországhoz a Felvidék déli része, majd 1939 tavaszán Kárpátalja. A visszatérés öröme a posta eltérő színben újranyomta az 1938. Szent István sor két címletét, és mindkettőt *Hazatérés 1938* felülnyomással látta el.²⁴ A visszatért városok mindegyikének nevével „*Visszatért*” alkalmi bélyegzőket használtak, ami a gyűjtés új ágát indította meg. A visszacsatolt területek városaiban működő bélyeggyűjtő körök bejelentették csatlakozásukat a szövetséghez, így például a Lévai Bélyeggyűjtők Egyesülete Páldy Béla vagy a Cassovia Bélyeggyűjtő Egyesület Keller Imre és dr. Pajor Miklós vezetésével. Az 1940. augusztus 30-án meghozott második bécsi döntés – Erdély északi részének, benne az egész Székelyföldnek Magyarországhoz csatlakozásával – két kolozsvári sportegyesület bélyegszakosztályának csatlakozását eredményezte, majd az 1941 végén visszatért délvidéki területekről a Bácska Bélyeggyűjtő Egyesület Szabadkáról és az Újvidéki Bélyeggyűjtő Egyesület kérte felvételét a szövetségbe. Ez utóbbi alapszabály-módosítása iránt benyújtott kérelmét már a magyar Belügyminisztérium láttamozta 1942-ben.²⁵

A filatéliai szaklapok – minden más sajtótermékhez hasonlóan – lázas örömmel ünnepelelték a fordulatot, a Bélyeggyűjtők Lapja már az 1938. november 11-én megjelent számában részletesen elemezte a kereskedelmi miniszter rendeletét a felszabadult területek postaigazgatóságának felállításáról és szervezetéről. A Filatéliai Kurír 1938. évi 7–8. összevont számában felhívást intézett a felvidéki és csallóközi egyletekhez, gyűjtőkhöz a magyarországi filatelistákhoz való mielőbbi csatlakozásra; az 1939. évi 7. száma már a Felvidéki Egyesületek Szövetségének bélyegkiállításáról adott hírt. 1939-ben a posta kibocsátotta *Magyar a magyarért*, majd 1940-ben *Erdélyért* bélyegsorait, 1941-ben *Délvidék* felülnyomat kerül az 1939-es *Templomkép* sor két címletére.

A nemzeti érzés és a gyűjtői szenvedély összekapcsolódik, a nagy eseményekkel kapcsolatos postai dokumentumok, kiadások birtoklása szinte egyenlővé válik a hazafisággal. A pátosz és a ragyogó felszín alatt azonban már sunyi kis örvények kavarnak. A Bélyeggyűjtők Lapja 1938. április 18-i számában *A filatéliának régi problémája* címmel a spekuláció újjáéledéséről beszél, majd az 1939. február 17-i szám a lapszemlében a

²⁴ Ezzel megszületett az egyik legértékesebb magyar bélyegritkaság, az ún. Nagymánya bélyeg is.

²⁵ Magyar Országos Levéltár: K 150 1942-VII-5-204090.

devizakorlátozási rendelet kijátszásával bélyegek formájában postai küldemények útján külföldre csempészett többszázezer pengőnyi vagyonról.

A közelgő háborús helyzet által keltett vagyonmentő hisztéria és a spekulációs bélyegkonjunktúra újabb hulláma érkezik. Emellett megjelenik egy másik probléma is, amely embert próbáló döntések elé állítja a magyar társadalom egészét, s ezt a filatelisták sem kerülhetik ki. A szakirodalom, a feldolgozások mindig nagyon szőrmentén kezelik a zsidótörvények következményeit a bélyeggyűjtők táborára nézve. Több helyen olvashatjuk, hogy az egyesületek igyekeztek kibújni a társaik diszkriminálását rájuk kényszerítő rendelkezések végrehajtása alól, s bár színleg elfogadták azokat, végrehajtásukat elszabotálták. Úgy tűnik azonban, hogy ha ez igaz is volt az egyesületek vagy a tagság egy – valószínűleg nagyobb – részére, mégsem általánosítható. A Bélyeggyűjtők Lapja fent említett 1939. február 17-i száma cikkében még kétértelműen „*neofita-bélyeggyűjtőkről*” beszél, akik „*síbolás céljára*” vásárolják fel a bélyegeket, s eljárásukat kereken „*gazdasági hazaárulásnak*” titulálja. A Bélyegmúzeum okmánytárában a 10773-74. nyilvántartási szám alatt található irat a Magyar Bélyegkereskedők Egyesülete tagjainak származási adatait tartalmazza, a felmérés 1943-ban készült. Az irat szerint „*fentieket tudomásul vesszük, egyelőre további intézkedésre szükség nincs, az ügyirat mehet irattárba*”, de egy évvel később a Magyar Bélyegűjság az 1944. évi 4. számában május 20-án *Átállás* címmel közöl cikket, amelyben a kereskedelem átállítása kapcsán a zsidó bélyegüzletek bezárásáról, az egyesületek megrostálásáról és taglétszámuk lényeges csökkentéséről beszél.²⁶ Kétségtelen, hogy ez a március 19-i német megszállást követő hónapok alatt következett be, és jól tudjuk, hogy nálunk is megkezdtek az Endlősung végrehajtását. Azt is tudjuk, hogy a Magyar Bélyegűjság a Filatéliai Kurír reinkarnációja volt, ami az 1939-es sajtórendelkezések²⁷ következtében szüntette be működését, és volt főszerkesztője, Örvös János 1944-ben az internálótáborból küldte kicsempészett cikkeit, amit Haraszthy Lajos más név alatt, átgépelve jelentetett meg. Erről Örvös maga nyilatkozik az újraindult Filatéliai Kurír első számában, az 1946. augusztus 5-én megjelent *Feltámadás!* című bekezdésében. A civil kurázi si tehát működött ebben az esetben is, ennek ellenére azonban kétségtelen, hogy a meghozott zsidótörvényeket a bélyeggyűjtő egyesületek vonatkozásában is maradéktalanul végrehajtották.

A háború, az ország, majd a főváros hadszíntérré válása az egyesületek életét is megbénította. Alig fél évvel a háború befejezése után azonban a régi körök működése újra beindult. 1945 szeptemberében létrejött a Munkás Bélyeggyűjtők Központja, a Bélyegbarátok Országos Egyesülete, és működött a Magyar Bélyeggyűjtő Egyesületek Országos Szövetsége. 1947-ben alakult a magyar filatelisták szervezetének központi tanácsa, a MAFIKT, amelynek célja az egységes bélyeggyűjtő szervezet életre hívása volt. 1951 novemberében a belügyminiszter felfüggesztette a csúcsszervezetek önkormányzatát, és élükre kormánybiztosokat nevezett ki. A szövetség élére Légrádi Dezsőt, a Munkás Bélyeggyűjtők Központja élére Kékesi Imrét, a Bélyegbarátok Országos Egyesülete élére

²⁶ Egyébként helyeslőleg, bár egy nyomtatott sajtótermékben megnyilatkozó bírálat akkor nyilván nem lett volna veszélytelen vállalkozás, arról nem beszélve, hogy a Sztójay-kormány gyors egymásutánban kiadott rendeleteinek következtében csak a németbarát sajtótermékek jelenhettek meg.

²⁷ 1939. második zsidótörvény.

Frank Józsefet állította. Az új egységes szervezetet 1952. február 24-én Magyar Bélyeggyűjtők Országos Szövetsége néven hozták létre.

A második világháború és az ország azt követő *szovjetizálása* tehát mindenképpen lezárta egy fejezetet a magyarországi bélyeggyűjtés történetében is, hiszen az egyre inkább mozgalom jellegű gyűjtői tevékenység „demokratizálódott”, tömegessé szélesült. Az egyesületek egy nagy szervezetbe olvadtak be, mely központilag fogta össze munkájukat. E változások olyan határt jelölnek, mely a magyar filatélia *polgári*, vagy annak nevezhető korszakát elkülöníti az ezt követő évtizedekétől. A nagyító alá tett filatelisták mikrotársadalom, a bélyeggyűjtő egyesületek életének, tevékenységének összefoglalásával újabb szeletét ismerhetjük meg az *emberi* történelemnek, annak a cseppet sem elvont folyamatnak, amely sokszor véres valósággá válik egy-egy generáció életében. Hiszen miből is lennének a tudomány sémái és modelljei, ha nem a mindennapok emberének azonos körülmények közt azonos kihívásra közel azonos módon adott válaszainak elemzéséből. Az emberközelbe került múlt, a nevekkkel, történetekkel, törekvésekkel, sikerekkel, tévedésekkel és kudarccokkal egyénivé tett történelem a miénk is, hiszen szereplői nagyapáink, akiknek egykor féltve őrzött gyűjteményeit mi örököltük. Rajtunk áll, hogy összehordott kincseiket szétszórjuk, vagy tovább gyarapítjuk. Ám megtehetjük azt is, hogy albumaikból kiválogatjuk a számunkra ma értékes, tetszetős, izgalmas példányokat, és ezzel alapját vetjük saját gyűjteményünknek.

A Bélyegmúzeum Ifjúsági Filatelista Klubja

A bélyeggyűjtés hajdan szinte életkori sajátosság volt az általános iskoláskorú gyerekek-nél, főként fiúknál. Ma egyre többször halljuk a panaszt, hogy a mai gyerekeket már nem érdekli a bélyeg. Ez azért sajnálatos, mert köztudott és vitathatatlan, hogy a bélyegekkel való foglalkozás számtalan pedagógiai lehetőséget nyújt. Sajnálatos, ha valóban úgy van, ahogy tudni véljük. Ismerjük a Magyar Bélyeggyűjtők Országos Szövetsége statisztikai adatait az ifjúsági gyűjtők egyre csökkenő számáról. Tudjuk, hogy az egykor virágzó iskolai bélyeggyűjtés ma már nem létezik. Bizonyos jelek mégis arra mutatnak, hogy a gyerekek változatlanul gyűjtenek, hogy érdekli őket a bélyeg. Családos bélyegmúzeumi látogatások alkalmával az esetek zömében az derül ki, hogy a látogatás kezdeményezője a gyermek. A bélyegek nézegetése során mindennapos a boldog felkiáltás: Ez nekem is megvan! Vagyis az ifjú látogató bélyeggyűjtő. Mégpedig többnyire olyan, aki nem tagja semmiféle körnek, akit mint gyűjtőt nem tartanak számon sehol. Közelebb járunk tehát az igazsághoz, ha azt mondjuk: nem tudjuk, mennyire dívik ma a gyerekek körében a bélyeggyűjtés, hányan hódolnak ma ennek a hobbinak.

Ha egy bélyeggyűjtő gyerek megtalálja az utat hozzánk, az szerencsés eset. Azt hiszem, sokan vannak, akik számára élményt jelentene a Bélyegmúzeum kiállítása, mégsem jártak még nálunk. Sőt! Élményt jelent azoknak is, felnőtteknek egyaránt,

A jövő filatelistái

akik nem gyűjtők, nem is akarnak azok lenni, de érdeklődők, nyitottak, tudnak nézni és meglátni. Számukra a mi állandó kiállításunk egy szerteágazó térbeli és időbeli utazást jelent. Ezt jelenti a gyerekeknek is, de őket meg kell tanítani nézni és meglátni. Segíteni kell nekik, hogy a bélyegeket vallomásra bírják. Ha pedig gyűjtők, a bélyegekkel való bánás módjába, rendszerezésébe, a segédeszközök használatába kell bevezetni őket, hiszen erre egy kiskorú gyermek önállóan nemigen képes. Igazi örömet pedig csak az a hobbi jelent, amiben szinte profinak érzi magát az, aki hódol neki.

A bélyegek pedagógiai hasznosságát említettem fentebb. Az ismeretek bővítésére, a rendszerező képesség fejlesztésére, az érték megbecsülésére, rendszeretetre, még a kéz ügyesség fejlesztésére is nagyszerű eszköz a bélyeg. Ezt rádöbbenéssel tapasztalják azok a pedagógusok, akik iskolai osztályukat múzeumi foglalkozásokra hozzák el hozzánk. Ezeket a foglalkozásokat tapasztaltuk, hogy a gyerekek között vannak olyanok, akikben mélyebb érdeklődés ébredt a bélyegek iránt, mint társaikban, néhányan közülük többkevesebb filatéliai ismerettel is rendelkeznek. Lassan érlelődött bennünk a gondolat, hogy számukra lehetővé tegyük, hogy múzeumunkban – a bélyegek eldorádójában – otthonra találjanak. Segítő kezet szeretnénk nyújtani nekik, hogy bizonytalan kezdeti lépéseik után a bélyeggyűjtésben rejlő önkitaljesítő lehetőséget kihasználhassák. Az *Iskola a múzeumban*, majd a *Múzeum az iskolában* című iskolai pedagógusok és múzeumpedagógusok számára szervezett konferenciákon szerzett tapasztalataink tovább érlelték bennünk a gondolatot. 2004 nyarán az alábbi szórólapot helyeztük el közönségforgalmi helyszíneinken:

Kedves Fiala Látogatónk!

Elsők között tudatjuk Veled, hogy ez év őszén megalakítjuk a Bélyegmúzeum Ifjúsági Filatelisták Klubját. Foglalkozásokat, játékokat, színes programokat, később közös kiállítások készítését tervezzük. 8–16 éves fiúkat és lányokat várunk. Jöhetnek kezdők, haladók. Azokat is szeretettel látjuk, akik még csak elhatározták, hogy bélyeget fognak gyűjteni – mi majd segítünk abban, hogyan kell elkezdeni.

Ha kedvet érzel arra, hogy tagja légy e klubnak, töltsd ki a mellékelt lapot, hogy értesíthessünk első összejövetelünkről.

Szívesen látunk akkor is, ha még nem döntötted el, akarsz-e csatlakozni hozzánk. A részletek ismeretében és az első tapasztalatok alapján ráérsz igent vagy nemet mondani vagy később csatlakozni. Hívhatod testvéredet, barátodat is.

Kellemes nyarat, vidám szünetet kívánunk!

a Bélyegmúzeum munkatársai

Október 9-én, szombati napon találkoztunk először a felhívásunkra jelentkező gyerekekkel (és szüleikkel). Ez az összejövetel ismerkedés és programmegbeszélés volt. A mi javaslataink és az ifjú klubtagok elképzelései, kívánságai meglepően közel álltak egymáshoz. Megállapodtunk az összejövetelek rendszerességében és időpontjában. Utóbbi nem volt könnyű, hiszen különböző korú, elfoglaltságú, a város különböző pontjain lakó, más-más iskolába járó és nagyrészt még nem önállóan közlekedő gyerekekből áll ez a csapat. Egyetlen lehetséges megoldás maradt a szombat, és a havi két alkalomról tartot-

Szombati klubfoglalkozások

tuk, tartották úgy, hogy a szabadidőből ennyit lehet és érdemes a kedvenc hobbiira fordítani. Az induló társaságból elmaradtak néhányan, többen pedig később csatlakoztak hozzánk. Mára egy összeszokott, egymást is jól ismerő baráti társaság a klub tagsága. Az alkalmankénti hiányszókat ellensúlyozzák a levelek, telefonok, e-mailek.

A klub megalakulásának hírére több ismert bélyeggyűjtő adott köszönetet érdemlően bélyegeket, futott leveleket, gyűjteménybe való darabokat arra a célra, hogy a gyerekek azokon tanulhassanak, vagy abból kaphassanak. Segítséget kapunk a Bélyegmúzeummal jó kapcsolatban levő filatelistáktól olyan formában is, hogy esetenként eljönnek a gyerekek közé, és tudásukat, tapasztalataikat megosztják velük. A leggyakoribb, szinte rendszeres szakmai segítséget a MAFITT nyújtja.

A foglalkozásokon előkerülnek az atlaszok, a földgömb, a bélyegkatalógusok, a csipesz, a nagyító, a bélyegberakó, a fogazatmérő. No és ott van a kiállítóterem a félmilliónyi bélyeggel, ahova a gyerekeknek szabad bejárásuk van. Ha felmerül egy kérdés, nosza, be a terembe megtalálni a választ rejtő bélyeget. Ez pedig nem mindig könnyű. Nem egyszer sosem hallott, vagy ma már nem létező országok bélyegeinek helyét kell a számukra óriási kiállítóteremben betájolni. Egyre jobban kiismerik magukat. És ez is az egyik cél. Két okból is. Saját anyagukat akkor tudják megszerezni, egyáltalán rendszert felépíteni akkor tudnak igazán, ha előbb arra képesek, hogy egy létező rendszert megértsenek, abban eligazodjanak. A másik ok, amiért az állandó kiállításban otthonosan mozgóvá akarjuk tenni őket az, hogy arra számítunk, a közeli jövőben elhozzák osztálytársait, és nekik – de akár idegen gyermekcsoportoknak is – a beavatottak biztonságával és korosztálybeli közvetlenséggel tárlatot is vezethetnek.

Jó hangulatúak, derűsek a klubszombatok, nem marad el a játék sem a tanulás miatt. Ami a kezdeti elhatározásokból még megvalósíthatatlan, az a kiállítás-készítés. Ennek még nem jött el az ideje. Nem egészen két év telt el a megismerkedés, az első összejövetel, a klub megalakulása óta. Az összerázódás után már vannak eredmények is. Még nem a világ elé tárható és felmutatható módon, inkább csak a fejecskében. De ez a csak nem azt jelenti, hogy ez kevés, hiszen éppen ez a legfőbb cél.

Summary in English

Foreword

Apart from offering a glimpse of the internal life of our museums and galleries, these year-books give an account of the events all through the year – or years, should it be a biannual volume –, as well as of the results of research by our archaeologists or simply introduce topics thought to be interesting. I have found that our year-books are not only more beautiful in appearance than before, but they also have a richer content. It would be gratifying if readers would agree.

At first sight, one can hardly notice any change in the lives of the museums. It was still Mrs. Gergely Kovács that made the report for 2005 and the plans for 2006, but it was also implied that she might retire. And now, her decision is final. We are trying to find an appropriate way to celebrate her retirement and thank her for her efforts during the two decades she was head of the Postal Museum. These have been fruitful years and she should be proud of them. Under her management new exhibitions were created and other, already existing ones were renewed. She introduced a new, humanistic approach and high standards in organising exhibitions. She succeeded in preserving the integrity of the collections of various branches of telecommunication, so far kept and maintained at the same place. She had a great many ideas on how to present the tradition and culture of Hungarian telecommunication to the public. We are sorry that she is leaving, but we accept her decision. We are grateful for her exemplary and valuable efforts. Knowing her dynamic and creative personality, we hope that she will serve Hungarian culture even in her retirement. I also trust that the museum's good community, strengthened during the past decades, will further develop the achievements of Mrs. Gergely Kovács's management.

Anniversaries are a motivation for museum experts to reflect and start writing. Recently, we have had several of these occasions.

A pride of the country, and, naturally, of our foundation, is the Stamp Museum, renovated for its 75th birthday, the unique collection of which is described in Mrs. János Solyosi's article. On the occasion of the 75th anniversary, several authors chose to write about stamps, these tiny slips of paper documenting art, geography, as well as historic, geographic, cultural and sports events, which provide so many people with entertainment, self-education and a hobby.

Stamps are usually made by artists, however, some of them are not known for their stamp designs. It is them that Erzsébet Angyal describes in her piece entitled *Code name: "Pieces of Art"*, which also tells us about other, related areas.

Those interested in learning how stamp collecting started in Hungary, should read Gabriella Nikodém's valuable study. During my 70 years I have seen a lot and I know that politics will sneak into many different areas, but I did not think stamp collecting would be affected. Am I wrong there? One should read the article, as it provides not only stamp-related information but a history lesson as well.

Collectors of stamps will certainly know what the museum holds for them as philatelic exhibits. Others might want to read Mrs. István Szegedi's writing first, then look at the exhibition. I did it vice versa, and I was not aware what I saw.

Bearing in mind another remarkable anniversary, Ibolya Bartók researched the opening of the independent Postal Museum 50 years ago. Her article contains new and exciting details about this institution of a glorious past.

In 1925, when the now 80-year-old Hungarian Radio started, the arsenal of Hungarian culture was completed with a mighty weapon – implies the memoir of Piroska Farkas Krizsák. Some of the studies submitted for the competition *My Life and the Radio*, organised in cooperation with public and commercial radio channels, are also included in the volume. The title is justified; the radio, whose technique has changed significantly but its importance as a *telecommunications weapon* is just the same, has often shaped even the very lives of people.

Is the style of this foreword inappropriate? Probably because the tip of the tool I am writing with is not good, or perhaps because I did not catch the meaning of András Bálint Kapi's writing on the Roman postal service. Interestingly, I did understand the *hodometer*.

Reading László Jakab's article, I started thinking how wastefully we live nowadays. The world has become too fast, the things we use soon become obsolete and we throw them away. Where are, for example, the cell phones of 15 years ago (in a museum for a long time). Though my grandson might not be too happy with a phone bought 5 years ago, a CB 35 from the 70's would make a nice gift for anyone, wouldn't it? "*What comes next?*"

Adrienn Kovács wrote in a refreshingly interesting manner about the history of carrier-pigeons. We already know a lot about these nice and clever, lovable birds with an excellent sense of orientation, but if you wonder what decorations a pigeon may receive, how they could replace telecommunications, what the life of a carrier-pigeon is worth and many other details, you should read the study.

I just realise that I am writing a new table of contents. Let me then encourage you to read the rest instead, and I hope that you will agree with the foreword.

Postscript to the Foreword

In the 14th year-book of the Communications Museum Foundation it is the last time I report on the achievements of the foundation and its museums. On December 2, 2005 it was exactly 20 years that I had been appointed director of the Postal Museum. Thank God, those that were present that time are all in good health and we could celebrate the 20th anniversary together.

In October 2005, having worked almost 49 years, I applied for retirement. The creative part of my life is closing this year. The busy days will be over, there will be no new responsibilities each week or the hassle over issues which seem to have no resolution. However, I will miss the satisfaction over the achievements of work, and the shared joy of serving public purposes as well as the holidays celebrated together with colleagues.

My three great excursions into the realms of tourism, nature protection and museology have been completed. I will now embark on the greatest, the one which Sándor Márai described as: "*Learning ourselves is the greatest journey, the most fearful discovery and the most educational encounter.*" This will help to tell if we have been able to leave something lasting to posterity or our best efforts only yielded consumables.

Now is not the time for evaluation but for saying good-bye and thanks. The sadness and dignity of farewell has accompanied the whole year. When in July we gathered in the Benczur building to commemorate the fifteenth anniversary of the foundation and to honor those that had worked with the foundation for five, ten or fifteen years with Honorarium Fidelitatis certificates, my address focussed on fidelity and cooperation. I was confident to say that all that happened in the care of the relics of telecommunications history during the fifteen years of the foundation, could be considered of historical importance. Fifteen years ago foundations were as unfamiliar as it had been for Magellan and his crew to sail through a strait to the Pacific in 1520, and for the foundation the belligerent winds were not blowing from a single direction!

At the end of the celebration, by way of saying good-bye and to reassure my colleagues uneasy about the changes, I quoted a poem by Illyés:

*"Existence is beauty itself,
To proceed is to be faithful
To new shores
On Magellan's ocean.*

*Captain!
Tell us how to proceed?
Hope is the greatest courage."*

A couple of hours later I really needed the last line, as I could hardly leave the festive board. I was facing the first neuritis of my life, which was also a warning that it was time to retire. Astonishingly, the painful condition that persisted for several hours disappeared suddenly, while we were arranging the Péter Opris commemorative exhibition in Pécs.

The next farewell event was the opening of the Advent Salon in December. Many of us came together in front of mailman-artist Imre Katona's paintings. Our hearts were full of Advent expectations, when my successors were introduced. My tears were those of relief and gratitude that I could pass my duties onto reliable people.

Engineer László Egervári is going to be managing director of the foundation and will have to face a lot of work and difficult logistical issues to resolve. Since his position does not involve managing the Postal Museum, his person will guarantee *equality* between the two museums and impartial evaluation of their achievements. Through new initiatives, it will be his responsibility to revitalise numerous professional and social ties of the foundation and its museums.

Continuity and security will be ensured by an unchanged composition of the board and supervisory body of the Communications Museum Foundation, headed by István Kurucz, who has filled the post for fifteen years, confirming our belief in the purpose of preserving and presenting values of the past.

Piroska Farkas Krizsák, my deputy so far, will take over the management of the Postal Museum. Rain or fine, she has always served the museum with faith and with the very best of her abilities to ensure exemplary exhibitions in a nice environment for those interested in the history of telecommunications. The Stamp Museum, with no personal changes, will also have good prospects for the coming decades when the current, large-scale renovation project is completed.

I often feel nowadays as if I put the saddle on my theoretical horse the wrong way. I now prefer enjoying memories of the way I have travelled and learnt to thinking of what is in front of me.

The path, radiating with the setting sun, is full of people, some of whom already in a celestial home, who have all accompanied me, helped my efforts with attention and with good intent – or sometimes suffered from them.

I think of the managers and senior officials of Hungarian Telekom Ltd, Hungarian Postal Service Ltd, Antenna Hungaria Ltd, who set up the foundation and have ensured European conditions for our work.

I say an affectionate good-bye to my colleagues. I thank them for their work and for sharing their joy and sorrow with me. The shared celebrations, weddings, baptisms, excursions, moving homes as well as illnesses and funerals have made us a big family. I was happy to be the head of that family. Dear Family Members! I wish you all good health, success and joy in your work in the future. I want you to know that while you come and go, my home will always have open doors for you and I a loving heart.

Dear Readers! Kosztolányi said that a book needed readers to gain a meaning. Texts are just a diving board, because, as he said "*A secret music of feelings, thoughts and moral judgements plays above, under and behind us. A miracle is in the making*". I wish that the inanimate letter gains life through our readers, and provide them with a rich experience for many, many years.

Report of the Communications Museum Foundation for 2005

Administration and business management

One huge administrative task was to introduce the rules governing opening hours, as set in the new Museum Act, at the Postal Museum and to prepare for introduction at the Stamp Museum. The new system of opening hours including Postal Museum rules has been set down in written form and is available in hard copy and in a computerized version. All museum researchers have the rules in hard copy and can access the computerized version which is on our internal network. At the Stamp Museum, which is covered by rules on opening hours that differ from other museums, the deadline for establishing a set of rules that coincide with the Museum Act was December 2005, in order to be able to introduce the new rules as of January 2006.

A revisit and update of labour and financial rules, and orders from the director marked the start of a new era in foundation management. It included introducing the new name of the foundation, setting down the updated features in a uniform framework, and printing them up in hard copy as well as making them available through our internal network.

The lawsuit filed by the foundation in 2004 – to void the illegal sale of its headquarters and receive compensation for the serious loss to the foundation and Postal Museum – was accepted by the Budapest Municipal Court which ordered the Land Office of the Budapest Districts to register the fact that a lawsuit is underway in its land records. The foundation, which is exempt from paying court fees, has hired a lawyer and we have authorized our attorney to proceed in all issues regarding the lawsuit including legal matters and the provision of information. The court has set February 3, 2006 as the date of the first hearing.

The foundation and the museum are active in bidding processes and participate regularly. However, the amount of support we have been able to win has waned, generally to about one-quarter of the amount we request. It happened for the first time that we were unable to take advantage of a competitive grant we won. It was for HUF 200 000 and we had bid for it to work with children over the summer at the Balatonszemes Postal Museum. However, we only were notified that we had received the funds in October, after the museum had closed for the winter.

The Stamp Museum won grants for a new permanent exhibit, for procurement of equipment that makes hidden information on stamps visible through UV light, for the safe covering of the glass plates in the frames we use to display very valuable stamps, and for purchase of cabinets to display printing implements.

The Postal Museum received grants to issue the 2003–2004 Foundation Yearbook, to hold Midsummer programmes at Hollókő, and to restore the mobile post office vehicle at the Balatonszemes exhibit.

The most significant task in foundation business management, presented in detail in our financial report, was to hold anniversary events in a worthy manner. First of all it involved opening the new permanent exhibit at the Postal Museum in Balatonszemes, restoration of the vehicles stored in the new garage including the mobile post office vehicle,

and completing updates at the Stamp museum which was 75 years old in the autumn. The Hungarian Postal Service helped with the latter with HUF 10 million in targeted support. It was used to install marble flooring in the ground floor reception area, on the stairs leading to the upper floor, and in the vestibule and the exhibition hall on the upper floor. Updates included rebuilding the lighting and expanding the collection area, as well as establishing a small galley kitchen, and restroom facilities. The working rooms in the museum were painted and the hardwood floors were treated.

Work with the collections

The Stamp Museum's collections were enhanced with the following items:

Collection of Hungarian stamps	38 571
Collection of foreign stamps	23 902
Miscellaneous collections	1 831
Library	109

The Postal Museum's collections with augmented with the following items:

Collection of artefacts	230
Collection of documents	1 976
Miscellaneous collections	256
Library	94

The idea of packaging artefacts belonging to the Postal Museum at the warehouse on Gyáli Road, supposed to have been done by students from the Tivadar Puskás School, proved a failure, but museum staff cleaned and wrapped the smaller items, getting them ready to move.

Both museums did outstanding work in protecting and restoring items. The Stamp Museum found a way to display printing materials that had been at risk in old storage facilities and the Postal Museum restored the mobile post office vehicle as well as other vehicles stored in the garage at Balatonszemes.

Lists of artefacts located at the various display sites and the journal showing how, when, and where collections are moved was put on our internal computer network to help with the collection work and to give all-round information to museum staff when checking up on rural exhibition sites.

Scientific work

Doing the groundwork for the new permanent exhibitions required a great deal of research at both museums. The Stamp Museum opened a new permanent exhibit entitled *Universe-Stamp History*, which included stamps from its international collection issued between 1986 and 1998 and stamps issued up to 2005 from its Hungarian collection. In addition to the 550 000 stamps on show, this is the first opportunity visitors had to see lithographic stones used to print stamp designs that were submitted to postal competitions but never issued as actual stamps. The presentation of the special stamps as well as the setting up of a separate wall in the antechamber in memory of donors who made significant donations to the museum's collections are all the result of a great deal of postal,

history-of-technology and archival research. The Hungarian and English catalogue for the exhibit was ready for the opening of the display.

Preparing the storyboard for a Postal Museum exhibit called *100 Years of Postal Packages* required collecting all the rules governing postal package transport over the years, together with impact studies of package acceptance, postal handling, transport, and delivery.

The Postal Museum at Balatonszemes offered a new permanent exhibit called *From the Postal Wagon to the Post Office Truck*, which presents all the carriages and motorized vehicles used in postal transport through to today.

One part of archival work at the Postal Museum included exploring artefacts and documents that had once been stored in the old postal museum, but now had to be researched at the Hungarian National Archives and the Museum of Transport.

Sixteen studies reporting on the result of museum research are included in the Foundation Yearbook.

Exhibitions

- *Universe-Stamp History*: new permanent exhibit, Stamp Museum, Budapest.
- *Codeword-Masterpieces*: temporary exhibition, Stamp Museum, Budapest.
- *Hungary's Flora and Fauna, Folk Art of Hungary* – selection from the stamps designed by graphic artist László Dudás – travelling exhibition, major cities of China.
- *Hungary in Stamps*: travelling exhibit, Hungarian Cultural Centre, New Delhi.
- *Hungary in the Stamps Designed by László Dudás*: travelling exhibition to honour the 70-year-old artist, Nagykanizsa, Polgár, Sárvár.
- *25th Anniversary of First Hungarian to Travel in Space*: temporary exhibition, Planetarium, Budapest.
- *Space Research in Hungarian Stamps*: temporary exhibition, Rezső Soó Memorial Hall, Debrecen.
- *100 years of Postal Packages*: permanent exhibit, Helikon Castle Museum, Keszthely.
- *From the Postal Wagon to the Post Office Truck*: permanent exhibit, Postal Museum, Balatonszemes.
- *From the Memories of the Century-Old Main Post Office in Pécs*: temporary exhibition, Main Post Office – entrance hall, Pécs.
- *The 120-Year-Old Budapest Postal Museum Greets the 300-Year-Old Tvrdosovce Post Office*: temporary exhibit, Tvrdosovce, Slovakia.
- *Connections*: temporary exhibit, Antenna Hungaria Atrium Gallery, Budapest.
- *Memorial Exhibit for Painter and Postal Worker Imre Katona*: Postal Museum Budapest.

Visitor relations and programmes

The most significant relationship the Foundation and its museums has with its visitors is based on visits to the museums. In 2005, the number of registered visitors was 91 981. Comments in the guest book suggest that many of our visitors consider the Postal Museum to be Hungary's most valuable small museum. The Stamp Museum's new permanent exhibit, *Exploring the Stamp*, has been a huge success. It allows visitors to explore the

hidden features on stamps used for identification and also presents never-before-seen stamp designs. All visitors have sung its praises.

The new permanent exhibition at the Balatonszemes Postal Museum offers interactive displays and is the only memorial museum to communications in the world. Hundreds of postal workers have been among its guests.

The exhibition in the main post office of Pécs has been a major success. It not only offers a glimpse into postal relics used a century ago, but also allowed visitors to learn about the people who worked for the old post office. It also offered irrefutable reasons for naming the small square next to the main post office for Péter Opris, the first manager of the post office in Pécs, under whom the building was constructed.

The stamp exhibits in the major cities of China and India and the postal history exhibit in Slovakia show that that it is worthwhile for the museum to organize lightweight travelling exhibitions including ones that can actually be transported through the post, to travel the world and allow other peoples to learn of specifically Hungarian postal and stamp history. The Carpathian Basin could be a main focus for such exhibits.

The other significant area in which we have special relations with visitors concerns professional meetings, conferences, and clubs in the Postal Museum auditorium, and the organized philatelic presentations and youth club events held in the Stamp Museum's exhibition halls. In 2005, such programmes were organized on 217 occasions and were attended by 6,880 people.

In the past year, the specialized libraries of the two museums received 246 researchers.

The Stamp Museum was the venue for a number of special events, such as the premiere of the Hungarian stamp greeting the centenary of the Rotary Club, and the celebrations marking theatre stamp day. The Postal Museum organized programmes to mark Museum Night both in Budapest and in its Debrecen branch, and both proved a success with visitors.

Among the Museum Mayday events, the Postal Museum was the winner of the visitors' and the professional jury awards, chosen out of a field of 94 participating museums. Over the course of the year, nearly four thousand people attended traditional events and programmes organized by the Museum Assent Association.

One outstanding event of 2005 was a Postal Museum contest called *Our Lives and the Radio*. The contest was run jointly with public radio stations and there were 160 entries. The participating radio stations turned the top entries into several hours of broadcasting and the Tivadar Puskás Telecom Technical School issued a book edited by the Postal Museum containing the entries that had received gold level awards.

One event marking the anniversary of the museums and the foundation occurred in July 2005 in the Benczur House. There, in a celebration to which Foundation staff, and members of the board of directors and of supervisors were invited, Honorarium Fidelitatis certificates and awards were presented.

On December 2, an intimate ceremony was held at the Postal Museum to send off the retiring director of the museum – the author of this article – after 20 years of service to the museum and 15 years at the helm of the foundation.

Budapest, January, 2006

Report on public service and business operations

The Postal and Communications Museum Foundation was established on January 1, 1990 by the Hungarian Telecommunications Corporation, the Hungarian Postal Service, and the Antenna Hungaria Corporation. The purpose was to nurture the joint museum heritage of the three founders, to present it to the public, and to process it in a scientific manner. The Foundation was registered by the Budapest Municipal Court under Number 429. Since 1998 it has operated as a public service organization of special significance. Since 2005 it has been conducting its cultural activity under the name Communications Museum Foundation.

The past year was one of multiple anniversaries. It was the 120th anniversary of the foundation of the Postal Museum, the 50th anniversary of the opening of its first independent exhibition, the 75th anniversary of the start of the Stamp Museum, and the 15th anniversary of the Foundation framework.

We have appropriately marked the anniversaries with a new permanent exhibit at the Helikon Castle Museum called *100 Years of Postal Packages*, one at the Balatonszemes museum called *From the Postal Wagon to the Post Office Truck*, and one in Pécs called *From the Memories of the Century-Old Main Post Office in Pécs*. We organized a temporary exhibit called *The 120-Year-Old Budapest Postal Museum Greets the 300-Year-Old Tvrdosovce Post Office* in Slovakia, and a temporary display called *Connections* at the Gallery of Antenna Hungaria, as well as a memorial exhibit to painter and postal engineering worker Imre Katona (1930–1995) at the Postal Museum.

The 75-year-old Stamp Museum was remodelled and renovated. The new permanent exhibit *Universe-Stamp History* displays 550 000 stamps as well as the lithographic stones used to print stamp designs that were submitted to postal competitions but never issued as actual stamps.

We issued a double yearbook for 2003 and 2004, as well as a Hungarian-English catalogue for the Stamp Museum. In 2005, the museums run by the Foundation hosted 91 981 visitors.

The Foundation does not conduct business activity, which means that it had no revenue from business activity. It is independent of all political parties and conducts no political activity.

In 2005, the Communications Museum Foundation financial – inflow and expenditure – data were as follows, given in HUF 1000:

Inflow

Category	Planned	Actual
Own inflow	3 000	2 957
From museum entry fees	2 000	2 119
From sales of memorabilia	1 000	838
Interest from financial institutions	380	1 050
Supports	233 160	238 446
Hungarian Postal Service Ltd	62 060	63 000
Hungarian Telekom Ltd	136 000	135 000
Antenna Hungaria Ltd	25 100	25 098
Hungarian Postal Service, one-time special assistance	10 000	10 000
Antenna Hungária Ltd. one-time special assistance	0	867
Other supports	0	1 008
Workforce and Staff registry, one-time special assistance	0	3 473
Competitive grants won	4 000	12 774
From 1% of personal income taxes	0	921
Inflow, total	240 540	256 148

Expenditure

Category	Planned	Actual
Cost of materials	15 040	14 673
Cost of services	69 100	60 950
Other costs	2 200	7 895
Wage costs	98 600	97 653
Payments to personnel	19 100	18 882
Contributions on wages	34 200	36 293
Amortization	14 000	12 903
Personal income tax on employer	2 300	3 647
Corporate tax on probable inflow	0	1 210
Expenditure, total	254 540	254 106

Investments

Category	Actual
Stamp Museum renovation	10 167
Computer purchases	1 152
Purchases of lenses for photography	219
Investments, total	11 538

2005 balance sheet for the Foundation's public service report

No.	Name of item	Previous year (HUF 1000)	Current year (HUF 1000)
a	b	c	e
1.	A. Amount invested	73 586	71 924
2.	I. Immaterial resources	7 622	5 437
3.	II. Objects	53 232	52 860
4.	III. Invested finances	12 732	13 627
5.	IV. Corrected value of invested assets	0	0
6.	B. Current assets	15 549	40 420
7.	I. Inventories	5 281	5 838
8.	II. Debts outstanding	1 577	10 655
9.	III. Securities	0	0
10.	IV. Financial assets	8 691	23 927
11.	C. Chronological separation of active funds	4 811	1 299
12.	Assets (active funds) total	93 946	113 643
13.	D. Own capital	54 781	56 822
14.	I. Initial capital (registered capital)	38 963	54 780
15.	II. Capital changes (profits)	15 818	2 042
16.	III. Tied down reserves	0	0
17.	IV. Evaluation reserves	0	0
18.	V. Profit for current year from base activity (public service activity)	15 818	2 042
19.	VI. Profit for current year from business activity	0	0
20.	E. Targeted reserves	0	0
21.	F. Obligations	2 204	9 888
22.	I. Long-term obligations	0	0
23.	II. Short-term obligations	2 204	9 888
24.	G. Chronological separation of passives	36 961	46 933
25.	Resources (passives) total	93 946	113 643

2005 profit and loss statement for the public service report of the Foundation

No.	Name of item	Previous year (HUF 1000)	Current year (HUF 1000)
a	b	c	e
1.	A. Inflow from all public service activity	246 829	256 148
2.	I. Supports received for public service activity	226 119	239 367
3.	a) from founder	223 774	233 965
4.	b) from central budget	1 000	0
5.	c) from local government	0	0

No.	Name of item	Previous year (HUF 1000)	Current year (HUF 1000)
a	b	c	e
6.	d) from social insurance service	0	0
7.	e) Other, of this 1% of income tax: 921	1 345	5 402
8.	2. Supports won through competitive bids	18 267	12 774
9.	3. Revenue from public service activity	1 997	2 957
10.	4. Inflow from membership dues	0	0
11.	5. Other inflow	446	1 050
12.	B. Inflow from business activity	0	0
13.	C. Total revenue	246 829	256 148
14.	D. Expenditure for public service activity	231 011	254 106
15.	1. Material-type expenditure	70 640	83 518
16.	2. Personnel-type expenditure	141 707	152 827
17.	3. Amortization	13 964	12 903
18.	4. Other expenditure	4 698	4 836
19.	5. Expenditure for financial transactions	2	22
20.	6. Unplanned expenditure	0	0
21.	E. Expenditure on business activity	0	0
22.	1. Material-type expenditure	0	0
23.	2. Personnel-type expenditure	0	0
24.	3. Amortization	0	0
25.	4. Other expenditure	0	0
26.	5. Expenditure of financial transactions	0	0
27.	6. Unplanned expenditure	0	0
28.	F. Total expenditure	231 011	254 106
29.	G. Pre-tax profit	0	0
30.	H. Taxes	0	0
31.	I. Business profit for current year	0	0
32.	J. Inflow from public service activity for current year	15 808	2 042

Informative data (in HUF 1000)

33.	A. Expenditure for personnel	152 827
34.	1. Wage costs	97 653
35.	Of this: – one-of-a-kind fees	2 143
36.	– honoraria	0
37.	2. Other personnel-type payments	16 738
38.	3. Contributions/taxes on wages	36 293
39.	B. Supports provided by organization	0
40.	C. Supports received to transfer elsewhere	0
41.	D. Supports transferred elsewhere	0

Report by independent auditor

We have audited the profit and loss statement prepared by the Communications Museum Foundation for the period ending December 31, 2005 in which the assets and resources coincided with a final sum of HUF 113 634 000 and the profit according to the balance sheet was HUF 2 042 000, as well as the supplementary appendix showing profit for 2005 and the public service report contained in the simplified annual report of public service for 2005 prepared by the organization being audited. The Foundation report for the period ending December 31, 2004 was audited by Audit Plusz 2000 Ltd, which provided it was a certification clause dated March 29, 2005.

Preparing the annual report is the responsibility of management. The responsibility of the auditor is to provide an opinion of the annual report on the basis of an audit of the books after determining whether the business report and the annual report coincide.

We performed the audit based on Hungarian national accounting standards and audits, in conformity with the laws and other regulations valid in Hungary. Based on the above, during the planning and completion of the audit we are charged with obtaining appropriate evidence that the annual report does not contain any significant erroneous statements.

The audit we complete includes sampling the receipts that were used to support the actual numbers in the annual report. In addition, it includes the accounting principles used and an evaluation of the more significant estimates made by management as well as an evaluation of the presentation of the annual report. We firmly believe that the work offers an appropriate foundation for providing an auditor's clause (opinion).

Clause/opinion: During our audit we investigated the Communication Museum Foundation's simplified annual report, its details and items, and the accounting and receipt supports in conformity with valid national auditing standards, and in doing so we obtained sufficient and satisfactory certitude that the simplified annual report was prepared in conformity with the accounting act and general accounting principles.

In our opinion, the simplified annual report – insofar as the coinciding final sum of the assets and resources was HUF 113 643 000 and the profit was HUF 2 042 000 – the Foundation offered a reliable and true picture of the assets of the Communications Museum Foundation as of December 31, 2005, and of its financial and income position. The public service report is in conformity with the data of the simplified report.

Budapest, March 6, 2006

Company commissioned to perform the audit
Audit Plusz 2000 Ltd
1054 Budapest, Báthory u. 19
Chamber registration number: 001379
Person authorized to represent auditor: István Lakatos

Lakatos István

István Lakatos, certified public accountant,
performed the audit for the company.
Chamber registration number: 002190
8600 Siófok, Mikszáth Kálmán u. 28

Lakatos István

Opinion of supervisory board

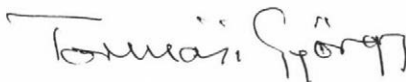
The supervisory board reviewed the report for 2005 of the Communications Museum Foundation and approved the auditor's report. The Foundation report conforms to the specifications of the Accounting Act.

The Supervisory Board of the Communications Museum Foundation approved the report for 2005.

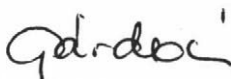
Budapest, March 28, 2006

Gyula Szabó
Supervisory board, member

Dr. György Tormási
Supervisory board, member

Erzsébet Petényi Gárdos
Supervisory board, chair

Mrs. Gergely Kovács

The work plan of the Communications Museum Foundation for 2006

Administration and business management

The retiring manager, author of this report, shall transfer the management tasks to her successor before January 15, 2006, the start of her pre-retirement notice period.

It is worth focusing on financial and business tasks – including medium-term tasks and plans for caretaking, maintenance, renovation, and investment operations – to establish the current status for the future director. As part of this, a complete monitoring of assets and fire and occupational safety for the foundation and both museums including all eleven exhibition sites and six warehouses is in order.

If Magyar Telekom can offer an appropriate place and sufficient funding, moving the telecom warehouse out of the Gyáli Road facility should be a priority task, as should replacing the fire protection equipment at the Stamp Museum – if the Hungarian Postal Services can provide the funding.

Sale of the building housing the Postal Museum raises two alternative administrative tasks. Both the continuation of the lawsuit and any possible out-of-court settlement make it necessary for us to prove that the works of art and applied art used as the interior decoration of the building are an inseparable part of the building that were completely ignored when appraising the building itself. These works of art, including the frescos in

the staircases which are in perfect condition, were renovated between 1987 and 1990 by the Postal Museum at the cost of HUF 14 million, so it is thanks to the museum that they still exist. In all, the works of art on the first floor and on the staircase have a value of HUF 2.5-3 billion. This is important because any property given to the foundation as a place to move the museum must not simply be equal in space, it must also be equivalent in value.

The only way to move the museum and the works of art within it to any other building in a frequented tourist area is if the location is shaped to meet the museum's special requirements. For that reason, the museum – with the participation of its management and curators – must prepare a plan of permanent exhibits that will mesh with an installation plan for the interior decorations, and this must be done in a thematic breakdown. The economic management group and the curators will have to design the storage capacities and space requirements of the facilities where future collections will be stored.

It is necessary to introduce the same accounting and administrative rules to the management of the two museums, and an effort must be made to integrate various tasks.

One job for museum managers is to revisit the experience of the first year using a computerized accounting system and conduct an analysis to see which staff members can be reassigned to other jobs.

The Foundation is authorizing a responsible systems' operator (Sysop) to keep web-sites up to date and it will be the job of the museum directors to name the staff members responsible for providing the materials.

The Stamp Museum has submitted a bid for the prize *Museum of the Year, 2005*.

Collection-related tasks

- Responsible staff at the Stamp Museum will have to decide when and how they plan to shift to use of the Michel-type catalogue.
- The data needed to register the stamp designs issued by the Hungarian Postal Service between 1996 and 2005 must be requested in writing, and the response only will be certified as authentic if it comes from the stamp management department of the Hungarian Postal Service, which is the department that orders the stamp designs.
- The collection of large-format designs and blueprints, and of posters will be moved to a new warehouse.
- The collection of postal history artefacts owned by the postal museum is to undergo a new inventory process to get it up to date, which will begin this year.
- Random checks of the document collection will have to be made to ascertain whether the inventories meet with the specifications of registration rules.
- As part of preparations for moving the collection on telecom history, it is necessary to prepare a list of the large objects (including dimensions and weight) and to prepare a furnishing plan, showing where they will be placed.
- Restoring operations are most urgent for the certificate and other written material section of the document collection and a phased plan that includes the list of artefacts that will be restored needs to be prepared.
- We need to revisit the documents in the archives at Kert Alley. Some of these documents – the ones that are not decisive to telecom history – must be donated to the Hungarian National Archives.

Scientific work

- Exhibition catalogues will have to be prepared for the displays at the Balatonszemes, the Ópusztaszer, and the Hollókő museums.
- Research has to be done in old professional postal journals to prepare for the first display at the János Csonka Memorial Museum, called *The Postal Car Celebrates its Centenary* and the storyboard will have to be designed.
- The early history of the Postal Museum (1896–1954) will be processed.
- Materials have to be collected for a CD Rom being prepared to mark the 50th anniversary (2008) of the start of Hungarian Television.
- Preparations have to be made to participate in the Sándor Légrádi Memorial Album.
- The studies for the 2005 yearbook have to be written.

Exhibitions

- Birth centenary of stamp designer Sándor Légrády, Stamp Museum.
- Commemoration of the 1956 revolution and freedom fight in stamps, Stamp Museum.
- In memoriam Rezső Soó 2006, Stamp Museum.
- Stamp Day exhibit, Stamp Museum.
- János Csonka's postal car, Postal Museum.
- History of the Postal Museum, 1896–1954, Postal Museum.
- The history of letter censorship in one room of the Postal Museum at Kőszeg, Postal Museum.
- International Radio Telegraph Union celebrates centenary, Radio and Television Museum, Postal Museum.
- Birth centenaries of Péter Károly Goldmark and Endre Rédl, Postal Museum.
- Hungarian telephony is 125 years old, Telegallery in Pécs, Postal Museum.
- Picture postcard celebrates 75th anniversary, Postal Gallery in Pécs, Postal Museum.

Relations with visitors

- Both museums participate in Museum Mayday and Museum Midsummer's Night programmes.
- Stamp museum offers Mafitt (Hungarian Philatelic Society) presentations, student programmes, and a home for young stamp collectors.
- Postal Museum organizes memorial days and meetings to mark the 125-year-old Budapest telephone service and the 100th anniversary of telecom training (Gyáli Road).
- Postal Museum auditorium hosts programmes and meetings of the Scientific Society for Telecommunications and Information Technology.
- Telecom Mayday organized at Diósd facility and Midsummer Night Fire-Jumping organized at Hollókő.
- Official contest organized entitled *Me and the 125-Year-Old Budapest Telephones*.
- If the roughly HUF 3 million becomes available and Budapest's District Five shows a readiness to allow it, the Postal Museum would like to raise a memorial to Tivadar and Ferenc Puskás. It would like to commemorate the 125th anniversary of the start of telephone services in Budapest with a sculpture composition to be placed at today's

Hild Square where the first telephone switchboard was located, on what was once Fűrdő Street. The centre of the composition will be a copy of a bust of Tivadar Puskás sculpted by Ferenc Trischler, the original of which is on Tivadar Puskás Street in Boly.

Budapest, November 7, 2005

Piroska Farkas Krizsák: Marking anniversaries

This year in our Yearbook section *Marking Anniversaries*, the author remembers Hungarian radio, which just turned 80. The brief essay deals with the conditions under which programmes were broadcast, the events of the celebration and the list of broadcast history memorabilia in the Postal Museum's collection of artefacts, documents, and designs. However, since there are several hundred radio history memorabilia in the museum, the article covers on the objects stemming from the very early times. In conclusion, to mark the anniversary, the author publishes several of the 162 entries to a contest called *My Life and the Radio* initiated by the Communication Museum Foundation. Although they are interesting they were not up to the level published by the Tivadar Puskas Telecommunication Technical School in the volume of gold certificate winning entries.

Gábor Heckenast: National and regional radio programmes

In connection with the 80th anniversary of the start of radio broadcasting in Hungary, the author focuses on the tasks of public radio, the opportunities inherent in national and regional programming, the public media as a government monopoly, and commercial radio operating under the principles of the free market. In addition, he deals with national and international companies and institutions that handle programming, broadcasting, and frequency management. Focusing specifically on Hungary, he reviews the past 80 years of radio history, including the development of transmitters, the building of studios in towns outside of Budapest, and the location and use of transmission relay stations in the light of the country's history. Finally, he concludes that thanks to a well developed network of studios outside of Budapest, Hungary's public radio is able to offer quick and high quality reports on important political, economic, and cultural events from anywhere in the country.

Ibolya Bartók: 50th anniversary of the start of an independent Postal Museum

Knowing the historical events leading up to it, the author concludes that the issue of establishing an independent Postal Museum had been delayed by exactly 59 years, calculating with its opening in 1955. It became possible to truly evaluate the museum's collection during the Millennium Exhibition of 1896 and the items collected at that time, for the occasion was used to open a highly significant and representative exhibit. At the time, the exhibition committee of the Royal Hungarian Post Office aspired to retain the temporarily built hall of the Millennium Exhibition housing the postal, telegraphic and telephonic

items and turn it into a Postal Museum. However, a decision was made to tear down the hall instead. So the Postal Museum – whose collection spent 47 years being exhibited by the Transport Museum and participating in numerous other domestic and international displays – was not reorganized until 1955, the year it became an independent facility. Therefore, the official year that the Postal Museum was established as a body entitled to nationwide collection was 1955 even though the first major display of its collection was in 1896. Calculating with that date, the Postal Museum marks its 110th anniversary in 2006.

Idikó Makkai-Várkonyi: The new permanent exhibit of the Balatonszemes Postal Museum

The new permanent exhibit of the Balatonszemes branch of the Postal Museum opened on June 11, 2005. It offers a wealthy selection of artefacts amidst the natural environment of Lake Balaton. With views of the lake augmenting a high-quality backdrop to the items, the display does far more than meet the criteria for a good exhibit, the author writes. The building that once was the stable for an old postal relay station has been renovated into a museum. Next to it is a newly constructed garage housing the exhibition *From the Postal Wagon to the Post Office Truck*. It contains original and renovated as well as scale models of the Postal Museum's vehicle collection along with documents telling the history of postal deliveries. These, plus illustrations and photographs tell the tale of development from the 15th century travel wagon to the 20th century postal truck. A new feature of the display is that it presents all vehicles of the periods in question, either as originals or as scale models, along with human mannequins dressed in the garments of the era and loaded with period cargo.

Ferenc Hernitz: The postal and telecommunications history collection at the Sopron

The author offers this article to complement a similar paper written for the 1998 Yearbook, focused on a postal and telecommunications history collection that is part of the Budapest Postal Museum but is housed in Sopron where the items were collected and registered. He also focuses on the work of the collector, retired postal department manager Sándor Mesterházy. As the second and current curator of the collection, he reports on how the artefacts and documents were collected, registered, and protected from deterioration, and he discusses efforts to conduct postal history research in and around Sopron. He reviews the various categories of collected items and lists the independent and supplementary exhibits organized using the Sopron collection from 1987 to 2004. Finally, he voices the hope that posterity will continue to respect the ideas initiated by Sándor Mesterházy and will continue to protect the collection.

Adrienn Kovács: The history of postal homing pigeons

The title of this study is *Heroic Homing Pigeons and Decorated Military Pigeons*. In it, the author tells the story of the postal service homing pigeon including the special abilities of these pigeons and the way humans have tapped them to their benefit. After demon-

strating thorough research on the subject, the author builds the article on several sections. They are: the meaning of the pigeon in symbology, the history of pigeons from the pigeons used by pharaohs through 19th century winged news carrying, the start of homing pigeon postal services in Hungary, the role of military homing pigeons on battle fronts, homing pigeon heroes in World War I, the Dickin Award established to decorate life-saver homing pigeons, and the winged heroes of World War II. She concludes the article with tales of homing pigeons serving in wars and emergencies, including the statue commemorating homing pigeons in London and the list of the 32 pigeons that received Dickin Awards between 1943 and 1949.

Dr. Erika Garami: Aesthetics and function

After a brief review of the Royal Hungarian Postal Savings Bank established in 1886, the author focuses on the Art Nouveau headquarters of the bank designed by Hungarian architect Ödön Lechner and built in 1901, in the light of aesthetics and function. The author tells the story of the building from its beginnings until today – ranging from the initial invitation to submit architectural designs in a competition through the transformation of the building for other purposes when the bank closed. It discusses the initial competition, the exterior of the building, the interior, the functions and equipment, its history up to 1948, and its fate after the bank closed at that time. In the meantime, using beautiful illustrations it presents exterior and interior architectural details that qualify as works of art, along with other interior details that have been lost and exist only in pictures, including the 19th century interiors of the offices.

József Hajdú: The Royal Hungarian Post Office's pole-making facility at Püspökladány

As the Royal Hungarian Post Office undertook major network developments, in 1906 it established a facility in Püspökladány to make the poles needed to hold its telegraph and telephone lines. The facility used 120 000 poles, made of oak and various pine trees, each year to build its new lines. The author describes the construction of the facility, its equipment, technology level, operation, amenities and the various operative phases of the work. He notes that postal managers were very proud of the facility and commissioned György Klösz, one of the best known photographers of the period, to prepare a series of photos on it. They then put the images into a decorative portfolio, one copy of which has become a part of the image and illustration collection of the Postal Museum. Katalin Puskás, a fifth year student of restoring museum artefacts and author of the next article, reports on the restoration of the nearly 100-year-old portfolio.

Katalin Puskás: Restoring a portfolio of photographs

The last assignment of the author as a student who received her degree in restoring museum artefacts in 2005 from the Hungarian Academy of Fine Arts was to fully restore an artefact and to describe the process in an essay for her degree. The current paper is a

summary of the four-month-long restoration documented on nearly 100 pages. The Postal Museum provided the author with the portfolio of images. The study presents the material in the century-old portfolio before and after restoration and during the various phases of the restoration process. It concludes that the very used and damaged images were fully restored in the process, that they were physically and chemically stabilized, and that, if stored and maintained carefully they would not deteriorate any further.

András Bálint Kapi: Postal services of ancient Rome

In its heyday, the Roman Empire was a huge military power. The giant empire had excellent roads along which the most outstanding postal organization of the antique world, the *cursus publicus*, operated. In the beginning, its use was restricted to persons who had written permits. The study presents the evolution, development, and operation of the Roman age postal organization, and offers glimpses into the writings of the era, and into its transportation and cargo delivery history. It makes mention of the only Roman road map still in existence, the *Tabula Peutingeriana*, though that too is but a copy of the original. One copy of a volume issued in 1753, which contains and discusses the *Peutinger tables* – and which played a significant role in the on-time and quick arrivals of both military campaigns of the era and of postal vehicles – can be found in the Postal Museum's collection.

László Jakab: The CB 35 telephone celebrates 70th anniversary

The CB 35 automatic telephone receiver was built under a patent owned by the Royal Hungarian Post Office, and it was a top-of-the-line development in telephony. It had a casing of compressed Bakelite, a hygienic Bakelite receiver, a replaceable boxed earpiece and microphone, and a modernized dial with numbers. It had a built-in 1000 ohm alternating current ringer, an induction coil with an anti-side-tone connection, a connecting cable and a wall plug. It was available in black, red, green, brown, and white. Typical features were perfect formal beauty and shiny surfaces as smooth as glass. It was lightweight and much smaller than older models. This is the description we can read in Standard Electric's 1940 catalogue, where the manufacturer described the telephone the author has reviewed in this study.

László Jakab: Telephones then and now

In 1876, when Alexander Graham Bell registered his patent, he had no idea of the tremendous development the telephone would undertake from the days when Thomas Alva Edison, the Wizard of Menlo Park simply called it a *tele-ringer*. But, Bell did have an inkling into the importance of his invention, which, he felt, had resolved a truly major problem. The past 120 years have firmly underlined the viability of the telephone and its use in areas hitherto inconceivable, in providing services for human communication. The true development of telephony – following the initial experimental phase – began with the appearance of the first switchboards. Budapest was the fourth city in Europe to have

its own switchboard, opening in 1880 at Fűrdő Street. This article focuses on the 130-year history of telephony in the light of advances in telephone receivers.

Éva Grünwald Kozma: A special document and how it was restored

As the author notes, a very special document that was in very poor condition, one prepared for the XI Universal Postal Congress in Buenos Aires in 1949, was restored in the summer of 2004 in a very exciting process. At the time it was believed that the item, which had not been inventoried, was the only copy of its kind, but by the time the restoration was finished it was discovered that there was an undamaged copy in the image and illustration section of the collection. The document, written in French and described in the current paper, is an unusual review of a congress, for in most cases these documents include photographic tableaux of the participants. This document, however, contains ink sketches of the delegates of the various countries, most of them in the process of addressing the gathering, drawn by artist Ramón Columba (1891–1959).

Mrs. János Solymosi: Stamp Museum marks 75th birthday

The Stamp Museum, established by the Royal Hungarian Post Office in 1930 and operating within the framework of the Communications Museum Foundation since 1990 was the first museum in the world whose collection consisted entirely of stamps, and artefacts and documents related to stamps. When founded it had a collection of 56 000 stamps, now up to nearly 13 million. The collection includes almost every stamp issued in the world, and the display *Universe-Stamp History* is presenting 550 000 of them in a permanent exhibit. In this paper, the author reports on the renovation, remodelling and exhibition planning operations preceding the 75th anniversary and the openings of the displays marking the occasion. Finally, she reviews the history of the museum including the building that houses it and how the collection grew, and touches on the major patrons of the museum, whom she mentions by name.

Erzsébet Angyal: Codeword “Masterpieces”

Marking the 75th anniversary of the Stamp Museum is an exhibit organized by the author under the above name. It consists of stamp designs collected between 1936 and 1945 that were entered in competitions for stamp designs but were never made up into stamps. The designs are currently in the museum's graphics archives. According to the author, the display is strictly limited to the period in question and the designs on show have been carefully selected. Not only did the author limit the number of designs on show, she also drew the line on the competitions in which they were entered. In fact, the designs shown were entered in only about one-third of the period's competitions. At the same time, the display presents the designs chosen to indicate the different approaches to the same task coming from different artists. One consideration when making the selection was the intent to present the works of as many artists as possible. These artists are unknown as stamp designers for although they entered the contests, no stamps were printed or distributed from their designs.

Jenő Szabó: Stamp Museum presents Hungary in India

India is the second most populous country on the Asian continent, and a 40-tableaux stamp collection presenting Hungary has been on display there since March 2005. The Hungarian exhibit has been travelling the world for a number of years, and it was decided that before it returned from China, the most populous country in the world, it would spend some time in neighbouring India, too. Although an outsider might see the move as part of a deliberate concept, it really was a fortunate accident. The author, one of the curators of the display, reports on how the whole story began. He tells how the exhibit from Hungary's Stamp Museum made its way to far-away India, and describes the people who had been involved in the decision, and what external and internal factors shaped the choice of subject matter. Finally, he offers a detailed review of the display in the Hungarian Information and Culture Centre in New Delhi.

Kálmán Kardhordó: Stamp designs by graphic artist Ferenc Svindt, as seen by a collector

The author aspires to present the stamp designs of graphic artist Ferenc Svindt, which have appeared regularly from 1985 to today, focusing on them through the eyes of a collector. The study was clearly unable to include every single stamp the artist designed and in fact, it even had to limit its themes. The author did not go into the sketches, original designs or post cards with stamps printed on them, or into first day covers. However, what is included is from the point of view of the collector who loves stamps and respects the artist, and who in some cases offers intimate detail. Svindt is a stamp designer whose work has enriched universal philately from many points of view. He is a designer who produced new and lasting work with respect to subject matter, manner of portrayal, and technique alike. Testifying to this is the number of high-ranking awards he has won.

Alexandra Halász: The Stamp Museum's collection of photography

By the time a person reaches the age of 75 he or she has probably collected numerous photographs. They are sure to include events the person participated in, pictures taken for official purposes, tableaux, and documents – each of them a reminder of a long and eventful life. This is as true for the Stamp Museum as it would be for an individual. The author is responsible for the photo archives which include four large boxes of photographs, the collection of which began in the 1930s, when they were simply put into envelopes for safekeeping. Eventually, when going through the museum's collection and organizing temporary exhibitions on the history of the museum, the need to organize the photos came up. Added to this was the fact that the media often asked for photos when writing about the museum, since a special permit is required to take pictures inside the museum. This study describes the systematization of the collection into thematic groups and reports on the types, condition, and significance of the photos.

Mrs. István Szegedi: Para-philately within philately

According to the Encyclopaedia of Stamps, para-philately is similar to philately. As a collection activity, it involves a neighbouring area made up not of stamps used to pay for postal transport but of other similarly shaped collector's items that are used similarly to stamps or were issued by the same body that produces stamps. The unused copies of fee stamps produced and distributed by the post office, which can be collected as philatelic items, are included in this category as are the tools used to manufacture stamps – designs, sketches, printing implements, watermark printers – which are all part of the collection, as are special tools of stamp use. The basic collection has been augmented to include memorial cards, commemorative stamps and model stamps. The author reports on this collection.

Gabriella Nikodém: The beginnings of stamp collecting in Hungary

Sadly, we know very little about the beginnings of stamp collecting in Hungary, although there have been repeated demands for research on the subject, writes the author, who has conducted a great deal of research on the subject to fill in this gap. She has looked into the notices sent out by the first domestic stamp collecting societies, into the minutes of their assemblies, into surviving yearbooks, and into various philatelic journals to fill in the historical gaps. Her research suggests that stamp collecting began in Hungary between 1850 and 1860, initiated by travellers and workers who returned home from study trips abroad, and by German engineers. In presenting her findings, the author offers images of the political, economic, and social situation of the time, explores the establishment of the first domestic stamp societies and their professional activity, and looks into the lives and work of well known stamp collectors, all set into a perspective of 100 years.

Erzsébet Angyal: The Stamp Museum's Young Philatelist Club

At one time, children in primary school, predominantly boys, seemed to collect stamps as the natural thing to do at their age. Today we hear a growing number of laments that children are no longer interested in stamps. This is sad, since it is general knowledge that working with stamps offers opportunities to learn many things. Unfortunately, data from the National Association of Hungarian Philatelists shows a decline in the number of young collectors. We know that what were once flowering school stamp collecting projects no longer exist. But there are signs that children still collect stamps and are interested in stamps. When families visit the Stamp Museum, in most cases we learn that the child was the one who initiated the visit. Knowing this, a decision was made to establish a Young Philatelist Club in the Stamp Museum, and the author reports on this.

**A Hírközlési Múzeumi Alapítvány
munkatársai**

Alapítványi, kuratóriumi és felügyelő-bizottsági munkatársak

Kovács Gergelyné

Vichmann Béláné

Vighné Zámbó Zita

Németh Enikő

Csintalan Lászlóné

Majzikné Szívós Ibolya

Kusnyir Sándor

Kurucz István

Molnárné Udvardi Éva

Gáspárné Kovács Éva

Gárdosné
Petényi Erzsébet

Szabó Gyula

Dr. Tormási György

Hírközlési Múzeumi Alapítvány

Budapest VI., Andrássy út 3.
Postacím: 1372 Budapest, Postafiók: 441.

Név	Beosztás	Szakterület és szolgálati hely
Kovács Gergelyné	ügyvezető igazgató	kultúrtörténet
Vichmann Béláné	gazdasági vezető	alapítványi gazdálkodás
Vighné Zámbo Zita	titkárságvezető	alapítványi ügyvitel
Németh Enikő	gazdasági ügyintéző	alapítványi munkaügyek
Csintalan Lászlóné	archiválási referens	munkaügyi archívum
Majzikné Szívós Ibolya	gondnok	alapítványi üzemvitel
Kusnyir Sándor	anyagmozgató	alapítványi üzemvitel

Kuratórium

Kurucz István	kuratóriumi elnök	Magyar Telekom Nyrt. képviselője
Molnárné Udvardi Éva	kuratóriumi tag	Magyar Posta Zrt. képviselője
Gáspárné Kovács Éva	kuratóriumi tag	Antenna Hungária Nyrt. képviselője

Felügyelő Bizottság

Gárdosné Petényi Erzsébet	bizottsági elnök	Magyar Posta Zrt. képviselője
Szabó Gyula	bizottsági tag	Magyar Telekom Nyrt. képviselője
Dr. Tormási György	bizottsági tag	Antenna Hungária Nyrt. képviselője

Postamúzeumi munkatársak

Kovács Gergelyné

Krizsákné
Farkas Piroska

Makkai-Várkonyi
Ildikó

Heckenast Gábor

Dr. Garami Erika

Kapi András Bálint

Hajdú József

Bartók Ibolya

Kovács Adrienn

Kozmáné
Grünwald Éva

Varga Zsuzsanna Ilona

Uhl Józsefné

Csapó Attiláné

Dérszegi Miklós

Postamúzeum

Budapest VI., Andrássy út 3.

Postacím: 1372 Budapest, Postafiók: 441.

Név	Beosztás	Szakterület
Kovács Gergelyné	igazgató	kultúrtörténet
Krizsákné Farkas Piroska	igazgatóhelyettes	távközléstörténet
Makkai-Várkonyi Ildikó	muzeológus	postatörténet
Heckenast Gábor	mérnök-muzeológus	műsorszórás-történet
Dr. Garami Erika	muzeológus	dokumentációs gyűjtemény
Kapi András Bálint	segédmuzeológus	dokumentációs gyűjtemény
Hajdú József	muzeológus	hang- és képtár
Bartók Ibolya	adattáros	múzeumi adattár
Kovács Adrienn	könyvtáros	múzeumi könyvtár
Kozmáné Grünwald Éva	papírrestaurátor	kiállítás-rendezés
Varga Zsuzsanna Ilona	hosztesz	
Uhl Józsefné	takarító	
Csapó Attiláné	ny. muzeológus	tervtári dokumentációs gyűjt.
Dérszegi Miklós	ny. szaktanácsadó	távközléstörténet

Bélyegmúzeumi munkatársak

Solymosi Jánosné

Kiss Ildikó

Angyal Erzsébet

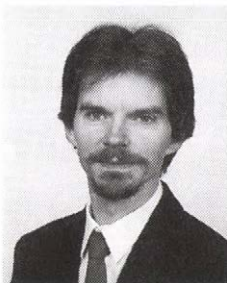
Nikodém Gabriella

Szegedi Istvánné

Halász Alexandra

Szabó Jenő

Petrényiné Szóts Anna

Majsai Mária

Sajtó Gáborné

Máté János

Oláh Kálmánné

Pinténné Kun Anna

Tusa Margit

Bélyegmúzeum

Budapest VII., Hársfa u. 47.

Postacím: 1400 Budapest, Postafiók 86.

Név	Beosztás	Szakterület
Solymosi Jánosné	múzeumigazgató	általános bélyegtörténet
Kiss Ildikó	ügyművelő	múzeumi ügyvitel
Angyal Erzsébet	muzeológus	könyvtár, dokumentációs gyűjt.
Nikodém Gabriella	muzeológus	Európa bélyegtörténete
Szegedi Istvánné	muzeológus	magyar bélyegtörténet
Halász Alexandra	muzeológus	Amerika és Ausztrália bélyegtört.
Szabó Jenő	muzeológus	modern magyar bélyegtörténet
Petrényiné Szóts Anna	segédmuzeológus	Ázsia és Afrika bélyegtörténete
Majsai Mária	kiállítás-rendező	papírrestaurálás, grafika
Sajtos Gáborné	adminisztrátor	címfelvétel
Máté János	portás	
Oláh Kálmánné	takarító	
Pintéerné Kun Anna	takarító	
Tusa Margit	ny. szaktanácsadó	leltározás

Postamúzeumi kiállítóhelyek munkatársai

Juhász Károly

Ring Sándor

Ring Sándorné

Piltman Csabáné

Molnár Erika

Nagy Ferencné

Hernitz Ferenc

Szomorné
Mester Veronika

Dr. Bányai Sándor

Postamúzeumi kiállítóhelyek

Név	Beosztás	Szolgálati hely
Juhász Károly	tárlatvezető	Telefónia Múzeum
Ring Sándor	múzeumgondnok	Rádió és Televíziómúzeum
Ring Sándorné	tárlatvezető	Rádió és Televíziómúzeum
Piltman Csabáné	múzeumgondnok	Nagyvázsonyi Postamúzeum
Molnár Erika	múzeumgondnok	Balatonszemesi Postamúzeum
Nagy Ferencné	múzeumgondnok	Hollókői Postamúzeum
Hernitz Ferenc	ny. gyűjteménykezelő	Soproni postai és távközlési gyűjt.
Szomorné Mester Veronika	múzeumgondnok	Pécsi Telegaléria
Dr. Bányai Sándor	ny. gyűjteménykezelő	Pécsi Telegaléria

Múzeumaink

Bélyegmúzeum • 1074 Budapest, Hársfa u. 47.

Postamúzeum • 1061 Budapest, Andrássy út 3.

Kiállítóhelyeink

Postamúzeum • 8636 Balatonszemes, Bajcsy-Zsilinszky út 46.

Postamúzeum • 8291 Nagyvázsony, Temető u. 3.

Delizsánsz Kiállítóterem • 4026 Debrecen, Múzeum u. 3.

Postamúzeum • 6767 Ópusztaszer, Szoborkert 68.

Postamúzeum • 3176 Hollókő, Kossuth u. 80.

Telefónia Múzeum • 1014 Budapest, Úri u. 49.

Rádió és Televíziómúzeum • 2049 Diósd, Kőbányai út 11.

Postakürt Galéria • 3525 Miskolc, Kazinczy Ferenc u. 16.

Telegaléria • 7621 Pécs, Rákóczi út 19.

Emitel Telegaléria • 6400 Kiskunhalas, Mátyás tér 9.

Postamúzeum • 7621 Pécs, Jókai u. 10.

Postamúzeum • 9730 Kőszeg, Rajnis u. 3.

Tartalom

<i>Kurucz István</i> : Előszó	3
<i>Kovács Gergelyné</i> : Utószó az Előszóhoz	5
<i>Kovács Gergelyné</i> : A Hírközlési Múzeumi Alapítvány 2005. évi beszámolója	7
<i>Németh Enikő</i> : Historia domus – Postamúzeum, 2005	11
<i>Solymosi Jánosné</i> : Historia domus – Bélyegmúzeum, 2005	23
<i>Vichmann Béláné</i> : Közhasznúsági jelentés és gazdasági beszámoló	32
<i>Kovács Gergelyné</i> : A Hírközlési Múzeumi Alapítvány 2006. évi munkaterve	38
<i>Krizsákné Farkas Piroska</i> : Évfordulók nyomában	41
<i>Iff. Heckenast Gábor</i> : Országos és regionális rádióműsorok	59
<i>Bartók Ibolya</i> : 50 éve nyílt meg az önálló Postamúzeum	65
<i>Makkai-Várkonyi Ildikó</i> : A balatonszemesi Postamúzeum új állandó kiállítása	71
<i>Hernitz Ferenc</i> : A soproni posta- és távközléstörténeti gyűjtemény	88
<i>Kovács Adrienn</i> : A galambposta története	92
<i>Dr. Garami Erika</i> : Esztétika és funkció	115
<i>Hajdú József</i> : A Magyar Királyi Posta püspökladányi oszloptelítő üzeme	130
<i>Puskás Katalin</i> : Fotótartó mappa restaurálása	133
<i>Kapi András Bálint</i> : A római kori posta	136
<i>Jakab László</i> : 70 éves a CB 35-ös telefonkészülék	141
<i>Jakab László</i> : Telefonok régen és ma	144
<i>Kozmáné Grünwald Éva</i> : Egy különleges postakongresszusi dokumentum és annak restaurálása	148
<i>Solymosi Jánosné</i> : 75 éves a Bélyegmúzeum	152
<i>Angyal Erzsébet</i> : „Remekművek” jelige alatt	167
<i>Szabó Jenő</i> : A Bélyegmúzeum bemutatja Magyarországot Indiának	172
<i>Kardhordó Kálmán</i> : Svindt Ferenc bélyeggrafikai kiállítása egy gyűjtő szemével	179
<i>Halász Alexandra</i> : A Bélyegmúzeum fényképgyűjteménye	185
<i>Szegedi Istvánné</i> : Parafilatélia a filatéliában	190
<i>Nikodém Gabriella</i> : A magyarországi bélyeggyűjtés kezdetei	200
<i>Angyal Erzsébet</i> : A Bélyegmúzeum Ifjúsági Filatelista Klubja	230
Rövid tartalmi összefoglaló angol nyelven	233
A Hírközlési Múzeumi Alapítvány munkatársai	257

